

Aristotelis de somno et vigilia liber

<https://hdl.handle.net/1874/363142>

A. qu. 192, 1943. (quarta. pondif.)

ARISTOTELIS

DE SOMNO ET VIGILIA LIBER
ADIECTIS
VETERIBVS TRANSLATIONIBVS
ET
THEODORI METOCHITAE COMMENTARIO

H. J. DROSSAART LULOFS

echt

A. qu.
192

ARISTOTELIS
DE SOMNO ET VIGILIA LIBER
ADIECTIS
VETERIBVS TRANSLATIONIBVS
ET
THEODORI METOCHITAE COMMENTARIO

ARISTOTELIS
DE SOMNO ET VIGILIA LIBER
ADIECTIS
VETERIBVS TRANSLATIONIBVS
ET
THEODORI METOCHITAE COMMENTARIO

PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DEN
GRAAD VAN DOCTOR IN DE LETTEREN EN
WIJSBEGEERTE AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT
TE UTRECHT, OP GEZAG VAN DEN RECTOR
MAGNIFICUS L. VAN VUUREN, HOOGLEERAAR
IN DE FACULTEIT DER LETTEREN EN
WIJSBEGEERTE, VOLGENS BESLUIT VAN
DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT TEGEN
DE BEDENKINGEN VAN DE FACULTEIT
DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE TE
VERDEDIGEN OP VRIJDAG 23 JULI 1943,
DES NAMIDDAGS TE 2 UUR

DOOR

HENDRIK JOAN DROSSAART LULOFS,
GEBOREN TE AMERSFOORT

BURGERSDIJK & NIERMANS — TEMPLUM SALOMONIS — 1943

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

2300 342 3

Dit proefschrift is ter perse gegaan den 28sten Mei 1943
Promotor: C. W. Vollgraff

AAN MIJN OUDERS
AAN MIJN VROUW

Gratias quam maximas habeo viro doctissimo Ludovico Bertalot, Bibliothecae Apostolicae Vaticanae adiuncto, qui excerpta codicum, qui in bibliothecis Italicis asservantur, arte phototypa in usum meum reddenda benigne curavit, nonnulla propria manu descripsit, omni denique modo studiis meis profuit. Eodem modo et viri doctissimi V. Tourneur Bruxellensis et I. Hollnsteiner Florianensis beneficiis suis se mihi obligaverunt.

Bibliothecae, imprimis Vaticana, Marciana, Laurentiana, tum Nationalis Hagensis Bumanaque Leovardensis ceteraeque et nostrates et exterae, quantum mihi profuerint grato semper recordabor animo.

Multum deinde debeo comitati Ilsaë Boon, iur. mag., Elfriedae Hulshoff Pol, in Bibliotheca Academiae Lugd. Bat. adiutricis, viri doctissimi G. J. Hoogewerff, Instituto Historico Neerlandico, quod Romae est, praefecti, qui me saepe adiuvaverunt, benevolentiaeque virorum clarissimorum Fr. Pietrabissa (Roma), G. Ottochian, W. P. H. van Oorschot (Hagae Com.) qui in hac temporum difficultate plus semel codicum imagines lucis ope depictas Roma ad nos perferendi copiam dederunt.

Semper memor ero beneficii viri doctissimi J. W. Ph. Borleffs, Hagensis, qui omnia quae conscripsi mecum perlegit multisque modis mihi profuit.

Uxori quid debeam verbis exprimi non potest.

PRAEFATIO

1. Ut aliorum quoque Aristotelis scriptorum sic Parvorum, quae feruntur, Naturalium, duae recensiones iam antiquitus vulgatae esse videntur, quarum altera (II) codicibus Bekkerianis EY, altera (Φ) LSU continetur. M, quem codicem Freudenthal¹⁾, Biehl²⁾, Wendland³⁾, Mugnier⁴⁾ priori familiae tribuunt, tam saepe cum alterius recensione libris conspirat, vel ab utraque dissentit, ut eum neutri assignaverim.

Qui postremus Parva Naturalia edidit, Guilelmus Biehl, commentaria quidem graeca et veterem translationem adhibuit, sed quas in apparatu posuit lectiones plerumque fide carent. Nam quod ad Michaelem pertinet: ipsius commentatoris verba semper fere neglexit, pravis Aldinae lemmatis nimium tribuit⁵⁾. Sophoniae paraphrasis, quam Themistio asseripsit⁶⁾, ex editione quam Spengel⁷⁾ anno 1866 ediderat, ei erat nota. Vetus denique translatio, de qua infra agemus, illo tempore ignota erat; auctor novae translationis usus est editione Iuntina, cui fides haberi non potest. Itaque ad textum constituendum commentaria et versiones denuo contuli.

Michaelis Ephesii commentarium et Sophoniae (olim Themistii) paraphrasis in Parva Naturalia anno 1903 consilio et auctoritate Academiae Litterarum Regiae Borussiae a Paulo Wendland maxima cura et diligentia edita sunt. Compendium Gennadii Scholarii anno 1936 M. Jugie in lucem dedit⁸⁾. Compendium Georgii Pachymeri me non nosse nisi ex Philippi Becchii translatione⁹⁾ magnopere doleo. Theodori denique Metochitae paraphrasin primus edidi.

¹⁾ J. Freudenthal Zur Kritik u. Exegese von Aristoteles'... Parva Naturalia in Mus. Rhen. 1869 pp. 87 sqq. ²⁾ Arist. Parva Nat. recogn. G. Biehl Lipsiae 1898 pp. VII sq., XI sq. ³⁾ Festschrift für Theod. Gomperz 1902 pp. 173 sqq. ⁴⁾ „Les Mss. des Parva Nat. d'Aristote", Mélanges Desrousseaux Paris 1937 pp. 327—333. ⁵⁾ Wendland Festschr. f. Gomperz pp. 182 sq., Id. C.A.G. XXII 1 pp. VI sq. ⁶⁾ Freudenthal op. cit. (1869) pp. 89 sqq. Sed G. A. Becker Ar. De Somno et Vigilia Lips. 1823 p. XVIII et Val. Rose Über eine angebliche Paraphrase des Themistius, Hermes II (1867) p. 213 hanc paraphrasin Sophoniae tribuerant, quam coniecturam Wendland postea comprobavit C.A.G. V 6, p. X. ⁷⁾ Editio hoc viro, de Aristotele bene merito indigna, quippe quae editione Aldina tota nitatur. Cf. Wendland C.A.G. V 6 p. XIII. ⁸⁾ Oeuvres complètes de Gennade Scholarios publiées pour la première fois par † Mgr. Louis Petit, † X. A. Sideridès, M. Jugie. Tome VII pp. 457—459, Paris 1936. ⁹⁾ Georgii Pachymeri Hieromnemonis in universam fere Aristotelis philosophiae epitome... e graeca in latinum sermonum... conversa a D. Philippo Becchio, Basiliae 1560. De eius versionis fide vide F. Littig Die Philosophie des Georg. Pachym. Progr. d. Maximilians gymn. München 1891 pp. 90 sq.

Versiones antiquas, et veterem et novam, adieci, ceteram multitudinem versionum latinarum afferre nolui¹⁾.

Traditionem Arabicam conferre non potui²⁾.

2. De codicibus graecis

Quinquaginta codices graecos, quibus Parva Naturalia continentur R. Mugnier (qui mox auspiciis societatis cui nomen est „Société d'Édition Les Belles Lettres” haec opuscula prelo dabit) enumeravit³⁾. Quorum magnam partem propter huius temporis iniquitatem inspicere non potui. Nam Parisino Bibl. Nat. 1853 (E) excepto, quem codicem celeberrimum post Immanuel Bekker et Bussemaker et Biehl maxima cura excuserunt, omnium codicum quos Bekker adhibuit (YMLSU) imagines lucis ope depictas contuli, praeter quas duorum tantum codicum imagines conferre potui, qui sunt Vat. gr. 266 (V) et Vat. gr. 258 (N).

Itaque codices graeci, quos adhibui, hi sunt:

a) Prioris familiae (Π):

E = Parisinus Bibl. Nat. gr. 1853, membranaceus, saec. X, ff. 212^v—221^r. Descripserunt hunc codicem et alii et F. H. Fobes Aristotelis Meteorologicorum libri IV, Cantabrigiae Massachusettensium 1919 pp. XXV sq.

V = Vaticanus gr. 266, membranaceus, saec. XIV, ff. 50^v—55^r. Descripserunt I. Mercati et F. de' Cavalieri Codices Vaticani Graeci I (1923) pp. 347—350.

Y = Vaticanus gr. 261, chartaceus, saec. XIII—XIV, ff. 116^v—123^r. Descripserunt Id. pp. 342—3.

b) Alterius familiae (Φ):

L = Vaticanus gr. 253, chartaceus, saec. XIV, ff. 189^v—196^r. Descripserunt Id. pp. 330—1.

N = Vaticanus gr. 258, chartaceus, saec. XIV, p. I^a ff. 42^r—48^v. Descripserunt Id. pp. 338—340, Fobes pp. XXXI sq.

S = Laurentianus gr. 81.1, bombycinus, saec. XII—XIII, ff. 124^r—126^r. Descripsit Fobes p. XXXV.

U = Vaticanus gr. 260, membranaceus, saec. XIII⁴⁾, ff. 177^v—184^r. Descripserunt Mercati-de' Cavalieri pp. 340—1.

c) Codices contaminati

M = Urbinas gr. 37, bombycinus, saec. XIV, ff. 92^r—95^v. Descripserunt C. Stornajolo Codd. Urb. Graeci, Romae 1895 pp. 43—5, Fobes p. XXXIV.

— Vaticanus gr. 2183, saec. XV¹. Hunc codicem (quem Mugnier non affert)

¹⁾ Fusius egit de hac re Freudenthal op. cit. pp. 91 sqq. ²⁾ Cf. M. Steinschneider Die Parva Naturalia bei den Arabern Zeitschr. d. Deutsch. Morgenl. Gesellschaft XXXVII (1883) pp. 477—492 et XLV (1891) pp. 447—453; P. M. Bouyges Notes sur les philosophes arabes connus des latins au Moyen-Age V Inventaire des textes arabes d'Averroes, Mélanges de l'Université Saint Joseph, Beyrouth VIII 1 (1922) pp. 1—54; Aristoteles Latinus I, Codices descripti. G. Lacombe, A. Birkenmajer, M. Dulong, Aet. Franceschini Roma 1939 pp. 19, 107, 223 sq. ³⁾ Les Manuscrits des Parva Naturalia d'Aristote, in Mélanges Desrousseaux, Paris 1937 pp. 327—333. Cod. Vat. gr. 266 (V), qui codici Y cognatus est, errore alteri familiae (Φ) tribuit. Vat. gr. 2183, Saec. XV¹, de quo vide infra, non affert. ⁴⁾ Saec. XI sec. Mercati-de' Cavalieri p. 340.

duabus paginis collatis (118^v—119^r, quibus finis libelli *De memoria* — 453b9—10 — initiumque *De somno* usque ad 454b31 τοῦς δὲ continetur), ut contaminatum reieci.

3. *De versionibus latinis*

Postquam Clemens Baeumker anno 1913 Alfredi Anglici *De motu cordis* librum examinavit ¹⁾, suspicatusque est versionem graecolatinam libri *De somno et vigilia* iam ante annum 1215 notam fuisse, viri huius rei peritissimi eius coniecturam non solum probaverunt, verum aliorum quoque Aristotelis operum plurimas versiones invenerunt. Distinxerunt duas versiones M. Grabmann, F. Pelster S.J., A. Birkenmajer ²⁾. Egregie hac de re disputavit Georgius Lacombe ³⁾, qui insuper demonstravit translationem vetustiore, quae in codice Florianensi XI 649 exstat, qui codex circa annum 1175 scriptus sit, paulo post medium saeculum XII factam esse ⁴⁾. Itaque, cum A. Birkenmajer existimavisset hanc translationem circa annum 1175 confectam esse, Lacombe effecit eam ante annum 1160 esse conscriptam ⁵⁾. Versionis auctor adhuc ignotus est.

Versionem alteram ante annum 1284 factam esse constat: continetur enim cod. Vat. lat. 2083, qui eo anno exaratus est ⁶⁾. Haec nova, quae a Guillelmo de Moerbeka translatio confecta videtur, antiquioris translationis recensio est. Lacombe enim „auctor omnium (sc. Parv. Nat.), inquit, est sine dubio Guillelmus de Moerbeka, quod patet ex natura variarum lectionum quibus haec recognitiones ab antiquis translationibus differunt” ⁷⁾. Quod tamen facile demonstrari non posse cuilibet apertum erit. Rationem enim vertendi Guillelmi satis examinatum nondum esse monet R. Klibansky ⁸⁾: signa certa, ex quibus appareat versionem aliquam Guillelmi esse, nondum existere. Contra F. Pelster S.J., harum rerum peritissimus, semel atque iterum ⁹⁾ aliquot particulas et voces usitatissimas indicavit, quas Guillelmus semper eundem in modum vertit ¹⁰⁾. Nam cum, ut exemplum afferam, Henricus

¹⁾ Clemens Baeumker *Die Stellung des Alfred von Sareshel (Alfredus Anglicus) und seiner Schrift „De motu cordis“ in der Wissenschaft des beginnenden XIII. Jhrds.*, S.B. München 1913 IX p. 40 sqq. Idem, *Zur Rezeption des Aristoteles im lateinischen M.A.*, *Philos. Jahrb.* 1914 pp. 480—1. ²⁾ M. Grabmann *Forschungen über lateinische Aristotelesübersetzungen des XIII. Jhrds.* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie des M.A. XVII 5—6, München 1916 pp. 199 sq.). A. Birkenmajer in *Ueberweg-Geyer Geschichte der patristischen und scholastischen Philosophie*, Berlin 1928 p. 348. F. Pelster S.J. *Stimmen der Zeit* XCIV (1918) 426; Idem, *Scholastik* VII (1932) p. 447. ³⁾ G. Lacombe *The mediaeval Latin Versions of the Parva Naturalia, The New Scholasticism* V (1931) pp. 289—314 (vide recensionem criticam quam F. Pelster S.J. scripsit in *Scholastik* VII 1932, p. 447). Idem, *Alfredus Anglicus in Meteora* (Beiträge Suppl. III 1 p. 643). Idem, *Aristoteles Latinus* I 1939 Proleg. p. 19; Praef. pp. 59—61. ⁴⁾ Idem, *Arist. Lat.* p. 58. ⁵⁾ *Arist. Lat.* p. 19. ⁶⁾ *Ibid.* p. 49 n. 1. ⁷⁾ *Ibid.* p. 59. Maiore cum dubitatione idem Lacombe in *The New Scholasticism* V (1931) p. 291 affirmaverat: „This recension was probably the work of William Moerbeke”. ⁸⁾ R. Klibansky, *Ein Proklosfund und seine Bedeutung* S. B. Heidelberg 1928/9 V p. 32: „Die bisherig vorliegenden Untersuchungen der Sprache Wilhelms entgehen dem Fehler nicht, Worte und Formen, die sich schon bei den Übersetzern des XII. Jahrhunderts oder auch bei den Spätern finden als Eigentümlichkeiten Wilhelms zu betrachten”. ⁹⁾ Die griech.-lat. Metaphysikübersetzungen des M.A. *Beitr. z. Gesch. d. Philos. d. M.A. Suppl. II* 1923 p. 110; *Theolog. Revue* XXIX 1930 pp. 117—8; *Gregorianum* XIV 1933 p. 472—3. De methodo adhibenda fusius egit in „*Forschungen zur Quästionen-literatur in der Zeit des Alexander von Hales*”, *Scholastik* VI 1931 pp. 321 sqq., imprimis pp. 325—328. Cf. *Aristoteles Latinus* p. 84. ¹⁰⁾ Pelster *Beitr. Suppl. II* p. 110: „Wir besitzen eine Reihe von Übersetzungen, die zweifellos ein Werk des Wilhelm von Moerbeke sind... Diese echten Übersetzungen sind nun im Gegensatz zu den älteren Übertragungen dadurch gekennzeichnet, dass Wilhelm in seinem Text für bestimmte griechische Partikeln und Wörter mit verschwindend geringen Ausnahmen stets die gleichen Worte verwendet. Ich habe aus dem Autograph (Ottob. 1850) und der Politikübersetzung [grössere Auszüge angefertigt und bei andern Schriften Proben gemacht, die stets das gleiche Ergebnis lieferten.”

Aristippus tredecim modis vocem δὲ latine reddat, novem modis γάρ, ¹⁾ Guillelmus nonnisi vocibus *autem* et *enim* uti solet. Sed summa cautione opus est. Guillelmus enim festinanter atque negligentem nonnumquam veteres versiones recensuit, nam etsi singulorum vocabulorum interpretamenta priora a consuetudine eius differunt, ea saepe non mutat, et ne aperta quidem menda corrigit. Hic illic tantum alias voces, quas magis in deliciis habet, substituit ²⁾. Usus deinde verborum ipsius Guillelmi non semper sibi constat: differunt inter se versiones librorum De animalibus et Politicorum vel operum Archimedis ³⁾. Sed cum certam simplicitatem affectet, singulaque vocabula graeca singulis vel binis verbis latine reddat, magis morem illius saeculi sequi videtur, nam eadem ratione et Bartholomaeus de Messana in Physionomiae versione ⁴⁾ usus est.

Sunt denique quaedam voces quae ab omnibus interpretibus semper adhibentur ⁵⁾, sunt quae certo quodam tempore subito apparent, vel quae paulatim evanescent et ab aliis substituuntur. Itaque unum alterumve ex eis vocabulis, quae F. Pelster S.J. enumeravit, apud alios quoque auctores saepe vel semper inveniri potest. Sed particulae et ceterae voces, quas infra recensebimus, eodem semper modo conversae indicant auctorem esse Guillelmum a Moerbeka ⁶⁾.

Quod ut demonstrem omnium illarum particularum exempla subiungam. Ordinem, quem Pelster dedit, retinui ⁷⁾; versiones quoque ineditas opusculorum De insomniis et De divinatione p. s. plerumque adhibui. Comparationis causa et aliorum operum versiones excerpseri, quarum quinas fere paginas editionis Bekkerianae contuli. Numeri uncis inclusi indicant quot locis eae particulae inveniuntur ⁸⁾.

Usus sum his editionibus: a) Versiones Moerbekianae: Politica: F. Susemihl Arist. Politicorum II. VIII c. vetusta transl. G. de Moerbeka Lips. 1872 (II). Rhetorica: L. Spengel Ars Rhetorica c. adnot.; accedit vet. trl. lat. Lips. 1867 (P), quam editionem nonnisi raro adhibui. Nam non modo editio haec satis neglegenter curata est, sed ea quam reddit versio Moerbekiana ab exemplo vetustiore pendere videtur (cf. K. Horna Beiträge zur Überlieferung der Ar. Rhet., Wiener Studien LI 1933, p. 31). Historia Animalium: G. Rudberg Textstudien zur Tiergesch. des Ar. Uppsala 1908 (quibus adiecta est editio libri primi: Ζα). Translationem librorum De gen. anim., a Leonardo

¹⁾ F. H. Fobes Mediaeval Versions of Aristotle's Meteorology, Classical Philology X (1915) p. 302.
²⁾ Pelster l. l. p. 108 „Sehr oft, ja in den meisten Fällen lässt der Redaktor die Partikeln und andere feste Ausdrücke der Vorlage unberührt. Wenn er aber ändert, so setzt er, nach zahlreichen Proben zu schliessen, ein ganz bestimmtes Wort ein.“ ³⁾ Vide L. Dittmeyer in Bayer. Blätter LXIX (1933) p. 167 et cf. Pelster Theol. Revue 1930 p. 117, infra laud. ⁴⁾ Versiones enim Physionomiae et Problematum eiusdem auctoris valde inter se differunt. ⁵⁾ quaedam iam inde a Boethio inveniuntur, e.g. ἄτοπον *inconueniens*; διορίζειν *determinare*; ἐνδέχασθαι *contingere*; ἔτι *amplius*; πεζόν *gressibile* etc.
⁶⁾ Vide Pelster Theol. Rev. 1930 p. 117: „Nur ist hier zu berücksichtigen dass sich bei einzelnen Partikeln im Laufe der Zeit ein Wandel im Gebrauch der entsprechenden lateinischen Wörter geltend macht und ebenso, dass im Anfang der Gebrauch noch etwas schwankend ist. Aber die Summe als Ganzes genommen bleibt durchaus konstant. Endlich stimmen sämtliche mir zu Gesicht gekommenen Übersetzungen, die sicher anderen Verfassern angehören, wohl in der Übersetzung einzelner Partikeln mit Wilhelm überein, nicht aber in einem grösseren Teil des Komplexes der Partikeln: ebenso fehlt ihnen gewöhnlich die Konstanz bei der Übersetzung der gleichen Partikeln. Das alles beweist: dass Wilhelm mit Bedacht die Worte ausgewählt und sich feste Regeln geschaffen hat. Wo also der „Komplex“ dieser festen Übertragungen sich findet, da haben wir einen echten Moerbeke.“ Ita fit ut in libro X^o H.A. ratio vertendi eas particulas multifariam concinat cum Guillelmo, tamen hic illic differat. ⁷⁾ Beitr. Suppl. II p. 110. Alibi (Theol. Rev. 1930 p. 117) earum particularum numerum auxit nonnullis vocabulis adiectis, quae minoris momenti esse iudico, ut ἀλλά, *sed*, ἤ, *aut*, etc. ⁸⁾ Interdum aliquot locos adieci quos indicibus adhibitis inveni.

Dittmeyer editam (Dillingen 1915) inspicere non potui. Alexandri De Sensu: C. Thurot Alexandre d'Aphrod. comm. sur le traité d'Arist. De sensu et sensibili, éd. av. la vieille trad. lat. (Alex. α), Notices et Extraits d. Mss. de la Bibl. Nat. XXV 2 Paris 1875. Archimedes: Neue Studien zu Arch. J. L. Heiberg. Zeitschr. f. Mathem. u. Phys. XXXIV (1890) Suppl. 1—84 (Arch.).

b) Aliorum auctorum versiones: Metaphysica: Metaphysica vetustissima ed. R. Steele in: Opera hactenus inedita Rogeri Baconi Fasc. XI Oxon. 1932 pp. 255 sqq. (*M: asterisco opera anonyma notantur) Saec. XII, cf. Arist. Lat. p. 61, Pelster Gregorianum XVI 1935. Meteorologica, lib. IV^{us}: F. H. Fobes Mediaeval versions of Aristotle's Meteorology, Class. Philol. X (1915) pp. 297—314 (Henrici Aristippi) μδ, ante ann. 1162, cf. Arist. Lat. p. 56). Historia Animalium, lib. X^{us}: G. Rudberg Zum sogen. zehnten Buche des Arist. Tiergesch. Uppsala 1911 (*Zix. versio post Guill. a nescio quo imitatore facta videtur).

c) Versiones „Manfredianae“, inter annos 1258—1266 factae: Physiognomiae: R. Foerster Script. physiogn. Gr. et Lat. I Lips. 1893 pp. 5—91. Vide R. Foerster De transl. lat. Physiognomicorum quae feruntur Aristotelis, Kiliae 1884. Interpres est Bartholomaeus de Messana (Barth. φ). Problemata: R. Seligsohn Die Übers. d. ps. arist. Probl. durch Barth. v. Mess. (lib. I) Berl. 1934 (Barth. πx). De Mundo transl. Manfrediana (*x¹).

d) Versiones has nonnisi raro adhibui: De Mundo transl. Nicolai (Nic. x²) ed. W. Lorimer The texttradition of ps. Arist. „De mundo“ together with an append. containing the text of the mediaeval latin versions. Oxf. 1924. Oeconomica lib. II^{us}: B. A. van Groningen Aristote, Le Second Livre de l'Écon. Leyde 1933 (oβ), Rhetorica ad Alexandrum: M. Grabmann Eine lat. Übers. d. ps.-Arist. Rhet. ad Alex. aus dem 13. Jhrht. S.B. München 1931/2, IV, cf. L. Dittmeyer in Bayer. Blätter f. d. Gymnasialwesen LXIX pp. 157—165 et LXX pp. 166—172 (ρ).

ἀλλὰ μὲν: *at vero* (ap. Guill. sec. Pelster); Γ¹ *at vero* (1), *set* (1); Γ² *at vero* (2).

*M *at vero*; Barth. *at vero*.

ἄν ε. ο. π. τ.: *utique e. fut. ind. 1*); Γ¹ *utique + fut.* (1), + *ind. praes.* (6), + *coni. praes.* (1), + *coni. ipf.* (1); *coni. praes. tantum* (1); *fut. tantum* (3). Γ² *utique + fut.* (10), + *coni. praes.* (462b19 = Γ¹); *fut. tantum* (458b18 et 464b12 = Γ¹).

*M *utique + fut.* (6), + *ind. praes.* (1), + *coni. praes.* (1), + *ind. pf.* (1); *ind. praes. tantum* (1); *ind. pf. tantum* (1); *fut. tantum* (5); Henr. μδ *utique + fut.*; *fut. tantum*; *Zix *utique + fut.* (2), + *coni. praes.* (1); *ind. praes. tantum* (1); Barth. φ *utique + fut.* (25), + *ind. praes.* (3), + *coni. praes.* (1); *fut. tantum* (1); oβ *ind. perf. tantum* (1); ρ undecim modis reddit (Dittmeyer Bayer. Bl. LXIX p. 161); *x¹ *utique + fut.* (1); *fut. tantum* (1); Nic. x² *fut. tantum* (2).

δέ αὐτε μ; Γ¹ *autem* (59), *vero* (29), *quidem* (2), *quoque* (1), *enim* (1), *et* (1); Γ² *autem* (62), *vero* (27), *quidem* (1), *quoque* (1). Notanda sunt: 458a21 Γ¹ *quidem*, Γ² *vero*; 454b21 Γ¹ *vero*, Γ² *quidem*. Γ² igitur plerumque mutat in *autem*, interdum in *vero*, *quidem*.

*M *autem* (46), *vero* (4); Henr. μδ *autem, quidem, vero, quoque* etc. *Zix *autem* (74), *igitur* (1); Barth. φ *autem*; πx *autem* (94), *vero* (4), *et* (1); *x¹, Nic. x² *autem, vero, quidem*; oβ *autem* (62), *vero* (9), *etiam* (6), *at* (7), *quoque* (1); ρ *autem, vero, tamen, etiam* (saepe), *quoque* (raro) (cf. Dittmeyer op. laud. LXX 1934 p. 168).

δὲ ἰταque (Π *utique* (3), *itaque* (1); Arch. *itaque* (21), *utique* (1)); Γ¹ *quidem* (6), *enim* (2), *quare* (1), *utique* (1), *autem* (1), *itaque* (1), om. ter; Γ² *itaque* (9), *quidem* (3), *enim* (2); om. semel.

*M *igitur* (2), *autem* (1), *quidem* (1), *vero* (1); Henr. μδ *sane*; *Zix *utique* (1), *itaque* (4); Barth. φ *autem*; πx *utique*; *x¹ *utique* Nic. x² *autem* (1), *quidem* (2), *vero* (1); oβ *autem*.

¹ Alex. α *utique + fut.* (10), *fut. tantum* (1), *utique + ind. praes.* (1) sec. A. Mansion, Le Comm. de St. Thomas sur le De sensu et sensato d'Arist. (Mélanges Mandonnet I p. 95), cui assentior adseveranti hanc translationem Guillelmi esse. Textui autem, quem Thurot uno tantum manuscripto adhibito edidit in his rebus fides haberi non potest. Particulae, ut saepe fit in codd. mss., nonnumquam a librario neglectae sunt. Itaque minimi momenti sunt loci quos enumerat Mansion et facile emendari possunt: 19.6 δ' ἄν λέγοιτο *autem dicitur*, pro: *autem <utique> dicitur*; 34.1 εἴη ἄν *est utique pro erit utique*.

δῆλον *palam* (Arch. *palam* (9), *manifestum* (1)); Γ^1 *manifestum* (10), *palam* (2); Γ^2 *manifestum* (9 : om. 454b15), *palam* (2) (sed Γ^1 cod. a 458b18 et 463a18 patet).

*M *manifestum*; *Zix *palam* (11), *manifestum* (1); Barth. φ *manifestum* (2), *palam* (1); πx *manifestum*.
ἐπεὶ *quoniam*; Γ^1 et Γ^2 *quoniam*.

*M *quoniam*; *Zix *cum* (1) (*quoniam* = ἐπειδὴ, ἐπεὶπερ); Barth. φ *quoniam* (1), *quia* (1) (*quoniam* = ἐπειδὴ (8)); *κ¹ *quoniam*; Nic. κ² *eo quod*; *οβ *quoniam* (1), *cum* (2).

ἐπεὶ δά *quando non invenitur*.

ἕτερος *alter* (Zix *alter* (5), *alius* (1); Π *alter* (9), *alius* (2); Arch. *alter semper*); Γ^1 *alius* (11), *diversus* (3); Γ^2 *alius* (11), *diversus* (1), *alter* (2 : bis igitur correxit *diversus*).

*M *alter* (4); *Zix *alter* (3), *alius* (1); Barth. φ *alter* (1), *alius* (2); πx *alter* (1), *alius* (1); *οβ *alius* (8).

ἔτι *adhuc*; Γ^1 *amplius* (11), om. 459b10; Γ^2 *amplius* (11), *adhuc* 459b10.

*M *amplius* (3), *adhuc* (2); *Zix *adhuc*; Barth. φ *adhuc* (4), *amplius* (3); πx *amplius* (3); *κ¹ *adhuc* (1), *amplius* (1); Nic. κ² *insuper* (2).

καθάπερ *quemadmodum*; Γ^1 et Γ^2 *quemadmodum* (4), *ut* (1), *sicut* (2).

*M *sicut* (6); *Zix *quemadmodum* (1); Barth. φ *sicut* (1); πx *sicut* (2); *κ¹ *quemadmodum* (2); *sicut* (3), *ut* (1); Nic. κ² *velut* (3), *sicut* (2), *ut* (1).

μὲν γάρ *quidem enim*, non invenitur.

μὲν οὖν *quidem igitur*; Γ^1 *quidem igitur* (9), *quidem ergo* (2), *igitur* (6), *ergo* (3); Γ^2 *quidem igitur* (17), *quidem ergo* (1), *ergo* (1), *quidem* (1 : ex corruptela codicum ad, etc. hoc *quidem* ortum est (462a32), nam Γ^1 bc *quidem igitur* praebet).

*M *quidem igitur* (20); Henr. μδ *ergo*, *itaque*, *igitur*, *autem*; *Zix *quidem igitur* (5), *quidem* (1), *autem* (1); Barth. φ *quidem igitur* (7), *quidem ergo* (2), *quidem* (3), *igitur* (2), *ergo* (1), *enim* (1), *autem* (2); πx *quidem igitur* (9), *quidem* (1), *vero* (1); *κ¹ *quidem igitur* (7); Nic. κ² *quidem igitur* (1), *quidem ergo* (1), *igitur* (4), *ergo* (1); *οβ *quidem igitur* (3).

μὲντοι *tamen*; Γ^1 *tamen* (1), *vero* (2), *quidem* (1), 464a3 μὴ μέντοι *nequaquam*, Γ^2 *tamen* (3), *quidem* (1 : 462a21 Γ^1 *vero*). Itaque Γ^2 fortasse legit μὲν in codice graeco quo usus est), 464a3 μὴ μέντοι *non tamen*.

*M *tamen*; *Zix *tamen*; Barth. φ *quidem*, *quidem igitur*, *enim*.

οἷον *puta*, *velut* (sec. Pelster. Guill. Zix *puta* (41), *ut* (5); Π *puta* (5), *velut* (6)); Γ^1 *velud* (20), *ut* (6), *sicut* (1); Γ^2 *velud* (20), *ut* (5), *sicut* (1), *puta* (1). Mutat Γ^2 456a14 *sicut* in *velut*; 456a14 *ut* in *puta*; 458b6 *ut* in *veluti*, sed 459b30 *velud* in *sicut*; 462b29 *velud* in *ut*.

*M *ut* (9), *sicut* (1); Henr. μδ *quemadmodum*, *ceu*; Barth. φ *ut* (9), *sicut* (4), *tamquam* (2); *κ¹ *ut*; Nic. κ² *quasi*.

ὅλως *totaliter* (sec. Pelster. Guill. Zix *totaliter* (5), *omnino* (3); Π *totaliter* (10), *universaliter* (1)); Γ^1 *omnino* (6), *prorsus* (1); Γ^2 *omnino* (7).

*M *omnino*; Henr. μδ *omnino* Barth. φ, πx *omnino* (9), *universaliter* (1).

οὕτως *sic* (sec. Pelster, sed cf. Π *sic* (4), *ita* (5)); Γ^1 et Γ^2 *sic* (17), *ita* (4), *sicut* (1).

*M *sic* (12), *hoc modo* (1); Henr. μδ *ita*; *Zix *sic* (15); Barth. φ *sic* (1), *ita* (6); πx *sic* (5), *ita* (1); *κ¹ *ita*; Nic. κ² *sic*; *οβ *sic*.

πάλιν *rursus* (sec. Pelster, sed hic illic *iterum* inveni, e.g. Archim. Π 2.2); Γ^1 *rursus* (4), *iterum* (2), om. (1); Γ^2 *rursus* (3), *rursum* (1), *iterum* (3 : 456b23, ubi Γ^1 πάλιν neglexerat, corr. *iterum*).

*M *iterum*; *Zix *iterum*; Barth. φ *iterum*; *οβ *iterum*.

φανερὸν *manifestum*; Γ¹ *manifestum* (17), *palam* (2); Γ² *manifestum* (16), *palam* (3, nam 456a32 *palam* habet cum Γ¹ cod. c.).

*M *manifestum*; Henr. μδ *clarum*; *Zix *manifestum*; Barth. *manifestum*; *x¹ *manifestum* (2), *apparens* (1); Nic. x² *manifestum* (2), *apparet* (1).

ὡσπερ *sicut* (sec. Pelster, sed Zix *sicut* (7), *quemadmodum* (6), *ut* (2), *tamquam* (1); Π *sicut* (14), *ut* (1); Archim. 10.6 *velut*); Γ¹ *quemadmodum* (27), *sicut* (5), *ut* (3), *tamquam* (4); Γ² *quemadmodum* (27), *sicut* (4), *ut* (4), *tamquam* (4) (459b32 Γ¹ *sicut*, Γ² *ut*, cum Γ¹ d).

*M *sicut* (8), *tamquam* (1); *Zix *quemadmodum* (8), *sicut* (8), *tamquam* (1); Barth. φ, πα *quemadmodum* (9), *sicut* (4); *x¹ *quemadmodum* (1), *sicut* (3); Nic. x² *ut*, *quasi*, *sicut*.

ὡστε *ita ut* (sec. Pelzer, sed Π *quare* (6), *ut* (4); Archim. *quare* (3), *ut* (13)); Γ¹ *quare* (12), *quod* (2), *ita ut* (3), *sicut* (1), *ut* (4); Γ² *quare* (11), *quod* (2), *ita ut* (3), *sicut* (1), *ut* (4). Mutat *quare* 461a14 in *vel*.

*M *quare*; *Zix *quare* (4), *ut* (6), *quod* (1), *utique* (1); Barth. φ *quare* (6), *ita* (1), *quod* (1); πα *quare* (12), *quod* (2), *sicut* (2), *ut* (1); *x¹ *quare* (2), *quod* (1); Nic. x² *ut* (3); *oβ *propter quod* (1); *ita quod* (2).

Ex ipsa exemplorum enumeratione satis apparet tali investigatione particularum qualem Pelster instituendam proponit ad metam perveniri non posse nisi ingentem copiam rerum in promptu habeas. Nam quomodo Guillelmus emendaverit vetustiore illam versionem iam ex his perspicui potest: sicubi verba ab antiquiore interprete electa a sua consuetudine nimis abhorrent ea corrigere solet, aliis locis plerumque priora vocabula retinet¹⁾. Ceterum licet correctiones saepe cum usu Guillelmi congruant (cf. s.v. ἀλλὰ μὴν, ἄν, δὴ, ἕτερος, ἔτι, μὲν οὖν), tamen non desunt differentiae, quamvis leviores (cf. s.v. δέ, μέν, οὖν, μέντοι, οἶον, ὅλως, πάλιν, φανερόν, ὥστε). Quam diligenter versionem veterem secutus sit, documento esse potest versio vocabulorum τοιοῦτος et διό:

τοιοῦτος Γ¹ *huiusmodi* (8), *talis* (1); Γ² *huiusmodi* (7), *talis* (2) (in De sompno tantum). Cf. Dittmeyer Bayer. Blätt. LXX p. 166: „Bei Wilhelm entspricht einem τοιοῦτος und ὁ τοιοῦτος selbstverständlich *talis*. Der Übersetzer von ρ dagegen gebraucht für ὁ τοιοῦτος fast ausnahmslos (ich zählte 28 Fälle) und manchmal auch für τοιοῦτος in allen Kasus die umständliche Wendung *huiusmodi*.“

*M *huiusmodi* (19), *talis* (1); *Zix *talis*; Barth. φ *talis* (8), *huiusmodi* (1); πα *talis* (10), *huiusmodi* (3).

διό Γ¹ *ideo* (10); Γ² *ideo* (9), *propter quod* (1) (in De Sompno tantum). Cf. Πε 1. 1301 b39 al. saepe; Newman Politics III 108 „Vet. Int. renders διό by *propter quod*.“

*M *unde* (6), *ex quo* (1); *Zix *propter quod*; Barth. πα *propter quod*; *x *unde*; Nic. x² *quam ob rem*.

Interpretes igitur saec. XIII praefere videntur *talis* et *propter quod*. Eodem modo ἡδονή voce *voluptas* vertunt Γ¹ 455b19 et *M 981b20, sed apud Γ² et ap. Guill. (Π, Alex. α) et apud Barth. φ 4.9 invenies *delectatio*.

Saepe antiquior interpres eandem vocem adhibuit quam et Guillelmus adhibere solet. Ubi vero ille recedebat a consuetudine ipsius mutat hic:

δέχεσθαι 456a11, 458a6 Γ¹ et Γ² *suscipere* habent, sed 458a18 Γ¹ *haurire*, Γ²

¹⁾ legimus e.g. 456a16 ἰσχύν δὲ ποιεῖ ἡ τοῦ πνεύματος κάθ' ἑξῆς Γ¹ *vigorem autem facit spiritus perseverantia*, Γ² *vigorem autem facit spiritus detentio*. Cf. Πη 15.1336a38 ἡ γὰρ τοῦ πνεύματος κάθ' ἑξῆς ποιεῖ τὴν ἰσχύν τοῖς πονοῦσιν *detentio enim spiritus facit robur laborantibus*. Quamquam Guillelmus ἰσχύς voce *robur* (Πβ 4.1267 al. saepe), sive *potentia* (Πγ 8.1284a21, al. saepe) reddere solet, vocem *vigor*, quia nihil ei obstare videtur, retinet, sed mavult κάθ' ἑξῆς voce *detentio* reddere, ut Πη 15.1336a38.

suscipere. Cf. Ζα 487a17 al. saepe; Alex. α 119.14, 121.6 al. *suscipere*; *Ζα 634a16 *suscipere* (al.), sed Ζα 495b17; Π 1292a29; Barth. πα 861b30 al. *recipere*.

Quaedam verba a recentiore interprete ubique fere mutantur. Ut exemplum afferam, Guillelmus et alibi adiectiva in - *tivus* desinentia usurpare amat. (cf. Rudberg Textstudien p. 32): re vera interpres recentior semper fere corrigit versionem vetustiore, quae persaepe adiectiva in - *bilis* praebet:

αἰσθητικός Γ¹ *sensibilis*, Γ² *sensitivus*. Cf. Alex. α 5.3; 9.7; 20.7 al. saepe *sensitivus*.

αἰσθητήριο Γ¹ *sensibile* Γ² *sensitivum* (455a20). Cf. Alex. α 6, 12, 15; 7.1 al. saepe *sensitivum*. Aliis locis (454a21, 24, 33; b9, 11; 458a28, 29; 459a6; 461a28; b18, 28; 462a9, 12) Γ¹ *organum sentiendi*, Γ² *sensiterium*, et (459a25, 27; b24; 460a26; 461b9) Γ¹ *organum sentiendi*, Γ² *sensitivum*. Vox *sensiterium* Guillelmi propria videtur (sec. Rudberg Textstud. p. 34 „späte Analogiebildung“), cf. Ζα 494b14 (= αἰσθητήριο), 492b27 (= αἰσθητικόν). Vide insuper De sensu, nova translatio 449b1, 2¹); Alex. α 227.4; 354.5 (cf. Thurot p. 386).

ἄπτικόν Γ¹ *apticon*; Γ² *tactivum* (455a23).

δεκτικός Γ¹ *susceptibilis* (453b28; 456b3); Γ² 453b28 *susceptibilis* retinet, sed 456b3 in *susceptivus* mutat, cf. Π 1290b27, Alex. α 25.7 *susceptivus*, al. semper²).

θρεπτικός 454b32 apud utrumque *nutritivus*, sed 454a13 Γ¹ *nutribilis*, Γ² *nutritivus*; 457a32 θρεπτικός τόπος Γ¹ *nutrimenti locus*, Γ² *nutritivus locus*. Alex. α 9.7 (al. saepe) *nutritivus*.

Possum multa alia proferre, sed spero me hanc rem probasse: Guillelmum fuisse auctorem eius versionis quae „Nova” vocatur, eam nihil aliud esse quam antiquioris versionis recognitionem³), quae alio codice graeco adhibito facta sit.

Operae pretium mihi videtur agere de vocibus graecis quae latinis litteris redduntur. Quod enim interpretes vocibus graecis crebro utuntur ignorantiae adhuc ascribi solet⁴). Nec iniuria: licet enim plurima eiusmodi proferre⁵). Quisquis versionem Guillelmi Historiae Animalium, quae a. 1260 facta est, cum versione Archimedis anni 1269 comparaverit⁶) mox videbit auctorem in versione posteriore saepius quam in priore voces graecas latine reddidisse⁷). Quod

¹) v.l. *sensitivum* in cod. Vat. lat. 2083 habes (cf. Aristoteles Lat. p. 138 sq.). Libri Mss. minime consentiunt (vide app. cr.). Cum praesertim in casibus obliquis exitus *-livum* et *-terium* minime inter se differant et saepe confundantur, non dubito quin Guillelmus voce *sensiterium* cum in versione Arist. De ins. et De div. p. s. tum etiam in versione Alex. in De Sensu comm. saepius usus sit quam manifestum est ex eis codd. quos adhibui et ex uno codice quo usus est Thurot.

²) 456b3 τῆς... τροφῆς εἰσιούσης εἰς τοὺς δεκτικοὺς τόπους Γ¹ *cum... nutrimentum extrinsecus ingrediatur ad susceptibilia loca*; Γ² *de foris... alimento ingrediente in susceptiva loca* — cf. Alex. α 226.12 ἡ κοιλία... δεκτικὴ τῆς τροφῆς *venter... susceptivus alimenti*.

³) Georgio Lacombe quam maxime assentior, qui scribit: „Nothing is known about the translator of the older text (whichever it may be) or of the revision. The tradition, which makes of William of Moerbeke the translator of the whole Aristotelian corpus, becomes more credible, as we see his rôle reduced, for a large part of the corpus, to that of a corrector of texts.” The New Scholasticism V (1931) p. 309.

⁴) Rudberg Textstudien p. 33: „Natürlich war die Verwirrung und Unkenntniss zu Wilhelms Zeiten sehr gross auf diesem Gebiete.”

⁵) e.g. ignorare videtur Guill. vocem βλεφαρίδες, quam latinis tantum litteris transscribit (Ζα 491b20), cum ipsum vocabulum βλέφαρον *palpebram* interpretari soleat.

⁶) hanc versionem novimus ex autographo Ottob. lat. 1850, ex quo cognoscimus qua ratione auctor versionem instituere solitus sit. Vide J. L. Heiberg Zeitschr. f. Mathem. u. Physik XIV 1890, Suppl. I p. 8 sqq.: „Es ist kaum zu bezweifeln, dass wir im Ottob. das eigene Original exemplar des Uebersetzers besitzen. Das beweisen schon die am Rande beigeschriebenen griechischen Wörter, die der Vorlage treu nachgemalt sind und sehr oft einer Lacune im Text entsprechen; der Übersetzer hat offenbar nicht sofort ein lateinisches Wort finden können oder das griechische Wort nicht gekannt und es dann am Rande copirt, um später nach genauer Untersuchung und eingeholter Auskunft die Lücke füllen zu können.” Cf. etiam Ch. Thurot Notices et Extraits XXV. 2 pp. 385—386.

⁷) Cf. L. Dittmeyer Bayer. Blätt. LXIX 1933 p. 167.

eum in priore minus saepe fecisse mirari noli, neve inscitiae auctoris semper et ubique attribuas ¹⁾. Interdum enim lingua latina verbis idoneis caret et verba graeca plurima, imprimis quae ex coniunctione facta sunt, in latinum sermonem alias difficile reddi, alias omnino non possunt. Ad quae reddenda opus est pluribus uti vocabulis latinis, quod et Guillelmus et alii saepe fecerunt ²⁾. Saepius autem Guill. eiusmodi ambitum verborum vitare videtur, ideoque ipsa graeca vocabula litteris latinis reddit, ut Ζια 489b14 *ostracoderma*, 489b9 *sklirosarca*, 490a2 *skliroderma*. Sed eum haud ignorare quae vis insit in talibus verbis patet ex glossematis ³⁾, ut Ζια 489b9: *malacosarca: quasi mollis carnis; sklirosarca: quasi dure carnis* ⁴⁾. Mavult ergo unam vocem graecam usurpare, quam plura latina.

Sunt etiam quaedam verba quae Guillelmus, cum notionem et versionem bene nosse videatur, tamen latine non reddit ⁵⁾. Μαλάκια, ut exemplum afferam, semper litteris latinis reddit (Ζια 489b34 al.), μαλακός vertit voce *mollis* (Ζια 487a2 al.), sed cum interpres vetustior huius libelli *mollia* scripserit (454b17), ipse in *malacia* corrigit. In librorum De Animalibus versione arabicolatina ⁶⁾ sescenties *malachye* (*malakye*, *malachie* etc.) reperies. Sed ne illic quidem deest cognitio quaedam significationis eius vocabuli. Cf. Scot. ap. Alb. Anim. 365.6 (*animal*) *quod vocatur molle* (Ζιδ 525a39 *μαλάκια*). Vocabula ergo graeca apud interpretes nonnumquam eorum partibus fungi videntur quae apud Nostrates *termini technici* vocari solent. Tales *termini technici* iam ante Guill. saepe adhibebantur. Quin etiam magna pars vocabulorum graecorum, quae in versione Moerbekiana de Historia Animalium inveniuntur, iam pridem ab Arabibus usurpata atque a Scoto aliisque versionibus suis inserta erant ⁷⁾.

Versionem vetustiore libelli De sompno si examinabis, invenies illius auctorem frequentius vocabula graeca singulis aut pluribus latinis reddidisse quam qui centum fere annis post illam versionem recognovit Guillelmus de Moerbeka. Notanda sunt haec:

ἀνατομή (456a2) Γ¹ *recisio*, Γ² *anatomia*. Similiter Guill. Alex. α. 75.7 *in anathomis*.

sec. Th.L.L. II 21.57 inde a Cael. Aur. acut. 1.8.57 *per apertionem quam Graeci anatomiam dicunt*.

ἐντομα (454b19; 456a11) Γ¹ *intersecta*, Γ² *entoma*. Guill. Ζια *enthoma* 487a33^{bis}; 490a10.

¹⁾ „Wenn in zwei Redaktionen die eine das griechische Wort beibehält, während die andere die Übersetzung bringt, so ist die erste die ältere.“ Quare Francisco Pelster id asseveranti (Scholastik XIV 1939 p. 447 in recensione critica libelli Aetii Franceschini, in Rivista Filos. Neoscol. XXX 1938 pp. 150—162, quem inspicere non potui) astipulari nequeam ex sequentibus patebit. ²⁾ Vide Rudberg Textstudien pp. 34 sq. e.g. ἔλαιμος *sanguinem habens*; Ζια 490a9 al. (idem v¹ et v², vide Ind.), contra ἔλαιμος v¹ et v² *non habens sanguinem*, Ζι *sine sanguine* (sec. Rudberg p. 35), sed *exsanguis* 489a32 al. Ignorantia adductus vertit Guill. Ζιβ 504a29 *σκαρδαμύττουσι: operiunt pelliculo oculos pro: nictant vel conivent* (Rudb. *ibid.*). Cf. II 1294a18 *kalorum kagathorum*; 1294a2 *aristocratizari* etc. ³⁾ Glossemata iam in Boethii commentariis inveniuntur, nec rara sunt in ea versione quae hodie Metaphysica vetustissima vocatur (vide Arist. Lat. p. 61 sq.; F. Pelster S. J. Gregorianum XVI 1935; Ed. R. Steele Oxon. 1932. Vide p. XXI sqq. de verbis graecis, in hoc textu allatis et de glossematis, e.g. p. 255.32 *id quod est πράττειν, id est agere*; p. 256.4 *αὶ δὲ πράξεις, id est actus* etc., vide p. XXII. ⁴⁾ Rudberg Textstudien p. 23 ⁵⁾ nonnumquam tamen Guill. et transscriptione et traductione utitur, e.g. *porus — meatus* (πόρος) Rudberg op. laud. p. 36, etc. Id. Antidotarium Nicolai (ed. W. S. van den Berg Lugd. Bat. 1917) p. 83.1. ⁶⁾ Cf. Aristoteles Latinus p. 80. Mich. Scoti versionis maiorem partem exscriptam ab Alberto Magno invenies a ceteris aptissime distinctam in editione De Animalibus librorum quam H. Stadler curavit (Beiträge z. Gesch. d. Philos. des M.A. XV, XVI). Glossemata et in versione et in paraphrasi Alberti frequentissime occurrunt. Librum X Hist. An. (Ζια) separatim edidit Gunnar Rudberg in: Skrifter utgifna af Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet Uppsala XIII. 6 pp. 109—120. ⁷⁾ Sic fieri potuit ut Albertus Magnus, qui linguam graecam funditus ignoravit scriberet: „In hoc ultimo libro de animalibus parvis anaemys, hoc est sanguinem non habentibus, agemus“ etc. Op. laud. p. 1578.4.

XVIII

Vox *intersecta* nusquam inveni. Scot. ap. Alb. Anim. 12.29 Stadler *animalia rugosa*, al. saepe.

Θεώρημα (455a25) Γ¹ *speculatio*, Γ² *theoremata*. Guill. Archim. 2.2, 11; 8.6 al.; Alex. α 339.3 *theoremata* (sed Ζι θεωρεῖν *speculari, videre, P videre, considerare* sec. Rudberg Textstudien p. 37).

vox *theoremata* iam inde a Gell. N.A. I 2.7 apud Latinos. Cf. Cic. De fato 6; Forcell. VI 80b, Chalc. Tim. 228 p. 266.6 Wrobel, al.

μαλάξια (454b17) Γ¹ *mollia*, Γ² *malacia*. Vide supra.

νανώδης (457a24) Γ¹ *homululus* Γ² *nanodus* (sed 457a22 apud utrumque *nanus*)¹⁾.

vox *homululus* sec. Th.L.L. VI 2893.77 „nonnisi apud grammaticos” invenitur, e.g. Prisc. Gramm. II 102.5 *diminutivorum diminutiva in diversa desinentia forma, ut homo, homuncio, homunculus, homulus, homullulus* . . .

Saepe in versione antiqua singula vocabula graeca pluribus latinis redduntur, quae Guill. alibi latinis litteris transscribere solet, e.g.:

δσπρακόδεσμα (454b21) quae *durum habent corium (-testam* Γ²), cf. Ζι ostracoderma (489b14; 490b11), sed Scot. ap. Alb. Anim. 37.8 *animalia durae testae*.

σκληροφθαλμία (454b18) quae *duros habent oculos*, cf. Ζι skliroderma (490a2), sklirousarca (489b9).

Venio deinde ad ea vocabula quae etiam in versione vetustiore latinis litteris redduntur.

Raro tantum mutantur:

ἀπτικόν (455a23) Γ¹ *apton* (indeclin.), Γ² *tactivum*: τῷ ἀπτικῷ vertit Γ¹ *apton*, id est ei que per tactum exercetur.

Sed communia utriusque versionis sunt:

ἀορτή (458a19) Γ¹ *adorti*, Γ² *aorti*, apud utramque indecl., cf. Scot. ap. Alb. Anim. 844.2; 909.26²⁾; saepe ap. Guill. Ζι (Rudberg Textstudien p. 33). Vide Koffmane Gesch. des Kirchenlateins I p. 36 sq.: „Im allgemeinen kann man sagen, dass die griechischen Worte von dem beginnenden Verfall der Kasusendungen mitbetroffen wurden, welcher allmählich vom vierten Jahrhundert an den Uebergang vom Lateinischen zu den romanischen Sprachen vorbereitete.” (cf. supra ἀπτικόν, infra θάλαμη).

ἐμβρυον *embrium*. Etiam Alb. Anim. 1065.9, sed magis in usu videtur forma *embryo*: *Ζι 675b13; 638b11; Scot. ap. Alb. Anim. 40.33 al. saepe. Baxter-Johnson *embryo* inde a 1236. Cf. Rudberg Eranos 1908 p. 159: „*embryo*, — *onis* in den Lexic. nicht belegt³⁾, findet sich aber z. B. auch bei Wilhelm von Moerbeka.”

ἐπιληψίς (457a9^{bis}), ἐπιληπτικός (457a8) *epilentia, epilenticus* (Γ² *epy* —). Id. Alb. Anim. 678.29 al.; 963.33 al. De forma cf. Dieffenbach p. 204b, Baxter-Johnson p. 152 et vide M. Bonnet Le latin de Grég. de Tours p. 219 n. 3: „La forme de ces deux mots s'explique de la manière suivante. Les Grecs de la décadence (les Alexandrins selon M. Cobet) aimaient à faire reparaître la nasale de λαμβάνω dans les autres thèmes du verbe: λήμψεται, ἐλήμφθη, etc. et dans les dérivés ἀνάληψις, πρόσληψις, etc. . . on peut donc supposer qu'ils disaient aussi

¹⁾ De voce *nanus* vide infra et Scot. ap. Alb. Anim. 1141.10. ²⁾ Inepte Alb. Anim. 909.25: „Dicemus autem de vena quae vocatur magna, et de ea quae Graece <orthy, vel> adorty vocatur <ab> Arabe qui articulum Arabicum praeponit Graecae dictioni.” Verba uncis inclusa Albertus ipse inseruit. ³⁾ Attamen apud L. Dieffenbach Glossarium Latino-germanicum mediae et infimae aetatis 1857 p. 199c invenitur. Cf. nunc Baxter-Johnson Mediaeval Latin Word list p. 149.

ἐπιληπτικός, c'est ce qu'exprime le latin *epilepticus* . . . . De l'adjectif *epilepticus* on a dérivé le nom de la maladie, *epilentia*.

εὐριπος (456b21) *euripus* (Baxter-Johnson p. 157).

θαλάμη (= ventriculus cordis 458a17) Γ¹ *talami* (indecl., cf. supra s.v. ἀορτή), sed Γ² transseribit θαλάμης (gen.) latinis litteris: *thalamis* (cf. Ζι *cheten-χαίτην, iniu-ίντου, in sifes-ἐν Σιφαῖς* Rudberg Textstudien p. 33). *thalamus* ap. Alb. Anim. 908.12 (contra: *ventriculi* ib. 908.8, *camera* 908.11).

κατάρρους (458a3) *catarrus*. Id. Barth. πα 860a31; Antid. Nicolai p. 43. De orthographia vide Th.L.L. III 586.77: „Scribitur plerumque *catar(r)us*.” Inde ab Isid. ap. Latinos.

λήθαργος (457a3) Γ¹ *letargicus*, Γ² *lithargicus*. *Lethargicus* subst. iam ap. Plin. N.H. XX 121 al.; Forcellini s.v. III p. 736.

μανδραγόρας (456b20) *mandragora*; cf. Ducange Gloss. V 214a—b; Dieffenbach p. 346b; v. d. Berg Antidot. Nicolai p. 238sq. al.

μελαγχολικός (457a27) *melancholicus*. Id. Antid. Nic. p. 89 al., *melanconicus* p. 189 al.; Dieffenbach p. 354a.

μεταφορά (455b21) *metaphora*. *M 991a22 *metafora*.

νανώδης (457a22) *nanus*. Vox iam inde a Laberio (saec. I a. Chr. n.) apud Latinos quoque in usu erat (Gell. N.A. 16.7; 19.13; Forcell. IV p. 2236).

πόρος (457a13.26; b13) *porus*. Cf. Guill. Ζια 492a25 al. saepe; *Ζικ 637a32 al.; Barth. πα 864a17 al. (*porus* et *meatus* cf. p. XVII⁵).

φαντασία (456b12; 457b26) *fantasia* et φάντασμα (456a25; b15) *fantasma* cf. Ducange s.v. *phantasia*. Bonnet op. laud. p. 218.

φλέγμα (458a3) Γ¹ *fleuma*, Γ² *flegma*. *fleuma* etiam Scot. ap. Alb. Anim. 10.28 al. saepe. A. Thomas Notices lexicographiques sur les recettes médicales du haut Moyen-Age in Arch. Lat. M.Æ. V p. 129: *fleumatismus* = *surabondance des flegmes*. Dieffenbach multas formas praebet p. 239b; Baxter-Johnson p. 176; Antidot. Nicol. 165 *fleuma*, alibi *flegma* (saepe).

Flegma vide Ζια 487a6; Barth. πα 862b18; 865a32, 34.

χολή (457a31) *colera*. Id. Barth. πα 859b5 al.; Scot. ap. Alb. Anim. 10.30 al. (contra Guill. *fel* Ζια 487a4); Antid. Nicol. p. 15 al. saepe.

Vide Th.L.L. III 1014.57, et imprimis 1015.4: Vindic. epist. ad Pentad. p. 486 Rose: *corpus habet in se sanguinem, coleram rubeam, coleram nigram et flegma*.

Verba quaedam iam inde a scriptoribus bonae aetatis vulgo usurpata omisi, sed de versione vocis δαιμόνιον haec addenda sunt: vertitur 453b23 ab utroque interprete voce *demonum*. Bis δαιμόνιος (adi.) occurrit 463b14. Priore loco vertitur Γ¹ *divinitus*, Γ² *daimonius*, altero loco Γ¹ *sciens*, Γ² *daimonius*. Hoc *sciens* ex Chalcidii in Tim. commentario, ubi Cratylum affert, sumptum videtur. Cf. 132 p. 195.10 sqq. Wrobel: . . . *daemones, opinor, tamquam daimones dicti. Daemonas porro Graeci sciens rerum omnium nuncupant* (Plat. Crat. 398 B . . . . ἔτι φρόνιμοι καὶ δαίμονας ἦσαν, δαίμονας αὐτοὺς ὀνόμασθε sc. ὁ Ἡσίοδος). Cf. deinde cod. Vat. lat. 2071 f. 287^r gloss. ad 453b23 *demonum*] *vel demon* (cf. a), *scilicet spiritus sciens bonus vel malus*. Ps. Thom. Aquin. comm. p. 216 (ed. Parmae T XX) . . . . *et notandum quod daemon graece idem est quod sciens latine*.

Codices, quibus usus sum, sunt hi:

a) veteris versionis.

- a** = Florianensis Bibl. Monast. XI 649. Membranaceus, saec. XII. ff. 129^r—133^r. Descripserunt A. Czerny Die Handschriften der Stiftsbibliothek St. Florian, Linz 1871 pp. 220—223; Aristoteles Latinus I p. 262 n° 54. Recte Lacombe dicit: „textus . . . non multum valet, sed animadversione est dignus”, minus recte: „Nec emendationes, nec glossae.” Nam emendationes et glossae interlineares ab eadem manu scriptae, quamvis paucae et breves, non omnino desunt. Quin etiam f. 131^v post verba „*omnia enim sanguinem habentia cor habent et principium motus et proprium sensus hinc est*” (456a6) haec habet: „*calcidius retinens auctoritate <m> crissippi dicit. sicut aranea in medietate callis omnia filorum pedibus tenet exordia. ut cum ex bestialis plagas incurrerit ex quacumque parte proximus sentiat. sic anime principale. positum in media sede cordis sensuum exordia retinet ut cum quid naturaliter de proxima recognoscant. a penetrati pectoris id est a gremio cordis. spiritu erumpente. et facium angustias anxietante formataque lingua et ceteris volatilibus a organis articulatos edissonos et sermonis elementa quo quidem interprete mentis archana aperiuntur.* (= Chalcidii comm. in Tim. Platonis ed. Wrobel pp. 256.16—257.2; S.V.F. II 879 p. 236.12—22) Librarium hanc glossam, maneam et mutilam et quae intelligi nequaquam potest, sine dubio iam in exemplo suo invenit. Nam et alibi singulae fere paginae ostendunt hoc exemplum difficile lectu fuisse, librarium quicquid legere potuit servili quodam modo reddidisse. Sed nullo pacto fieri potest ut archetypus hanc glossam praeberit. Apographum itaque nescioquod, raptim et negligenter descriptum, compendiis plenum librarius adhibuit. Eo fit ut hic codex lacunosus sit et vitiosus: saepenumero *non* et *vero*, *ergo* et *igitur* etc. inter se permutantur, nonnumquam totae sententiae aliis verbis libere redduntur, ut 453b18 sq.: *vel accidit quidem dormientibus semper sompnare, set non meminerunt, et si hoc fit, propter quam causam fit* | **a**: *vel quare qui sompniant non recolunt, et quare hoc sit*
Nonnullis tamen locis verae lectiones in codice servantur.

- b** = Urbinas Latinus 206, membranaceus, intra annos 1240—1254 Oxoniae exaratus, ut demonstravit A. Pelzer Une source inconnue de Roger Bacon etc., Archivum Franciscanum Historicum XII (1919) pp. 47 sqq. ff. 306^r—310^r. Cf. praeterea Aristoteles Latinus I p. 50 sq.; C. Stornajolo Codd. Urb. Lat. pp. 197—199; F. Ehrle S.J. et Paulus Liebaert Specimina Codicum Latinorum Vaticanorum ² Berolini et Lipsiae 1932 p. XXXI, spec. 40.
- c** = Bruxellensis Bibl. Reg. II 2558, membranaceus, saec. XIII ff. 106^r—109^r. Descripserunt van den Gheyn Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque Royale de Belgique t. IV p. 332, No. 2898; Aristoteles Latinus I pp. 318 sq. no. 175.
- d** = Vaticanus Latinus 2071, saec. XIII^{ex} (Hunc codicem in Britannia ann. fere inter 1275—85 exaratum esse A. Pelzer ¹⁾ iudicat), ff. 286^v—291^v. Codex scriptura gothica pulchre exaratus. F^o 286^v praebet litteram initialem maximam, in qua imago Somni virum aliquem opprimentis nitidissime picta est. Emendationes glossaeque et inter lineas et in marginibus positae permultae inveniuntur, ductu tenui scriptae. Earum glossarum quaedam et glossae interlineares codicis Urb. lat. 206 mirum in modum congruunt. Quod ut demonstrarem ex utroque codice initium libelli De sompno aliquot glossis adiectis transscripsi:

¹⁾ v^o. d^o. G. J. Hoogewerff, qui cum v^o. rev^o. A. Pelzer codicem meo rogatu examinavit gratias quam maximas habeo.

Urb. lat. 206 f. 306^r

De sompno autem et vigilia consideran-
 dum quid sint / et utrum propria^{2a q̄o}
 sint anime vel corporis vel communia^{3a}
 / et si communia cuius particule anime vel^{4a}
 corporis / et propter quam causam insunt^{5a q̄o}
 animalibus / et utrum communicant
 omnia ambobus illis, etc.

Vat. lat. 2071 f. 286^v

et sic patet de quo est hic intentio
 De sompno autem et de vigili-
 a considerandum / quid sint / et utrum^{hec est prima q̄o}
 propria sint anime an corporis^{2a q̄o}
 vel communia. / Et si communia. cuius par-^{hec est 3a q̄o}
 ticule corporis vel anime / Et^{4a q̄o}
 propter quam causam insunt animalibus
 ipsis. / Et utrum communicant omni-^{quinta q̄o}
 a ambobus ipsis, etc.

Uterque glossator eodem modo textum dividit atque commentator ille, cuius opus sub nomine Thomae Aquinatis vulgatum est, qui haec habet: *Dicit ergo primo, et dat intentionem suam circa somnum et vigiliam: et sunt quinque intentio. Primum est, quid sit somnus et vigilia. Secundum est utrum sint passionones animae solum, vel corporis tantum, vel coniuncti. Tertium, si sint passionones, ex qua particula animae et corporis sit illud coniunctum. Quartum est propter quam causam insunt omnibus animalibus. Quintum est utrum omnia animalia communicent tam somno quam vigiliae vel non.* (Thom. Aquin. Opera omnia Parmae 1866 Tom. XX p. 216a). Possum multa alia huiusmodi proferre, unde apparet hanc divisionem ex uno eodemque fonte originem duxisse.

A = c o m m e n t a r i u m A l b e r t i M a g n i. Usus sum editione, quae Lugduni anno 1651 prodiit (Opera omnia ed. P. Jammy Tom. V pp. 64—82). Vide Arthur Schneider Die Psychologie Alberts des Grossen I pp. 2 n. 1; 142—148 (Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters IV 5); F. Pelster S.J. Kritische Studien zum Leben und zu den Schriften Alberts des Grossen, Stimmen der Zeit, Ergänzungshft. IV Freiburg in Breisgau 1920 pp. 130—169.

C o m m e n t a r i u m p s. T h o m a e A q u i n a t i s fortasse Magistro Adam Buckfeldensi asscribendum est. Cf. A. Pelzer Archivum Francisc. Hist. XII (1919) pp. 53 sqq. M. Grabmann M.A. lat. Arist.übersetzungen u. Arist.kommentare in Hss. spanischer Bibliotheken, S.B. München 1928 V pp. 6—51; 95; F. Pelster S.J. Gregorianum XI 1930 p. 287; Id. Scholastik X (1935) p. 446; Id. Adam von Bockfeld (Bockingfold), ein Oxforder Erklärer des Arist. um die Mitte des XIII. Jahrhunderts; Scholastik XI (1936) pp. 196—224, imprimis pp. 203, 208 sqq., 215 sqq., 220, 223; M. Grabmann M.A. Geistesleben II München 1936 pp. 70 sqq., Die Aristoteleskommentatoren Adam von Bockfeld und Adam von Bouchermefort pp. 138—182; Id. Divus Thomas (Freiburg Schweiz) XVII 1939 pp. 5—29. Cf. Pelster Scholastik XV 1940 p. 122; D. Salman O.P. Notes sur la première Influence d'Averroès, Revue Néoscholastique de Philosophie XL (1937) pp. 209—212, cf. Grabmann M.A. Geistesleben II p. 615; Id. S.B. München 1939 V p. 32; F. Sassen Geschiedenis der Patristische en Middeleeuwsche Wijsbegeerte³ Nijmegen 1942 p. 190.

Varias lectiones quas hoc commentarium praebet adnotare nolui, quia editionibus prelo vulgatis fidem habere nequimus.

b) codices novae versionis, quibus usus sum, sunt hi:

- l = Vaticanus latinus 2083, membranaceus, a. 1284 scriptus, ff. 196^v—199^r. Cf. F. Pelster S.J. Beiträge z. Gesch. d. Philos. d. M.A. Suppl. II p. 107 n. 1; Aristoteles Latinus pp. 50 sq., 49 n. 1.
- m = Bruxellensis latinus II 2314 (2893 v. d. Gheyn), membranaceus, saec. XIII^{ex} ff. 320^v—324^r Descripserunt v. d. Gheyn IV p. 329; Aristoteles Latinus no. 174 pp. 317 sq.
- s = editio Johannis Versoris. Quaestiones super Parva Naturalia cum textu Aristotelis, Colon. 1493, ff. XVII^r—XIX^r.
- t = editio Iuntina a. 1550, quam raro adhibui, quippe quae nonnullis locis editionum graecarum ope correctata sit.

4. De Theodoro Metochita

Vitam Theodori Metochitae, quae nobis fortasse magis nota est quam ceterorum qui Aristotelem interpretati sunt, quippe quae iam aliquoties ab illustrissimis viris exposita sit ¹⁾, narrare mihi in animo non est. Nam quot per annos in re publica primas partes egerit, quamque miserum tulerit exilium qui per tristissimum bellum civile et summo in principis amicitia loco et opibus suis exciderit, et quanta in solitudine supremum diem in monasterio obierit scire non multo refert ut doctrinam illius hominis admiremur, qui omni saeculi eruditione instructus et rhetoricae et poesi et philosophiae et astronomiae ²⁾ pro viribus operam dedit. Dignus enim est summa admiratione vir ille, ut qui diebus per maxima negotia absumptis, cum consiliorum Andronici II, imperatoris semper dubitantis et incerti (1282—1328), particeps esset, horis nocturnis scientiae et cognitionis studio indulserit ³⁾.

Quando scripserit in Aristotelem commentaria apparet ex praefatione Astronomicis ab ipso praemissa, quam Sathas edidit ⁴⁾. Viginti enim annos natus ⁵⁾ munus aulicum accepit, rhetoricae operam dedit; inde ab anno tertio et quadragesimo aetatis suae astronomiae incubuit ⁶⁾. Medio tempore et aliis rebus et philosophiae studio vacasse se ipse dicit. Itaque inter annum aetatis suae vigesimum et tertium et quadragesimum ⁷⁾, quo tempore maxime vigeabat et inter aequales maxime florebat, omnia fere opera rhetorica et philosophica condidit ⁸⁾.

¹⁾ Vide K. Sathas Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη A Venet. 1872 pp. ιθ'—νθ'; M. Treu Die Dichtungen des Grosslogotheten Theod. Metoch. Potsdam 1895 (quem librum inspicere non potui); K. Krumbacher Gesch. d. Byz. Litt. München 1897 pp. 550—554; Ch. Diehl Études Byzantines I Paris 1905 pp. 396—406; R. Guiland Les Poésies Inédites de Th. Met., Byzantion III pp. 265—302; F. Fuchs Die höheren Schulen von Kpel im MA., Byz. Arch. VIII 1926 p. 62 sqq.; G. Ostrogorsky Gesch. d. Byz. Staates (Byzant. Handb. I 2) München 1940 p. 338. Imaginem Metochitae (e monasterio Μονή τῆς Χώρας) phototypice expressam vulgavit Ch. Diehl in op. laud. et in Manuel d'Art Byzantin II² Paris 1926 p. 799. Cf. J. Strzygowski Byz. Zeitschr. X p. 567. ²⁾ Krumbacher p. 623. ³⁾ Niceph. Gregor. Hist. (ed. Bonn.) VII. p. 272.21. ⁴⁾ Op. laud. pp. πε'—ριζ' cf. Fuchs op. laud p. 64. ⁵⁾ Sec. J. Strzygowski natus est circ. an. 1279; Byz. Zeitschr. X (1901) p. 567; equidem potius dixerim circ. an. 1270. ⁶⁾ Sathas κ', Krumbacher p. 623. ⁷⁾ Igitur fortasse inter an. 1290—1313. ⁸⁾ In extrema aetate magnam partem Miscellaneorum et Poematum composuit. Ἐμφύχου βιβλιοθήκης cognomen haud immerito ei Nicephorus Gregoras discipulus indidit, Hist. VII 11 p. 272.3 ed. Bonn. (Sic Eunapius in Vit. Soph. p. 456.11 Boisson. Longinum vocaverat βιβλιοθήκην τινὰ ἐμψυχον καὶ περιπατοῦν μουσεῖον).

Paraphrases in Libros Naturales Aristotelis, quas confecit, olim magnam admirationem moverunt. Testes sunt codices sumptuosi et maxima cura exarati ¹⁾, testis est translatio G e n t i a n i H e r v e t i ter prelo data ²⁾. Post saec. XVII operis illius gloria paene evanuit. Graece ante finem saec. XIX nihil editum est.

Fusius de auctore egit K. S a t h a s ³⁾, qui non solum vitam eius accurate enarravit, verum etiam et alia opera edidit et prooemium illud, quod H e r v e t i u s neglexerat ⁴⁾. Usus est cod. Marc. 239, cuius pagina prima manca est et lacunosa. Initium huius προοιμιου igitur cum intellegi minus facile possit, id egi ut quoad possem emendarem. Codice optimo Vat. gr. 303 (cuius prima pagina mutilata fenestrellis dilucidis negligenter contexta hic illic difficilis lectu est) nisus textum recognovi iterumque imprimi curavi.

Ipsius commentari praeter unam paginam paraphraseos in Aristoteles Physicam, quam tribus codicibus Parisinis usus C. E. R u e l l e edidit ⁵⁾, nihil in lucem prodiit. Haud supervacaneum mihi igitur visum est hoc opusculum, quod De somno est, typis mandare, praesertim cum opus vile ac ieiunum S o p h o n i a e, auctoris obscuri, ter iam in lucem emissum sit ⁶⁾, quod per errorem factum est, ut quod magno nomini T h e m i s t i i attributum esset ⁷⁾.

Qui primus paraphrases in quosdam Aristotelis libros confecit ⁸⁾, T h e m i s t i u s (317—388), certas regulas adhibere videtur:

1. Textum Aristotelis quasi in membra minuscula decerpit, verba singula explicat atque enodat.

2. Saepe in locum unius verbi aliud vel plura verba substituit, nonnumquam sine causa perspicua.

3. Verba commutat, sententias alio modo struit.

4. Eadem verba, ut lectoris animo ea inculcet, saepe iterat.

5. Persaepe commentationes breviores (ut in Anal. Pst.), vel longiores (ut in De anima) inter ipsius paraphraseos verba ponuntur ⁹⁾.

Saeculo XI M i c h a e l P s e l l u s exemplum Themistii imitatus ¹⁰⁾ paraphrases verbosas et explicationibus copiosis refertas conscripsit. S o p h o n i a s vero novum genus para-

¹⁾ Imprimis codex magnifice ornatus Laurent. Plut. 85.4, cf. Bandini Catal. codd. Gr. Bibl. Laur. III 250 „codex... saec XV nitidissime exaratus, cuius prima pagina picturis, variis emblematis, ac Mediceo stemmate sex pilarum exornata: in littera vero initiali haec leguntur apposita verba: „Non le sait qui non l'essaye", quae in aliis etiam codicibus ab eodem illuminatore depicti occurrunt.”

²⁾ Basileae 1559, 1562, Ravennae 1614. Eloquentes sunt ipsi tituli; vide Sathas pp. 57 sq. et adde: Theodori Metochitae Philosophi rarissimi in universam Aristotelis naturalem Philosophiam ad instar copiosae Graecorum et Latinorum Auctorum Bibliothecae, commentaria vero aurea. Fideli dexteritate Gentiani Herveti v. cl. ex Graeco Latine reddita, Ravennae 1614. ³⁾ Op. laud. p. 19'—πβ'. ⁴⁾ Ibid. p. 59'—πβ'.

⁵⁾ L'Argument d'Achille (Arist. Phys. VI 9). Commentaire inédit de Théodore Metochite, Revue de Philol. 31 (1907) p. 105—110. ⁶⁾ Ed. Aldina 1534, Spengel 1866 (Lipsiae), Wendland 1903 (C.A.G. V 6).

⁷⁾ Cf. V. Rose Über eine angebliche Paraphrase des Themistius, Hermes II (1867) p. 212; Krumbacher p. 430 sq.; Wendland C.A.G. V 6 p. X. ⁸⁾ Quod auctor paucis verbis defendit Anal. Post. Prooem. p. 1: Se commentaria conficere post tantos viros et tales non procul a vana ambitione videri; cum in parvis tantum peccavissent illi stultum esse, qui idcirco eorum opera sperneret. Sententias vero auctoris interpretari et prompte et diligenter referre breviterque philosophum sequi novum quid videri et haud inutile. Brevem enim paraphrasin plus valere ad doctrinam ediscendam quam commentaria amplissima. Cf. W. Stegemann s.v. Themistius P.W. n. s. V p. 1652. ⁹⁾ Rose Hermes II p. 195. ¹⁰⁾ Ibid. p. 195; Ueberweg-Praechter Philos. d. Altert.¹² p. 657; Sophon. ψ 1.21; Wendland C.A.G. V 6 p. X.

phraseon instituit: verba enim Aristotelis paene integra describit, hic illic commentationibus interpositis quas aliunde plerumque sumpsit ¹⁾. Quo tempore et ubi vixerit auctor incertum est. Si autem (ut coniecit V. Rose ²⁾) Sophonias noster idem est, quem Georgius Pachymeres commemorat, aequalis Theodori fuit. Anno enim fere 1292 Sophonias, ὁ ἱερομόναχος, ἀνὴρ σοφὸς τε καὶ συνετός, ab imperatore Andronico legatus in Apuliam missus est ³⁾. Cum eodem fere tempore (anno circ. 1294) Theodorus Metochites et Ioannes Glycys, οἱ κρείττους τῶν τηρικαῦτα σοφῶν, ut ait Nicephorus Gregoras ⁴⁾, ab eodem imperatore eandem ob rem legati in Armeniam missi sint, verisimile est Sophoniam illum monachum Theodoro haud ignotum fuisse. Quod vero ad scripta illorum attinet, lucubrationes Sophoniae in librum De somno et paraphrasis Theodori multum inter se differunt, ut singuli loci inter se comparati docent. Itaque alterum alterius opus ignorasse veri est simile.

Nihilominus uterque ex eodem libro velut fonte hausit, ex Michaelis Ephesii commentario scilicet. Quod Sophoniam fecisse firmissimis argumentis comprobavit Wendland ⁵⁾; Theodorum quoque ex illo fonte agrum suum irrigasse ex adnotationibus meis cuiusvis satis apparebit. Quod vero paraphrasin, non commentarium scripsit, in eo imprimis Themistium secutus est: easdem quas ille regulas adhibuit.

Inconditum dicendi genus, quo in aliis scriptis usus est Theodorus, magniloquentiamque omnes vituperant. Satis erit ex vituperatorum numero duos eligere, quorum Nicephorus Gregoras, discipulus eius, haec dicit ⁶⁾:

Ἐν τι μόνον ἴσως αὐτοῦ καταμέμψαιτό τις, ὅτι πρὸς οὐδένα τῶν πάλαι ῥητόρων ἀναφέρειν βεβούληται τοῦ τῆς αὐτοῦ γραφῆς χαρακτῆρος τὴν μίμησιν, οὐδ' ἰλαρᾶ τινι καὶ μειδιώσῃ γλώσσῃ τὸ τῆς διανοίας παραμυθεῖσθαι ἐμβριθές, οὐδὲ τὸ τῆς φύσεως πάνυ τοι γόνιμον χαλινῶ τινι κατέχειν προτεθυμεῖται · ἀλλ' ἰδιοτροπία τινὶ καὶ αὐτονομία φύσεως κατακολουθήσας χειμῶνά τινα καὶ θάλατταν γλώττης προίσχεται · κἀντεῦθεν ἀμύσσει καὶ κνίζει τῶν ἐπιόντων τὴν ἀκοήν, καθάπερ τὴν τῶν τρυγόντων παλάμην ἢ περὶ τὸ ῥόδον ἄκανθα”.

Tycho vero Mommсен, in libro quem de Praepositionum Usu composuit, haec habet ⁷⁾: „Charakteristisch für Theodor Metochita sind die Verstärkungen sowohl von σύν als von μετὰ durch ein hinzugefügtes ἅμα, ὁμοῦ, κοινῆ, κοινῶς, ἐν κοινῶ, wie denn das cumulative Element überhaupt eine grosse Rolle bei ihm spielt. Denn obwohl er sich durchweg einer verhältnissmässig grossen sprachlichen Correctheit befleissigt, ja, sehr belesen und hochgelehrt wie er ist, spezifische Attizismen wie ἀμγγέπη, πλεῖν = πλεόν, ἄττα und ἄττα, ἀτὰρ einzustreuen liebt, schreibt er doch — in sehr verunglückter Nachahmung der Periodologie

¹⁾ Verba ipsius Aristotelis, disiecta membra Michaelis commentarii (quem solum secutus est Sophonias, et quem ad verbum saepe describit), pauca additamenta auctoris aptissime distinxit Wendland in editione Paraphr. in Parva Natur. C.A.G. V 6. De re cf. Sophon. Prooem. in De anima, Rose p. 209.

²⁾ Op. laud. p. 212; Cf. Wendland C.A.G. V 6 Praef.; K. Praechter P.W. n. s. III 1099 s. v. Sophonias. Ad locos a Rose collatos accedit Vat. gr. 241 (S. XIV) f. 6 et Marc. gr. 203 f. 230r (S. XIV ed. Usener in Rh. Mus. XX, 1885, p. 135), ubi inter comm. in libr. De anima nominatur ὁ μοναχὸς Σοφονίας (C.A.G. XVIII 3 p. V). Alibi Soph. non memoratur, cf. Anecd. Hierosolym. C.A.G. III 1 pp. XVII sqq.

³⁾ Pachym. ed. Bonn. II p. 202.9, cf. ib. p. 841. ⁴⁾ Hist. VI 8 ed. Bonn. pp. 193.22 sqq.

⁵⁾ C.A.G. XXII. 1 p. VIII; C.A.G. V 6 p. VI sqq. Rem iam vidit W. A. Becker Ar. De somno et vigilia etc. Lips. 1823 p. XVIII; contra: Freudenthal Rh. Mus. 1869 p. 89. ⁶⁾ Ed. Bonn. loc. laud. p. 272.6 sqq.

⁷⁾ Beiträge z. d. Lehre v. d. Gr. Praepositionen Berlin 1895 p. 489.

eben dieses Attizismus — einen höchst schwerfälligen, bis zur Unverständlichkeit verschrobenen Stil, der durch unnatürliche Wortstellung, durch eingeschobene Flick-adverbien und Flickphrasen, wie ἀμέλει, λοιπόν, πᾶς ἀνάγκη, πῶς ἂν εἴποι τις; ταῦτα (als Adv. zu Anfang des Satzes), durch cumulative Adjectiva und Adverbien, namentlich aber durch überlang gezwirnte Perioden den Leser ebenso sehr stört wie ermüdet" ¹⁾).

Introductionem in Commentaria qui legerit statim reperiet illa iudicia vera esse. Sermone tumidiore et illic utitur, vocabulis quibusdam novam vim attribuit, omnis denique generis difficultates lectori affert. Sed ubi sermone facili opus est, ubi Aristotelis tenebris lumen adhibere vult, verbis planis ac perspicuis utitur, periodisque longis quidem, non tamen obscuris. In commentariis, quae adire potui (De somno, De insomn., De div. p. somn., Phys. A), vocabula ἀμέλει, ἀμηγέπη, κομιδῆ, πλεῖν, quibusque alibi flosculis abutitur, paene nusquam inveniuntur. Praepositio σύν, quae frequenter in Theodori Miscellaneis legitur, bis in solo Prooemio, in commentariis, quae enumeravi, semel tantum apparet (vide Adn. ad p. 13.9.) Denique copiam verborum, qua commentatores paraphrastaeque utuntur, suam facit, ut singulis locis indicavi ²⁾. Nonnulla etiam ex sermone Aristotelis vel Platonis deprompta sunt ³⁾, nonnulla inde a Pselli aetate in usu erant ⁴⁾, valde pauca auctoris sunt propria ⁵⁾.

Codices quibus usus sum sunt hi:

- V Vaticanus Graecus 303 (olim 665), saec. XIV. Descripserunt J. Mercati et P. F. de' Cavalieri in Catal. codd. Vat. Gr. I Romae 1923 p. 438. Continet Prooem. ff. 1^r—2^v, Paraphr. in De somno ff. 305^r—312^v.
- L Laurentianus Plut. gr. 854, saec. XV. Descripserunt A. M. Bandini Cat. codd. gr. Bibl. Laur. 1770 III p. 250 K. Krumbacher. Gesch. d. Byz. Litt. ² p. 552. Continet Paraphr. in De somno ff. 229^v—234^v.
- R Vaticanus Reg. Suec. Gr. 118, a. 1548 Parisiis exaratus. Descripsit H. Stevenson Codd. Mss. Gr. Reg. Suec. etc., Romae 1888 p. 85. Continet Paraphr. in De somno pp. 752—769.
- M Marcianus Gr. 239, saec. XV^m. Bessarionis (1395—1472) olim fuit (qui propria manu in prima pag. scripsit: „βιβλιον ἐμοῦ Βησσαρίωνος καρδηγάλεως τοῦ τῶν Τούσκλων“). Descripsit K. Sathas Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη A p. οζ' sq. Cf. H. O mont Inventaire des Mss. Grecs et Latins donnés à Saint-Marc de Venise par le Cardinal Bessarion (1468) in: Revue des Bibliothèques IV (1894) pp. 129—187. Continet Paraphr. in De somno ff. 290^r—296^r.
- H Versio Latina Gentiani Herveti. Usus sum editione III^a, quae Ravenna anno 1614 prodiit. Paraphr. in De somno continet pp. 502—512.

Specimen translationis sit initium:

Postquam absolvit librum de memoria et reminiscencia deinceps proponit considerare de somno et vigilia. Hoc ergo in prooemio statim dicit esse considerandum, quatenus haec sint, et utrum propria animae an corporis, an etiam amborum communia: et si sunt, inquit, communia, cuiusnam partis animae et cuiusnam sunt partis corporis, et ex qua causa sunt etiam utraque in animalibus: et utrum omnia animantia habent utraque, nempe somnum et vigiliam, an alia quidem habent

¹⁾ Cf. etiam J. Bloch. Specimina operum Theod. Met. Hauniae 1790 p. 32; C. G. Müller-M. Th. Kiessling. Th. Met. Miscell. Lipsiae 1821 p. V sqq.; Krumbacher p. 551; M. Treu Byz. Zeitschr. VIII (1899) p. 32. ²⁾ e.g. 13.2, 3, 15, 35; 14, 9, 25, al. ³⁾ e.g. 13.13, 16, 27, al. ⁴⁾ e.g. 13.31 al. ⁵⁾ In Phys. A nulla, in De ins. et De div. p. s. quaedam inveni.

utraque, nempe somnum et vigiliam, alia autem eorum alterum. Cum his autem proponit quaerendum quid sit somnium et unde fiat et praeterea quamobrem aliqui quidem dormientes aliquando somniant, aliquando vero non: vel semper quidem somniant, non semper autem eorum meminerunt, et ex quam causa hoc accidit: et utrum hinc contingit futura praevidere, an non, et quam ratione contingit per somnia praevidere et futura divinare; et utrum quae sint ab aliquo agenda praevidentur, nempe quae sunt libero arbitrio et voluntate suscipienda, an ea etiam quorum natura est causa, nempe ea quae propter naturam contingunt et fiunt, et quorum causa est fortuna et casus, et neque libero arbitrio neque secundum naturam accidunt.

Artissima familiaritate coniuncti sunt Codd. VLRH. Codex optimus, vel potius primus inter pares est V, quocum L perpaucis corruptelis neglectis fere semper consentit.

Saepius peccat R, qui et vitia quaedam et lacunas praebet. Aliquo libro qui R similis fuit usus est *Gentianus Hervetius* ad versionem constituendam.

M saepius discedit, variasque lectiones plerumque minoris momenti praebet.

Libri quibus memoria huius opusculi conservata est, tam bonae notae videntur ut nonnisi raro opus sit medelis. Quisquillas quasdam, quae ad orthographiam praesertim attinent, adnotare nolui. Accentus ad nostram consuetudinem adaptavi.

Reliquos codices, in quibus *Metochitae Paraphrasis* in *Librum De somno* continetur, videre mihi non contigit.

Sunt autem hi:

Vaticanus Gr. 301 apographum cod. Vat. Gr. 303. Vide *Mercati-de' Cavalieri* op. laud. pp. 437—8.

Escorialensis Gr. Φ-I-17, a. 1542. Vide *E. Miller* *Catal. des Manuser. Gr. de la Bibl. de l'Escorial* p. 152.

Parisinus Gr. *Bibl. Nat.* 1934, saec. XVI, ff. 376^v—385^r. Vide *H. Omont* *Inventaire Sommaire des Mss. Gr. de la Bibliothèque Nationale, Paris 1888* II p. 167.

Parisinus Gr. *Bibl. Nat.* 1935, saec. XV, ff. 8^r—14^v. Vide *Omont* II p. 167.

Codicum Bavariensium (LXXIII, LXXIV, CXL, CXLII, CXXXIX), quos *G. Chr. Harles* in ed. 4^a *Bibliothecae Graecae J. A. Fabricii* affert (III pp. 227 sqq., X p. 414) ne vestigia quidem invenire potui.

5. *Quid codices, versiones, commentaria, editiones ad textum constituendum valeant.*

a) *De codicibus graecis versionibusque.*

Codices in duas familias dividi posse iam supra memoravi. Alterius familiae (II) omnium librorum vetustissimus cod. Paris. 1853 (E) agmen ducit, sed Y et, quem addidimus, V¹⁾ tam arta adfinitate cum eo coniuncti sunt, ut ex eodem atque illum fonte manavisse eos in aperto sit²⁾.

¹⁾ Διορθωτής nescioquis hunc codicem adhibito etiam alterius recensiois libro hic illic correxit (V₂): cf. 453b16; 454a4; 455a29, b31; 456b13; 457b3, 15, 26, 28; 458a18. ²⁾ Quisque sua vitia habet: E 455b6; 456a13; V 453b20; 454b11; Y 453b12; 454a21, b 19, 31, 32; 455a17; 457a13, b13; 458a22, 31. Codicem Y apographum esse ipsius codicis E, ut *Biehl* p. XI suspicatus est, ego non puto (cf. e.g. 453b24; 454a14, b4; 455b20; 457b12, 28).

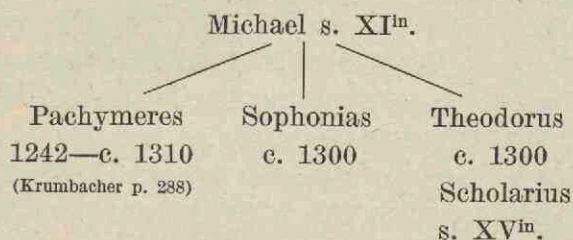
Alterius familiae (Φ) longe primus est L, qui cum in aliis Aristotelis scriptis recensionem codicis E tueri soleat ¹⁾ hic alteram recensionem sequitur.

Eodem ex fonte, ni fallor, deterior traditio derivata est, videlicet cod. N, qui nonnullis locis solus cum L congruit ²⁾, et ed. Ald., cuius editor codice, qui N similis fuit, et hic illic prioris recensionis libro est usus ³⁾. N et Ald. nonnulla menda habent, quae enumerare nihil refert.

S et U ex communi fonte ortos esse W. Jaeger est suspicatus ⁴⁾. Re vera saepe congruunt ⁵⁾. S multa vitia orthographica habet. Huius generis codice nititur vetus translatio (Γ^1) ⁶⁾. Hanc translationem Guillelmus de Moerbeka, ut supra iam dixi, multis locis correxit, codice adhibito, qui saepe cum familia Φ conspirat, aliquoties vero cum Π ⁷⁾. Codex ille quo usus est Guillelmus eis exemplaribus unde Michael et Sophonias hauserunt non dissimilis fuit.

Codicem M mixtae esse naturae iam supra p. IX diximus. Quisquiliis omissis septuagies cum Π congruit, tricies et quinquies cum Φ , semel cum E, semel cum L, quater cum SU, bis cum S, quinquies cum U. Praeterea audacibus eum mutationibus corruptum esse statim apparet ⁸⁾.

b) *De commentariis graecis.*

A Michaele Ephesio ⁹⁾ ceteri, Sophonias et Theodorus Metochites et, nisi fallor, Georgius Pachymeres ¹⁰⁾ pendent; e Theodori paraphrasi Gennadius Scholarius compendium excerpsit. Eorum alium alio Aristotelis codice usum esse, manifestum est.

Qui principem locum obtinet, Ephesius Michael, codicem sive codices familiae Φ adhibuit. Cum lemmatum lectiones semper cum eiusdem recensionis codicibus congruant, dubium non est quin Michael eorum quoque auctor sit. E.g. Mi^l. 42.2 (453b11) Φ ; Mi^c. 42.5 (453b19) Φ ; Mi^l. 42.9 (453b24) S; LSUF; Mi^p. 42.16 (453b27) $\Phi\Gamma$; Mi^l. 43.2 (454a2) LN; Mi^p. 43.3 (454a6) M Φ V₂; Mi^p. 43.23 (454a10) LN; Mi^l. 44.6 (454a18) EYLNSI²; Mi^c. 44.11 (454a21)

¹⁾ e.g. a) in De caelo, cf. Allan Class. Quart. XXX p. 16: „If L was directly copied from E, it must, I think, have been at a time when many of the original readings of the latter had already been obliterated by rash correctors. We can still in some cases use L to reveal an erased word of E₁. But much more often L is a fickle companion, which deserts its leader at the time of crisis. b) in Meteor. cf. Fobes p. XXXI c in De anima lib. III, cf. Hicks De anima p. LXXIII ²⁾ Cf. 453b22, 30; 454a2, 10, 17, 24, b20, 25, 26; 455a15, 29, b1, 9, 10; 456b12, 26, 30; 457a10. 19, 28, b6, 23, 28; 458a2, 12. ³⁾ Cf. 453b13, 16; 454a2, 6, b28 etc. ⁴⁾ Arist. De anim. mot. pp. XV sq. ⁵⁾ 454a2, 12, b30; 455a5, 17, 25, 29, 31, b11; 456a8, 9, 21, 33, b11; 457a8, 13; 458a18. ⁶⁾ Cf. 454a14 (U), 18 (S); 455a25 (SU); 456a15 (SU); 457a13 (NSU), 20 (U); b4 (NSU), 25 (SU). Cum IIM congruit 453b28; 454b10, 16 (ubi Φ lacunam habet), 455a2. ⁷⁾ 453b20 (IIL sive N Ald.); 454a14 (EMSo.), 19 (EYLSMi^l); v.l. 454a27 (Mic.) 455a6 (LNSSo.), 20 (IIM), 25 (IIMLN So.), 31 (NSU), 33 (LNS So.); 455b34 (Mic.); 456a15 (IIMLN So.); 456b20 (USo.), 26 (LN); 457a20 (MS), 26 (IIM), 28 (LN); 457b28 (E₁ML), 30 (IIM), 31 (IIM So.). ⁸⁾ Additamenta habet 453b25; 454a14, 23; 456b1, 12, 16; coniecturas (ni fallor) 454b2, 15; 455a7, 16; 456a10, 17, 33; varias lectiones 455a10; 457a29; transpositiones 454b25, 26; 456b8; 457a15, 20; lacunas 454a5; b3, 22; 455a21; b34; 456a8; b9, 13; 457b17; 458a13, 26; corruptiones 454a15, 24, 25, 26, 33; b14; 455a29, b13, 34; 457a22, 24; b12; 458a4. ⁹⁾ Michaelem sacc. XI ineunte floruisse, Pselli discipulum non fuisse demonstravit K. Praechter Michael von Ephese und Psellos, Byz. Zeitschr. XXXI 1931 pp. 1 sqq. Cf. insuper Id. Gött. Gel. Anz. 1906 pp. 879 sqq.; Byz. Zeitschr. XVIII 1909 pp. 535 sqq.; O. Immisch Arist. Politica² Lips. 1929 pp. XVII sqq. ¹⁰⁾ Textum graecum non vidi, cf. supra p. IX.

MNSUΓ; Mi^p. 45.23 (454a32) ΥΦΓ; Mi^p. 46.1 (454b4) ΜΦΓ; Mi^c. 46.15 (454b26) LNS; Mi^l. 48.27 (455a31) LNUΓ; Mi^l. 49.20 (455b22) ΦΓ; Mi^l. 50.6 (455b25) LNS; Mi^c. 50.11 (455b27) LUΓ; Mi^c. 50.17 (456a2) LSU; Φ; Mi^p. 52.6 (456a33) VSU; Mi^p. 54.6 (456b30) LN; Mi^p. 55.9 (457a13) ΜΦΓ; Mi^p. 55.10 (457a13) NSU; Mi^p. 56.19 (457b3) LN (γρ.Υ); Mi^p. 56.29 (457b4) NSU; Mi^l. 57.1 (457b6) ΜΦ; Φ; Mi^p. 58.4 (457b23) Φ; Mi^l. 58.10 (457b28) Φ (cf. Mi^p. 58.12).

Qui loci huic commentario cum recensione Π communes sunt, parvi sunt momenti: Mi^p. 49.28 (455b23) ἡ γὰρ ἐγγήγορος τέλος Π (τὸ τέλος ΦSo.); Mi^p. 54.3 (456b29) resp. fortasse *καρηβαρίαν ΠΜΓ* (*καρηβαρεῖν Φ*); Mi^p. 55.14 (457a16) *πνευματώδης ΥΕ₃* (*πνευματώδες cett.*).

Lectiones quae nondum repertae sunt in codicibus ¹⁾ sunt hae: Mi^c. 42.18 (453b28) ἐπὶ τῶν φυσικῶν (ἐν τοῖς φυσικοῖς Ar.); Mi^c. 45.31 (454b31) ἐν δὲ τοῖς φυτοῖς (τοῖς δὲ φυτοῖς Ar.); Mi^c. 50.5 (455b24) τὸ δὲ βέλτιστον τέλος (τὸ δὲ τέλος βέλτιστον Ar.); Mi^l. 50.6 (455b25) *πᾶσιν* (*ἐκάστῳ τῶν ζώων Ar.*); Mi^c. 52.2 (456a20) *τινος om.*; Mi^c. 53.9 (456b13) *τινα om.*; Mi^c. 56.25 (457b1) *σύνοδος τίς ἐστι* (Ar. *ἐστὶ σύνοδος τις*); Mi^l. 58.21 (458a10) *πεφθῆ καὶ om.*

Cum Γ² congruunt loci hi: Mi^c. 44.17 (454a26) v.l. *ἐν ὅσῳ δύνανται τι ποιεῖν*; Mi^c. 57.15 (457b11) *μὲν om.* (sed legit Mi^l).

S o p h o n i a s non modo cum Michaelis commentario, verum etiam cum utriusque recensiois libris conspirat. Nam nonnullis locis cum familia Φ congruit, e.g. 17.5 (453b16) ΦV₂Γ; 17.16 (453b29) MNSU; 17.21 (454a2) SU; 18.6 (454a10) ΠMSUΓ; 18.9 UΓ; 18.27 (454a30—31) lac. c. Φ; 19.29 (455a2) ΦΓ; 19.31 (455a4) ΦΓ (om. ΠΜ); 19.32 (455a6) LNSΓ² (om. cett.); 20.15 (455a20) ΦΓ¹; 21.2 (455a33) LNSΓ²; 21.18 (455b12) LSU; 21.19 (455b12) ΦΓ; 21.30 (455b17) ΦΓ (om. ΠΜ); 22.1 (455b23) ΜΦ; 22.17 (456a2) ΠΜΓ; 23.15 (456a28) Φ; 24.5 (456b8) ΦΓ; 24.21 (456b20) UΓ²; 24.33 (456b29) Φ; 26.11 (457a26) Φ; 26.28 (457b8) LU; 27.31 (458a3) Φ; 28.15 (458a23) ΦY₂; LNS.

Contra haud raro alterius recensiois lectiones respicit, e.g. 17.7 (453b18) ΠΜ; 18.8 (454a12) ΠΜ; 19.12 (454b16) ΠΜΓTh. (om. Φ); 19.13 (454b18) ΠΜ; 19.22 (454b28) om. c. Π; 20.11 (455a15) ΠΜ; 22.6 (455b27) ΠΜ; 22.23 (456a10) Π; 24.21 (456b20) ΠΜ; 25.13 (457a10) ΠΜ; 26.27 (457b6) Π; 27.19 (457b24) ΠΜΓ; 27.26 (457b31) ΠΜ (om. ΦΓ).

Varias lectiones Sophoniae enumerare in animo non habeo. Nam permultis locis Aristotelis verba mutat (e.g. 453b11 *σκοπητέον* pro *σχεπτέον* scribit), et nonnumquam Aristotelis sententias paucis tantum verbis libere reddit, vel contra philosophi verba additamentis nonnullis adiectis explanare conatur. Itaque nullo modo decerni potest, utrum exemplum aut exempla eius lacunas vel additamenta atque glossemata praebuerint, an auctor opus ipse suum negligenter perfecit ²⁾).

Eodem modo T h e o d o r u s quoque M e t o c h i t e s lectiones utriusque recensiois respicit.

Cum recensione Φ congruit his locis ³⁾: 13.5 (453b13) ΜΦ; 13.10 (453b18) Φ; 13.10 (453b18) ΦΓ; 13.17 (453b25) LSUΓ Mi^l.; 13.19 (453b28) MNSUSo.; 13.20 (453b30) LN; 13.28 (454a6) ΜΦV₂Γ¹ Mi^p.; 14.22 (454a30—31) ΦΓ¹So.; 14.36 (454b10) LNSMi^c. So.; 14.39 (454b15) Φ; 15.1 (454b17) N; 15.20 (455a5) ΦΓSo.Mi^p.; 15.21 (455a6) LNSΓ²; 16.31 (455b15) ΦMi^l.; 17.20 (456a4)

¹⁾ Mi^l. 44.24 (454a26) post *ὑπερβάλλη* inserendum est *τὸν χρόνον*, cf. ΜΦΓ¹ et mox Mi^c. 45.15.

²⁾ Manifestae sunt lacunae his locis: 454a13 sq. *ἐν τοῖς ἔχουσι σώμασι ζώῳν*, cum edd. vett.; 454a30—31 *καὶ τοῦτο ἐν ὑπερβάλλη ὅσον ἦν χρόνον δυνάμενον αἰσθάνεσθαι συνεχῶς*, cum Φ; 457a29 *καὶ ἔστι τρόπον τινα ὁ ὕπνος ἐπιληψίς* cum M.

³⁾ locus dubios, ubi Th. aliis pro auctoris ipsius verbis positus lectionem quandam tueri videtur, omitto.

Φ; 17.27 (456a9) SU; 17.33 (456a13) SUP¹ M¹; 18.15 (456a33) Φ; 19.2 (456b24) N; 19.11 (456b29) LNS So. Pa.; 20.3 (457a19) N; 20.31 (457b8) NΓ; 20.31 (457b8) M₁ Φ; 21.11 (457b19) MΦΓ² M¹; 21.18 (457b25) N; 21.19 (457b24) LNS; 21.22 (457b28) MΦV₂; 21.25 (457b32) MΦSo.; 21.32 (458a3) ΦSo.; 22.1 (458a12) LN; 22.14 (458a22) ΦΓ; 22.16 (458a23) ΦY₂So.

Cum codicibus recensiois Π congruit: 13.3 (453b11) ΠM; 14.39 (454b16) ΠM (om. Φ); 15.1 (454b18) ΠM So.; 16.39 (455b20) Π; 18.7 (456a20) ΠM; 18.17 (456b1) ΠM; contra LN(S) cum ceteris codicibus conspirat: 15.27 (455a15); 16.31 (455b16); 17.9 (455b25); 17.31 (456a11); 22.17 (458a23). Cum codice V congruit 16.35 (455b16); 17.19 (456a3); cum Γ² 14.39 (454b15).

Lacunas quasdam habet: 454a30—31 cum Φ So.; 454b5—7 (vide adnotationes); 456a27—29; 457a9 cum M So.; 458a5—8.

Quid denique commentaria graeca ad textum constituendum iuvent paucis verbis comprehendere licet. Usi sunt commentatores quibusdam Aristotelis textus exemplaribus, quae adhuc plerumque ignota nobis sunt, nam interdum cum codicibus melioribus recensiois Φ congruunt, saepe cum deterioribus, nonnumquam alias lectiones praebent. Michael Ephesius (et Guillelmus de Moerbeka) libros eiusdem recensiois contulerunt, qui ad 454a26 variam quandam lectionem in margine habuerunt, quae a codicibus nostris abest.

Codices nostri, quibus altera recensio (Π) nititur, minus inter se differunt quam ei libri quibus familia Π continetur, sed cum Sophonias ubique eorum consensum respiciat, Theodorus duobus locis cum V congruit.

Variae lectiones, quas commentatores afferunt, parvi quidem pretii sunt aestimandae. Semel tantum (454a26) Michaellem secutus sum, bis (456a8 et 9) Sophoniam, nusquam Theodorum.

c) De editionibus

De editione *Aldina*, a. 1497, iam egi¹⁾. Cum deterioribus codicibus familiae Φ plerumque congruit, paucis locis cum Π. Editio *Iuntina*, a. 1527, per Nicolaum Leonicum Thomaeum²⁾ curata, et editiones *Basileenses* tres (1531, quam non vidi, 1539, 1550) paucis tantum locis exceptis omnino eodem fundamento, editione videlicet *Aldina*, nituntur, nisi quod editio *Basil.* tertia (1550) prima capitum divisiones titulosque graecos exhibet.

Nonnumquam textum vetustiorum editionum *Ioannes Baptista Camotius* (qui ed. *Aldina* altera, a. 1553, curavit) feliciter emendavit, codicibus recensiois Φ (ut 453b16, 454a14, 454b18 al.) et Π (455a7 al.) adhibitis.

Editionem *Guillelmi Morellii*³⁾, a. 1556, quae admodum raro in bibliothecis

¹⁾ Supra p. XXVII.

²⁾ „Le premier professeur qui lut en chaire les traités d'Aristote dans le texte grec fut Léon Thomas à Padoue, ainsi que le dit Camus d'après Tiraboschi". M. Schwab Bibliogr. d'Aristote p. 10. Idem Thomaeus librum *De Somno* denuo in latinum sermonem convertit. Ad hanc versionem conficiendam usus est alio codice manuscripto, ut statim initio patet:

Aristoteles	Translatio Thomaei	Editio Iuntina Thomaei
περὶ δὲ ὕπνου καὶ ἐγρη- γώρσεως (ἐπι)σιεπτέον τίνα τε τυγχάνει ὄντα, καὶ πότερον ἴδια τῆς ψυ- χῆς ἢ τοῦ σώματος κτλ.	<i>De somno et vigi- lia consideremus oportet, primum quod (?) sint, et utrum animae an corporis propria sint, etc.</i>	περὶ δὲ ὕπνου καὶ ἐγρη- γώρσεως, τίνα τε τυγχάνει ὄντα, καὶ πότερον, ἢ διὰ τῆς ψυχῆς, ἢ τοῦ σώματος κτλ.

De hac translatione (usus sum ed. Acad. III p. 234b sqq.), quae haud magni pretii aestimanda est, vide Freudenthal Rh. Mus. N.F. XXIV 1869 p. 92. ³⁾ Hanc editionem descripsit R. Shute Anecd. Oxon. Class. Series I 3 p. 155.

invenitur, inspicere non potui, sed ex adnotationibus, quas Fridericus Sylburg editioni suae adiecit, lectiones illius cognovi. Non modo codices manuscriptos denuo excussit, verum etiam versione latina, nova scilicet, adhibita textum graecum emendare conatus est (cf. 454a21, 27; 455b34; 457a26).

Pauci Fridericus Sylburg in editione sua a. 1596 mutavit, nihil fere Casabonus (1590). Editio denique, quae anno 1610 nomine I. C. Scaligeri¹⁾ prodiit, tam similis est Sylburgianae, ut eam Scaligero, qui anno 1558 mortuus est, abrogandam esse existimem.

Anno 1823 Lipsiae prodiit editio quam curavit W. A. Becker²⁾. Cum ad textum constituendum imprimis editiones veterrimas adhibuerit, persaepe textum in deterius mutavit. Lectiones, quas e codicibus a Christophoro Mauritio³⁾ collatis communicavit, afferre nolui, quoniam nihil novi praebent.

Immanuel Bekker sex codices contulit, quos litteris ELMSUY designavit⁴⁾. Eclectica ratione ita sapienter et considerate usus est, ut textus huius libelli ab illo constitutus inter optimos ducendus sit.

Post Bekkeri editionem nihil fere novi adtulerunt Ulco Cats Bussemaker, qui anno 1854 editionis Didotianae Aristotelis Vol. III (pp. 500—506) et W. S. Hett, qui anno 1935 editionem bibliothecae cui nomen est „The Loeb Classical Library” vol. 228 pp. 312—339 curavit.

De editione Teubneriana, quae anno 1898 prodiit, infra agam.

6. De huius editionis ratione

Qui postremus Parva Naturalia edidit, W. Biehl ita iudicat: „Duas in familias codices, ut fere quaeque pagina ostendit, discedunt, quarum prioris sunt codd. EMY, alterius LSU; differunt autem ita, ut posteriores multis locis verba, quae in prioribus incondita et obscura leguntur, expolita magis et aperta exhibeant. Inde si quis, ut quae in his libellis doceantur facile intelligat spectat, ad lectiones secundae familiae proclivior erit; contra si quis, ut manum ipsius Aristotelis restituat sibi proponit, priorem familiam anteponendam esse existimabit. Neque enim ille lenociniis orationis studebat et cum rerum ingentem vim quaestionumque difficillimas spinas animo volveret, non ubique ei contigit, ut quae sentiret aperta et perspicua oratione eloqueretur. Dissensus autem duarum familiarum is est, ut non liceat varias lectiones contaminare, sed unius familiae fidem et auctoritatem sequi cogamur”⁵⁾, et mox: „... codices EMY duces quoad fieri potuit secuti sumus, flocci facientes si quo loco receptis lectionibus prioris classis oratio paulo salebrosior et rudior fieret quam hucusque vulgabatur. Quamquam alteram familiam neque prorsus negleximus neque plane sprevimus”, etc.⁶⁾.

Haud dubiis verbis Wendland has opiniones damnat⁷⁾. „Mit allgemeinen Betrachtungen,

¹⁾ Iulii Caesaris Scaligeri de Insomniis commentarium in librum Hippocratis denuo nitori suo restitutus et in lucem editus... accessit in fine Aristotelis de somno et vigilia, insomniis et divinatione libellus, Giessae Ex officina Typogr. Chemliniana MDCX.

²⁾ Aristotelis De somno et vigilia De insomniis et Divinatione per somnum libri ad codd. et edd. vett. fidem recensuit atque illustravit Guilielmus Adolphus Becker, Lipsiae 1823.

³⁾ Vide eius praefatio p. XIII.

⁴⁾ Pro fundamento ei fuit editio Bas.³ ex qua lectiones quasdam retinuit, e.g. 453b15 αὐτῶν ἀμφοτέρων al. cf. Torstrik Die Authentica der Berliner Akademieausgabe, Philol. XII (1857) p. 508.

⁵⁾ Aristotelis Parva Naturalia edidit W. Biehl, Lipsiae in aed. B. G. Teubneri 1898 pp. VII, VIII.

⁶⁾ ibid. p. IX.

⁷⁾ P. Wendland Die Textkonstitution der Aristotelischen Schrift Περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν, Festschrift für Gomperz p. 184. Editionem Teubnerianam summis laudibus effert G. R. T. Ross Aristotle De Sensu and De Memoria, Cambridge 1906 pp. VII sq.

inquit, wie Biehl S. VII, VIII sie anstellt, ist nicht geholfen; gerade sie haben ihn in einzelnen Fällen irre geleitet." *Libris alterius recensionis iam qui commentarium in librum De sensu confecit, Alexandrum Aphrodisiensem (saec. II p. Chr. n.) usum esse satis constare*¹⁾, hanc igitur recensionem perantiquam magni aestimandam esse argumentis haud spernendis probat²⁾. Eclectica ratione utendum esse, si quis genuinum textum restituere velit, monet alibi³⁾.

Sed ad textum libelli De somno constituendum magna auctoritas Alexandri nobis deest: cum eorum commentariorum, quae habemus, auctores aequales sint librariorum qui ipsum textum exaraverint, ex eorum scriptis admodum pauca ad textum constituendum discere possumus, ut iam supra memoravimus⁴⁾.

Prioris familiae antesignanum E multum valere inter omnes fere constat; eundem nonnullis vitiis laborare satis est notum.

H. Bonitz hunc codicem ut in libris physicis eximiae, ita exiguae esse in metaphysicis fidei dixit⁵⁾. At contra praestantiam eius agnoscunt *Metaphysicorum editores recentiores W. Christ*⁶⁾ et *W. D. Ross*⁷⁾. Quod ad *Physicorum libros* attinet: postquam *H. Diels*⁸⁾ et *R. Shute*⁹⁾ magnam codicis E auctoritatem labefactaverunt, *H. Carteron*¹⁰⁾ et *W. D. Ross*¹¹⁾, qui postea libros *Physicarum* ediderunt hunc codicem magni quidem aestimant, vitiis tamen eum laborare non negant¹²⁾. Eiusdem codicis fidei *D. J. Allan*, qui nuperrime libros *De caelo* edidit¹³⁾ multum tribuit, vitia, errores, lacunas, coniecturas agnoscit. *J. Freudenthal*¹⁴⁾ tamen et *W. Jaeger*¹⁵⁾ codicis auctoritatem parvi pendunt.

¹⁾ Contra *Philoponus (Sacc. V/VI) De Anima 19.34 (= 455a20)* respicit codicem familiae II. ²⁾ *Op. laud.* p. 173 „Die Thatsache, die vor allem auffällt, dass Alexander mit den Hss. LSUP, die man seit Bekker für die schlechteren ansieht, öfter als mit EMY übereinstimmt, fordert eine gründliche Revision unseres Werturtheiles über das Verhältnis der beiden Hss.klassen." Postquam multos locos enumeravit: „Der Beweis", inquit p. 181, „dürfte gelungen sein, dass der Text Alexanders und damit die Tradition β (= Φ), mit der er so oft zusammengeht, eine viel grössere Berücksichtigung verdient als er bisher gefunden hat. Als Konsequenz dieser Erkenntniss ergibt sich, dass wir auch in allen den Fällen, wo das Zeugnis Alexanders versagt, den Text β sorgfältig zu prüfen haben. Ich bin zu der Überzeugung gelangt, dass der gegenwärtigen Vulgata oft durch Beachtung des Textes β auszuhelfen ist, dass es eines konjekturellen Eingriffes dagegen höchst selten bedarf." ³⁾ *C.A.G. XXII 1 p. VI.* ⁴⁾ Vide supra p. XXIX. ⁵⁾ *Comm. in Metaph. 1848 p. XVI; Vide Arist. Metaphys., rec. W. Christ, Lipsiae 1885 p. VIII.* ⁶⁾ *Op. laud.* p. VIII sq., *S.B. München 1885 p. 406 sqq.* ⁷⁾ *Aristotle Metaphysics I, Oxford 1924 p. CLXIV sq.* ⁸⁾ *Zur Textgeschichte der Arist. Physik, Abh. Berlin 1882 pp. 11 sqq., 16 sq.* ⁹⁾ *Aristotle's Physics Book VII collated by R. Shute, Anecdota Oxoniensia Class. Series I 3 Oxf. 1882 p. 167.* ¹⁰⁾ *Aristote Physique I—IV Paris 1926 pp. 2 sqq.; cf. A. Mansion Étude critique sur le texte de la Physique d'Aristote, Revue de Philol. 1923 pp. 5—41.* ¹¹⁾ *Aristotle's Physics, Oxford 1936 pp. 114 sqq.* ¹²⁾ e.g. *Ross op. laud.* p. 114: „... The evidential valour of E is much greater than that of any other single Ms. .... The general position is this: E represents one line of tradition, FGHIJ (= A) another. K does not belong to either line, but in book VI leans to A, in books VII and VIII to E. Since the rediscovery of J, E has no longer the paramount importance which was formerly ascribed to it on the ground of age. The tradition it represents is probably a better tradition than that represented by A, but its individual errors, especially of omissions, are so numerous that it cannot be counted a very good representative of its tradition," etc. ¹³⁾ *Aristotelis De caelo II. IV, Oxon. 1936 pp. IV sqq.* *Cf. D. J. Allan On the Manuscripts of De caelo of Aristotle, Class. Quart. XXX 1936, pp. 16 sqq.* ¹⁴⁾ *Rh. Mus. 1869 p. 87:* „E, die bei weitem beste Handschrift für die Physik und die zwei ersten Bücher der Psychologie, von geringerem Werthe schon für das 3. Buch des Psychologie, ist hier wenig besser als Y und stammt mit dieser aus einer ziemlich schlechten Quelle." ¹⁵⁾ *Arist. De Anim. Mot. etc., Lipsiae 1913 p. IV* „... nam quod Bekkerus classi α (= II) saepissime manus dedit, sicubi ab eius iudicio discedere iam iubemur, in ea re artis criticae ratio mutata maxime cernitur. Quamquam classis huius antesignanum E Parisinum 1853 Aristotelis codicem celeberrimum apertis quibusdam mendis, coniecturis, lacunis laborare vel ipsi exploratum fuit. Tanto merae antiquitatis stupore et admiratione illa tempora tenebantur.

Guillelmus denique Biehl „sed nos quoque, inquit, quamvis in defendendis et probandis lectionibus prioris familiae multo quam Bekkerus tenaciores fuerimus, tamen non omnibus locis alterius familiae lectiones damnavimus. Esse enim locos fateamur necesse est, ubi archetypus prioris familiae socordia librarii aut maculis lacunisque membranarum labem traxerit, unde ad fidem alterius familiae nobis confugiendum sit.” Sed recensione Π nimium tribuisse eum facile demonstrari potest.

Additamenta enim quaedam huius recensione, quae ab aliis editoribus iure neglecta sunt, solus ille recepit: 453b18 ὅτε μὲν ὄνειρώττουσιν ὅτε δ' οὐκ ὄνειρώττουσιν (ΠΜ So. Pa.); 454a2 τὸν γὰρ αἰσθανόμενον <τοῦτον> ἐγρηγορέναι νομίζομεν (ΠΜ); 454a32 εἰ τοίνυν τὸ ἐγρηγορέναι <τούτω> ὄρισται, τῷ λελύσθαι τὴν αἰσθησιν (EVM); 457b6 καίτοι <τοῦτό> τις ἀπορήσειεν ἄν, ὅτι κτλ. (Π So.)¹⁾.

Ex multitudine lacunarum, quam recensio Π praebet, solus Biehl respicit has: 453b15 πότερον ἅπαντα κεκοινώνηκεν ἀμφοτέρων [αὐτῶν] (αὐτῶν (om. Π)); 455a7 ἐπεὶ δ' ἓνια μὲν [τῶν ζῳῶν] ἔχει τὰς αἰσθήσεις πάσας, ἓνια δ' οὐκ ἔχει, οἷον ὄψιν κτλ. (τῶν ζῳῶν om. ΠΜUΓ¹⁾); 456b1 τόπος δὲ [τοῦ] αἵματος αἱ φλέβες (τοῦ om. ΠΜ So.); 457b7 . . . ὅτι μετὰ τὰ σιτία ἰσχυρότατος [ὁ] ὕπνος γίνεται (ὁ om. ΠMSU); 458a7 πρὸς δὲ τὸ καταψύχεσθαι καὶ μὴ δέχεσθαι ῥάδιως τὴν ἀναθυμίασιν συμβάλλεται [καὶ] ἡ λεπτότης καὶ ἡ στενότης τῶν περὶ τὸν ἐγκέφαλον φλεβῶν (καὶ om. ΠΜ); 458a22 διὰ δὲ τὸ γίνεσθαι ἀδιακριτώτερον τὸ αἷμα μετὰ τὴν τῆς τροφῆς προσφορὰν [ὁ] ὕπνος γίνεται (ὁ om. ΠΜ So.). Nihil denique obstat voci καλουμένης in 458a18: τῆς τε μεγάλης [καλουμένης] (sc. φλεβός) καὶ τῆς ἁορτῆς, quam Π omittit. Apud Arist. enim saepe opponuntur ἡ μεγάλη καλοῦμένη φλεψὲς et ἡ ἁορτή, Cf. Bz. Ind. 824b61 sqq.; 825a13 sqq.²⁾.

Deinde Biehl Aristotelis dicendi rationi parum consulit. Nam 453b24 ἀπ' αὐτομάτου (EMNSU) nusquam apud Philosophum invenitur. A duobus utriusque familiae codicibus genuina lectio servatur: ἀπὸ ταῦτομάτου YL So. In Aristotelis scriptis ἀπὸ ταῦτομάτου septies decies inveni, ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου octies³⁾. Ex aliis scriptoribus nonnulla collegit Th. L. G. s.v. αὐτόματος I 2.2539 B sqq.

456a28 Verbum ἀμνημονεῖν (ΠΜ) quod Biehl lectioni Φ So. Sch. οὐ μνημονεύειν (cui nihil obstat) praetulit, apud Aristotelem raro invenitur (Bz. Ind. 38b57 tantum Πε 10.1311b40 affert).

457b32 ὥσπερ οὖν τὸ ἀπατμίζον ὑγρὸν ὑπὸ τῆς τοῦ ἡλίου θερμῆς, κτλ. ΠΒL., θερμότητος MΦSo. Th. cett. edd. θερμὴ id. q. θερμότης frequenter quidem in Probl. (Bz. Ind. 326a28 sq.), in genuinis Aristotelis scriptis non invenitur (θερμότης in Meteor. septies et sexagies).

458a3 ἡ . . . ἀναθυμίασις εἰς φλέγμα συνέρχεται ΠΜ edd. inde a Morellio, συνίσταται Φ So. Th. Sch. edd. vett. Hanc lectionem recepi quia in Meteor. saepe (undecies) συνίστασθαι εἰς ὕδωρ, εἰς νέφος, εἰς ψακάδας invenitur, nusquam συνέρχεσθαι eadem vi.

Recensio Π, praeter 453b15, ubique πᾶς habet. Restitui ἅπας 454b3, 15; 455a7, 20; 456a4. Itaque sexies ἅπας legimus, vicies novies πᾶς, quae numerorum ratio haud ita multo differt ab ea quam in Meteor. invenimus: ἅπας quater et quadragies, πᾶς bis et octogies et centies.

Iniuria Biehl lectiones quasdam pravas familiae Π restituisset aut retinuisse videtur:

¹⁾ Additamenta recensione Π, quae et alii editores et Biehl neglexerunt, iuvantur 454b1, 4; 455b20 (expunxit E), 457b12. Vide de eiusmodi additamentis Diels Abh. Berl. 1882 p. 15 sqq. Allan Class. Quart. XXX 1938 p. 17. Additamenta recensione Φ invenies 454a4; 455b22, 27; 457b13. ²⁾ Praeterea his locis lacunae recensione Π iuvantur: 454a6, 13; b26; 455a4; b4, 17; 455b32; 456a11; 457b3, 26, 27, 28. Lacunae recensione Φ: 453b18, 19, 27; 454a25; 454a30—31; b16; 455a6; 456a34; b1, 4; 457a22; b30, 31. ³⁾ Similiter Φβ 4.196a2 ἀπὸ ταῦτομάτου FIS (Ross), ἀπ' αὐτομάτου EJ.

454a21 οὐ γὰρ εἴ τί ἐστι ζῶον ἔχον αἰσθησιν, τοῦτ' ἐνδέχεται οὔτε καθεῦδειν οὔτ' ἐγρηγορέναι κτλ. οὐ Π Bl, οὐδὲ L, οὔτε MNSUT Mi^c. edd.—Bl. Lectio vera codicis L Immanuelem Bekker fugit. Coniecturis igitur, quas Beare et Cannan (The Works of Aristotle translated into English Vol. III, Oxford 1931 ad locum) proposuerunt, non est opus.

454b29 sqq. οἷς δ' αἰσθησις ὑπάρχει, καὶ τὸ λυπεῖσθαι καὶ τὸ χαίρειν · οἷς δὲ ταῦτα καὶ ἐπιθυμία. τοῖς δὲ φυτοῖς οὐδὲν ὑπάρχει τούτων. σημεῖον δ' ὅτι καὶ τὸ ἔργον τὸ αὐτοῦ ποιεῖ τὸ θρεπτικὸν μέρος ἐν τῷ καθεῦδειν μᾶλλον ἢ ἐν τῷ ἐγρηγορέναι · τρέφεται γὰρ καὶ αὐξάνεται τότε μᾶλλον, ὡς οὐδὲν π ρ ο σ δ ε ὀ μ ε ν ο ν πρὸς ταῦτα τῆς αἰσθήσεως. Cum ΦΓ So. legendum est προσδεόμενα: neque enim est pars nutritiva quae alitur atque crescit, sed illa οἷς αἰσθησις ὑπάρχει.

455b22 ὥστε σωτηρίας ἕνεκα τῶν ζῶων ὑπάρχειν ΠΜ Bl., ὑπάρχει ΦΓ cett. edd., Bonitz Aristotelische Studien II p. 74. ὑπάρχει ab aliquo scriba, qui hunc locum non intelligebat, in infinitivum mutatum esse puto.

455b25 ἔτι δὲ ἀναγκαῖον ἐκάστω τῶν ζῶων ὑπάρχειν τὸν ὕπνον. λέγω δ' ἐξ ὑποθέσεως τὴν ἀνάγκην, κτλ. ἔτι δὲ legi cum LNS Mi^l. So. edd. vett. W. A. Becker — ὥστε ΠΜΥΓ Th. Mor. edd. sqq. Philosophum postquam in prioribus de causa finali somni atque vigiliae egit, nunc causam materialem tractat (mox — 455b28 ἔτι δὲ ποίας κινήσεως κτλ. — causam moventem significabit). 455b25 nova enuntiatio incipit, nam ipsa dormiendi necessitas secundum Aristotelem causa est materialis. Cf. iam Mi^p. 50.8 εἰωθός ἐστιν αὐτῶ... τὸ λέγειν τὴν ὕλην ἐξ ὑποθέσεως ἀνάγκην, et Th. Met. 17.10 sqq. et adnot. ad locum. Lectio ὥστε ἀναγκαῖον ἐκάστω τῶν ζῶων ὑπάρχειν τὸν ὕπνον meram tautologiam praebet.

456a6 sqq.: τῆς μὲν οὖν κινήσεως φανερόν ὅτι καὶ ἡ τοῦ πνεύματος ἀρχὴ καὶ ὅλως ἡ τῆς καταψύξεως ἐστὶν ἐνταῦθα (in corde), καὶ τὰ ἀναπνεύοντά (ΠΜΝ) τε καὶ τὰ τῷ ὑγρῷ καταψύχόμενα (ΠΜΝ) πρὸς γε τὴν σωτηρίαν τοῦ ἐν τούτῳ τῷ μορίῳ θερμοῦ ἢ φύσις πεποίηκεν (Π So.). Hunc textum, quem Biehl recepit, me prorsus non intelligere confiteor. Nam quid haec sibi volunt: „et respirantia [sc. animalia terrestria] et umore refrigerantia [sc. animalia aquatilia] natura ad calorem huius particulae conservandum creavit"? Itaque cum codicibus recensiois Φ lego τὸ ἀναπνεῖν... τὸ τῷ ὑγρῷ καταψύχεσθαι (τὸ τῷ So., τὸ SU, τῷ LG, cf. τὰ τῷ κτλ. ΠΜΝ)... πεπόρικεν.

457a26 οἱ δὲ φλεβῶδεις οὐχ ὑπνωτικοὶ δι' εὐροίαν τῶν πόρων ΦΓ¹ So. edd. vett., φλεβῶν ΠΜΓ² Mor. edd. sqq. Post vocem φλεβῶδεις Aristotelem voce φλέβες non usum esse, sed voce synonyma simile est veri. Cf. Philippson Ὑλη Ἀνθρ. p. 17 „hoc verbo (πόρος sc.) semper significatur locus cavus per quem aliquid permeat.”

457b20 sqq. γίνεται γὰρ ὁ ὕπνος... τοῦ σωματώδους ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ θερμοῦ διὰ τῶν φλεβῶν πρὸς τὴν κεφαλὴν. ὅταν δὲ μηκέτι δύνηται, ἀλλὰ τῷ πλήθει ὑπερβάλλη τὸ ἀναχθέν, πάλιν ἀνταπωθεῖ καὶ κάτω ρεῖ. Sic Biehl. ἀνταπωθεῖται scripsi cum N Th. Γ edd. cett.

457b23 sqq.: διὸ καταπίπτουσί τε ὑποσπώμενου τοῦ θερμοῦ τοῦ ἀνάγοντος οἱ ἄνθρωποι (μόνον γὰρ ὀρθὸν τῶν ζῶων), καὶ ἐπιπεσόν [sc. τὸ θερμόν¹] μὲν ἔκνοιαν ποιεῖ, ὕστερον δὲ φαντασίαν. 1° διὸ καὶ πίπτουσι scripsi cum Φ Mi^p. 58.4 edd. vett. Persaepe enim voces διὸ καὶ coniunctae sunt. καὶ et κατὰ a librariis interdum confusa esse monet Bz. Ind. 357b47 sqq. 2° Cum LN W. A. Becker scripsi γε, nam τε, quod cett. codd. et edd. habent „non potest coniungi cum sequenti καί”, ut Becker recte monet.

¹) Cf. Bz. Ind. 276a32. Explanatio, quam Beare ad loc. dat (ἐπιπεσόν sc. τὸ ὑπεσπᾶσθαι τὸ θερμόν) mihi non placet.

458a12 (ἐγείρεται) ὅταν διακριθῆ τὸ τε σωματοδέστερον αἷμα καὶ τὸ καθαρώτατον.
Post σωματοδέστερον cum LN Th. edd.—Bl. legi καθαρώτερον.

458a23 ἕως ἂν διακριθῆ τοῦ αἵματος τὸ μὲν καθαρώτατον εἰς τὰ ἄνω, τὸ δὲ θολερώτατον εἰς τὰ κάτω. Eodem modo καθαρώτερον (ΦY₂ So.Th.Sch. edd.—Bl.) et θολερώτερον (LNS So. Th., pleraeque edd.) praetuli¹⁾.

Nonnullis tamen locis Bussemaker et Biehl recensione Π adhibita textum haud dubie emendaverunt.

453b16 ἢ τὰ μὲν θατέρου τὰ δὲ θατέρου μόνον (ΠM edd. vett. Bm. Bl.) recepi, nam lectio ἢ τὰ μὲν ὕπνου τὰ δὲ θατέρου (ΦΓ So. Mor. Bk.) e coniectura orta videtur²⁾.

454a2 καθυπνοῦντα EM Bl. — κάθυπνον LN Mi¹., καθ' ὕπνον SU So. — ὑπνοῦντα VY edd.—Bl. Corruptionem genuinae lectionis, quam EM praebent, codices Φ asservare videntur.

455a12 sqq. ἐπεὶ δ' ὑπάρχει καθ' ἐκάστην αἰσθησιν τὸ μὲν τι ἴδιον τὸ δὲ τι κοινόν, ἴδιον μὲν οἶον τῇ ὄψει τὸ ὄραν, τῇ δ' ἀκοῇ τὸ ἀκοῦειν, καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκάστη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, κτλ. 1^ο καὶ ταῖς ἄλλαις ΠMSUF So. Th. Mor., recepit Biehl, ταῖς δ' ἄλλαις LN edd. vett. Bk. Bm.; 2^ο ἐκάστη ΠM So., receperunt Bm. Bl., om. ΦΓ Pa. edd. ante Bm.

455b20 αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ Y₂ Mor. Bl. (τῇ ἀληθείᾳ Th.) — αὐτὴν τῇ ἀληθείᾳ E (vide app.) — δι' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν VMΦΓ So. Cum Bl. αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ malo, quia τῇ ἀληθείᾳ saepe apud Arist. invenitur, διὰ (αὐτὴν) τὴν ἀλήθειαν a Bz. Ind. 31b2 sqq. non allatum est.

457a10 διὸ καὶ συμβαίνει τισὶν ἢ ἀρχὴ τούτου τοῦ πάθους (sc. ἐπιλήψεως) καθεύδουσι, καὶ καθεύδοντες μὲν ἀλίσκονται, ἐγρηγορότες δ' οὐ. τισὶν scripsi cum ΠM So. Bl., πολλοῖς ΦΓ cett. edd., sed τισὶν vera lectio videtur, quod hoc comitialis morbi genus, quod nostrae aetatis medici *epilepsiam nocturnam* vocant (quodque E. D. Baumann in libro suo, cui titulus „De heilige ziekte” est³⁾, silentio praeterit), admodum rarum est.

Ceteri denique loci, quibus a textu Teubneriano discessi, sunt hi:

453b11 ἐπισκεπτέον Φ Mi¹. Mor., σκεπτέον ΠM Th. edd. rec. (om. edd. vett.). Vocabulis σκεπτέον et ἐπισκεπτέον Aristoteles promiscue uti solet, sed cum initio σκεπτέον praetulisse videatur, postea magis frequenter ἐπισκεπτέον exhibuit⁴⁾. Praepositiones, articulos aliaque parva vocabula saepe a librariis utriusque recensione omittuntur (cf. Newman Politics III 112 ad 1331b24; Allan Class. Quart. XXX 1936 p. 17 sq.).

453b13 καὶ εἰ κοινά MΦ Bussemaker Freudenthal, καὶ εἰ E₁, καὶ ἢ E₂VY⁵⁾ edd. praeter Bm.

Cf. Bz. Ind. 41a4 „formula καὶ εἰ ita usurpata, ut ‘consopita’ per usum vi particulae ἂν... idem fere valeat ac καὶ εἰ nec particula ἂν quidquam faciat ad determinandum modum

¹⁾ 454b1 τῶν μὲν ἀνάγκη θατέρου ἀεὶ παρῆναι ΠM: pravam lectionem frustra defendit Beare, op. laud.

²⁾ Cf. e.g. 453b27 ἐναντία ΠM edd. rec. — ἔσχατα ΦΓ Mi¹.So.edd. vett.: haec lectio eodem modo e coniectura orta esse videtur. Nam ἐναντία de quibus hoc loco agit sunt ἄμεσα ἐναντία, ut dicit Th. Met. (14.25), voce ἔσχατα contraria designat ἂν ἔστι τι ἄνα μέσον, ut ex coloribus album et nigrum. Cf K 10.12a10 sqq., ai 6.445b20 sqq., 7.447a30 sqq. al.

³⁾ Rotterdam 1923. ⁴⁾ Inveni in Top. ἐπισκεπτέον : σκεπτέον = 6:12; in De an. = 5:6; in De part an. = 4:2; in Parva Nat. usque ad 464b18, hoc loco excepto, = 4:3. Libri Topicorum inter primos quos composuit ducendi sunt, cf. W. Jaeger Aristoteles p. 395; F. C. J. C. Nuyens S. J. Ontwikkelingsmomenten in de zielkunde van Arist. Nijmegen 1939 p. 104.

⁵⁾ „καὶ εἰ legisse E₁ putat Bm., sed quod sequitur verbum post καὶ, est plane erasum et superscriptum ab altera manu H, itaque assentior Bekkero, qui ἢ scribit” Bl. ad loc.

verbi in apodosi, ad quam pertineat, admodum saepe apud Ar. legitur." Id. 41a27: „Quamquam frequentissimus est usus formulae $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ, non deest tamen καὶ εἰ." Eucken Partic. p. 61: „ $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ saepe nihil aliud valet nisi καὶ εἰ. Id iam apud Platonem, Demosthenem, alios invenitur ¹⁾, sed apud nullum saepius quam apud Ar., apud quem $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ semper ita usurpatur ut si καὶ εἰ substituere nihil desideraremus (Scaliger ubique in libris Aristoteleis pro $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ καὶ εἰ scripsit)." Lectionem $\kappa\acute{\alpha}\nu$ ἢ receperunt Bk. Bl. $\kappa\acute{\alpha}\nu$ cum coniunctivo raro apud Atticos ²⁾, hic illic apud auctores recentioris aetatis invenitur, sed apud Ar., secundum Bz. Ind. 41a36 „ipsum $\kappa\acute{\alpha}\nu$ non sequente εἰ ita usurpatur, ut a simplice καὶ vix distinguatur." Itaque, cum lectio haud certa sit, $\kappa\acute{\alpha}\nu$ ἢ reiciendum esse puto ³⁾.

Haud minus instabilis est traditio 453b20 $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ ΠL So. edd.—Bm.; καὶ εἰ MNSU Bm. Sequitur coniunctivus post $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ: $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ τοῦτο γίνηται ΠL (καὶ εἰ τοῦτο γίνεται MSU, γένηται N Ald.). Cum Bk. et Bl. scripsi $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ τοῦτο γίνεται. Nam $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ cum coniunctivo apud bonae aetatis auctores vix invenies ⁴⁾. Coniunctivum ergo praeter vett. edd. et W. A. Becker ⁵⁾ nemo recepit. $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ, ab utriusque recensione codicibus asservatum, fortasse recipiendum est.

453b30 et 31 legi καὶ omnibus locis cum recensione Φ, Th. edd.—Bl. Eiusdem generis discrepantias inter codd. invenies MA 5.986a23 sqq.; Polysyndeton est in αἰ 1.436a14 sq. al.

454a12 διαρισμένων δὲ πρότερον (πρῶτον SU) ἐν ἑτέροις περὶ τῶν λεγομένων ὡς μορίων τῆς ψυχῆς ΦΓ edd.—Bl. — διαρισμένων δὲ περὶ τῶν λεγομένων ὡς μορίων τῆς ψυχῆς ἐν ἑτέροις πρότερον ΠM So. Bl. Lectionem recensione Φ recepi, quamquam ordo verborum huius formulæ, quae apud Aristotelem saepe recurrit, nequaquam constat: εἴρηται ἐν ἑτέροις πρότερον Ζγ 320b28; μ 371b1; Ζμ 647a26; 648b9 — εἴρηται πρότερον ἐν ἑτέροις Ζμ 672a12; Ζκ 706b2; Ζγ 732b14; 743a6; 765b18; Γ 337a18 — ὥσπερ ἐν ἑτέροις εἴρηται καὶ πρότερον Ζμ 646b15 — διώριστα πρότερον ἐν ἑτέροις infra 456a2, etc.

454a26 ἔτι „nullum hic video usum particulae ἔτι, quam fortasse rectius corrigas in ὅτι. Incipit enim comprobatio dicti neutrum semper animalibus contingere posse", W. A. Becker p. 7; Susemihl Philol. 1885 p. 581: „für ἔτι vermuthet W. A. Becker mit Recht ὅτι. Eben so möglich ist natürlich ἐπεὶ." Fortasse recte.

454a27 ἔταν ὑπερβάλλη τὸν χρόνον ἐν ὅσῳ δύναται τι ποιεῖν scripsi cum Γ² (v.l.) Mi^c. (v.l.) Mor. (qui vet. interpr. secutus est) ⁶⁾ — ὅ δύναται χρόνον ποιεῖν ΠMi¹., unde ὅ δύναται χρόνον τι ποιεῖν edd. recc. — ἢ τι ὧν δύναται τῷ χρόνῳ ποιεῖν MΦΓ¹ — ἢ ὅ τι δύναται τὸν χρόνον ποιεῖν Ald. Textum inde a Bekkero vulgatum suspicatus est Susemihl l.l. „warum es . . . hinter τὸν χρόνον nicht einfach ὅ δύναται heisst, sondern dahinter χρόνον wiederholt wird, ist mir unerfindlich.

¹⁾ Vide locos enumeratos ap. Kühner II 1 p. 244 sq. ²⁾ Ibid. p. 245. ³⁾ Cf. denique Freudenthal Rh. Mus. 1869 p. 87 n. 10: E schreibt nach einem gewöhnlichen Fehler aber so häufig η statt εἰ und umgekehrt, dass die Lesart γραφεῖς (De sensu 440a8) schon deshalb vorzuziehen ist. Vgl. 455a5, 453b13. Auch in letzterer Stelle ist offenbar das entschiedenere καὶ εἰ in MLSU dem $\kappa\acute{\alpha}\nu$ ἢ in EY vorzuziehen." Cf. etiam αἰ 448a30: καὶ εἰ LSUPBL. — καὶ ἢ EMY. ⁴⁾ εἰ cum coni. saepe ap. Hom., haud raro apud cett. poetas, interdum ap. Hdt., perraro ap. Atticos invenitur, cf. Kühner II 2 p. 274. Undecim locis (omitto spuria) omnino apud Ar. εἰ coniunctum est cum coni., septies formula $\kappa\acute{\alpha}\nu$ εἰ. Cf. Waitz Organon I p. 515, Newman Politics II 227 sq. Sec. Eucken Partic. p. 63 „talibus modo locis coniunctivus invenitur, ubi minima mutatione ex indicativo nasci potuit" et „facillime fieri potuit, ut librarii cum illam dicendi rationem non intelligerent indicativum in coniunctivum mutarent." Vahlen et Bonitz omnes illos locos corruptos esse existimaverunt, cf. Bz. Ind. 217a31 sqq., editores recentiores coni. post ($\kappa\acute{\alpha}\nu$) εἰ non recipiunt. ⁵⁾ qui γένηται probat, p. 2. ⁶⁾ „Vetus interpretes duplicem lectionem reddit, hanc quae impressa est, et in vetusto codice Graeco exstat, et hanc ἐν ὅσῳ δύναται τι ποιεῖν. Sic enim vertit: *in quanto possunt aliquid facere, vel aliquid eorum quae possunt tempore facere*" Morellius. ap. Sylb. Parva Natur. p. 95b.

Die Tilgung zu empfehlen wage ich jedoch deshalb noch nicht." Textum a me receptum iam Michael defendit, qui (ut Γ²) eum in margine libri sui invenerat ¹⁾: 45.20 σαφεστέρα δὲ καὶ καταλληλοτέρα ἢ ἕτερα γραφή ἢ οὕτως ἔχουσα · ὅταν ὑπερβάλλῃ κτλ., cf. 44.27.

454b2 τῷ δ' ἐγρηγορέναι τὸ καθεύδειν ἐναντίον LN So.; τὸ δ' ἐγρηγορέναι τῷ καθεύδειν ἐναντίον ΠΥΓ edd. Lectionem quam recepimus iam W. A. Becker maluit. E corruptione quam cod. S asservat (τῷ δ' ἐγρηγορέναι τῷ καθεύδειν ἐναντίον), lectio vulgata orta videtur.

454b10 οἶον δεσμὸς τις καὶ ἀκινήσια LNS Mi^c. So. Th. Sch. Ald. — οἶον δεσμὸς καὶ ἀκινήσια τις ΠΜΓ Mor. edd. sqq.

455b5 ἀδυναμία γὰρ αἰσθησεων ἢ λειποψυχία ΦΓMi P.49.6 So. edd.—Bl., αἰσθήσεως minus apte ΠΜ Bl.

455b15 τὸ τίνας ἔνεκεν Φ Mi^l. Th., ἔνεκα ΠΜ So. edd. omnes. De formis ἔνεκα et ἔνεκεν vide Meisterhans-Schwyzzer Gramm. der Att. Inschriften 1900 p. 216 sq.: Forma ἔνεκεν apud Atticos nusquam occurrit, in inscriptionibus vero saec. IV ἔνεκα : ἔνεκεν = 51 : 2; saec. II = 4 : 22. Cf. Newman Politics II p. 62 „Aristotle's frequent use of ἔνεκεν deserves notice", sed Bz. Ind. 250b44 observavit „frequentius omnino ἔνεκα exhiberi quam ἔνεκεν". Contra Eucken Praepos. p. 19: „In der Stellung ist folgender Unterschied, dass ἔνεκεν meist nachsteht, ἔνεκα vor und nach."

456b29 καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὰ βρωτὰ LN Mi^p. So. edd.—Sylb. et Bl.; βρώματα ΠMSU Th. Sch. Sylb. Bl. Sed ποτὰ καὶ βρωτὰ et alibi invenitur: Eurip. Suppl. 1110; Xen. Mem. II 1.1; IV 2.31; LXX 1 Esr. 5.53 (contra: βρώματα καὶ πόματα Plat. Legg. VI 782a; XI 932e; Critias 115b).

456b32 μετὰ τὰ σιτία malim, cf. 34 et 457b7, Kühner I 500.

457a9 καὶ ἔστιν τρόπον τινὰ ὁ ὕπνος ἐπίληψις om. M, non tuentur Mi^p. So. Th., om. Ald. Iunt. Bas., ut verba „glossatoris inepti" delevit W. A. Becker, cf. supra 456b9 sqq.

457a20 τοῦτ' εἶναι LNUT¹ edd.—Bl. — εἶναι τοῦτο Π Bl.

457a24 διαρρεῖν κατιὸν Φ edd. vett. Bk. Bm. — καταρρεῖν ΠΜ Bl. — καταρρεῖν κατιὸν ex Γ petivit Mor. Lectio recensionis Π corruptio mihi videtur alterius recensionis: διαρρεῖν κατιὸν (Φ) → καταρρεῖν κατιὸν (Γ) → καταρρεῖν (ΠΜ).

Quod denique ad orthographiam attinet: secutus sum consensum codicum familiae Φ.

Sigla, quibus usus sum, sunt haec:

I Textus Aristotelis

E	= Parisinus 1853	saec. X
V	= Vaticanus 266	„ XIV
Y	= Vaticanus 261	„ XIII—XIV
Π	= EVY	
L	= Vaticanus 253	„ XIV
N	= Vaticanus 258	„ XIV
S	= Laurentianus 81.1	„ XII—XIII
U	= Vaticanus 260	„ XIII (XI)
Φ	= LNSU	
M	= Urbinas 37	„ XIV

¹⁾ Cf. supra pp. XXVII, XXIX.

II Translationes

Γ^1	= Vetus Translatio	saec. XII
<i>a</i>	= Florianensis XI 649	„ XII
<i>b</i>	= Urbinas lat. 206	inter ann. 1240—1254
<i>c</i>	= Bruxellensis II 2558	saec. XIII
<i>d</i>	= Vaticanus lat. 2071	„ XIII ^{ex}
<i>A</i>	= commentarium Alberti Magni	„ XIII
Γ^2	= Nova translatio	„ XIII
<i>l</i>	= Vaticanus lat. 2083	a. 1284
<i>m</i>	= Bruxellensis II 2314	saec. XIII ^{ex}
<i>s</i>	= Editio Johannis Versoris	a. 1493
<i>t</i>	= Editio Iuntina	a. 1550
Γ	= $\Gamma^1 + \Gamma^2$	

III Commentaria Graeca

<i>Mi^l</i>	= Michaelis lemmata	}	saec. XI ⁱⁿ
<i>Mi^c</i>	= Michaelis citationes		
<i>Mi^p</i>	= Michael in paraphrasi codices <i>SaCRP</i> (Wendland)		
<i>So.</i>	= Sophoniae paraphrasis	}	a.c. 1300
<i>So.</i>	= Sophonias e Mich. pendens codices <i>ABCa</i> (Wendland)		
<i>Th.</i>	= Theodori Metochitae paraphrasis codices: <i>VLRMH</i> .		a.c. 1300
<i>Pa.</i>	= Compendium Georgii Pachymeri ¹⁾		saec. XIII
<i>Sch.</i>	= Gennadii Scholarii compendium		„ XV ⁱⁿ

IV Editiones

<i>Ald.</i>	= editio Aldina princeps	a. 1497
<i>Iunt.</i>	= editio Iuntina ²⁾	a. 1527
<i>Bas.^{1,2,3}</i>	= Basileenses prima, secunda, tertia ²⁾	a. 1531, 1539, 1550
<i>Cam.</i>	= editio Aldina altera (Camotiana) ²⁾	a. 1553
<i>edd. vett.</i>	= <i>Ald. Iunt. Bas. Cam.</i>	
<i>Mor.</i>	= editio Morelliana	a. 1556
<i>Cas.</i>	= editio Casauboniana ²⁾	„ 1590
<i>Sylb.</i>	= editio Sylburgiana ²⁾	„ 1596
<i>Scal.</i>	= editio Scaligerana ^{2) 3)}	„ 1610
<i>Bek.</i>	= editio quam W. A. Becker curavit	„ 1823
<i>Bk.</i>	= editio Academica (Imm. Bekker)	„ 1831
<i>Bm.</i>	= editio Didotiana (U. C. Bussemaker)	„ 1854
<i>Bl.</i>	= editio Teubneriana (W. Biehl)	„ 1898
<i>edd. rece.</i>	= <i>Bk. Bm. Bl.</i>	

¹⁾ Cf. supra p. IX.²⁾ raro citantur.³⁾ Cf. supra p. XXX.

ΠΕΡΙ ΥΠΝΟΥ ΚΑΙ ΕΓΡΗΓΟΡΣΕΩΣ

- 453b11 Περὶ δὲ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως ἐπισκεπτέον
 τίνα τε τυγχάνει ὄντα, καὶ πότερον ἴδια τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ
 σώματος ἢ κοινά, καὶ εἰ κοινά, τίνος μορίου τῆς ψυχῆς ἢ
 τοῦ σώματος, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν ὑπάρχει τοῖς ζώοις· καὶ
 15 πότερον ἅπαντα κεκοινώνηκεν ἀμφοτέρων αὐτῶν, ἢ τὰ μὲν
 θατέρον τὰ δὲ θατέρου μόνον, ἢ τὰ μὲν οὐδετέρου τὰ δὲ ἀμφοτέ-
 ρων· πρὸς δὲ τούτοις τί ἐστὶ τὸ ἐνύπνιον, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν
 οἱ καθεύδοντες ὅτε μὲν ὄνειρώττουσιν ὅτε δὲ οὐ, ἢ συμβαίνει
 μὲν αἰεὶ τοῖς καθεύδουσιν ἐνυπνιάζειν, ἀλλ' οὐ μνημονεύουσιν,
 20 κἄν εἰ τοῦτο γίνεται, διὰ τίνα αἰτίαν γίνεται· καὶ πότερον
 ἐνδέχεται τὰ μέλλοντα προορᾶν ἢ οὐκ ἐνδέχεται, καὶ τίνα
 τρόπον εἰ ἐνδέχεται· καὶ πότερον τὰ μέλλοντα ὑπ' ἀνθρώ-
 που πράσσεσθαι μόνον, ἢ καὶ ὧν τὸ δαιμόνιον ἔχει τὴν αἰ-
 τίαν, καὶ φύσει γίνεται ἢ ἀπὸ ταυτομάτου.
- Πρῶτον μὲν οὖν
 25 τοῦτό γε φανερόν, ὅτι τῶ αὐτῷ τοῦ ζώου ἢ τε ἐγρηγόρσις ὑπ-
 ἄρχει καὶ ὁ ὕπνος· ἀντίκεινται γάρ, καὶ φαίνεται στέρησις τις
 ὁ ὕπνος τῆς ἐγρηγόρσεως· αἰεὶ γὰρ τὰ ἐναντία καὶ ἐπὶ τῶν
 ἄλλων καὶ ἐν τοῖς φυσικοῖς ἐν τῷ αὐτῷ δεκτικῷ φαίνεται
 γινόμενα, καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντα πάθη, λέγω δ' οἷον ὑγίεια καὶ
 30 νόσος, καὶ κάλλος καὶ αἰσχος, καὶ ἰσχύς καὶ ἀσθένεια,
 καὶ ὕψις καὶ τυφλότης, καὶ ἀκοή καὶ κωφότης. ἔτι δὲ
 454a1 καὶ ἐκ τῶνδε δῆλον· ὅ γὰρ τὸν ἐγρηγορότα γνωρίζομεν,
 τούτῳ καὶ τὸν καθυπνοῦντα· τὸν γὰρ αἰσθανόμενον ἐγρηγορεῖναι
 νομίζομεν, καὶ τὸν ἐγρηγορότα πάντα ἢ τῶν ἔξωθεν τινος αἰ-
 σθάνεσθαι, ἢ τῶν ἐν αὐτῷ κινήσεων. εἰ τοίνυν τὸ ἐγρηγορεῖναι
 5 ἐν μηδενὶ ἄλλῳ ἐστὶν ἢ τῷ αἰσθάνεσθαι, δῆλον ὅτι ὅπερ αἰ-
 σθάνεται, τούτῳ καὶ ἐγρηγόρε τὰ ἐγρηγορότα καὶ καθεύδει
 τὰ καθεύδοντα. ἐπεὶ δὲ οὔτε τῆς ψυχῆς ἴδιον τὸ αἰσθάνεσθαι
 οὔτε τοῦ σώματος (οὐ γὰρ ἡ δύναμις, τούτου καὶ ἡ ἐνέργεια· ἢ

Lectiones notabiliores: 11 σκεπτέον ΠΜ 13 κἄν ἢ Π 15 αὐτῶν om. Π, αὐτῶν ἀμφοτέρων Ν
 16 ὕπνου τὰ δὲ θατέρου ΦΓ 18 ὅτε δ' οὐκ ὄνειρώττουσιν ΠΜ 20 καὶ εἰ ΜNSU κἄν εἰ τοῦτο γίνηται ΠΛΓ²
 22 ἀνθρώπων LN 24 ἀπ' αὐτομάτου ΕVMNSU 25 τῷ αὐτῷ ζῳφ Π 26 ἀντίκειται ΜNLU 27 ἐναντία] ἔσχατα ΦΓ
 29—31 ὑγίεια νόσος αἰσχος κάλλος κτλ. ΕΜΓ², καὶ ante νόσος, ante αἰσχος, ante ἀσθένεια, ante τυφλότης, ante κωφότης Ε₁VY
 454a2 ὑπνοῦντα VY τὸν γὰρ αἰσθανόμενον τούτον ἐγρηγορεῖναι ΠΜ 4 ἐν αὐτῷ τινος κινήσεων Φ V₂ Γ 6 καὶ (prius) om. ΠΓ

Titulus sec. Y (Mi. S, saec. XIV in mg. Wendland C.A.G. XXII. l. V¹) So. Th. Sch. edd. (Bk. p. 436), περὶ ὕπνου
 καὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς EV, Ἀριστοτέλους περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως καὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς MNSU (sed καθ'
 ὕπνου S, cf. Alex. Top. 586.10 καθ' ὕπνου), ἀρχὴ λόγου ἑτέρου L in mg. a manu rec. 11 ἐπισκεπτέον Φ Mil. Cam. Mor.,
 σκεπτέον ΠΜ Th. Bk. (σκοπητέον So., sed σκεπτέον So. B), om. Ald. 12 ἴδια ἢ τῆς Y 13 καὶ εἰ ΜΦ Th. Bm. Freu-
 denthal Rh. Mus. 1869 p. 87¹⁰, κἄν εἰ E, κἄν ἢ E₂VY edd.—Bm. 15 κεκοινώνηκεν ἅπαντα UΓ ἀμφοτέρων αὐτῶν
 MLSUG, αὐτῶν ἀμφοτέρων N edd.—Bl., αὐτῶν om. Π Bl. ἢ τὰ μὲν—πρὸς (17) om. N 16 θατέρου (prius) ΠΜ Ald.
 Bm. Bl., ὕπνου ΦV₂Γ So. Pa. Cam. Bk. 18 οἱ om. Φ Th. edd. ante Bk. καθεύδοντες post ὄνειρώττουσιν L ὅτε δὲ
 οὐ Φ Γ Th. edd.—Bl., ὅτε δ' οὐκ ὄνειρώττουσιν ΠΜ So. Pa. Bl. 19 τοῖς om. Φ Mic. edd. ante Bk. 20 κἄν εἰ ΠL (εἰ
 insertum ab antiqua manu E) So. edd.—Bm., καὶ εἰ MNSU Bm. γίνηται ΠΛΓ² Bas., γένηται N Ald. αἰτίαν τοῦτο
 γίνεται V καὶ οὐ πότερον S 22 ἀνθρώπων LN Pa. edd. vett. 23 μόνον πράσσεσθαι N edd. vett. καὶ om. ΝΓ Ald.
 24 φύσει] φίσαις N ἀπὸ ταυτομάτου YL So. edd.—Bl., ἀπ' αὐτομάτου ΕVMNSU Bl. οὖν om. S Mil. 25 τῷ αὐτῷ
 τοῦ ζῳφ ΦΓ Mil. So. Th. Sch. Cam., τῷ αὐτῷ ζῳφ Π Pa. Ald., τῷ αὐτῷ τῶν τοῦ ζῳφ Μ, τὸ αὐτὸ τοῦ ζῳφ Ν 26 ἀντί-
 κεινται ΠSΓ Mir. 42.21 So. Ca. Th. M Pa. edd., ἀντίκειται ΜNLU So. AB, Th. VLR τις om. V 27 ἐναντία ΠΜ edd.
 rec., ἔσχατα ΦΓ Mir. 42.16 So. edd. ante Bk. 28 φυσικοῖς καὶ ἐν ΠΜ, καὶ eras. U δεκτικὰ Μ φαίνεται τὰ γινόμενα Π
 γινομένῳ L 29 οἷον om. V ὕγεια YLN Ald. 29—31 καὶ om. omnib. locis ΕΜΓ, καὶ ante νόσος, ante κάλλος (αἰσχος
 καὶ κάλλος praebent ΠMSUG So.), ante ἀσθένεια, ante τυφλότης, ante κωφότης Ε₁VY Bl. 30 κάλλος (καὶ) αἰσχος LN Th.
 Iunt. et edd. sqq., αἰσχος (καὶ) κάλλος ΠMSUG So. καὶ αἰσχος om. Ald. Bas. 31 κωφότης Ald., κωφότης καὶ βαρῦτης
 ci. Bas. δὲ om. Mil. 454a2 καθυπνοῦντα EM Bl., ὑπνοῦντα VY edd.—Bl., καθυπνον LN Mil., καθ' ὕπνον SU So. τὸ
 γὰρ αἰσθανόμενον S αἰσθανόμενον ἐγρηγορεῖναι ΦΓ, tuetur Th., Bk. Bm., αἰσθ. τοῦτον ἐγρ. ΠΜ edd. vett. Bl. 3 πάντα
 om. Γ¹ 4 αὐτῷ Φ αὐτῷ τινος κινήσεων ΦV₂Γ edd. ante Bk. 5 ἐν om. M, ins. ab ead. manu U ἄλλο et τὸ Ν
 6 τούτῳ καὶ ΜΦV₂Γ²Mir. 43.9 Th. edd. rec., καὶ om. ΠΓ² edd. vett. τὰ ἐγρηγορότα om. NU edd. vett., neque tuetur
 Mir. 43.9 7 τὸ τῆς Ald. 8 οἷ]ης S

De sompno autem et vigilia considerandum quid sint, et utrum propria sint anime vel corporis vel communia, et si communia, cuius particule anime vel corporis, et propter quam causam insunt animalibus; et utrum communicant omnia ambo-
 5 bus ipsis, *vel* alia quidem sompno alia vero altero solum, *vel* alia quidem neutro *alia* vero utrisque; adhuc autem quid est sompnum, et propter quam causam dormientes interdum quidem sompniant, interdum *vero* non, *vel* accidit quidem dormientibus semper sompniare, set non meminerunt, et si hoc *fit* propter quam causam *fit*, et utrum contingat futura *previdere vel non contingit*, et qualiter si *contingit*; et utrum *futura* ab homine *comprehendantur vel prospiciantur* solum, *vel quorundam demonum habet causa*, et natura fiunt *vel* ab eventu.

Primum quidem igitur hoc manifestum, quoniam circa idem animalis vigilia quidem est et sompnus: opponuntur enim et videtur sompnus vigilie
 20 quedam privatio: nam extrema semper in aliis et in naturalibus circa idem susceptibile videntur fieri et eiusdem esse passiones, dico autem veluti *sanitas egritudo*, turpitudine pulcritudo, *fortitudo debilitas*, *visio cecitas*, auditus surditas. Amplius autem ex hiis manifestum: in quo enim vigilantem cognoscimus, in hoc et eum qui sompno premitur. Sentientem enim vigilare putamus, et vigilantem *vel* eorum que *sunt* extrinsecus aliquid *sentire*, *vel* eorum qui in *eo* motuum aliquem. Si ergo vigilare in nullo alio est quam in eo quod est sentire, manifestum est quoniam *in* quo sentiunt, *in* hoc et vigilant *vigilantia* et dormiunt *dormientia*. Quoniam autem neque anime proprium est sentire neque corporis (cuius enim *est* potentia, eius et
 35 actio, qui

De sompno autem et vigilia considerandum est quid sint, et utrum anime vel corporis propria sint vel communia, et si communia, cuius particule anime vel corporis, et propter quam causam insunt animalibus; et utrum communicant omnia *simul*
 5 ambobus ipsis, *aut* alia quidem sompno alia vero altero solum, *vel* alia quidem neutro *altera* vero utrisque; adhuc autem quid est sompnum, et propter quam causam dormientes interdum quidem sompniant, interdum *autem* non, *vel* accidit quidem semper dormientibus sompniare, set non meminerunt, et si hoc *fiat*, propter quam causam *fit*, et utrum contingat futura *previdere aut non contingat*, et qualiter si *contingit*; et utrum
 15 *agenda* ab homine solum, *vel* quorum demonum *habet causam*, et natura fiunt *aut* ab eventu.

Primum quidem igitur hoc manifestum, quoniam circa idem animalis vigilia quidem est et sompnus: opponuntur enim et videtur sompnus vigilie
 20 quedam privatio: nam extrema semper in aliis et in naturalibus circa idem susceptibile videntur fieri et eiusdem passiones esse, dico autem veluti *visus cecitas*, turpitudine pulcritudo, *sanitas egritudo*,
 25 *fortitudo debilitas*, auditus et surditas. Amplius autem *et* ex hiis manifestum: in quo enim vigilantem cognoscimus, in hoc et eum qui sompno premitur. Sentientem enim vigilare putamus, et vigilantem *omnem aut eo quod* eorum que extrinsecus aliquid *sentit*, *vel* eorum qui in *ipso* motuum aliquem. Si ergo vigilare in nullo alio est quam in eo quod est sentire, manifestum quoniam quo
 30 quidem sentiunt, hoc vigilant *vigilantia* et dormiunt *dormientia*. Quoniam autem neque anime proprium est sentire neque corporis (cuius enim potentia, eius *est* et actio, qui

VET. TR. 1 autem *om.a* de vigilia *d* consid *om.a* 2 sit *c* anime vel corporis propria sint *a* Γ^2 sint
 (alt.) *om.c* 3 vel (*prius*), an *d* 4 corp. vel an. *d* 5 anim. ipsis *d* 6 ipsis] illis *b* vel *ac*, aut *bd* Γ^2 alteri *a*
 8 adhec *c* adh. aut.] et *a* sompnum *ab* 9 dormientes interdum quidem sompniant *d* Γ^2 (*et*, *om.* quidem, *c*),
 quidam dormientes sompniunt *a*, quidam dormientium somniant *A*, quidem dorm. interd., sompniant *b* 10 interdum vero
cd, aliquando *bA*, quidam *a* 10 accidit — 11 meminerunt] quare qui sompniant non recolunt *a*, *cf.* et quare qui somniant
 aliquando recolunt et aliquando non recolunt *A* 10 dorm. semp.]semper dorm. *c* Γ^2 11 semp. quidem *d* 12 et si hoc fit
 (sit *bd*), propter quam causam *fit* (sit *d*) *bcd* Γ^2 , et quare hoc sit *a* utrum] si *a* 13 contingat *ab* Γ^2A , contingit *cd*
 providere *b₁* vel non cont. *om.a* vel *bA*, aut *cd* Γ^2 15 comprehenduntur ab homine *d* compr. vel *om.a*
 solum *om.d* 16 demon *ad₂* utrum *a* natura *b*, utrum nat. *c* fiunt *ab₂c* Γ^2 , fiant *d*, fuerit ista *b* (*resp.* *A*)
 17 ab *bc* Γ^2 *a₂* in *mg.*, *om. dA*. 18 quid. *ig. om.a* igit. *om.b* hoc *om.abc* manif.]patet *a*, manif. est *d* quon.] quod *a*
 19 animalis *cd* Γ^2 , animal *aA*, in animali *b* quidem *om.ad* 20 opponitur *b₁* et propria videtur vigilie quidem
 sompnus privatio *a* 21 in aliis (illis *d*) et in natur. *cd*, et (*om. bA*) in nat. et in al. *abA* 22 fieri vid. *c*
 23 dico aut. vel.] ut visus cecitas *a* (*cf.* Γ^2) 24 et ante *egrit.*, ante *puler.*, ante *dehil.*, ante *cecit.* *cd* turp. pulcr. *om.a*
 25 vis. cec. *om.a* aud. et surd. *bcd* Γ^2 26 autem *om.a* his *a* manif. est *d* 27 et *om.a* 28 enim]autem *d*
 vigilantem] vigilare *a* vigil. esse *bcd* 29 vel (*prius*)] et *cd* sunt *om.d* 30 qui]quidem *b₁* in eo sunt *bd*, in eo
 secundum *c* aliquem] aliquod *b* ergo] enim *a* 31 in (alt.) *om.c* 32 est *om.b* 33 et *om. bA* Γ^2 *vigilantia om.a*
 dorm. et dormientia *ac* 34 autem *om.a* neque anime proprium *d* Γ^2 , neq. propr. an. *b*, neq. proprie anime *c*,
 neque corporis neque anime proprium *a* est *om. bcd* 35 neque corp. *om.a* est *om.b₁* Γ^2 potentia] potestas *a*
 eius *om.a* et] est *cd* 36 actio] actus *a*

NOVA TR. 6 aut *s*, autem *lm*, an *t* 7 altera] alia *t* 8 sompnum *m* 10 accidit autem *m* 11 non *om.m*
 13 utrum] si *m* 14 post contingat *add.s*: et utrum futura ab homine prospiciantur solum, *cf.* Γ^1 16 utrum *a* natura
s, *cf.* Γ^1b *a* casu *t* 18 quidem *om.t* quoniam] quod *t* (*cf.* Γ^1a) 19 quidem *om.t* (*cf.* Γ^1ad) et *om.s*
 24 sanitas et aegritudo, pulchritudo et turpitudine, robor et imbecillitas, visus et caecitas, auditus et surditas *t* 29 omnem
 sentire *l₂* eo quod ... sentit *ex τῶ ... ἀισθηθέντων* (*pro τῶν*)? 35 neque] non *st* enim est *st* 36 actio] actus
t (*cf.* Γ^1a) qui *mt* Γ^1 , quid *l*, quoniam *s*

454a9 δὲ λεγομένη αἰσθησις, ὡς ἐνέργεια, κίνησις τις διὰ τοῦ σώ-
 10 ματος τῆς ψυχῆς ἐστὶ), φανερόν ὡς οὔτε τῆς ψυχῆς τὸ πά-
 θος ἴδιον, οὔτ' ἄψυχον σῶμα δυνατόν αἰσθάνεσθαι. διωρι-
 σμένων δὲ πρότερον ἐν ἐτέροις περὶ τῶν λεγομένων ὡς μορίων
 τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ μὲν θρεπτικοῦ χωριζομένου τῶν ἄλλων ἐν
 15 τοῖς ἔχουσι σώμασι ζωῆν, τῶν δ' ἄλλων οὐδενὸς ἄνευ τούτου,
 δῆλον ὡς ὅσα μὲν αὐξήσεως καὶ φθίσεως μετέχει μόνον
 τῶν ζώντων, ὅτι τούτοις οὐχ ὑπάρχει ὕπνος οὐδὲ ἐγρήγορις,
 οἷον τοῖς φυτοῖς· οὐ γὰρ ἔχουσι τὸ αἰσθητικὸν μόριον, οὔτε εἰ
 χωριστόν ἐστιν οὔτε εἰ μὴ χωριστόν· τῇ γὰρ δυνάμει καὶ τῷ
 εἶναι χωριστόν ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ὃ αἰεὶ ἐγρή-
 20 γορεν ἢ αἰεὶ καθεύδει, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς ὑπάρχει τῶν ζῶντων
 ἀμφοτέρω τὰ πάθη ταῦτα· οὐδὲ γὰρ εἰ τί ἐστὶ ζῶν ἔχον
 αἰσθησιν, τοῦτ' ἐνδέχεται οὔτε καθεύδειν οὔτε ἐγρηγορέναι· ἄμ-
 φω γὰρ ἐστὶ τὰ πάθη ταῦτα περὶ αἰσθησιν τοῦ πρώτου αἰ-
 σθητικοῦ. οὐκ ἐνδέχεται δὲ οὐδὲ θάτερον τούτων αἰεὶ ὑπάρχειν
 25 τῷ αὐτῷ, οἷον αἰεὶ τι γένος ζῶντων καθεύδειν ἢ αἰεὶ τι ἐγρη-
 γορέναι. ἔτι ὅσων ἐστὶ τι ἔργον κατὰ φύσιν, ὅταν ὑπερβάλλῃ
 τὸν χρόνον ἐν ὅσῳ δύναται τι ποιεῖν, ἀνάγκη ἀδυνατεῖν,
 οἷον τὰ ὄμματα ὁρῶντα, καὶ παύεσθαι τοῦτο ποιοῦντα, ὁμοίως
 δὲ καὶ χεῖρα καὶ ἄλλο πᾶν οὐ ἐστὶ τι ἔργον. εἰ δὲ τίνος
 30 ἐστὶν ἔργον τὸ αἰσθάνεσθαι, καὶ τοῦτο ἂν ὑπερβάλλῃ ὅσον
 ἦν χρόνον δυνάμενον αἰσθάνεσθαι συνεχῶς, ἀδυνατήσει καὶ
 οὐκέτι τοῦτο ποιήσει. εἰ τοίνυν τὸ ἐγρηγορέναι ὄρισται τῷ λε-
 454b1 λύσθαι τὴν αἰσθησιν, τῶν δ' ἐναντίων τὸ μὲν ἀνάγκη παρεῖ-
 ναι τὸ δ' οὐ, τῷ δ' ἐγρηγορέναι τὸ καθεύδειν ἐναντίον, καὶ
 ἀναγκαῖον ἅπαντι θάτερον ὑπάρχειν, ἀναγκαῖον ἂν εἴη κα-
 θεύδειν, εἰ οὖν τὸ τοιοῦτον πάθος ὕπνος, τοῦτο δ' ἐστὶν ἀδυνα-
 5 μία δι' ὑπερβολὴν τοῦ ἐγρηγορέναι, ἢ δὲ τοῦ ἐγρηγορέναι
 ὑπερβολὴ ὅτε μὲν νοσώδης ὅτε δὲ ἄνευ νόσου γίνεται, ὥστε
 καὶ ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ διάλυσις ὡσαύτως ἔσται, ἀνάγκη
 πᾶν τὸ ἐγρηγορὸς ἐνδέχεσθαι καθεύδειν· ἀδύνατον γὰρ αἰε

10 ἴδιον τὸ πάθος LNMip. 12 διωρισμένων δὲ περὶ τῶν λεγομένων ὡς μορίων τῆς ψυχῆς ἐν ἐτέροις πρότερον ΠΜ 13 μὲν
 om. Π 14 σώμασι ζωῆν] σῶμα VYΦΓ¹ Mil. 17 ἔχει LN 18 τὸ εἶναι NSΓ 19 δὲ ὅτι καὶ MU
 21 ἀμφοτέρων ταῦτα τὰ πάθη L οὐδὲ L, οὔτε MNSUF Mic., οὐ Π ζῶντος (sc. μόριον) ci. Cannan <μῆ> ἔχον ci.
 Beare 23 εἰσι Y 24 ὑπάρχειν αἰεὶ LN 25 τι (alt.) om. ΦΓ 26 ἔτι] ὅτι ci. W. A. Becker ὑπερβάλλῃ
 MLUT 27 ᾧ δύναται χρόνῳ ποιεῖν Π, ἢ τι ὧν δύναται τῷ χρόνῳ ποιεῖν ΜΦ 32 τὸ ἐγρηγορέναι τοῦτ' ὄρισται EVM
 454b1 τῶν δὲ ἐναντίων τῶν μὲν ἀνάγκη θάτερον αἰεὶ παρεῖναι τῶν δ' οὐ ΠΜ 2 τὸ δ' ἐγρηγορέναι τῷ καθεύδειν ΠLUT
 4 ἀδυναμία τοῦ ἐγρηγορέναι δι' ὑπερβολὴν τοῦ ἐγρηγορέναι Π

9 ἐνεργεῖται E 10 τὸ πάθος ἴδιον] ἴδιον τὸ πάθος LN Mip. 43.23, tuetur Th., edd. vett. 11 sqq. διωρισμένων — τῆς
 ψυχῆς Φ (sed πρώτων praeob. SU) Γ edd.—Bl., διωρ. δὲ περὶ τῶν λεγ. ὡς μορ. τῆς ψυχ. ἐν ἐτ. πρότ. ΠΜ So. Bl. 13 μὲν
 om Π κχωρισμένου N edd. vett. τῶν ἄλλων — ζωῆν om. So. edd. vett. 14 σώμασι ζωῆν EMΓ² edd. recc., σῶμα
 VYΦΓ¹ Mil. Mor. τούτου ὄντος δῆλον Cam. Mor., τούτου ἢ δῆλον S ὡς om. N edd. vett. μόνον ΠΦΓ So. Cam.
 edd. sqq., μόνων M Ald., μόνων οὐ Bas. 16 τῶν ζώντων] τῶν ἄλλων ζῶντων N edd. vett., ζώντων Mor. 17 ἔχουσι
 PMSU So. edd. recc., ἔχει LN edd. vett. Mor. 18 μὴ χωριστόν ἐστὶ L τῷ] τὸ NSΓ edd. vett. 19—21 et
 21—26 duas recensiones esse putat J. Cook Wilson, Philol. Rundschau I (1881) 1240 19 δὲ καὶ ὅτι] δὲ ὅτι καὶ MU, δὲ
 ὅτι VΓ 21 ἀμφοτέρων ταῦτα τὰ πάθη L οὐδὲ L, οὔτε MNSUF (? neque) Mic. edd.—Bl., οὐ Π Bl. εἰ τί ἐστὶ EMVΦΓ¹
 Mic. Ald. Cam. edd. recc., οὐτί ἐστὶ Y, εἴτε ἐστὶ Bas., εἴ ἐστὶ (om. τι) Γ² Mor. ζῶντος (sc. μόριον) ci. C. Cannan ap.
 Beare, cf. The Works of Aristotle translated into English III ad loc. <μῆ> ἔχον ci. Beare ibid. 23 ἐστὶ] εἰσι Y
 τὰ om. Mic. Th. περὶ τὴν αἰσθησιν M 24 οὐκ — τούτων] οὔτε ἐκάτερον τούτων M αἰεὶ ὑπάρχειν PMSU Mor.,
 ὑπάρχειν αἰεὶ LN edd. vett. 25 ζῶν M τι (alt.) om. ΦΓ 26 ἔτι] ὅτι ci. W. A. Becker, Bl., ὅτι vel ἐπεὶ
 F. Susemihl, Philologus 1885 p. 581 ἐστὶν post φύσιν N edd. vett. τι ἔργον PLSU Mil. Mic., τὸ ἔργον M, ἔργον τι
 N So. Bas., ἔργον τι Ald. Iunt. Cam. ὑπερβάλλῃ PMSU Mic. Mip. Sa So. Ca Th. edd., ὑπερβάλλῃ MLUT Mil.
 RP Mip. CRP So. AB 27 ἐν ὅσῳ δύναται τι ποιεῖν Γ² (v.l.) Mic. 44.26 (v.l.), tuetur Th., Mor. Scal. Cas. et. om. τι,
 etiam Iunt. Bas. Bek., ᾧ δύναται χρόνῳ ποιεῖν Π Mic., ᾧ δύναται χρόνῳ τι ποιεῖν edd. recc., ἢ (εἰ Syll.) τι ὧν δύναται τῷ
 χρόνῳ ποιεῖν MΦΓ¹ Mil. Syll., ἢ ᾧ τι δύναται τὸν χρόνον ποιεῖν Ald. 28 ὁρῶντα] ὁρᾶν τε ci. W. A. Becker 29 εἰ]
 ἢ M 30 καὶ — 31 αἰσθάνεσθαι om. ΦΓ¹ So. Th. 30 ἂν] ἐὰν M 31 αἰσθάνεσθαι συνεχῶς δυνάμενον Ald.
 32 ἐγρηγορέναι τοῦτ' ὄρισται EVM Bl. τῷ] τὸ M 454b1 τὸ μὲν — 2 τὸ] τῶν μὲν ἀνάγκη θάτερον αἰεὶ παρεῖναι τῶν
 ΠΜ, τὸ μὲν ἀνάγκη θάτερον αἰεὶ παρεῖναι, τὸ Mor., cf. ΠΜ et Γ 2 τῷ δ' ἐγρηγορέναι τὸ καθεύδειν LN So. (maluit W. A.
 Becker), τῷ δ' ἐγρ. τῷ καθ. S, τὸ δ' ἐγρ. τῷ καθ. ΠUΓ edd., τὸ δ' ἐγρ. τοῦ καθ. M 3 ἀναγκαῖον om. M ἅπαντι LU,
 ἅπαντα NS, πάντῃ M, παντὶ Π 4 τοιοῦτο E₁ ἀδυναμία — ἐγρηγορέναι] ἀδυν. τοῦ ἐγρηγορέναι δι' ὑπερβολὴν τοῦ ἐγρηγο-
 ρέναι Π 5 ἢ δὲ — 6 ὑπερβολὴ] τοῦ ἐγρ. δὲ ἢ ὑπερβ. M 7 καὶ ἀδυναμία καὶ ὕπνος ἢ διάλυσις L ἢ ante
 διάλυσις insertum E (Bl.) 8 τὸ πᾶν τὸ Bas. ἐνδέχεσθαι om. Mic., neque tuetur Th.

vero dicitur sensus, ut actio, motus quidam per corpus anime est), manifestum quoniam neque anime passio propria, neque inanimatum corpus possibile est sentire. Cum autem determinatum sit prius in aliis de hiis que dicuntur quasi particule anime et de *nutribili* quod quidem separatur ab aliis in *hiis que habent corpus*, aliorum vero nullo sine hoc existente, manifestum quod quecumque *quidem* viventium augmenti diminutionisque participant solum, quoniam in hiis non est sompnus neque vigilia, velud in plantis: non enim habent *sensibilem* particulam, neque si separabile est neque si non separabile: potestate enim et esse separabile est. Similiter autem *quoniam* nichil est quod semper vigilet vel semper dormiat, set eisdem animalium insunt utreque passionis hee: neque enim si *quod* est animal habens sensum, hoc contingit neque dormire neque vigilare: utraque enim passio hec circa sensum primi *sensibilis*. Non contingit autem neque alterum horum semper inesse eidem, veluti semper aliquod genus animalium dormire vel semper vigilare. Amplius quoruncumque est aliquod opus secundum naturam, quando excesserit tempus vel aliquid eorum que possunt tempore facere, necesse est ea *languescere*, ut oculos videntes, et quiescere hoc facientes, similiter autem et manum et aliud omne cuius est aliquod opus. *Quare* si alicuius est opus sentire continue, *languabit* et non hoc faciet. Si *ergo* vigilare diffinitur solutione sensus, contrariorum vero hoc quidem necesse est adesse, illud vero non, vigilare autem ei quod est dormire contrarium, et necessarium omni alterum inesse, necessarium utique *sit* dormire. *Quodsi* huiusmodi passio sompnus, hoc autem est in potentia propter excessum vigilandi, vigilandi *quidem* excessus quandoque quidem ab egritudine, quandoque *vero* absque egritudine fit, quare et in potentia et dissolutio similiter erit, necesse omne quod vigilat contingere dormire: impossibile enim semper

vero dicitur sensus, ut actio, motus quidam per corpus anime est), manifestum quoniam neque anime passio propria, neque inanimatum corpus possibile est sentire. Cum autem determinatum sit prius in aliis de hiis que dicuntur quasi particule anime, et de *nutritiva* quod quidem separatur ab aliis in *corporibus habentibus vitam*, aliorum vero nullo sine hoc existente, manifestum quod quecumque viventium augmenti diminutionisque participant solum, quoniam in hiis non est sompnus neque [enim] vigilia, velud in plantis: non enim habent particulam *sensitivam*, neque si separabile neque si non separabile: potestate enim et esse separabile est. Similiter autem *quod* nichil est quod semper vigilet *aut* semper dormiat, set eisdem insunt animalium utreque passionis hee: neque enim si est animal habens sensum, hoc contingit neque dormire neque vigilare: utraque enim passio hec circa sensum primi *sensitivi*. Non contingit autem neque alterum horum semper inesse eidem, veluti aliquod genus animalium semper dormire vel semper vigilare. Amplius quoruncumque est aliquod opus secundum naturam, quando excesserit tempus *in quanto possunt aliquid facere*, vel aliquid eorum que possunt tempore facere, necesse *deficere* ut oculos videntes, et quiescere facientes hoc, similiter autem et manum et aliud omne cuius est opus aliquod. Si *itaque* alicuius est opus sentire, et hoc utique *excedat quanto erat tempore potens* sentire continue, *deficiet* et non *amplius* faciet hoc. Si *igitur* vigilare diffinitur solutione sensus, contrariorum vero hoc quidem necesse *alterum* adesse, illud vero non, vigilare autem ei quod est dormire contrarium, et necessarium omni alterum inesse, necessarium utique *erit* dormire. *Si igitur* huiusmodi passio est sompnus, hoc autem est in potentia propter excessum vigilandi, vigilandi *autem* excessus quandoque quidem ab egritudine, quandoque absque egritudine fit, quare in potentia et dissolutio similiter erit, necesse omne quod vigilat contingere dormire: impossibile enim semper

VET. TR. 1 vero] enim a quidam ac $\Gamma^2 A$, quidem bd qu. autem a 2 anime corpus b est om.a man. qu.] patet quod a 3 prop. pass. b 5 in al. prius a quasi particule] de particulis a 6 nutribili et de vegetabili a quod] quoniam b separatur quidem cd, quidem om.b ab aliis virtutibus a 8 ex hoc manif. a quod] quoniam bcd quicunque ac 9 quidem om.ab Γ^2 -que om.c 10 in hiis non est ad Γ^2 , non in hiis inest c, hiis non inest bA 11 neque] aut a in ad, om.bc 12 part. sensibilem c (cf. Γ^2) 13 non separ. est c 14 est om.ab autem om.c quoniam a, manifestum est quoniam bd, est man. qu. c nichil] nil a 15 vigilat bd vel acd, aut quod b (cf. Γ^2) eisdem] eodem a, eidem b 16 insunt animalibus a, ins. animalium c Γ^2 , anim. om.d 17 enim om.a quid c quod est anim.] quod animalium est a non habens a, sens. hab. c hoc] autem non a 18 dorm. neq. vig. ab Γ^2 , resp. A, vig. neq. dorm. d, semper vig. neq. semper dorm. c 19 passio om.d 20 autem ad Γ^2 , enim bc neque om.a horum om.b semper om.d 21 veluti bc Γ^2 , ut a, veluti sit d, veluti si A semper post anim. bd Γ^2 (anim. genus a 22 vel] et c semper om.a ampl. autem a 23 est om.c aliq. om.a secund.] circa c 24 excesserit aA, excesserint bcd temp.] tempore a aliquod d Γ^2 eorum] horum d 25 in temp. bd cas b 26 hoc non facientes a, non facientes hoc bd, non om.c 27 facere c et man. bc $\Gamma^2 A$, ad man. a, manifestum est d 28 opus aliquod ad post opus add. secundum naturam b 29 opus post continue a languescet b hoc non d 30 ergo bc, enim a, igitur dA Γ^2 solutionem a 31 vero b, om.acd hoc post est bcd quidem om.b necessarium a adesse cd Γ^2 , ad inesse a, inesse bA 32 illud] ad a 33 contr. est d necess. est b inesse alt. d post inesse add. quoniam contraria b₁, sed del. b₂ 34 utique sit acd, est utique b huius a 35 passio est b sompnus fit d hec ac in potentia] inposita a 36 vigilandi excessum a 36 quidem om.ab 37 egrit. fit bd quandoque — 38 fit om.b 38 fit om.d et (prius) om.ac₁d Γ^2 39 necesse est b, nec. est itaque d 40 contingere] similiter d

NOVA TR. 1 quidam st, quidem lm 7 in corp. — vitam om.t 8 existentem l₁ quod l₁, quidem mst 9 diminucionisque (del. s) l₂ 11 neque enim lm, non enim s in l₂, om.l₁mst 12 et esse] inesse m est om.m 17 hoc non cont. l₂ 19 hec] est m 23 naturam om.m 24 excesserint t (c. Γ^2 bcd) 25 vel — facere om.t 27 et (prius) om.ls et (alt.) om.m 33 alterum om.t 36 huius s 40 fit] sit m 41 post necesse add. ergo l₂ 42 enim om.m

- 454b9 ἐνεργεῖν. ὁμοίως δὲ οὐδὲ καθεύδειν οὐδὲν αἰεὶ ἐνδέχεται. ὁ γὰρ
 10 ὕπνος πάθος τι τοῦ αἰσθητικοῦ μορίου ἐστίν, οἷον δεσμός τις καὶ
 ἀκίνησις, ὥστ' ἀνάγκη πᾶν τὸ καθεύδειν ἔχειν τὸ αἰσθητικὸν μό-
 ριον. αἰσθητικὸν δὲ τὸ δυνατὸν αἰσθάνεσθαι κατ' ἐνεργεῖαν·
 ἐνεργεῖν δὲ τῇ αἰσθήσει κυρίως καὶ ἀπλῶς ἀδύνατον καθευ-
 15 οῦν ἄλλα σχεδὸν ἅπαντα δῆλα κοινωνοῦνθ' ὕπνου, καὶ πλωτὰ
 καὶ πτηνὰ καὶ πεζὰ· καὶ γὰρ τὰ τῶν ἰχθύων γένη πάντα
 καὶ τὰ τῶν μαλακίων ὄπται καθεύδοντα, καὶ τᾶλλα πάντα
 ὅσαπερ ἔχει ὀφθαλμούς· καὶ γὰρ τὰ σκληρόφθαλμα φα-
 20 νερὰ καὶ τὰ ἔντομα κοιμώμενα· βραχύπυνα δὲ τὰ τοιαῦτα
 πάντα· διὸ καὶ λάθοι ἂν τινα πολλάκις πότερον μετέχουσι
 τοῦ καθεύδειν ἢ οὐ. τῶν δ' ὀστρακοδέρμων κατὰ μὲν τὴν αἰσθη-
 σιν οὐδὲ πω γέγονε φανερόν εἰ καθεύδουσιν· εἰ δὲ τῷ πιθανὸς
 ὁ λεχθεὶς λόγος, τούτῳ πεισθήσεται. ὅτι μὲν οὖν ὕπνου κοι-
 25 ἔχειν ὄρισται τὸ ζῶον, τῆς δ' αἰσθήσεως τρόπον τινὰ τὴν μὲν
 ἀκίνησιαν καὶ οἷον δεσμὸν τὸν ὕπνον εἶναι φαμεν, τὴν δὲ
 λύσιν καὶ τὴν ἄνεσιν ἐγρήγορσιν. τῶν δὲ φυτῶν οὐδὲν οἷον τε
 κοινωνεῖν οὐδετέρου τούτων τῶν παθημάτων· ἄνευ μὲν γὰρ αἰ-
 σθήσεως οὐχ ὑπάρχει οὔτε ὕπνος οὔτε ἐγρήγορσις· οἷς δ' αἰ-
 30 σθησις ὑπάρχει, καὶ τὸ λυπεῖσθαι καὶ τὸ χαίρειν· οἷς δὲ
 ταῦτα καὶ ἐπιθυμία· τοῖς δὲ φυτοῖς οὐδὲν ὑπάρχει τού-
 των. σημεῖον δ' ὅτι καὶ τὸ ἔργον τὸ αὐτοῦ ποιεῖ τὸ θρεπτι-
 455a1 κὸν μόριον ἐν τῷ καθεύδειν μᾶλλον ἢ ἐν τῷ ἐγρηγορέναι·
 τρέφεται γὰρ καὶ αὐξάνεται τότε μᾶλλον, ὡς οὐδὲν προσ-
 δεύμενα πρὸς ταῦτα τῆς αἰσθήσεως.
 2 Διὰ τί δὲ καθεύδει καὶ ἐγρήγορε καὶ διὰ ποίαν τινα
 5 αἰσθησιν ἢ ποίας, εἰ διὰ πλείους, σκεπτέον. ἐπεὶ δ' ἓνια μὲν
 τῶν ζῶων ἔχει τὰς αἰσθήσεις πάσας, ἓνια δ' οὐκ ἔχει, οἷον
 ὕψιν, τὴν δ' ἀφήν καὶ τὴν γεῦσιν ἅπαντα ἔχει, πλὴν εἰ τι
 τῶν ζῶων ἀτελές (εἴρηται δὲ περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς Περὶ ψυ-

10 ὕπνος τι τοῦ αἰσθητικοῦ μορίου ἐστὶ Π καὶ οἷον LU οἷον δεσμός καὶ ἀκίνησις τις ΗΜΥΓ 18 ὅσα ΠΜ 20 μετέχε¹
 LN 22 καθεύδει Φ 23 κοινωνοῦσι LNS 24 ἔχειν αἰσθησιν LNS 25 μὲν τινα τὴν ΗΣΥΓ, μὲν τινα LN
 26 καὶ om. ΠΜ ὕπνον φαμεν εἶναι M, ὕπνον φαμεν ΗΣΥΓ¹ So. 28 τῶν παθημάτων τούτων L, om., τούτων ΠN So.
 31 ἐπιθυμία MS 455a2 προσδεύμενον ΠΜ 4 ποίαν om. ΠΜ 5 ἢ πλείους ΠΜ 6 τῶν ζῶων om. ΠΜΥΓ
 οὐκ ἔχουσιν EM Φ οἷον om. M Φ 7 ἔχουσι M

10 ὕπνος πάθος τι (om. Γ²) τοῦ αἰσθητικοῦ μορίου ἐστίν LNUG edd. vett. Bl., ὕπν. πάθ. τί (om. Th., cf Γ²) ἐστὶ τοῦ αἰσθ. μορ.
 Mic. So. Th., ὕπν. τοῦ αἰσθ. μορ. ἐστὶ τι (om. M) πάθ. MS, ὕπν. τι τοῦ αἰσθ. μορ. ἐστὶ Π Bk. Bm. οἷον δεσμός τις καὶ
 ἀκίνησις LNS Mic. So. Th. Sch. edd. vett., καὶ ante οἷον add. LUMic. So., οἷον δεσμ. καὶ ἀκ. τις ΗΜΥΓ Mor. edd. sqq.
 13 καθεύδοντα edd. ante Bk. 14 ἐνεργὸν M 15 ἅπαντα Φ Th. edd. vett., πάντα ΠM So. Sch. edd. recec. δῆλα
 om. Γ² Th. κοινωνοῦνθ' ὕπνου καὶ ΠLNSG So. edd., ὅτι κοινωνεῖ τοῦ καθεύδειν καὶ M mutato ordine σχεδὸν κοινωνοῦνθ'
 ὕπνου ἅπαντα δῆλα καὶ U 16 καὶ πεζὰ om. Φ 17 τὰ τῶν μαλακίων] τὰ μαλακία N Th. τᾶλλα om. N Ald.,
 leg. Cam. πάνταπερ ὅσα Ald. 18 ὅσαπερ Φ Cam., ὅσα ΠM So. Th. Sch. Ald. ἔχει om. Ald. Iunt. Bas. γὰρ om.
 edd. vett. σκληρόδερμα MS φανερόν N edd. ante Bk. 19 ταχύπυνα Y 20 μετέχει LN edd. vett. 22 εἰ
 (prius) om. M καθεύδει Φ edd. vett. 23 λεχθεὶς om. L, λεχθης S τούτο ci. Bywater, Journ. of Philol. XXVIII
 243 κοινωνοῦσι LNS Ald. 24 αἰσθησιν ἔχειν ΗΜΥΓ So, ἔχειν αἰσθησιν LNS Ald. 25 τινὰ τὴν μὲν M edd. recec.,
 τινὰ τὴν (om. μὲν) So. Ca, μὲν τινα τὴν ΗΣΥΓ² So. AB Mor., μὲν τινα LN edd. vett. 26 καὶ om. ΠΜ ὕπνον εἶναι
 φαμεν LNT² edd., ὕπνον φαμεν εἶναι M et, om. εἶναι, ΗΣΥΓ¹ So. 27 οὐδενὶ M 28 τούτων τῶν παθημάτων MSΥΓ
 Bas. edd. sqq., τῶν παθημάτων τούτων L, τούτων om. ΠN So. Ald. 29 οὔτε (prius) οὐχ S οὔτε ὕπνος—30 ὑπάρχει
 om. Ald. 30 τὸ (alt.) om. SU So. 31 ἐπιθυμία MS ἐν δὲ τοῖς φυτοῖς Mic. 32 αὐτοῦ YNU Mi. l. 455a1 ἐν
 τῷ om. N So. 2 αὐξεται M προσδεύμενα ΦΓ So., tuentur Mip. et Th., edd.—Bl., προσδεύμενον ΠM Bl. 4 ποίαν
 ΦΓ So. edd., om. ΗM Th. 5 εἰ διὰ πλείους ΦΓ So., tuentur Mip. 47.8 So. Th. (εἰ πλείους μιᾶς εἰσι VLM, sed ἢ pro
 εἰ R), edd., ἢ πλείους ΠM (sed διὰ add. V ead. m.) ἓνια] ἓνια S 6 τῶν ζῶων LNSG² So. Th., resp. Mi. 47.9, edd.—Bl.,
 om. ΗΜΥΓ¹ Bl. οὐκ ἔχει VYE₂ Th. Mor. Bl., οὐκ ἔχουσιν E₁MΦ So. edd. vett. Bk. Bm. οἷον om. ΦM (qui ergo leg.
 ἓνια δ' οὐκ ἔχουσιν ὕψιν) 7 ὕψιν τὴν EMΦΓ So. edd. recec., ὕψιν ἀκοήν τὴν VY (Th.?) Cam. et, mutato ordine ἀκοήν ὕψιν
 τὴν Ald. ἔχει ΠΦ So. Th. Gellius Noct. Attic. VI 6 edd., ἔχουσι M

agere. Similiter autem <neque> dormire nichil semper contingit. Sompnus enim passio *quedam sensibilis* particule est, ut vinculum et immobilitas *quedam*, quare necesse est omne dormiens habere *sensibilem* particulam. *Sensibile vero quod possibile* 5 est sentire secundum actum; agere autem sensu proprie et simpliciter impossibile est *dum dormit*: ideo necessarium sompnum omnem excitabilem esse. Alia igitur pene omnia que sompno commu- 10 nicant *manifestum*, et natabilia et volatilia et gressibilia: et enim genera piscium *omnia* et que *sunt mollium* visa sunt dormientia, et alia omnia quecumque habent oculos: et enim que duros habent oculos *et que intersecta* manifestum quod dormiunt: brevis autem sompni sunt huiusmodi 15 omnia: ideoque latebunt *quedam* multotiens utrum participant sompno vel non. Eorum *vero* que durum habent *corium* secundum sensum *nondum* factum est manifestum si dormiunt: si vero cui verisimilis *sit* dicta ratio, ea suadebitur. *Quoniam* 20 igitur sompno communicant omnia animalia, manifestum ex hiis: eo enim quod est sensum habere diffinitur animal, sensus autem quidem modo aliquo immobilitatem et velud vinculum sompnum dicimus, solutionem autem remissionemque vigi- 25 liam. Plantarum autem nullam possibile quidem communicare neutra harum passionum: nam sine sensu quidem non existit neque sompnus neque vigilia: quibus vero sensus inest et tristari et gaudere: quibus vero hec et concupiscentia. Plantis autem nichil horum inest. Signum autem quoniam et opus suum facit nutritiva particula in dormiendo magis quam in vigilando: nutriuntur *enim* et augentur tunc magis, tanquam nichil egentia ad hoc sensu.

2 Quare autem dormiunt et vigilant et propter qualem quendam sensum vel quales, si propter plures, considerandum. Quoniam vero *quedam* quidem habent sensus omnes, *quedam* vero non habent, ut *talpa* visum, tactum autem et gustum *universa* habent, nisi si quod animalium imper- 40 fectum (dictum est autem de hiis in hiis que De

agere. Similiter autem neque dormire semper nichil contingit. Sompnus enim passio *sensitive* particule est, ut vinculum et immobilitas *quedam*, quare necesse est omne dormiens habere *sensitivam* particulam. *Sensitivum autem quod potest* 5 sentire secundum actum; agere autem sensu proprie et simpliciter impossibile est *dormientem simul*: ideo necessarium est sompnum omnem excitabilem esse. Alia quidem igitur pene omnia sompno communicant, et natabilia et volatilia 10 atque gressibilia: et enim genera piscium *omnium* et que *malaciorum* visa sunt dormientia, et alia omnia quecumque habent oculos: et enim que duros habent oculos manifestum *entoma* quod dormiunt: brevis autem sompni sunt huiusmodi 15 omnia: ideoque latebunt *utique* *quedam* multotiens utrum participant sompno vel non. Eorum *quidem* que durum habent *testam* secundum sensum *quidem numquam* factum est manifestum si dormiunt: si cui vero verisimilis dicta ratio, ea suadebitur. *Quod quidem* igitur sompno communicant omnia animalia, manifestum ex hiis: eo enim quod est sensum habere diffinitur animal, sensus autem modo quidem aliquo immobilitatem et velud vinculum sompnum *esse* dicimus, solutionem autem remissionemque vigiliam. Plantarum autem nullam possibile quidem communicare neutra harum passionum: nam sine sensu quidem non existit neque sompnus neque vigilia: quibus vero inest sensus et tristari et gaudere: quibus vero hec et concupiscentia. Plantis autem nichil horum inest. Signum autem quoniam et opus suum facit nutritiva particula in dormiendo magis quam in vigilando: nutriuntur *autem* et augentur tunc 35 magis, tanquam nichil egentia ad hoc sensu.

2 Quare autem dormiunt et vigilant et propter qualem quendam sensum vel quales, si propter plures, considerandum. Quoniam vero *quedam* quidem *animalium* habent sensus omnes, *quedam* vero non habent, ut visum, tactum autem et gustum *omnia* habent, nisi si quid animalium imper- 40 fectum (dictum est autem de hiis in hiis que De

VET. TR. 1 autem] et a neque suppl. ex Γ^2 nichil c Γ^2 , non bd, om.a 2 semp. cont. bc, convenit
semper dA, semper a quedam pass. bd 3 ut]sicut b, om.c vinc. om.c 4 omne om.a 5 set sensibile b
vero est a, est b quod est d poss. est.] potest b 6 aut.] vero c sensum a 7 et om.ad similiter a est imposs. c
8 necesse est d omnem ab₂cdA, autem b₁, del.b₂ esse excit. a 9 alia a, animalia bcdA igit. om.a
somnia b 10 manifeste a et (ter) bcA, et... et... atque a Γ^2 , vel (ter) d volabilia a 11 gress.
esse d et enim] et etiam b 12 mollium ad₂, mobiliium d₁, mobilia b, mollia et mobilia c visa sunt] videntur b
dormire a omnia om.dA 13 quecumq.] que b 14 habent oculos om.b intersecta abd₂A, imperfecta
b₂i, intercepta c int. sunt ac manif. est b 15 dorm.] sompniunt b sompni d omn. huiusm. d 16 ideoque
ac, ideo b, ideo et d latebant b multot.] sepe a, multociens quoniam parum dormiunt d 17 participant adA Γ^2
19 fact. est om.b manif. est b si vero cui b, si cui vero cd, sicuti vero a 20 sit] fuerit acd ea] eadem
a, del.b₂om.c suad. causa c 21 igit.] ergo acd animalia omnia d 22 enim om.bA est om.b₁c secundum
sensum c 23 sensum a autem om.a quidem modo a, modo quidem b₂c Γ^2 , quodammodo quidem b₁, modo
aliquo quidem d 25 et remissionem b 26 autem ac Γ^2 , vero b, quidem d possibile] poss. est d, proprie a
quidem om.abd 27 comm.] in communitate a neutra d Γ^2 , neutrum bc, aliquam a harum om.c 28 sine sensu]
secundum sensum a quidem om.b 29 vero] non a, vero et b₁ et om.ad 30 vero] non a hoc a
31 horum nichil a horum acdA Γ^2 , eorum b autem et d 32 suum opus c nutritam a particula] potentia b
et in a 33 magis in dormiendo c in om.ad 34 enim ad, autem c Γ^2 , om.b enim — magis] enim animantia
magis et augentur a augentur] augmentantur c₁, om.b₁ nil a 35 sensus acd 36 autem] quidem d, autem
sensus c dormiant et vigilant d propter — qualem] propter quam causam et propter qualem c propt. quendam
qualem b 37 vel] et ab qual. fit a si b, et a, et si d si — plures] principales c 38 consid. est d vero
om.a 39 quidem om.bd, post habent c vero om.a habent om.a non habent omnes b 40 autem om.c
41 universa quidem animalia b si b₂cd₂ (in mg.) Γ^2 , om.ab₁d₁A quod] quedam a, om.d₁ anim. imperf. abd₂ Γ^2 ,
anim. sit imperf. c, imperfecta animalium d₁ 42 dict. est autem] ut diximus a est om.d que in his a

NOVA TR. 2 passio sentire m 9 alia] animalia s 10 natatilia lm 11 omnia genera piscium t
12 malariorum lm, correxi, marinorum vel malaciorum s, mollium t 13 et — oculos om.m 14 manifesta ms
16 quidem s 20 ratio est l₂t 21 igitur quidem s omnium m 26 remissionemque] renunciationem m
27 neutrum m 33 in (alt.) om.lm 36 vigilant animalia s 39 quidem om.s 40 visum] a.l. ut auditum,
visum t in mg. quid lm, quod si Γ^1

455a9 χῆς), ἀδύνατον δ' ἐστὶν ἀπλῶς ὁποιανοῦν αἰσθησὶν αἰσθάνεσθαι
 10 τὸ καθεῦδον ζῶον, φανερόν ἐστι πάσαις ἀναγκαῖον ὑπάρχειν
 τὸ αὐτὸ πάθος ἐν τῷ καλουμένῳ ὕπνῳ· εἰ γὰρ τῇ μὲν, τῇ δὲ
 μή, ταύτῃ καθεῦδον αἰσθήσεται, τοῦτο δ' ἀδύνατον. ἐπεὶ δ'
 ὑπάρχει καθ' ἑκάστην αἰσθησὶν τὸ μὲν τι ἴδιον, τὸ δὲ τι κοι-
 νὸν, ἴδιον μὲν οἷον τῇ ὄψει τὸ ὄρα, τῇ δ' ἀκοῇ τὸ ἀκούειν,
 15 καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκάστη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐστὶ δὲ τις καὶ
 κοινὴ | δύναμις ἀκολουθοῦσα πάσαις, ἣ καὶ ὅτι ὄρα καὶ ἀκούει
 αἰσθάνεται (οὐ γὰρ δὴ τῇ γε ὄψει ὄρα ὅτι ὄρα, καὶ κρίνει
 δὴ καὶ δύναται κρίνειν ὅτι ἕτερα τὰ γλυκέα τῶν λευκῶν
 οὔτε γεύσει οὔτε ὄψει οὔτε ἀμφοῖν, ἀλλὰ τινι κοινῷ μορίῳ
 20 τῶν αἰσθητηρίων ἀπάντων· ἐστὶ μὲν γὰρ μία αἰσθησις, καὶ
 τὸ κύριον αἰσθητήριον ἓν, τὸ δ' εἶναι αἰσθήσει τοῦ γένους ἐκά-
 στου ἕτερον, οἷον ψόφου καὶ χρώματος), τοῦτο δ' ἅμα τῷ
 ἀπτικῷ μάλιστα ὑπάρχει (τοῦτο μὲν γὰρ χωρίζεται τῶν
 ἄλλων αἰσθητηρίων, τὰ δ' ἄλλα τούτου ἀχώριστα, εἴρηται δὲ
 25 περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς θεωρήμασιν)· φανερόν τοίνυν
 ὅτι τούτου ἐστὶ πάθος ἢ ἐγρήγορις καὶ ὁ ὕπνος. διὸ καὶ πᾶ-
 σιν ὑπάρχει τοῖς ζῴοις· καὶ γὰρ ἢ ἀφῆ μόνῃ πᾶσιν· εἰ
 γὰρ τῷ πάσας τι πεπονθέναι τὰς αἰσθήσεις ἐγένετο τὸ κα-
 θεύδειν, ἄτοπον εἰ αἷς οὔτε ἀνάγκη οὔτε δυνατόν τρόπον τινὰ
 30 ἐνεργεῖν ἅμα, ταύτας ἀναγκαῖον ἀργεῖν ἅμα καὶ ἀκινήτι-
 ζεῖν· τοῦναντίον γὰρ εὐλογώτερον συνέβαιεν ἂν αὐταῖς, τὸ
 μὴ ἅμα ἡρεμεῖν. ὡς δὲ νῦν λέγομεν, εὐλόγως ἔχει καὶ
 περὶ τούτων· τοῦ γὰρ κυρίου τῶν ἄλλων πάντων αἰσθητηρίου,
 καὶ πρὸς ὃ συντείνει τάλλα, πεπονθότος τι συμπάσχειν ἀ-
 455b1 ναγκαῖον καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ἐκείνων δὲ τινος ἀδυνατοῦν-
 τος οὐκ ἀνάγκη τοῦτ' ἀδυνατεῖν. φανερόν δὲ ἐκ πολλῶν ὅτι
 οὐκ ἐν τῷ τὰς αἰσθήσεις ἀργεῖν καὶ μὴ χρῆσθαι αὐταῖς ὁ
 ὕπνος, οὐδ' ἐν τῷ μὴ δύνασθαι αἰσθάνεσθαι. καὶ γὰρ ἐν ταῖς
 5 λειποψυχίαις τοιοῦτον συμβαίνει· ἀδυναμία γὰρ αἰσθήσεων
 ἢ λειποψυχία· γίνονται δὲ καὶ ἔκνοιαι τινες τοιαῦται. ἔτι

10 πᾶσιν E₂VYΦ Mic. So. 15 ταῖς δ' ἄλλαις LN ἐκάστη om. ΦΓ τρόπον] λόγον LNSU₁ τις om. EY καὶ om. V
 16 ὅτι LU, τι MSΓ, om. Π 17 καὶ αἰσθάνεται ΠMSΓ¹ 20 αἰσθητικῶν Φ 21 κυρίως Π 25 αὐτῶν] τούτων
 SUT¹ 29 εἰ δ' οὐκ ἀνάγκη M, εἰ τοῦτο ἀνάγκη Π 30 ταύτας] οὐτ' Π 31 συνέβαιεν ἂν] συνέβαιεν MS,
 συμβαίνει LNUT Mil. So. τὸ] τοῦ V₁NSUT² 33 αἰσθητηρίων LNSI² So. 455b1 ἀδυνατοῦντος LN 4 αἰσθάνεσθαι
 om. Π 5 αἰσθήσεως ΠM

9 αἰσθησὶν om. V 10 πάσαις M Bm. Christ Bl., πάσας E, πᾶσιν E₂VY Φ Mic. So. edd. ante Bm. ἀνάγκη Γ¹ (necesse)
 So. Ca 12—26 cf. Bonitz Arist. Studien II pp. 38 sq. 13 τι (alt.) om. V 15 καὶ ταῖς ἄλλαις ΠMSUT So. Th.
 Mor. Bl., ταῖς δ' ἄλλαις LN edd. vett. Bk. Bm. ἐκάστη ΠM So., tuetur Th., Bm. Bl., om. ΦΓ Pa. edd. cett. τρόπον ΠM
 U₂Γ So. Mor., λόγον LNSU₁ edd. vett. τις καὶ κοινῇ] om. τις EY, om. καὶ V, καὶ κοινὴ τις Th. 16 ἢ EYU So. a
 Wendl. Mor., ἢ VMLNS So. ABC edd. vett. ὅτι LNU So. B Wendl. Th. Pa. Mor., τι MS, om. Π So. ACa edd. vett. ὅτι
 ἀκούει N Pa., ὃ ἀκούει Ald. 17 καὶ αἰσθάνεται ΠMSΓ¹ So. edd. ante Becker, Bk., καὶ om. LNUT² Pa. Bk. Bm. Bl.
 οὐ γὰρ δὴ] οὔτε γὰρ Y γε om. SU 18 δὴ] δὲ edd. vett. γλυκέα ab ead. man. corr. ex γλυκαία E (Bl.) 20 τῶν
 αἰσθητηρίων ΠMG² edd., τῶν αἰσθητικῶν ΦΓ¹ So., τὴν αἰσθητικὴν N₁ πάντων ΠM 21 κυρίως Π Philop. ψ 19.34, tuetur
 So., κοινόν Th. ἐν om. M 25 αὐτῶν ΠMLN¹ So. edd., τούτων SUT² 26 ἢ om. N 28 τῷ codd. Mic. Mor., τὸ
 (ab Imm. Bk. falso haec lectio ascribitur codd. M et prob. U, leg. enim τῷ), tuetur (ut vid.) Th., edd. vett. τὸ ante
 καθεύδειν om. N Mic. CRP edd. vett. 29 εἰ αἷς οὔτε ἀνάγκη LNI² tuetur, ut vid., Th., edd., εἰ ἐν αἷς οὔτε ἂν. V₂SUT¹,
 εἰ τοῦτο ἂν. Π, εἰ δ' οὐκ ἂν. M₁ tuetur Mip. 48.24 τινὰ τρόπον S 30 ταύτας] οὐτ' Π ἀναγκαῖον om. Γ 31 συνέ-
 βαίνειν ἂν Π tuetur, ut vid., Th., edd. συνέβαιεν MS, συμβαίνει LNUT Mil. So. τὸ EYV₂MLI¹ Mil. So. Pa., τοῦ V₁NSUT² Mil.
 SC Wendl. 33 αἰσθητηρίων LNSI² So. edd. vett. 34 ἀνάγκη N So. edd. vett. 455b1 ἀδυνατοῦντος ΠMSU So. Th.
 Mor., ἀδυνατοῦντος LN edd. vett. 4 αἰσθάνεσθαι om. Π 5 λειποψ. hic et 6 et 456b11, 12, 14, 15 VYM Φ (λειποψυχία
 hic tantum S) Mip. 49.1 So. Th. Sch. 458.29 edd. vett. Bl., λειποψ. E Bk. Bm., cf. Bl. ad loc.: „λειποψ. hic et 6 primo E
 habuisse et in λειποψ. mutatum esse mihi videtur, sed vix discerni potest.” τοιοῦτο U, τοιοῦτόν τι So. Γ αἰσθήσεων
 ΦΓ Mip. 49.6 So. edd.—Bl., αἰσθήσεως ΠM Bl. 6 ἔκνοιαι ΦΓ Mip. 49.3 So. edd., ἔκνοιαι Π, „sed supra -πνοιαί scriptum
 -νοιαί E₃” (Bl.), ἔκνοιαι M τοιαῦτα E

anima), impossibile autem est simpliciter qualicumque sensu sentire quod dormit animal, manifestum quoniam omnibus necessarium est inesse eandem passionem in eo quod vocatur sompnus: nam si partim quidem sic, partim vero non sic, ex hoc dormiendo sentiet, hoc autem impossibile. Quoniam autem inest secundum unumquemque sensum hoc quidem quod proprium, illud autem quod commune, proprium quidem velud visui videre, auditui autem audire, et aliis secundum eundem modum, est autem et quedam communis potentia que sequitur omnes, que quod videt et audit et percipit (non enim visu quidem videt quod videt et iudicat quidem et potest discernere quoniam alia dulcia sunt ab albis, neque gustu neque visu neque ambobus, set quadam communi particula sensibilium universorum: nam est quidem unus sensus, et proprium organum sentiendi unum, esse autem sensui generis uniuscuiusque diversum, velud soni et coloris), hoc autem simul apticon, id est ei que per tactum exercetur, maxime inest (hoc enim separatur ab aliis organis sentiendi, alia vero ab hoc inseparabilia. Dictum est autem de hiis in hiis que sunt De anima speculationibus): manifestum igitur quoniam huius est passio vigilia sompnusque. Ideoque omnibus inest animalibus: nam et tactus solus omnibus. Si enim eo quod omnes aliquid patiuntur sensus fieret dormitio, inconveniens esset si in quibus neque necesse neque possibile est aliquo modo agere simul, hos vacare simul et immobiles existere: contrarium enim rationabiliter accidit eis, ut non simul quiescant. Quemadmodum autem nunc dicimus, rationabiliter se habet et de hiis: nam cum principale aliorum omnium organum sentiendi et cui inniuntur alia patiatur aliquid, compati necessarium et reliqua omnia, illorum autem cum sit aliquid inpotens non necesse est hoc inpotens fieri. Manifestum autem ex pluribus quoniam non in eo quod sensus vacant eorumque usus sompnus est, neque in eo quod est non posse sentire. Nam et in anime defectionibus tale quid accidit: inpotentia enim sensuum anime defectio. Fiunt autem et amentie quedam huiusmodi. Amplius

anima), impossibile autem simpliciter qualicumque sensu sentire quod dormit animal, manifestum quoniam omnibus necessarium inesse eandem passionem in vocato sompno: nam si huic quidem, huic vero non, hac dormiens sentiet, hoc autem impossibile est. Quoniam autem existit secundum unumquemque sensum hoc quidem aliquid proprium, illud vero aliquid commune, proprium quidem velud visui videre, auditui autem audire, et aliis secundum eundem modum, est autem quedam et communis potentia que sequitur omnes, qua et quod videt et audit sentit (non enim visu quidem videt quoniam videt et iudicat itaque et potest discernere quoniam alia quidem dulcia sunt ab albis, nec gustu nec visu nec ambobus, set quadam communi particula sensitivorum omnium: nam est quidem sensus unus, et principale sensitivum unum, esse autem sensui generis cuiuslibet alterum, velud soni et coloris), hoc autem simul tactivo maxime existit (hoc quidem enim separatur ab aliis sensitivis, alia vero ab hoc inseparabilia. Dictum est autem de ipsis in hiis que De anima theorematibus): manifestum igitur quoniam huius est passio vigilia et sompnus. Propter quod omnibus inest animalibus: nam tactus solus omnibus. Si enim in eo quod omnes patiuntur aliquid sensus fieret dormitio, inconveniens si quibus neque necesse neque possibile est aliquo modo agere simul, hos vacare simul et immobiles existere: contrarium enim rationabiliter accidit eis, quam simul quiescere. Quemadmodum autem nunc dicimus, rationabiliter se habet et de hiis: nam cum principale aliorum omnium sensitivorum et ad quod tendunt alia patiatur aliquid, compati necessarium et reliqua omnia, illorum autem cum aliquid inpotens sit non necesse est hoc inpotens fieri. Manifestum autem ex pluribus quoniam non in sensus sine operatione esse et in non uti ipsis sompnus est, nec in non posse sentire. Nam et in anime defectionibus tale quid accidit: inpotentia enim sensuum anime defectio. Fiunt autem et amentie quedam huiusmodi. Amplius

VET. TR. 1 inp. similiter a est aut. c est om.a simpl. post sensu (2) ab 2 sentire qual. sensu d anim.
 quod dorm. b manif. est bc 3 necess. omn. (om. est) a omn. sensibus b necesse bd inesse post
 pass. c 4 eand.] quandam d₁ quod] qui c 5 quid. sic] dormit a sic (prius) om.c vero om.c 6 ex hoc
 quidem d sent. dormiendo d inposs. est autem hoc b 7 unumquodque bA 8 sensum om.c quod om.ac
 autem a, vero bcd Γ² 9 quod] non a, om.c comm. est a quidem] vero d velud acd Γ², sicut b₂A, om.b₁
 10 autem om.ab aliis] similibus b 11 et om.dA qued. comm. acA, comm. qued. b, qued. potentia comm. d
 12 quod a Γ², quoniam bcd et om.b 13 et om.c Γ² et communis percipit d visu particulari d quidem
 om.cd 14 et quod a quod ab, quoniam cd Γ², quando A et (prius) om.a, neque d quidem om.b 15 dul-
 cia alia d sunt dulcia b albis] aliis a 16 neque auditu visu a quadam] quasi a, post comm. bc
 19 esse] similem c autem om.a sensui cd, sensum a, sensuum b uniuscuiusque dA, cuiusque ac, cuiuslibet (ante
 generis) b Γ² diversum est b 20 hec c simul ad Γ², similiter b, similis c apticon bd, tactio a, aptatio c
 20 id est a, om.bcd 21 ei] ea a que] qui c exercitur ab 22 enim] autem ab ab om.ad 23 hoc] que a
 dictum est autem] diximus a autem est d 24 sunt om.a Γ², post anima cd spec. om.a 25 igit. cdA Γ²,
 autem ab huiusmodi bd₂ est om.b, post passio a vigilantia c 26 et sompnus b ideoque c,
 ideoque et d, ideo quia a, et ideo b in omnib. cdA inest omnibus b 27 et om.c Γ² solus inest b
 in eo b Γ² 28 omn. om.c pat. aliq. ac patiantur bcd dormitatio c 29 esset si fieret] quoniam a
 quibusdam b neque conveniens neque nec. c, necesse est neque conveniens neque b neque (prius) om.a
 30 est om.bd est autem c in aliq. bd modo om.c agere om.d simul om.c hos] has a, hec et c
 vac.] natare a 31 simul et] vel d exist. simul d 33 quem. aut.] sicut a autem om.c 34 et om.bA
 cum] est c 35 omn. alior. b, organum omnium aliorum organorum d, resp. A omn. om.c sent. om.b et om.a
 nituntur bd alia innit. a 36 si patiat. a, patitur c, pollatur (?) b necess. est ab et om.b 37 omn. reliq. b
 ill.] aliorum a sit om.c, post inp. (38) a, post aliq. d 38 est om.b hoc om.a, hoc commune d 39 manif.
 est autem b, man. aut. est d 40 vacent ab eorum quod b₁ 41 est non posse a, est posse non b, est non
 possibile d, non est possibile c₁ (non est sentire posse c₂) et om.b 42 anime in d quid] quidem c 43 defectio
 est a et om.b 44 quedam] quidem d

NOVA TR. 13 itaque] utique t 16 sensitivorum s, sensitivarum lm omnium sensit. st 17 quidam s
 sensitivum l, sensitivum ms, sensorium t 20 existit] exit s 21 sensitivis s ab s Γ¹, ad lm 22 autem
 om.s 24 inest omnibus lmt 33 sensitivorum l, sensitivorum ms, sensoriorum t et om.m 34 patiatur lm,
 patiantur s, patitur t 38 sensu s in (alt.) om.ms 39 nec] non m in eo non s (cf. Γ¹) 40 et manifeste in m

455b7 δ' οἱ τὰς ἐν τῷ αὐχένι φλέβας καταλαμβανόμενοι ἀναίσθητοι γίνονται. ἀλλ' ὅταν ἡ ἀδυναμία τῆς χρήσεως μῆτ' ἐν τῷ τυχόντι αἰσθητηρίῳ, μῆτε δι' ἣν ἔτυχεν αἰτίαν, ἀλλὰ, 10 καθάπερ εἴρηται νῦν, ἐν τῷ πρώτῳ ᾧ αἰσθάνεται πάντων ὅταν μὲν γὰρ τοῦτ' ἀδυνατήσῃ, ἀνάγκη καὶ τοῖς αἰσθητηρίοις πᾶσιν ἀδυνατεῖν αἰσθέσθαι ὅταν δ' ἐκείνων τι, οὐκ ἀνάγκη τούτῳ.

Δι' ἣν δ' αἰτίαν συμβαίνει τὸ καθεῦδειν, καὶ ποῖόν τι 15 τὸ πάθος ἐστὶ, λεκτέον. ἐπεὶ δὲ τρόποι πλείους τῆς αἰτίας (καὶ γὰρ τὸ τίνας ἔνεκεν, καὶ ὅθεν ἢ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, καὶ τὴν ὕλην καὶ τὸν λόγον αἴτιον εἶναι φαμεν), πρῶτον μὲν οὖν ἐπειδὴ λέγομεν τὴν φύσιν ἕνεκά του ποιεῖν, τοῦτο δὲ ἀγαθόν τι, τὴν δ' ἀνάπαυσιν παντὶ τῷ πεφυκότι κινεῖσθαι, μὴ 20 δυναμένῳ δ' αἰεὶ καὶ συνεχῶς κινεῖσθαι μεθ' ἡδονῆς ἀναγκαῖον εἶναι καὶ ὠφέλιμον, τῷ δὲ ὑπῶ αὐτῇ τῇ ἀληθεῖα προσάπτουσι τὴν μεταφορὰν ταύτην ὡς ἀναπαύσει ὄντι ὥστε σωτηρίας ἕνεκα τῶν ζώων ὑπάρχει. ἢ δ' ἐγρήγορσις τέλος ὅτι γὰρ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν πᾶσι τέλος οἷς 25 ὑπάρχει θάτερον αὐτῶν. βέλτιστα γὰρ ταῦτα, τὸ δὲ τέλος βέλτιστον. ἔτι δὲ ἀναγκαῖον ἐκάστῳ τῶν ζώων ὑπάρχει τὸν ὑπνον. λέγω δ' ἐξ ὑποθέσεως τὴν ἀνάγκην, ὅτι εἰ ζῶον ἔσται ἔχον τὴν αὐτοῦ φύσιν, ἐξ ἀνάγκης τινὰ ὑπάρχειν αὐτῷ δεῖ, καὶ τούτων ὑπαρχόντων ἕτερα ὑπάρχειν. ἔτι δὲ ποίας κινήσεως καὶ πράξεως ἐν τοῖσι σώμασι γινομένης συμβαίνει τό 30 τε ἐγρηγορέναι καὶ τὸ καθεῦδειν τοῖς ζώοις, μετὰ ταῦτα λεκτέον. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ζώοις καθάπερ τοῖς ἐναίμοις ὑποληπτέον εἶναι τὰ αἴτια τοῦ πάθους ἢ ταῦτά ἢ τὰ ἀνάλογον, τοῖς δ' ἐναίμοις ἄπερ τοῖς ἀνθρώποις ὥστε ἐκ τούτων 35 πάντα θεωρητέον.

Ἔτι μὲν οὖν ἡ τῆς αἰσθήσεως ἀρχὴ γίνεται 456a1 ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μέρους τοῖς ζώοις, ἀφ' οὐπὲρ καὶ ἡ τῆς κινήσεως, διώρισται πρότερον ἐν ἑτέροις. αὕτη δὲ ἐστὶ τριῶν διωρισμένων τόπων ὁ μέσος κεφαλῆς καὶ τῆς κάτω κοιλίας. τοῖς μὲν οὖν ἐναίμοις τοῦτ' ἐστὶ τὸ περὶ τὴν καρδίαν μέρος. ἅπαντα γὰρ

9 τυχόντι om. PMSUT 12 αἰσθάνεσθαι MN, om. VY, exp. E τι|τινι ΠΜ 13 ποῖον] τοῖον L, ποιεῖν M
16 εἶναι φαμεν αἴτιον N, αἴτιόν φαμεν V Th. 17 οὖν om. ΠΜ 20 ὠφέλιμον τὴν ἀνάπαυσιν M (exp. E τὴν ἀνάπ.)
δι' (om. E) αὐτὴν τὴν ἀληθεῖαν E₂ VMΦΓ So. 21 καταφορὰν Π 22 ὑπάρχειν ΠΜ 23 τὸ τέλος MΦ So. 25 ἔτι
δὲ] ὥστε ΠΜΥΓ Th. 27 τὸ ἔχον Φ ὑπάρχειν τινὰ LUT Mic., τινὰ om. N 30 τε om. VYM 31 καθάπερ]
οἶον L ἐναίμοις SV₂ So. a, ἀναίμοις ΠMLNU So. codd. Γ 32 τοῦ πάθους om. Π 34 πάντων Γ Mic., πάντῳ U,
πότε M 456a2 αὐτὸ LSU Mic. ὀρισμένον ΠΜ 3 τῆς κεφαλῆς V 4 πάντα ΠΜ

7 τὰς om. edd. ante Cam. 8 ὅτ' ἐν SU 9 τυχόντι LN, tuentur Mip. 49.13 (ἐν τινι τῶν αἰσθητηρίων) So.,
edd.—Mor., om. PMSUT Mor. 10 πρώτῳ om. N ᾧ] ὁ LN 11 ὅτ' ἐν SU γὰρ om. SU ἀδυνατήσῃ N₁ S₁
12 αἰσθέσθαι LSU So. Mor., αἰσθάνεσθαι MN edd. vett., exp. E, om. VY ὅτ' ἐν U τι ΦΓ So. edd. vett., rece., τινι ΠΜ
Mor. 13 τούτῳ] τοῦτο V₂, hoc Γ, ποῖον] τοῖον L, ποιεῖν M, et cuius passio est Γ 14 „ad ep̄e iam Mi incipit
apodosin a verbis ὥστε σωτηρίας 22” (Bl.), cf. Mip. 49.19 ἔστι δὲ ἡ τοῦ λόγου ἀπόδοσις εἰς τὸ ὥστε σωτηρίας ἕνεκα
τῶν ζώων ὑπάρχει, καὶ εἴη ἂν τὸ ὥστε ἴσον τῷ δῆλον (cf. Bz. Aristot. Stud. II p. 74, Ind. 873a31 sqq.), unde So.
δῆλον ὡς σωτηρίας κτλ. (Vide Wendl. in Praef. VIII sq.) 15 ἔνεκεν Φ Mīl. Th., ἕνεκα ΠΜ So. edd. 16 αἴτιον εἶναι
φαμεν EYMLSUF Cam., εἶναι φαμεν αἴτιον N, φαμεν αἴτιον Ald., αἴτιόν φαμεν V Th. 17 οὖν om. ΠΜ 19 μεθ' ἡδονῆς
om. N 20 post ὠφέλιμον add. τὴν ἀνάπαυσιν MY, exp. E, Mor. αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ Y₂ (αὐτὴν subfuit, ut vid.) Mor. Bl.,
αὐτὴν τῇ ἀληθείᾳ E₁ (ad τῇ et ἀληθείᾳ, accent. non mutatis, a rec. manu V afficta sunt, αὐτὴν non est temptatum — Bl.),
τῇ ἀληθείᾳ Th., δι' αὐτὴν τὴν ἀληθείαν VMΦΓ So. edd. vett., Bk. Bm. 21 μεταφορὰν] καταφορὰν Π 22 ὑπάρχει ΦΓ
Mic. Ca Wendl. edd.—Bl., ὑπάρχειν ΠΜ Mic. RP(S?) Bl. 23 τὸ τέλος MΦ So. edd. vett., om. τὸ ΠΜic. 49.28, Sch. 458.18
Mor. 24 βέλτιστον τέλος Mic. 25 ἔτι δὲ LNS Mīl. So. Ald. Becker, ὥστε ΠΜΥΓ Th. Cam. edd. rece., ὥστε δὲ (quare
autem) Γ² ἐκάστῳ τῶν ζώων] πᾶσιν Mīl., τοῖς ἀνθρώποις Th. 26 ἔσται] ἐστὶ N edd. vett. 27 τὸ ἔχον Φ edd.
vett. αὐτοῦ Φ τινὰ ὑπάρχειν ΠMS So. edd., ὑπάρχειν τινὰ LUT Mic., τινὰ om. N 28 καὶ ποίας N edd. vett.
29 γινομένης Ald. 30 τε EΦ, om. VYM 31 τοῖς—34 θεωρητέον om. V₁ Th., in mg. add. V₂ καθάπερ] οἶον L
ἐναίμοις V₂ S So. a Bk. Bl., ἀναίμοις ΠMLNU So. codd. Wendl. Γ edd.—Bk. Bl. 32 τοῦ πάθους om. Π 34 πάντα ΠLNS
edd. vett. et rece., πάντῳ U, πάντων Γ (ex his omnibus) Mic. So. Mor., πότε M μὲν οὖν om. M 456a2 αὕτη ΠΜΝΓ So.
edd., αὐτὸ LSUMic. ὀρισμένον ΠΜ 3 τῆς κεφαλῆς V Th. 4 ἅπαντα Φ Th., πάντα ΠΜ So.

autem quibus in *cervice* vene apprehenduntur *insensati* fiunt. Set quando inpotentia usus neque in *organo sentiendi*, neque per quamvis causam, set, quemadmodum dictum est nunc, in primo quo sentit omnia: cum quidem enim hoc inpotens fuerit, necesse est et *organa sentiendi* omnia *sensuum habere defectum*: cum vero illorum aliquod, non necesse est hoc.

Propter vero quam causam accidit dormire et cuius passio est, dicendum. Quoniam vero modi plures sunt causarum (nam et *quam ob rem*, et unde principium motus, et materiam et rationem causam esse dicimus), primum quidem igitur quoniam dicimus naturam *quam ob rem* facere, hoc autem bonum aliquod, quietem vero omnino quod natum est moveri, cum non possit semper et continue moveri, cum *voluptate* necessariam esse atque utilem, sompno quoque propter ipsam veritatem *coaptatam* metaphoram *habent eo quod* requies sit, quare propter salutem animalium existit. Vigilia vero finis: nam sentire et sapere omnibus finis quibus inest alterum eorum: optima enim hec, finis vero optimus, quare necessarium unicuique animalium inesse sompnum. Dico autem ex suppositione necessitatem, quoniam si animal erit habens suam naturam, ex necessitate inesse ei quedam oportet, et hiis existentibus alia existere. Amplius autem quali motu et actu in corporibus advenientibus accidit vigilare et dormire animalibus, post hec dicendum. Aliis igitur animalibus quemadmodum non habentibus sanguinem existimandum causas esse passionis vel easdem vel *similes*, sanguinem vero habentibus que et hominibus: quare ex hiis omnibus speculandum.

Quoniam quidem igitur sensus principium fit ab eadem parte animalibus a qua quidem et motus, determinatum est prius in aliis. Ipsa vero est trium determinatorum locorum *media* capitis et deorsum ventris. Sanguinem quidem igitur habentibus *hec* est circa cor pars: *universa* enim

autem quibus in *collo* vene apprehenduntur *insensibiles* fiunt. Set quando inpotentia usus neque in *sensiterio*, neque per quamvis causam, set, quemadmodum dictum est nunc, in primo quo sentit omnia: cum enim hoc quidem inpotens fuerit, necesse est et *sensiteria* omnia *inpotentia esse sentire*: cum vero illorum aliquod, non est hoc necesse.

Propter quam vero causam accidit dormire et cuius passio est, dicendum. Quoniam vero modi plures sunt causarum (nam et *quod cuius gratia*, et unde principium motus, et materiam et rationem causam esse dicimus), primum quidem igitur quoniam naturam dicimus *gratia huius* facere, hoc autem bonum aliquod, quietem vero omnino quod natum est moveri, cum non possit semper et continue moveri, cum *delectatione* necessariam esse atque utilem, sompno quoque propter ipsam veritatem *coaptant* methaphoram *hanc tanquam* requies sit, quare propter salutem animalium existit. Vigilia vero finis: nam sentire et sapere omnibus finis quibus inest alterum eorum: optima enim hec, finis vero optimus, quare *autem* necessarium unicuique animalium inesse sompnum. Dico autem ex suppositione necessitatem, quoniam si animal erit habens suam naturam, ex necessitate inesse quedam ei oportet, et hiis existentibus alia existere. Amplius autem quali motu et actu in corporibus advenientibus accidit vigilare et dormire animalibus, post hoc dicendum. Aliis quidem igitur animalibus quemadmodum non habentibus sanguinem existimandum *est* causas esse passionis vel easdem vel *proportionales*, sanguinem vero habentibus que *quidem* hominibus: quare ex hiis omnibus speculandum.

Quod quidem igitur sensus principium fit ab eadem parte animalibus a qua quidem et motus, determinatum est prius in aliis. Ipsa vero est trium determinatorum locorum *qui medius* capitis et deorsum ventris. Habentibus quidem igitur sanguinem *hoc* est que circa cor pars: *omnia* enim

VET. TR. 1 autem *om.a* autem et *d* in quibus *bd* 2 quando *a* Γ^2 , quando est *bA*, quoniam *c*,
dicendum quoniam *d* neque vi *a*, neq. vi facta *c* 3 neque *om.c* per quavis causa *abc*, *correxi*, secundum quamvis
causam *d* 4 quemad. — est] ut dixi *a* nunc *om.d* in primo] proprie *a* 5 sent. omn.] anima sentit *bA*
cum hoc *ac* quidem *om.bA* enim hoc *bc*, enim *om.d* 6 organa omnia sentiendi *d* 7 sensuum *om.d*
vero *ex* non *corr.a* ill. aliq. *cd* Γ^2 , aliq. ill. *a*, aliq. aliorum *bA* 8 non nec. est hoc *d*, non est hoc nec. *ac* Γ^2 ,
<non> (*b*₂) est non necesse est hoc non esse *b* 9 vero quam *bc*, quam *a*, quam igitur *d* accidat *c*₁ dorm.
om.c 10 cuius] eiusmodi *a* sit passio *dA* post passio *add.* et qualiter fit sompnus *ad* est dicendum *scripsi* est
dic. iam *c*, dic. est *bd*, est *om.a* vero et *d* modi— (11) nam] modi anime sunt plures *b*₂ 11 plures sunt *d* Γ^2 ,
post causarum *c*, si sunt plures *a*, sunt plures *b* nam *om.a* ob cause rem *b*₁ 12 et rat.] rationemque *a*
13 causam esse dicimus *a* Γ^2 , caus. esse que dic. *b*, caus. dic. *c*, dic. caus. *d* igit. *om.ab* 14 quoniam *om.a*
15 aliq.] ad *a* quietem] quiescere *d* vero dicimus *b* omne *d* omni quod] animatum quodcumque *a*
16 possit] possibile sit *d* 17 necessariam *c* *d*₂ (post utilem) Γ^2 , necessaria *a*, necessariam *bd* esse utilem atque
necessariam *c* 18 sompno *ac*₁, sompnum *bc*₂*d* quoque *ad*, quo (*ex* quod) *c*₂, quidem *b* 19 verit. ipsam *d*
coaptant *c*, *cf.* Γ^2 20 requies sit] requiescit *c* sit quedam *b* 21 vero] autem *c*, vero non *a* 22 omnibus
est finis in quibus est *b* finis est *a* eorum] horum *c* 23 enim] autem *c* vero *bc* Γ^2 , enim vel *a*,
autem *d* necesse *b* nec. est *bd* 24 sompnum *a* 25 autem *om.c* ex supp. necess. *acd* Γ^2 , necesse est
ex suppositione necessitatem *b* (necessitatem *del.b*₂) 26 si aliquis vel animal *c* 27 ei inesse *c*, ei *om.a*
27 quedam] que dicta sunt *b*₂ hiis] eis *a* 29 advenientibus *d* Γ^2 , dormientibus *a*, *om.bcA* dormire et vigilare *d*
30 dicendum est *b*, de *a* igitur *ad* Γ^2 , ergo *b*, vero *c* 31 non] vero *a* 32 exist. est *c* esse ante caus. *a*, post
easdem (33) *d* easd.] earundem *a* 36—p.6*7 laudat *Alfredus de Sareshel* in libro *De motu cordis* p. 94.1—11 *Baeumker*
36 quidem igitur *cd* *Alfr.* Γ^2 , ergo *ab* fit *ab* Γ^2 (post parte (37) *Alfr.*), sit *cd* 37 a parte eadem *d* animalis *b*
quidem *om.a* et *ac* Γ^2 , est *d* *Alfr.*, esset *b*₁, sit *b*₂ 38 prius *om.ad* et in *b*₁ est *om.d* 39 deteriatorum *a*
locor. determ. *b* *Alfr.* 40 quidem igitur *Alfr.* Γ^2 , quidem *b*, igitur *dA*, *om.a*, vero *c* 41 hec ergo *a* *universa*] *omnia* *a* Γ^2 enim] igitur *d*

NOVA TR. 3 sensiterio *l*, sensitivo *ms*, quovis sensorio *t* 6 sensiteria *lm*, sensitiva *s*, sensoria *t* 12 et
unde] et quod unde *s* unde] unum *m* 13 causas *s* 19 metaphoram *lm*, metaph. *s*, translationem *t*
23 quare *lm* Γ^1 , quod *s*, amplius *t* 26 erit] et *m* necessitatem *m* 27 quidam *s* 32 est *om.st* 36 fit
l Γ^1 , sit *mst* 37 animalis *ls* 39 medius *om.m* 41 que *om.m* cor pars] corpus *s*

456a5 τὰ ἔναιμα καρδίαν ἔχει, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς κυρίας ἐντεῦθεν ἔστιν. τῆς μὲν οὖν κινήσεως φανερόν ὅτι καὶ ἡ τοῦ πνεύματος ἀρχὴ καὶ ὅλως ἡ τῆς καταψύξεώς ἐστὶν ἐνταῦθα, καὶ τὸ ἀναπνεῖν τε καὶ τὸ τῷ ὑγρῷ καταψύχεσθαι πρὸς γε τὴν σωτηρίαν τοῦ ἐν τούτῳ τῷ μορίῳ θερμοῦ ἢ φύσις πεπόρικεν ἠρηθήσεται δὲ περὶ αὐτῆς ὕστερον καθ' αὐτήν. τοῖς δὲ ἀναίμοις καὶ τοῖς ἐντόμοις καὶ μὴ δεχομένοις πνεῦμα ἐν τῷ ἀνάλογον τὸ σύμφυτον πνεῦμα ἀναφυσώμενον καὶ συνιζάνον φαίνεται. δῆλον δὲ τοῦτο ἐπὶ τῶν ὀλοπτέρων, ὅλον σφηκῶν καὶ μελισσῶν, καὶ ἐν ταῖς μυίαις καὶ ὅσα τοιαῦτα. ἐπεὶ δὲ κινεῖν μὲν τι ἢ ποιεῖν ἄνευ ἰσχύος ἀδύνατον, ἰσχὺν δὲ ποιεῖ ἡ τοῦ πνεύματος κάθεξις, τοῖς μὲν εἰσφερομένοις ἢ θύραθεν, τοῖς δὲ μὴ ἀναπνεύουσιν ἢ σύμφυτος (διὸ καὶ βομβοῦντα φαίνεται τὰ πτερωτά, ὅταν κινήται, τῇ τρίψει τοῦ πνεύματος προσπίπτοντος πρὸς τὸ ὑπόζωμα τῶν ὀλοπτέρων), κινεῖται δὲ πᾶν αἰσθήσεώς τινος γενομένης, ἢ οἰκείας ἢ ἀλλοτρίας, ἐν τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ ἢ εἰ δὲ ἔστιν ὁ ὕπνος καὶ ἡ ἐγρήγορσις πάθη τοῦ μορίου τούτου, ἐν ᾧ μὲν τόπῳ καὶ ἐν ᾧ μορίῳ πρώτῳ γίνεται ὁ ὕπνος καὶ ἡ ἐγρήγορσις, φανερόν. κινεῖται δ' ἔνιοι καθεύδοντες καὶ ποιούσι 25 πολλὰ ἐγρηγορικά, οὐ μέντοι ἄνευ φαντάσματος καὶ αἰσθήσεώς τινος ἢ τὸ γὰρ ἐνύπνιον ἔστιν αἰσθημα τρόπον τινά ἢ λεκτέον δὲ περὶ αὐτῶν ὕστερον. διότι δὲ τὰ μὲν ἐνύπνια μνημονεύουσιν ἐγερθέντες, τὰς δ' ἐγρηγορικάς πράξεις οὐ μνημονεύουσιν, ἐν τοῖς Προβληματικοῖς εἴρηται.

30 3 Ἐχόμενον δὲ τῶν εἰρημένων ἔστιν ἐπελθεῖν τίνων γενομένων καὶ πόθεν ἡ ἀρχὴ τοῦ πάθους γίνεται, τοῦ τ' ἐγρηγορέναι καὶ τοῦ καθεύδειν. φανερόν δὲ ὅτι ἐπεὶ ἀναγκαῖον τῷ ζῳῳ, ὅταν αἰσθησὶν ἔχη, τότε πρῶτον τροφήν τε λαμβάνειν καὶ αὔξησιν, τροφή δ' ἐστὶ πᾶσιν ἢ ἐσχάτῃ, τοῖς μὲν 35 ἐναίμοις ἢ τοῦ αἵματος φύσις, τοῖς δ' ἀναίμοις τὸ ἀνάλογον, 456b1 τόπος δὲ τοῦ αἵματος αἰ φλέβες, τούτων δ' ἀρχὴ ἢ καρδία (φανερόν δὲ τὸ λεχθὲν ἐκ τῶν ἀνατομῶν) — τῆς μὲν οὖν θύραθεν τροφῆς εἰσιούσης εἰς τοὺς δεκτικοὺς τόπους γίνεται ἢ ἀναθυμίασις εἰς τὰς φλέβας, ἐκεῖ δὲ μεταβάλλουσα ἐξαιμα-

7 ἢ (all.) om. LNS 8—9 καὶ τὰ ἀναπνεύοντα καὶ τὰ τῷ ὑγρῷ καταψυχόμενα ΠΜΝ 9 γε τὴν So., τε τὴν ΠΜ, τε Ν, γε L, om. SU 10 πεπόρικεν N Ald., πεποίηκε Π So. 11 τοῖς (all.) om. ΠΜU Th. τοῖς μὴ δεχ. N 12 τὸ γὰρ L συμφορὰς M 15 κινεῖν μὲν ἢ ποιεῖν τι SUT¹ Mil. Th. 18 πτερωτά] πτελωτά ci. W. A. Becker 20 ἅπαν Φ γενομένης ΠN Mic. RPSo. Th. 21 δὴ Bonitz, δὲ eodd. 27 αὐτοῦ M οὐ μνημονεύουσιν] ἀμνημονοῦσιν ΠM 32 δὴ] δὲ E₂ VYLN 33 τε om. VSU Mic. 34 ἢ om. Φ Th. 456b1 τόποι So. Th. τοῦ om. ΠM So. αἰ om. Φ 2 λεχθὲν] λεγόμενον LNS 3 ἢ om. LNU Mip.

5 τῆς (prius) om. S τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς κινήσεως edd. ante Bk. 7 ἢ (all.) om. LNS 8 ἐνταῦθα ἔστιν N edd. vett. τὸ ἀναπνεῖν (ἀναπνεῖν L) LSUT So. Bk., τὰ ἀναπνεύοντα ΠΜΝ edd. ante Bk., Bl. τε SU edd. rece., δὲ L, om. eett. τὸ τῷ scripsi cum So. Valde inter se differunt eodd.: τὸ ὑγρῷ καταψύχεσθαι SU, τῷ ὑγρῷ καταψ. LG, τὸ τῷ ὑγρῷ ψύχεσθαι So. (καταψ. tuetur Th.), τὰ (om. N) τῷ ὑγρῷ καταψυχόμενα ΠΜΝ edd. ante Bk., Bl. 9 γε τὴν So. Mor. Bl., τε τὴν ΠΜ, τε Ν, γε L, om. SU Th. 10 καὶ ἢ Ν πεπόρικεν MLSUT Bk., πεπόρικεν Nedd. vett., πεποίηκε Π So. Bl. αὐτῶν M 11 τοῖς (all.) om. ΠΜU Th. καὶ τοῖς μὴ δεχ. N edd. vett. 12 τὸ γὰρ L, tuetur Mip. 51.12 et prob. Th., edd. vett. συμφορὰς M, sec. Bl.: „σύμφυτον nunc in rasura, quid subfuerit, agnoscere non potest” E ἀναφυσώμενον VYLN 13 συνιζάνον E₁ M δηλοῖ edd. vett. 15—24 cf. Bonitz Aristotelische Studien II p. 431—4 ἐπεὶ δὲ] ἐπειδὴ V₂ μὲν τι] μέντοι edd. vett. τι ἢ ποιεῖν ΠMLNI² So. edd., ἢ ποιεῖν τι SUT¹ Mil. Th. 18 πτελωτά ci. pro πτερωτά W. A. Becker, (cf. Zuz 5. 490a6), sed cf. Bz. Ind. 657b53 sqq. 20 πᾶν ΠM Th. Mor., ἅπαν Φ edd. vett. τινος om. Mic. So. ACa (leg. So. B Th.) γενομένης M ΦΓ Mic. S Wendl., γενομένης ΠN Mic. RP So. Th. edd. 21 οἰκείας S δὴ ci. H. Bonitz l.l., δὲ eodd. cf. Ind. 172b52 sqq. 22 τούτου] τοῦ N 27 δὲ (prius) om. N edd. vett. αὐτοῦ M edd. vett. 28 οὐ μνημονεύουσιν Φ So. Sch. 458.30 edd.—Bl., ἀμνημονοῦσιν ΠM Bl. 29 εἴρηται om. Bas. Bek. 30 ἔστιν om. N edd. vett. γενομένων om. Ald. 32—456b5 cf. Bonitz Aristot. Stud. II 104 sq. 32 δὴ E₁ MSUT Mor., δὲ E₂ VYLN Ald. ἐπεὶ δὲ Mic. ἀνάγκη M 33 ἔχει Mor. τε om. VSU 34 ἢ om. Φ Th. edd. vett. 456b1 τόποι So. Th. τοῦ om. ΠM So. Bl. αἰ ΠM So. Th. edd., om. Φ, αἰ καλούμεναι M 2 λεχθὲν ΠMUT¹ So. Mor., λεγόμενον LNSI² edd. vett. 3 ἢ om. LNU Mip. 52.13, neque tuetur Th.

sanguinem habentia cor habent, et principium motus et *proprii sensus* hinc est. Motus quidem *ergo* et spiritus manifestum quoniam principium et *prorsus inchoatio refrigerationis* est hinc, et respirare quidem et humido refrigerari ad salutem eius qui est in hac particula caloris natura adepta est: dicetur autem de ea postmodo secundum se. Non habentibus vero sanguinem et *intersectis* et non suscipientibus spiritum in eo quod est *proportionaliter conplantatus* spiritus dum *exsufflat* et collocatus videtur. Palam autem hoc in hiis que totala sunt, ut vespe et apes et musce et quecumque huiusmodi sunt. Quoniam autem movere quidem et facere aliquid sine robore non est possibile, vigorem autem facit spiritus *perseverantia*, respirantibus quidem que *extrinsecus*, non respirantibus vero que conplantata (ideo et *bombantia* alata videntur, cum moveantur, *attritione* spiritus offendentis ad succinctorium totalorum), movetur autem omne sensu aliquo facto, vel proprio vel alieno, in primo organo sentiendi: si vero est sompnus et vigilia passio *particule* huius, in quo quidem loco et in qua particula prima fit sompnus et vigilia, manifestum. Moventur autem quidam *dormitantes* et faciunt multa que *vigilum* sunt, non tamen absque fantasmate et sensu quodam: sompnium enim est *simulacrum* quodammodo: dicendum autem de hiis postmodo. Quoniam vero sompnia memorant expergefacti, vigilum vero actus non memorant, in Problematicis dictum est. 3 Consequens autem est hiis que dicta sunt pertransire quibus *existentibus* et unde principium passionis fit, vigilandi quidem et dormiendi. Manifestum itaque quod quoniam necessarium est animali, cum sensum habeat, tunc primum nutrimentum suscipere atque augmentum, nutrimentum autem est omnibus extremum, hiis quidem qui sanguinem habent sanguinis natura, hiis vero qui sanguinem non habent quod *consimile*, locus autem sanguinis vene, harum autem principium cor (palam autem quod dictum est ex *recisionibus*). Cum ergo eibus extrinsecus ingrediatur ad susceptibilia loca, fit evaporatio ad venas, ibi vero permutata in sanguinem

habentia sanguinem cor habent, et principium motus et *sensus principalis* hinc est. Motus quidem igitur et spiritus manifestum quoniam principium et omnino refrigerationis est hic, et respirare autem et humido refrigerari ad salutem eius qui est in hac particula caloris natura adepta est: dicetur autem et de ipsa postea secundum se. Non habentibus vero sanguinem et *entomis* et non suscipientibus spiritum in *proportionali plantatus* spiritus *inflans* et *residens* videtur. Palam autem hoc in hiis que sunt totala, puta vespis apibus et muscis et quecumque huiusmodi sunt. Quoniam autem movere quidem aliquid aut facere sine robore non est possibile, vigorem autem facit spiritus *de-tentio*, et respirantibus quidem que *deforis*, non respirantibus vero que conplantata (ideo et *bombantia* alata videntur, cum moveantur, *attritione* spiritus offendentis ad succinctorium totalorum), movetur autem omne aliquo sensu facto, vel proprio vel alieno, in primo *sensiterio*: si vero est sompnus et vigilia passio *partis* huius, in quo loco quidem et in qua particula prima fit sompnus et vigilia, manifestum. Moventur autem quidam dum *dormiunt* et faciunt multa que *vigilantium* sunt, non tamen absque fantasmate et aliquo sensu: sompnium enim est autem quodammodo *sensamentum*: dicendum est autem postea de *ipsis*. Quoniam vero sompnia memorantur expergefacti, vigilum vero actus non memorantur, in Problematicis dictum est. 3 Consequens autem est hiis que dicta sunt pertransire quibus *factis* et unde principium passionis fit, vigilandi et dormiendi. Palam itaque quod quoniam necessarium animali, cum sensum habeat, tunc primo nutrimentum suscipere et augmentum, nutrimentum autem est omnibus extremum, hiis quidem qui sanguinem habent sanguinis natura, hiis vero qui sanguinem non habent *proportionale*, locus vero sanguinis vene, harum autem principium cor (palam autem quod dicitur est ex *anatomis*). De foris quidem igitur alimento ingrediente in susceptiva loca, fit evaporatio ad venas, ibi vero permutatur et in sanguinem

VET. TR. 1 habent cor b 2 proprii] primi Alfr. (sed cf. v.l.) quidem b Alfr. Γ^2 , om.acd 3 ergo] igitur d Γ^2 est manif. d princ. est b 4 et — inchoatio] om.a, et prorsus est principium incoaterii b prorsus] processus c refrigerationis aAlfr. Γ^2 hinc est ab est om.Alfr. hic c Γ^2 prorsus et respirare a 5 refrigerare est a, refrigerari Alfr. Γ^2 6 est post particula abc Alfr. in] cum a adeptus a 7 autem et cd postm. de ea b 8 in non b vero] autem b in non (alt.) b 9 proport. est bcd 10 conplantatus d, plantatus abc Γ^2 exsufflat cdA, extra sufflat a, exinflat b₁, sufflat b₂ et] etiam c 11 collocatus esse videt. d hoc in hiis d Γ^2 , hoc et in hiis b, et has a, in hiis hoc c 12 totala] rotula a velut c et (prius) om.acd Γ^2 et (alt.)om.a musce et apes d quec. huiusm. sunt bc, his similia a, huiusmodi d 13 aut. om.a 14 quidem b, quicquam d; post facere c, om.a non est poss. sine rob. a 15 poss. est d facit autem d 16 quidem om.bd que — (17) respirantibus om.b extr. sunt d 17 vero om.c, non vero a que est causa compl. b compl. sunt d et om.d bonb.] habentia a 18 ablata c moveantur d Γ^2 attractione] a contritione c 19 ostendentis c ad suc (lacuna) a 20 omne om.a aliquo] moto c, del.b₂ facto aliquo c 21 primo] proprio a sentiendi] sciendi a 22 et] vel c passio om.cd partic. huius] huius partis c huiusmodi b 23 in (prius) om.b quidem om.d prima] proprie a fit ac Γ^2 , sit bdA 24 vig. in eodem d autem om.d 25 quidam a Γ^2 , quedam bcd dormitantes a, dum dormiunt bcd Γ^2 vigilum a, vigiliam cd, resp. A vig. sunt] in vigilia fiunt b 26 tamen] autem d absque] sine bA fant. fiunt b quodam sensu a 27 somp. — est] sompniuntium d est quoddam b modo quodam a, quodammodo est d 28 dicen.] diximus a aut. est d postm. de hiis c postm.] prius a 29 vero] autem b sompnium a, sompnium d expergefacta b vigilum ac, vigilium d, vigilie b vero] vero et b₁, autem cd 30 problematicis abA 31 est om.b₁d cum hiis bd 32 instantibus a 33 pass. fit a, pass. sit bA, sit pass. cd vigil. — dorm.] dorm. et (atque d) vigil. cd quidem om.bcd Γ^2 manif.] palam c 34 quod quoniam scripsi cum Γ^2 , quod abcA(om.d), quoniam d (om.abcA) 35 cum] quod a 36 atque] et b 37 omn. est b quidem om.ac 38 est sang. nat. a que d 39 quod] quidem b cons. est d autem] vero bc Γ^2 40 vene sunt b horum a autem est b princ. est a 41 recis.] resectionibus c 42 ergo] igitur a, enim d cibus A, dictum (corrupt. ex cibus?) b, nutrimentum b₃, om.acd sed post extrinsecus add. alimentum d₂ egrediatur c 43 tunc fit dA vero] autem cd permutata in sanguinem] permutatur sanguis a

NOVA TR. 2 est om.m 4 respirare] respirationem, v.l. respirantia t 5 refrigerari] refrigerationem, v.l. refrigerantia t 7 et om.st 8 enthomis m 11 totalia m 15 spirantibus s 16 vero ms Γ^1 , quidem lt 17 attritione lm, attractione st Γ^1 18 catalogorum m 20 proprio vel om.lm sensitio lm, sensitivo s, sensorio t 22 primo s fit] sit ms 24 multam m 26 sensamentum lmt, sensatum s, v.l. sensio t 29 problematicis lst, problematicis l₂, problemata m 32 unde] unum l₁m 33 fit t cf. Γ^1 , sit lms 40 est om.m anat.] dissectionibus t 41 limento m 43 et om.m

456b5 τοῦται καὶ πορεύεται ἐπὶ τὴν ἀρχὴν. εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἐν τοῖς Περὶ τροφῆς · νῦν δὲ ἀναληπτέον ὑπὲρ αὐτῶν τούτου χάριν, ὅπως τὰς ἀρχὰς τῆς κινήσεως θεωρήσωμεν, καὶ τί πάσχοντος τοῦ μορίου τοῦ αἰσθητικοῦ συμβαίνει ἢ ἐγγήγορσις καὶ ὁ ὕπνος. οὐ γὰρ ἔστιν ὁ ὕπνος ἡτισοῦν ἀδυναμία τοῦ αἰσθητικοῦ, καθάπερ εἴρηται · καὶ γὰρ ἔκνοια καὶ πνιγμός τις καὶ λειποψυχία ποιεῖ τὴν τοιαύτην ἀδυναμίαν. ἤδη δὲ γεγένηται τισι καὶ φαντασία λειποψυχῆσασιν ἰσχυρῶς. τοῦτο μὲν οὖν ἔχει τινὰ ἀπορίαν · εἰ γὰρ ἐνδέχεται καταδαρθεῖν τὸν λειποψυχῆσαντα, ἐνδέχοιτ' ἂν ἐνύπνιον εἶναι καὶ τὸ φάντασμα. πολλά δ' ἔστιν ἃ λέγουσιν οἱ σφόδρα λειποψυχῆσαντες καὶ δόξαντες τεθνάναι · περὶ ὧν τὸν αὐτὸν λόγον ὑποληπτέον εἶναι πάντων. ἀλλὰ γὰρ, ὥσπερ εἵπομεν, οὐκ ἔστιν ὁ ὕπνος ἀδυναμία πᾶσα τοῦ αἰσθητικοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς περὶ τὴν τροφήν ἀναθυμιάσεως γίνεται τὸ πάθος τοῦτο · ἀνάγκη γὰρ τὸ ἀναθυμιάμενον μέχρι τοῦ ὠθεῖσθαι, εἴτ' ἀντιστρέφειν καὶ μεταβάλλειν καθάπερ εὐριπον. τὸ δὲ θερμὸν ἐκάστου τῶν ζώων πρὸς τὸ ἄνω πέφυκε φέρεσθαι · ὅταν δ' ἐν τοῖς ἄνω τόποις γένηται, ἀθρόον πάλιν ἀντιστρέφει καὶ καταφέρεται. διὸ μάλιστα γίνονται ὕπνοι ἀπὸ τῆς τροφῆς · ἀθρόον γὰρ πολὺ τὸ τε ὑγρὸν καὶ τὸ σωματῶδες ἀναφέρεται. ἰστάμενον μὲν οὖν βαρύνει καὶ ποιεῖ νυστάζειν · ὅταν δὲ ῥέψῃ κάτω καὶ ἀντιστρέψῃ ἀπώσῃ τὸ θερμὸν, τότε γίνεται ὁ ὕπνος καὶ τὸ ζῶον καθεύδει. σημεῖον δὲ τούτων καὶ τὰ ὑπνωτικά · πάντα γὰρ κερηβαρίαν ποιεῖ, καὶ τὰ ποτά καὶ τὰ βρωτά, μήκων, μανδραγόρας, οἶνος, αἶραι. καὶ καταφερόμενοι καὶ νυστάζοντες τοῦτο δοκοῦσι πάσχειν, καὶ ἀδυνατοῦσιν αἶρειν τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ βλέφαρα. καὶ μετὰ τὰ σῖτα μάλιστα τοιοῦτος ὁ ὕπνος · πολλὴ γὰρ ἢ ἀπὸ τῶν σιτίων ἀναθυμιάσις. ἔτι δ' ἐκ κόπων ἐνίων · ὁ μὲν γὰρ κόπος συντηκτικόν, τὸ δὲ σύντηγμα γίνεται ὥσπερ τροφή ἀπεπτος, ἂν μὴ ψυχρὸν ἦ. καὶ νόσοι δὲ τινες τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιούσιν, ὅσαι ἀπὸ περιττώματος ὑγροῦ καὶ θερμοῦ, οἷον συμβαίνει τοῖς πυρέσσουσι καὶ ἐν τοῖς ληθάργοις. ἔτι δ' ἡ πρώτη ἡλικία · τὰ γὰρ παῖδια καθεύδει σφόδρα διὰ τὸ τὴν τροφήν ἄνω φέρεσθαι πᾶσαν. σημεῖον δὲ τὸ ὑπερβάλλειν τὸ μέγεθος τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν, διὰ τὸ ἐπὶ ταῦτα γίνεσθαι τὴν αὔξησιν. διὰ ταύτην

8 τοῦ αἰσθητικοῦ μορίου M αἰσθητηρίου Π 10 ἔκνοια ΠΜ 11 δὲ om. VNSU Mi. 12 λειποψυχῆσασιν ἰσχυρῶς φαντασία LN 13 καταδαρθεῖν Π 14 καὶ om. Φ 20 ἀναγκαῖον ΠΜ So. που ΠΜ, ποῦ NSU 21 καθάπερ om. S 24 μεταφέρεται N Th. 25 τὸ τε YN, τότε cett. 26 μὲν om. PMSUF 29 κερηβαρεῖν Φ So. Th. Pa. 30 βρώματα PMSU Th. 32 μετὰ σῖτα EV, μετὰ σῖτον LNS 34 δὲ καὶ ἐκ N Ald.

8 τοῦ αἰσθητικοῦ μορίου M αἰσθητηρίου Π 10 ἔκνοια LNUT So. Mor. Bk., ἔκνοια S₁ Casaub., ἄκνοια S₂, ἔκνοια ΠΜ edd. vett. 11 λιποψυχία in rasura V: „II, 12, 14, 15 nunc λιποψ. E_g, sed ubique in rasura; ex λιποψ. 15 clare agnoscere potest subfuisse ει (Bl.)”, unde λιποψ. Bk. Bm. δὲ MYL add. E pr. m. Γ² So. edd., om. VNSUF² Mi. 12 καὶ om. VΓ φαντασία τις τοῖς λειποψυχῆσασιν M λειποψυχῆσασιν ἰσχυρῶς φαντασία LN edd. vett. 13 καταδαρθεῖν Π, καταδαρθεῖν V₂ 16 post τεθνάναι add. φαντάσματα ὅταν καταστῶσι M 17 πάντων εἶναι U οὐκ ἔστιν, ὥσπερ εἵπομεν L 19 τὴν om. edd. ante Bk. 20 ἀνάγκη ΦΓ edd. vett., ἀναγκαῖον Π M So. edd. inde a Mor. ἀναθυμιάμενον ὠθεούμενον U (in mg.), Γ² So. του (scr. τοῦ) L So. C, edd. rece., που ΠΜ So. ABA Wendl. edd. vett., ποῦ NSU 21 καθάπερ om. S εὐριππον VN 24 μεταφέρεται N Th. Sch. 458.33 edd. vett. 25 τὸ τε YN So. edd. vett. Bm. Bl., τότε EMLSU Mi. 53.30 Mor. Bk. τὸ τε πολὺ N edd. vett., τότε πολὺ (tunc multa) Γ τὸ (alt.) om. Y, neque tuentur Mi. 53.30 Th., Mor. 26 post ἀναφέρεται totam sententiam, inde ab διὸ μάλιστα, iterat M μὲν LN, tuent. Mi. 53.21 So., Th., edd., om. PMSUF 27 ἀποστρέψαν N edd. vett. 29 κερηβαρίαν PMSUF Mi. 54.3 Mor., κερηβαρεῖν LNS So. Th. Pa. edd. vett. 30 βρωτά LN Mi. 54.6 So. edd.—Mor. Bl., βρώματα PMSU Th. Sch. 459.3 Mor. Bl. 31 οἱ καταφερόμενοι LNS 32 μετὰ τὰ σῖτα YMU So. edd., μετὰ σῖτα EV, μετὰ σῖτον LNS 33 γὰρ ἔστιν S ἢ ἀπὸ| κατὰ N edd. vett. 34 δὲ καὶ ἐκ N edd. vett. κείπων S 457a3 λιθάργους S 4 τὰ μὲν γὰρ S 6 τῶν om. N

vertitur et vadit ad principium. Dictum est autem de hiis in hiis que De nutrimento. Nunc vero repetendum est de hiis huius rei gratia, ut principia motus speculemur, et quid *patiatur* particula *sensibilis dum* accidit vigilia et sompnus. Non enim est sompnus quelibet in potentia *sensibilis*, ut dictum est: etenim amentia et suffocatio aliqua et anime defectio facit huiusmodi in potentiam. Dudum facta est quibusdam fantasia defectum anime patientibus fortiter. Hoc quidem ergo habet aliquam dubitationem: si enim contingat obdormire defectionem anime patientem, contingit utique sompnium esse fantasma. Multa enim sunt que dicunt qui vehementer animo *deficiunt* et qui visi sunt mortui esse: de quibus omnibus eandem rationem esse opinandum est: Set enim, ut diximus, non est sompnus in potentia omnis *sensibilis particule*, set ex evaporatione circa nutrimentum fit passio hec: necesse enim est quod evaporatum est usque quo inPELLI, deinde converti et permutari sicut euripum. Calor vero cuiusque animalium ad superiora *natus* est ferri: cum autem in superioribus locis fuerit, *subito* revertitur ferturque deorsum [et revertendo propellit calores]. Ideo maxime fiunt sompni a nutrimento: nam repente tunc multa humiditas et corpulentia sursum fertur. Cum igitur *stet* gravat et facit *dormire*: cum vero *repetendo* deorsum et revertendo *propellat* calorem, tunc fit sompnus et animal dormit. Signum autem horum et sompnifera: omnia enim capitis gravedinem faciunt, et potus et cibi, opium, mandragora, vinum, lolium. Et qui deorsum feruntur et dormitant hoc videntur pati, et non possunt levare capud et palpebras. Et post cibaria maxime *huiusmodi* sompnus: multa enim a *cibariis* evaporatio. Amplius autem ex laboribus quibusdam: nam labor colliquativum, *colliquativum* vero fit quemadmodum nutrimentum indigestum, *utique* si non frigidum factum sit. Et egritudines quedam illud idem faciunt, quecumque a superfluitate humida et calida, ut accidit febricitantibus et letargicis. Amplius autem prima etas: pueri enim dormiunt vehementer eo quod nutrimentum sursum fertur omne. Signum vero quod excedit magnitudo superiorum inferiora in prima etate, eo quod *in hiis* fiat augmentum. Propter hanc

vertitur et vadit ad principium. Dictum est autem de hiis in hiis que De nutrimento. Nunc autem repetendum est de *ipsis* huius rei gratia, ut principia motus speculemur, et quid *patiente* particula *sensitiva* accidit vigilia et sompnus. Non enim est sompnus quelibet in potentia *sensitivi*, ut dictum est: etenim amentia et suffocatio aliqua et anime defectio facit huiusmodi in potentiam. *Iam autem* facta *fuit* fantasia quibusdam anime defectum patientibus fortiter. Hoc quidem *igitur* aliquam habet dubitationem: si enim contingat obdormire defectionem anime patientem, contingit utique sompnium esse *et* fantasma. Multa *autem* sunt que dicunt qui vehementer animo *defecerunt* et qui visi sunt mortui esse: de quibus omnibus eandem rationem esse opinandum est. Set, ut diximus, non est sompnus in potentia omnis *sensitivi*, set ex evaporatione circa nutrimentum passio fit hec: necesse enim quod evaporatum est *pulsum* usque quo inPELLI, deinde converti et permutari sicut euripum. *Calidum* vero cuiusque animalium ad superiora *natum* est ferri: cum autem in superioribus locis fuerit, *multum simul iterum* revertitur ferturque deorsum, et revertendo propellit calorem. *Et* ideo maxime fiunt sompni a nutrimento: nam repente tunc multa humiditas et corpulentia sursum fertur. *Constans quidem* igitur gravat et facit *dormitare*: cum vero *fluxerit* deorsum et revertens *repellat* calorem, tunc fit sompnus et animal dormit. Signum autem horum et sompnifera: omnia enim gravedinem capitis faciunt, et potus et cibi, *ut* opium et mandragora, vinum et lolium. Et qui deorsum feruntur et qui dormitant hoc videntur pati, et non possunt levare capud et palpebras. Et post cibaria maxime *talis* sompnus: multa enim *que a cibis* evaporatio. Amplius autem ex laboribus quibusdam: nam labor quidem colliquativum, *colliquamentum* vero fit quemadmodum nutrimentum indigestum, si non frigidum sit. Et egritudines quedam illud idem faciunt, quecumque a superfluitate calida et humida, ut accidit febricitantibus *atque* lethargicis. Amplius autem prima etas: pueri enim dormiunt vehementer eo quod nutrimentum sursum fertur omne. Signum autem quod magnitudo superiorum excedit inferiora in prima etate, eo quod *adhuc* fiat augmentum. Propter hanc

VET. TR. 1 vert. om.a ad] in d 2 in hiis] in illis b vero] autem d Γ² repet. post hiis (3) b
3 est om.ac. huiusmodi d principia cd Γ², — ium aA, —ii b 4 quid] quidem a 5 sens.] sentiens c
somp. et vig. b 6 enim est aA Γ², enim bc, est autem d cuiuslibet c sens. om.a 7 dictum est cd Γ²,
diximus bA, diximus sensibilis a etenim] et a suff. aliq.] intentio animalium a aliqua bcA Γ², quedam d
9 dudum] dudum qualiter b, et tamen non est sompnus dicendum qualiter c 10 quidem ergo scripsi, quidam ac,
que b, ergo d habet aliq.] aliquam habet a, habet quidem aliam c 11 contingat ab Γ², contingit cdA
obdorm. post patientem (12) a 12 defectum a utique a, itaque cd, om.b 13 sompnium A Γ², sompnium
abcd enim om.a que] sicut quidam c 14 dicuntur que a 15 sunt om.b esse mortui a 16 esse
rationem d esse — est] opinor esse a est om.d set] si bc 17 partic. sensib. c 18 partic.] partis b vapo-
ratione d 19 fit] sit b hec passio bc necessarium est enim a enim est] est autem d 20 est om.c
usque quo b₂cdA Γ², usque b₁, unoquoque modo a inPELLI bd Γ², possit inPELLI c, inPELLITUR a deinde om.a 21 et om. b₁
euripum a Γ², euripium b, euricipium c, eurippium d, sicut in euripo A color a vero] autem c cuiusque
acd Γ², cuiuslibet b, cuiuscumque A 22 natum ac 23 in om.b super.] inferioribus a subdito a vertitur
a 24 et — calores om.a pellit b post calores add. ingeniatis sine quibus non est sensus administratio d
25 sompni a scripsi, sompna codd. 26 tunc om.b₁c multa om.a corpulenta c tunc sursum d 27 igitur
a Γ², ergo bcd stat b gravidat a 28 repetendo] serpendo c, repellendo b₂ 29 propellat ad, pellit b, procellat c,
impellit A calores c et tunc b sit b dorm. anim. d 30 autem] igitur a et om.ad 31 enim
omn. a capit. grav. fac. d, grav. cap. fac. c Γ², capud gravant abA et] ut a et cibi et potus b
32 et opium d mendragora opinum a et vin. et lol. b 33 que bd dormit.] dormiunt a, qui dormitant
b₁d₂ 34 posse c 35 et post] cuius c maxima d fit huiusm. bA, huiusm. fit d 36 a cib. post evap.
c est evap. b autem om.b 37 colliquatum colliquitum (?) a coll. est coll. d 38 colliquativum
om.c₁, del. b₂, colliquamentum (Γ²) malim vero] non a fit om.d 39 utique] itaque a ut. et bcd
si — sit] fine fit factum frigidum c frigid. om.a fact. om.d 40 quedam om.b illud] istud b, itaque a
41 hum. et calid. d, cal et hum. bc Γ², humiditatis caliditatis a 42 in febr. b et a, atque bc A Γ², vel d
43 vehem. dorm. a 44 sursum fertur] fertur surs. d 45 vero] autem cd excedat bcd 46 fit b 47 propter
enim et hanc c hanc vero] vero hanc bc

NOVA TR. 1 et vertitur b₂ 2 in hiis om.m 9 fuit] sunt m defectum anime ms Γ¹ 11 abdorm-
mire l 12 continget t 13 sompnium m 14 qui] quod m vehementer om.lms 15 visi om.l₁
16 esse om.s 19 usque quo lm Γ¹, quousque s, aliquousque t 20 deinde inPELLI m et om.m 22 cum]
quando s 24 et — calorem om.t 27 igitur om.s 28 dormire ms Γ¹ 31 enim et l 36 cibis est m
38 colliquamentum lmt, colliquativum sΓ¹ 39 illud nutrimentum s 43 prima] prior s 45 superiorum
membrorum s 46 adhuc] ad hoc m, ad haec t

- 457a8 δὲ τὴν αἰτίαν καὶ ἐπιληπτικὰ γίνεται · ὅμοιον γὰρ ὁ ὕπνος ἐπιλήψει, [καὶ ἔστιν τρόπον τινὰ ὁ ὕπνος ἐπιλήψις]. διὸ καὶ
 10 συμβαίνει τισὶν ἢ ἀρχὴ τοῦτου τοῦ πάθους καθευδουσιν, καὶ καθευδόντες μὲν ἀλίσκονται, ἐργηγορότες δ' οὐ · ὅταν γὰρ πολὺ φέρηται τὸ πνεῦμα ἄνω, καταβαῖνον πάλιν τὰς φλέβας ὀγκοῖ, καὶ συνθλίβει τὸν πόρον δι' οὗ ἡ ἀναπνοὴ γίνεται. διὸ τοῖς παιδίοις οὐ συμφέρουσι οἱ οἶνοι, οὐδὲ ταῖς
 15 τίτθαις (διαφέρει γὰρ ἴσως οὐδὲν αὐτὰ πίνειν ἢ τὰς τίτθαις) ἀλλὰ δεῖ πίνειν ὑδαρῆ καὶ ὀλίγον · πνευματώδες γὰρ ὁ οἶνος καὶ τοῦτου μᾶλλον ὁ μέλας. οὕτω δὲ τὰ ἄνω πλήρη τῆς τροφῆς τοῖς παιδίοις, ὥστε πέντε μηνῶν οὐδὲ στρέφουσι τὸν αὐχένα · ὡσπερ γὰρ τοῖς σφόδρα μεθύουσιν, ὑγρότης
 20 ἀναφέρεται πολλή. εὐλογον δὲ τοῦτ' εἶναι τὸ πάθος αἰτίον καὶ τοῦ ἠρεμεῖν ἐν ταῖς μήτρασι τὰ ἔμβρυα τὸ πρῶτον. καὶ τὸ ὅλον δὲ φίλυπνοι οἱ ἀδηλόφλεβοι καὶ οἱ νανώδεις καὶ οἱ μεγαλοκέφαλοι · τῶν μὲν γὰρ αἱ φλέβες στεναί, ὥστ' οὐ ῥάδιον διαρρεῖν κατιὸν τὸ ὑγρὸν, τοῖς δὲ νανώδεσι καὶ με-
 25 γαλοκεφάλοις ἢ ἄνω ὀρμὴ πολλὴ καὶ ἀναθυμιάσις. οἱ δὲ φλεβώδεις οὐχ ὑπνωτικοὶ δι' εὐροίαν τῶν πόρων, ἀν μὴ τι ἄλλο πάθος ἔχουσιν ὑπεναντίον. οὐδ' οἱ μελαγχολικοὶ · κατέψυκται γὰρ ὁ εἶσω τόπος, ὥστ' οὐ γίνεται αὐτοῖς πλήθος ἀναθυμιάσεως. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ βρωτικοὶ σκληροὶ ὄντες ·
 30 ὡσπερ γὰρ οὐδὲν ἀπολελαυκῶτα διάκειται τὰ σώματα αὐτοῖς. ἢ δὲ μέλαινα χολὴ φύσει ψυχρὰ οὔσα καὶ τὸν θρεπτικὸν τόπον ψυχρὸν ποιεῖ καὶ τὰ ἄλλα μόρια, ὅπου ἂν ὑπάρχη δυνάμει τὸ τοιοῦτον περίττωμα. ὥστε φανερόν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ὁ ὕπνος ἐστὶ σύννοδός τις τοῦ θερμοῦ εἶσω καὶ ἀντιπερίστασις φυσικὴ διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν. διὸ πολλὴ ἢ κίνησις τοῦ ὑπνούντος. ὅθεν δ' ἐκλείπει, καταψύχεται καὶ διὰ ψῦξιν καταπίπτει τὰ βλέφαρα. καὶ τὰ μὲν
 5 ἄνω κατέψυκται καὶ τὰ ἔξω, τὰ δ' ἔντος καὶ τὰ κάτω θερμά, οἷον τὰ περὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ εἶσω.
 6 Καίτοι τις ἀπορήσειεν ἂν, ὅτι μετὰ τὰ σιτία ἰσχυρότατος ὁ ὕπνος γίνεται, καὶ ἔστιν ὑπνωτικὰ οἶνος καὶ ἄλλα θερμότητα ἔχοντα τοιαῦτα. ἐστὶ δ' οὐκ εὐλογον τὸν μὲν ὕπνον εἶναι κατάψυξιν, τὰ δ' αἰτία τοῦ καθευθεῖν θερμά. πότερον οὖν τοῦτο
 10 συμβαίνει ὅτι ὡσπερ ἡ κοιλία κενὴ μὲν οὔσα θερμὴ ἔστιν,

9 καὶ ἔστιν-ἐπιλήψις om. M 10 τισίν] πολλοῖς ΦΓ 12 καὶ καταβαῖνον VY 13 καί] αἷς MΦΓ Mip. δι' οὗ
 L, δι' ὅν Π, ἢ NSU Mip., om. M 16 ὑδαρὲς E₃YSU 17 τῆς om. Π MS 18 στρέφειν L 19 τοὺς αὐχένους
 N Th. Ald. 20 εἶναι τοῦτο τὸ πάθος αἰτίον Π, τοῦτο τὸ πάθος εἶναι αἰτίον MST², τοῦτ' εἶναι τὸ αἰτίον UT¹ 22 τὸ
 ὅλον] ὅλος M οἱ (all.) om. Φ Mil. 23 οἱ om. Φ Mil. 24 διαρρεῖν κατιὸν Φ, καταρρεῖν ΠM 26 εὐροίαν] εὐρος
 ci. Morellius φλεβῶν ΠMΓ 28 πλήθος αὐτοῖς ΠMSU So. 29 σκληροὶ E₁, σκληροὶ M, σκληροὶ cett. 30 αὐτῶν
 N Ald. 457b3 ἢ om. EM νοῦντος LNU₂ Mic. So. 4 συμπίπτει NSU Mip. Th., ἐμπίπτει L 6 καίτοι τοῦτό
 τις Π So. 7 μετὰ τὰ σιτία MY So., μετὰ σιτία EV, μετὰ σίτον Φ Mil. Mip. 7 ὁ om. ΠMSU 8 ὑπνωτικός
 LU So., ὑπνωτικὸν N Th. θερμότητος M₁ Φ Th. 9 τοιαύτας LNU

8 ἐπιληπτικοὶ Scal. γίνονται N edd. vett. ὁ om. SU 9 καὶ ἔστιν-ἐπιλήψις om. M, neque tuentur Mip. So.
 om. Ald. Iunt. Bas. (leg. Cam.), del W. A. Becker 10 τισίν ΠM So. Bl., πολλοῖς ΦΓ tuetur Th., edd.—Bl. τοῦ πάθους
 τοῦτου L N edd. vett. 12 πολὺ] ἄνω U καὶ καταβαῖνον VY Mor. 13 καὶ Π Bas. edd. rece., αἷς MΦΓ Mip. 55.9
 So. Ald. Cam. Mor. συνθλίβη Y δι' οὗ L edd., δι' ὅν Π, ἢ NSUΓ Mip. 55.10, om. M 14 ταῖς—15 τὰς om. N
 15 οὐδὲν ἴσως M So. 16 ὑδαρῆ ML edd., ὑδαρὲς YSUB₃ (cf. Bl.), ὑδαρρον(?) V₂, ὕδαρ N πνευματώδης VYE₃ Mip.
 55.14 So. 17 τῆς om. ΠMS Mip. 55.13 So. Th. Bl. 18 στρέφειν L 19 τοὺς αὐχένους N Th. edd. vett., τὸν αὐτὸν
 αὐχένα Cas. σφόδρα om. Γ² 20 τοῦτ' εἶναι τὸ πάθος αἰτίον LN edd.—Bl., εἶναι τοῦτο τὸ πάθος αἰτίον Π Bl., τοῦτο
 τὸ πάθος εἶναι αἰτίον MS Γ², tuetur Th., τοῦτο τὸ πάθος αἰτίον εἶναι So., τοῦτ' εἶναι τὸ αἰτίον UT¹ 22 τὸ ὅλον] ὅλος M
 οἱ (prius) ἢ M οἱ (all.) om. Φ Mil. (leg. Mip. So. Th.) edd. ante Bk. μονώδεις M 23 οἱ om. Φ Mil. (leg. Mip.) edd.
 ante Bk. 24 διαρρεῖν κατιὸν Φ, tuetur Th., edd. vett. Bk. Bm., καταρρεῖν ΠM Bl., καταρρεῖν κατιὸν Γ Mor. μονώδεις M
 26 εὐρος ci. Mor. ex Γ² πόρων ΦΓ¹ So., tuetur Th., edd. vett., φλεβῶν ΠMΓ² Mor. 28 αὐτοῖς πλήθος LNT² edd. ante
 Bk., πλήθος αὐτοῖς ΠMSU So. edd. rece. 29 σκληροὶ E₁ Bl., σκληροὶ M, unde σκληροὶ ci. Bm. (postea σκληροὶ: IV p.
 VIIa, Bz. Ind. 684b18), σκληροὶ E₃VYΦΓ, tuentur Mi. 56.5 So. Th. Sch. (ξηροὶ etc.) edd.—Bm. Bl. 30 ἀπολελαυκότες
 διώκονται N αὐτῶν N edd. vett. 33 ὑπάρχει edd. vett., ὑπάρχει Mor. δυνάμει om. N περίττωμα S 457b1 σύννοδος
 τις ἐστὶ Mic. 3 πολὺ Y ἢ om. ΠM Mic. Mor. ὑπνούντος] νοῦντος LN, in mg. U, Mic. So., tuetur Mip., edd. vett.
 8] καὶ Ald. Iunt. Bas. καὶ καταψύχεται edd. vett. 4 διὰ] δὴ S καταπίπτει ΠM edd., συμπίπτει NSUΓ Mip.
 52.29 Th., ἐμπίπτει L 5 κατέψυκται N Ald. τὰ (all.) om. N edd. vett. 6 καίτοι τοῦτό τις II So. Bl. 7 ἀπορήσει
 N Ald. Iunt. Cam. μετὰ τὰ σιτία MY So. edd., μετὰ σιτία EV, μετὰ σίτον Φ Mil. Mip. 57.4 ὁ LN Mil. Mip. ibid. So. Th.
 MV edd.—Bl., om. ΠMSU Th. LR Bl. 8 ὑπνωτικὰ ΠMS edd. rece., ὑπνωτικός LU So., ὑπνωτικὸν NΓ Th. edd. ante Bk.
 ὁ οἶνος N edd. ante Bk. οἶνος om. V 9 θερμότητος M₁ Φ Th. edd. vett. Bk. Bm. 9 τοιαύτας LNU edd. vett. Bk. Bm.
 τὸν] τὸ edd. vett. κατὰ ψῦξιν N 10 ἢ pro πρότερον οὖν ci. Mip. 57.14 11 μὲν om. Γ² Mic. (leg. Mil. So. Th.),
 μὴ edd. vett.

vero causam et epileptici fiunt: simile enim sompnus epileptie, et est quodammodo sompnus epileptia. Ideo et accidit pluribus principium huius passionis dormientibus, et dormientes quidem consumuntur, vigilantes vero non: cum enim multus feratur spiritus sursum, descendendo rursum venas tumefacit, quibus coartat porum ubi respiratio fit. Ideo pueris non conferunt vina, neque nutricibus (differt enim nichil forsitan eos bibere vel nutrices), set oportet bibere aquaticum et modicum: ventosum enim vinum et hoc magis medo. Ita vero superiora plena sunt nutrimento pueris, quod quinque mensium non vertunt cervicem: quemadmodum quidem multum ebriis, humiditas sursum fertur multa. Rationabile autem hec est causa quod quiescunt in matricibus embria primum. Et omnino sompni amatores qui occultas venas habent et nani et magna capita habentes: nam horum vene anguste, ut non facile defluat que descendit humiditas, homululis vero et magna capita habentibus sursum inpetus multus et evaporatio. Manifestas enim venas habentes non sompnolenti propter facilem fluxum pororum, nisi aliquam aliam passionem habuerint contrariam. Neque melancolici: in frigidatus enim est locus intus, quare non fit multitudo eis evaporationis. Propterea enim et edaces cum sint duri: quemadmodum nichil iocundum habentia afficiuntur eis corpora. Nigra vero colera cum naturaliter frigida sit et nutrimenti locum frigidum facit et alias particulas, ubicumque existat potestate huiusmodi superfluitas. Quare manifestum est ex hiis que dicta sunt quoniam sompnus est conventus quidam caloris intrinsecus et naturalis reciprocatio propter predictam causam. Ideo multus motus dormientis. Ubi vero deficit, in frigidatur, et propter in fridationem concidunt palpebre. Et superiora quidem in frigidantur et exteriora, interiora vero et inferiora calida, velud que circa pedes et que intrinsecus.

Quamquam utique dubitat aliquis, quare post cibum fortissimus sompnus fit, cum sit sompniferum vinum et alia caliditates habentia et huiusmodi. Est autem non rationabile sompnum quidem esse in fridationem, causas autem dormiendi calidas. Utrum ergo hoc accidit quoniam quemadmodum venter vacuus cum sit quidem calidus est,

vero causam et epylentici fiunt: simile enim est sompnus epylentie, et est quodammodo sompnus epylentia. Et ideo accidit multis principium huius passionis dormientibus, et dormientes quidem capiuntur, vigilantes vero non: cum enim multus feratur spiritus sursum, descendendo rursum venas tumefacit, quibus coartat porum quo respiratio fit. Ideo pueris non conferunt vina, neque nutricibus (differt enim nichil forsitan ipsos bibere vel nutrices) set oportet bibere aquaticum et modicum: spumosum enim vinum hoc autem magis nigrum. Ita vero superiora plena sunt nutrimento pueris, quod quinque mensibus neque vertunt collum: quemadmodum enim ebriis, sursum fertur humiditas multa. Rationabile autem hanc passionem esse causam quare quiescunt in matricibus embria primum. Et omnino amatores sompni qui occultas habent venas et nani et magna capita habentes: nam horum vene anguste, ut non facile defluat que descendit humiditas, nanodis vero magna que capita habentibus sursum inpetus multus et evaporatio fit. Manifestas vero habentes venas non sompnolenti propter amplitudinem venarum, nisi aliquam aliam passionem habuerint contrariam. Neque melancolici: in frigidatus enim est locus intus, quare non fit ipsis multitudo evaporationis. Propterea et edaces duri existentes: quemadmodum enim nullo fruentia afficiuntur eis corpora. Nigra vero colera cum naturaliter frigida sit et nutritivum locum frigidum facit et alias particulas, ubicumque existit potestate huiusmodi superfluitas. Quare manifestum est ex hiis que dicta sunt quod sompnus est quidam conventus caloris intrinsecus et naturalis reciprocatio propter predictam causam. Ideo motus multus dormientis. Unde autem deficit, in frigidatur, et propter in fridationem concidunt palpebre. Et superiora quidem in frigidantur et exteriora, interiora vero et inferiora calida, velud que circa pedes et que intrinsecus.

Quamquam utique dubitabit aliquis, quare post cibum fortissimus fit sompnus, et est sompniferum vinum et alia huiusmodi caliditatem habentia. Est autem non rationabile sompnum quidem esse in fridationem, causas autem dormiendi calidas. Utrum ergo hoc accidit quia quemadmodum venter vacuus cum sit calidus est,

VET. TR. 1 vero om.c causam quod b, causam pluribus d et om.abc epilensie ad simul b enim] autem c 3 ideo et a, et ideo cd Γ², ideoque b huiusmodi d 4 quidem] quidam d, om.b 5 consum. om.a vero] autem cd 6 sursum om.a descendendo rursum b, rursum descendendo cd, descendendo sursum a 7 poros ab 8 fit respir. dA pueris om.a 9 enim a, autem bcd eos forsitan cd, eos nichil fors. a 10 oportet] eo b₁ 11 enim] autem b 12 sunt om.d 13 in pueris bd cervices bd 14 quidem om.a 15 fertur sursum a surs. multa fert. c rationabilis d autem hec om.a, autem om.b 16 est om.bd quod] que a quiescant b 17 et] quod a omnino nani sompni c sompni d oculates a 18 habent venas dA Γ² et (prius), ut d nati a nani et om.c et non magna c₁ capita magna d 19 defluat] efluit a 20 descendat c omululis b vero et om.a 21 inpetus multus b, inpet. mult. fit a, mult. inpet. fit d, multum inpet. multus c 22 enim ab, autem c, vero d Γ² venas om.c habentibus a non sunt b 23 facilem fluxum ad, flux. fac. b, fluxum post pororum c pororum] vaporum d 24 aliam om.a hab. pass. ab 25 neque] nec c, neque enim b melancolicis a in fridatus c est om.b locus int.] in hiis istius locus a 26 eis A, eius abcd vaporationis a 27 edaces multum cum bcA edaces sunt a duri] dicunt c 28 habentia cd, habentes b, om.a 30 nutrimentum a frigidum om.a facit frigid. cd 31 existit d Γ², existunt a 32 manifestum — 33 quoniam cd, patet per predicta quod b, resp. A, patet a 33 sompnus — 35 causam om.a 33 convent. quidam b, quid. conv. cd Γ² 35 predictam] dictam c ideo] unde c multus motus dorm. a, multus (multi c) dorm. motus bc, motus multus dorm. d Γ² 36 ubi a, cum bcd vero] non ac deficit] defluit b₁ in fridantur c in fridationem c, in fridatam a 37 incidunt c quidem om.b 38 in fridantur c vero] quidem b infer. sunt d 39 calida sunt c velud] vescit a, veluti d, om.c que om.d 41 quamquam] quam quidem c utique scripsi, itaque bd, ita ac dubitabit c Γ² 42 cibum primo a fit sompn. ac 43 alia] allea d caliditatem b Γ² et huiusm. om.a 44 ration. non b quare sompnum a 45 propter in frid. d in friditatem a 46 caliditas c quoniam om.cd 47 vacuus cum sit quidem scripsi, vac. cum sit qui quidem a, cum vacuus sit quidem b, vacuus quidem cum sit cd est om.c

NOVA TR. 2 et — epylentia om.t 5 vero ms Γ¹, autem l enim] vero m 6 rursum st, sursum lm 13 quinque] sex t 17 omnino t Γ¹, ideo lms 18 vani s 20 nanodis l₁m, nanosis s, nanis l₂ 21 magna] magna m 27 duri] dicuntur s 30 nutritivum] nutrimentum m 33 convictus l 36 unde l₂t, unum l₂m, cum s 37 consistunt m 41 quare lm Γ¹, quia s, quod t 43 caliditates st Γ¹ 46 accidit st Γ¹ quia] quare m

457b12 ἡ δὲ πλήρωσις αὐτὴν καταψύχει διὰ τὴν κίνησιν, οὕτω καὶ οἱ ἐν τῇ κεφαλῇ πόροι καὶ τόποι καταψύχονται ἀναφερομένης τῆς ἀναθυμιάσεως; ἢ ὥσπερ τοῖς προσσχεομένοις τὸ
 15 θερμὸν ἐξαίφνης φρίκη γίνεται, κακεῖ ἀνιόντος τοῦ θερμοῦ ἀθροίζομενον τὸ ψυχρὸν καταψύχει, καὶ τὸ κατὰ φύσιν θερμὸν ποιεῖ ἐξαδυνατεῖν καὶ ὑποχωρεῖν; ἔτι δὲ πολλῆς ἐμπιπτούσης τροφῆς, ἣν ἀνάγει τὸ θερμὸν, ὥσπερ τὸ πῦρ ἐπιτιθεμένων τῶν ξύλων, καταψύχεται, ἕως ἂν καταπεφθῇ.
 20 γίνεται γὰρ ὁ ὕπνος, ὥσπερ εἴρηται, τοῦ σωματώδους ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ θερμοῦ διὰ τῶν φλεβῶν πρὸς τὴν κεφαλὴν· ὅταν δὲ μηκέτι δύνηται, ἀλλὰ τῷ πλήθει ὑπερβάλλῃ τὸ ἀναχθέν, πάλιν ἀνταπωθεῖται καὶ κάτω ρεῖ. διὸ καὶ πίπτουσί γε ὑποσπασμένου τοῦ θερμοῦ τοῦ ἀνάγοντος οἱ ἄνθρωποι (μόνον γὰρ ὀρθὸν τῶν ζώων), καὶ ἐπιπεσὸν μὲν ἐκνοίαν ποιεῖ, ὕστερον δὲ φαντασίαν. ἢ αἱ μὲν νῦν λεγόμεναι λύσεις ἐνδεχόμεναι μὲν εἰσι τοῦ γίνεσθαι τὴν κατάψυξιν, οὐ μὴν ἀλλὰ κύριός γ' ἐστὶν ὁ τόπος ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον, ὥσπερ ἐν ἄλλοις εἴρηται. πάντων δ' ἐστὶ τῶν ἐν τῷ σώματι
 30 ψυχρότατον ὁ ἐγκέφαλος, τοῖς δὲ μὴ ἔχουσι τὸ ἀλόγον τούτῳ μορίῳ. ὥσπερ οὖν τὸ ἀπατμίζον ὑγρὸν ὑπὸ τῆς τοῦ ἡλίου θερμότητος, ὅταν ἔλθῃ εἰς τὸν ἄνω τόπον, διὰ τὴν ψυχρότητα αὐτοῦ καταψύχεται καὶ συστὰν καταφέρεται
 458a1 γινόμενον πάλιν ὕδωρ, οὕτως ἐν τῇ ἀναφορᾷ τοῦ θερμοῦ τῇ πρὸς τὸν ἐγκέφαλον ἢ μὲν περιτωματικῇ ἀναθυμιάσει εἰς φλέγμα συνίσταται (διὸ καὶ οἱ κατάρροι φαίνονται γινόμενοι ἐκ τῆς κεφαλῆς), ἢ δὲ τρόφιμος καὶ μὴ νοσώδης
 5 καταφέρεται συνισταμένη καὶ καταψύχει τὸ θερμὸν. πρὸς δὲ τὸ καταψύχεσθαι καὶ μὴ δέχεσθαι βραδίως τὴν ἀναθυμιάσιν συμβάλλεται καὶ ἡ λεπτότης καὶ ἡ στενότης τῶν περὶ τὸν ἐγκέφαλον φλεβῶν. τῆς μὲν οὖν καταψύξεως τοῦτ' ἐστὶν αἴτιον, καίπερ τῆς ἀναθυμιάσεως ὑπερβαλλούσης τῇ
 10 θερμότητι. ἐγείρεται δ', ὅταν πεφθῇ καὶ κρατήσῃ ἢ συνωσμένη θερμότης ἐν ὀλίγῳ πολλῇ ἐκ τοῦ περιεστώτος, καὶ διακριθῇ τό τε σωματωδέστερον αἷμα καὶ τὸ καθαρώτερον, ἔστι δὲ λεπτότατον μὲν αἷμα καὶ καθαρώτατον τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ, παχύτατον δὲ καὶ θολερώτατον τὸ ἐν τοῖς κάτω
 15 μέρεσιν. πάντος δὲ τοῦ αἵματος ἀρχή, ὥσπερ εἴρηται καὶ

12 αὐτὴν Π, αὐτῆς M So., om. ΦΓ Mic. κίνησιν ἢ τὴν ἀκίνησιαν EVM 13 οἱ τόποι Φ 14 ἢ] καὶ ΠΜ 17 δὲ om. MSU 19 καταψύχει Π 20 σωματωειδοῦς ΠΜ 23 ἀνενεχθέν LN ἀνταπωθεῖται ΝΓ, ἀνταπωθεῖ ΠMLU Μip. So. καὶ πίπτουσι] καταπίπτουσι ΠΜΓ 24 γε] τε ΠMSU τοῦ ἀνάγοντος θερμοῦ LNS 25 ὀρθὸν τῶν ἄλλων ζώων N Ald. Th., τῶν ζώων ὀρθὸν SUT So. ἐκπνοίαν Π M 26 λύσεις om. ΠΜ 27 μὲν om. Π So. 28 γε om. LN ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον om. ΠΜ 29 δὲ] γὰρ ei. Susemihl (Mip. 58.18) 30 ψυχρότατος MNST¹ Mic. Th. ὁ ἐγκέφαλος om. ΦΓ¹ 31 τούτῳ μόριον om. ΦΓ¹ 32 θερμότητος] θερμῆς Π 458a2 εἰς om. LN edd. vett. 3 συνίσταται] συνέρχεται ΠΜ 5 καὶ om. L 7 καὶ (prius), δὲ S, om. ΠΜ 12 καθαρώτερον LN Th., καθαρώτατον ΠMSUT So.

12 αὐτὴν Πedd., αὐτῆς M So., om. ΦΓ Mic. κίνησιν ἢ τὴν ἀκίνησιαν EVM 13 οἱ τόποι Φ, tuent. Mip. 57.29 Th. 14 ἀναθυμιάσεως S ἢ ΦΓ Mil. edd., καὶ ΠΜ προσχεομένοις S 17 δὲ om. MSU 19 καταψύχεται ΜΦΓ² Mip. 57.31 So. Th. (sed ante ἐπιτιθεμένων N edd. ante Bk.), edd., καταψύχει ΠΓ¹ καταπεφθῆ S 20 ὁ om. Seal. ἀναφερομένου τοῦ σωματώδους N edd. ante Bk. σωματωειδοῦς ΠΜ Th 22 μηκέτι] μὴ V ὑπερβάλλει S edd. ante Bk. 23 ἀνενεχθέν LN ἀνταπωθεῖται N Th. Γ edd.—Bl., ἀνταπωθεῖ ΠMLU Mip. 58.3 So. Bl., ἀνταποθεῖ S καὶ πίπτουσι ΦΓ¹ Mip. 58.4 edd. vett., καταπίπτουσι ΠΜΓ², tuetur Th., Mor., διὸ καὶ καταπ. So. 24 γε LN Bek., τε ΠMSU edd.—Bek. τοῦ—ἀνάγοντος ΠΜΓ So. edd. rece., θερμοῦ τοῦ ἀνάγοντος U Syll., τοῦ ἀγαγ. θερμ. LNS Th. edd. vett. οἱ ἄνθρωποι om. L 25 ὀρθὸν τῶν ζώων ΠML edd., ὀρθ. τῶν ἄλλων ζώων N Th. edd., τῶν ζώων ὀρθὸν SUT So. ἐκπνοίαν ΠΜ, corr. V₂ μὲν ἐκνοίαν μὲν S 26 λύσεις om. Π, add. V₂ 27 μὲν om. Π So. 28 κύριος E₁MLΓ² Mor., κυρίως E₂VYNSUT¹ Mip. Mip. So. Th. edd. vett. Bm. γε om. LN edd. vett. ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον om. ΠΜ, add. V₂ 29 δὲ] γὰρ Susemihl, cf. Mip. 58.13 ὁ δὲ σύνδεσμος ἀντὶ τοῦ γὰρ εἴληται (cf. Γ¹ a) 30 ψυχρότατον ΠLUT² Mor., ψυχρότατος MNST¹ Mic. Th. edd. vett. ὁ ἐγκέφαλος om. ΦΓ¹, non tuent. So. Th., edd. vett. 31 τούτῳ μόριον om. ΦΓ¹ edd. vett. 32 θερμότητος M Φ So. Th. edd.—Bl., θερμῆς Π Bl. 458a2 εἰς om. LN edd. vett. 3 φλέγμα] φλέβα S συνίσταται Φ So. Th. Sch. 459.16 edd. vett., συνέρχεται ΠΜ Mor. edd. sqq. 4 ἢ] οἱ M 5 καὶ om. L καὶ συνισταμένη καταψύχει So. 7 καὶ (prius) om. ΠΜ Bl., δὲ S 9 καὶ περὶ E (sed i in περὶ ab ead. manu eras. esse vid., Bl.), Ald. 10 πεμφθῆ S 12 καθαρώτερον LN Th. edd. vett., καθαρώτατον ΠMSUT So. Mor. edd. rece. 13 ἐστὶ—καθαρώτατον om. M λεπτότερον et καθαρώτερον Th. Sch. 459.21 14 παχύτερον et θολερώτερον Th., θολώτατον So.

repletio vero in frigidat propter motum, sic et qui in capite pori et loca in frigidantur *sublata* evaporatione? Vel quemadmodum perfusis calido subito tremor fit, et ibi ascendente caliditate congesta frigiditas *refrigerat*, et quod secundum naturam calidum facit languescere ac secedere? Amplius multo incidente nutrimento, quod sublevat calor, quemadmodum ignis superpositis lignis, *refrigerat* [quod est secundum naturam calidum], quousque digeratur. Fit enim sompnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum feratur a calore per venas ad capud: cum vero non amplius possit, set multitudine excedat quod elevatum est, iterum repellitur et deorsum fluit. Ideo et cadunt homines subtracto calore qui sursum ferebatur (solum enim animalium rectum), et *cadendo* quidem *alterationem* facit, postmodum vero fantasiam. Vel *hee* quidem nunc dicte solutiones [non] *convenientes* quidem sunt ut fiat in frigidatio, <non> *solum set proprie* quidem est locus circa cerebrum, quemadmodum in aliis dictum est. Omnium vero qui in corpore frigidissimus, non habentibus vero quod *equivalens*. Quemadmodum *ergo* humidum quod evaporat *sub* solis caliditate, cum venerit ad supremum locum, propter frigiditatem suam *refrigeratur* et congestum deorsum fertur factum rursus aqua, sic in elevatione calidi ad cerebrum superflua quidem evaporatione in fleuma redigitur (ideo et catarri videntur fieri ex capite), nutritiva vero et non egrotativa deorsum fertur congesta et refrigerat quod calidum est. Ad in frigidandum vero et non suscipiendum facile evaporationem confert et tenuitas et angustia circa cerebrum venarum. Infrigidationis ergo hec est causa, quamquam evaporatione transcendit in caliditate. Expergiscuntur autem cum digestio facta fuerit et obtinuerit que in pacta fuerit caliditas in *angustia* multa ab eo quod circumstabat, et discreti fuerint quod est corpulentior quidem sanguis atque purissimus, est autem tenuissimus quidem atque purissimus sanguis qui in capite, densissimus vero et turbidissimus qui in inferioribus partibus. Omnis vero sanguinis principium, sicut dictum est

repletio vero in frigidat propter motum, sic et qui in capite pori et loca in frigidantur *sursum lata* evaporatione? Vel quemadmodum perfusis calido subito tremor fit, et ibi ascendente caliditate congesta frigiditas *infrigidat*, et quod secundum naturam calidum facit languescere ac secedere? Amplius autem multo incidente nutrimento, quod calor sublevat, quemadmodum ignis *inpositis* lignis, *infrigidatur* quosque digeratur. Fit enim sompnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum fertur a caliditate per venas ad capud: cum vero amplius non possit, set in multitudine excedit quod elevatum est, iterum repellitur et deorsum fluit. Ideo cadunt homines subtracto calore qui sursum ferebat (solum enim animalium rectum), et *incidens* quidem *desipientiam* facit, postmodum vero fantasiam. Vel dicte quidem nunc solutiones *contingentes* quidem sunt ut fiat in frigidatio, *quinimo et proprius* est locus circa cerebrum, quemadmodum dictum est in aliis. Omnium vero qui in corpore frigidissimum *cerebrum*, non habentibus vero que *equivalens huic pars*. Quemadmodum *igitur* humidum quod evaporat a solis caliditate, cum venerit ad supremum locum, propter frigiditatem suam *infrigidatur* et congestum deorsum fertur factum rursus aqua, sic in elevatione calidi ad cerebrum superflua quidem evaporatione in flegma redigitur (ideo et catarri videntur ex capite fieri), nutritiva vero et non egrotativa deorsum fertur congesta et refrigerat calidum. Ad in frigidandum vero et non facile suscipiendum evaporationem confert et tenuitas et angustia circa cerebrum venarum. Infrigidationis quidem ergo hec est causa, quamquam evaporatione transcendat caliditate. Expergiscuntur autem cum digestio facta fuerit et obtinuerit que in pacta fuerat caliditas in *angusto* multa ab eo quod circumstabat, et discreti fuerint corpulentior sanguis atque purissimus, est autem tenuissimus quidem sanguis et purissimus qui in capite, densissimus et turbidissimus qui in inferioribus partibus. Omnis vero sanguinis principium, sicut dictum est

RET. TR. 1 vero] non a, autem d in frigid. bd Γ², in frigidis a, infridat c sic et qui bd Γ², qui et quod a, sic qui c 2 capite sunt b in frigidantur d Γ², frigidantur a, infridationis b, infridantur c 3 vel] est c 4 accedente a calore bc 5 cong.] converta a refrigerat scripsi (cf. Γ²), refrigeret a, refrigeratur b, refrigerant c, refrigerat d Γ² et om.ac quod enim c 6 calid.] calens a secedere aut languescere quousque digeratur c ac] atque b 7 incidente multo b calor sublevat ab Γ² 8 ignis om.a superpositis b, suppositis a, suppositus c, superponitur d, resp. A 9 refrigeratur A quod — calidum bd (delevi, cf. 5), quod (?) natura vel frigidum facit calidum a, quod est om.c, qui et calidum quousque digeratur om. (cf. 5) 10 enim] autem c 11 dum bd, de a, cum c corpulentis a 12 fertur cd Γ² per venas] perveniatum b₁ cum vero] set cum a 13 amplius om.a possit elevari d multitudine d, cum mult. a, in mult. b Γ², multitudinem c excedit cd Γ² 14 et deorsum] deorsumque b 15 et om.a subcontracto b₁ (corr. pr. m.), repulso b₂ 17 in cadendo b alterita- tem quidem c facit alterationem a postremum c 18 vero] natura a he a quidem om.c nunc om.ab, non c dicte om.a 19 non transposui ante solum set (20), cf. II γ 5.1339b42 p. 351.10 Susemihl, al. convenientes quidem] dictione quiescentes a infridatio c 20 solum set] que a locus est a 22 vero bdΓ², enim a, om.c 23 equivalens] eque valet bd 24 ergo om.bcd ergo humidum ergo a evaporatur b 25 supremum] infinitum a 26 refrigeratur a₂, refrigerantur c, refrigeratum b, refrigerata a₁, infrigidatur dA Γ² coniestum a 27 factus a rursus bc aqua vel aquaticum b sic enim fit b 29 et in a et om.acd videntur fieri c, fieri videntur a, fieri post capite (30) bd Γ² 30 ex] a a nutritiva — non om.a egrotativa] egrota a 31 fertur deorsum a feruntur d congesta bd Γ², coniesta a, congelata c et] autem b₂ refrigerant cd 33 facilem b 34 circa — venarum] venarum contra cerebrum a 35 ergo bA Γ², vero a, autem c, om.d quamquam] postquam c 36 caliditate] capite a autem om.ac 37 fuerit bd Γ², fuerit a, fuerat c 38 angustum a multum c 39 circumstabit c, circumdabat d et om.b discreti — est] decernitur quoque sumi (?) a quod] quicumque c, om.d corpulentia a 41 quidem om.acd sanguis post atque a atque] et d Γ² 41 tenuissimus] sanguis tenerimus a quidem om.ad atque] et c sanguis om.a 42 vero om.ac et] atque a turbidus c 43 partibus om.ad vero] igitur a sanguis a 44 princi- pium — est] ut diximus principium a

NOVA TR. 1 repl.] reflectio s 2 et loca] loco s 4 et ibi lm Γ³, et in s, ita et ibi t 5 congesta ms, coniesta l, que congregatur t frigiditas t Γ⁴, caliditas lms 21 que s 28 quidem] quedam s flegma m 31 et om.m 34 ergo lm, igitur st hec] hoc l, qui m quamquam] quam m 35 calidi- tatem s 37 angusto ls, angusta m, angustum t 38 discretus fuerit st 39 purissimum l, purior t 40 tenuissimus] conissimus (?) m

- 458a16 ἐνταῦθα καὶ ἐν ἄλλοις, ἢ καρδία. τῶν δ' ἐν τῇ καρδίᾳ
 ἑκατέρας τῆς θαλάμης κοινὴ ἢ μέση· ἐκείνων δ' ἑκατέρα
 δέχεται ἐξ ἑκατέρας τῆς φλεβός, τῆς τε μεγάλης καλου-
 μένης καὶ τῆς ἀορτῆς· ἐν δὲ τῇ μέσῃ γίνεται ἡ διάκρισις.
 20 ἀλλὰ τὸ μὲν διορίζειν περὶ τούτων ἐτέρων ἐστὶ λόγων οἰκειό-
 τερον. διὰ δὲ τὸ γίνεσθαι ἀδιακριτώτερον τὸ αἷμα μετὰ τὴν
 τῆς τροφῆς προσφορὰν ὁ ὕπνος γίνεται, ἕως ἂν διακριθῇ
 τοῦ αἵματος τὸ μὲν καθαρώτερον εἰς τὰ ἄνω, τὸ δὲ θολερώ-
 τερον εἰς τὰ κάτω· ὅταν δὲ τοῦτο συμβῇ, ἐγείρονται ἀπο-
 25 λυθέντα τοῦ ἐκ τῆς τροφῆς βάρους.

Τί μὲν οὖν τὸ αἴτιον τοῦ
 καθεῦδειν εἴρηται, ὅτι ἢ ὑπὸ τοῦ σωματώδους τοῦ ἀναφερο-
 μένου ὑπὸ τοῦ συμφύτου θερμοῦ ἀντιπερίστασις ἀθρόως ἐπὶ
 τὸ πρῶτον αἰσθητήριον· καὶ τί ἐστὶν ὁ ὕπνος, ὅτι τοῦ πρώτου
 30 αἰσθητηρίου κατάληψις πρὸς τὸ μὴ δύνασθαι ἐνεργεῖν, ἐξ
 ἀνάγκης μὲν γινόμενος (οὐ γὰρ ἐνδέχεται ζῶον εἶναι μὴ
 συμβαινόντων τῶν ἀπεργαζομένων αὐτό), ἕνεκα δὲ σωτη-
 ρίας· σώζει γὰρ ἢ ἀνάπαυσις.

17 κένη E₃V₁Y 18 τε om. YSUT² καλουμένης om. Π 21 διὰ δὲ τὸ γίνεσθαι μάλιστα τὸ αἷμα μετὰ τὴν τῆς
 τροφῆς προσφορὰν ἀδιακριτον ὁ ὕπνος γίνεται ΦΓ 22 ὁ om. ΠM So. 23 καθαρώτατον EVY₁ΜΓ εἰς om. MU τὰ
 ἄνω] τὸν ἄνω VY, τὸ ἄνω E₂, ἄνω U θολερώτατον ΠMΥΓ 24 τὰ κάτω] τὸ κάτω EVMU So., τὸν κάτω Y 25 τὸ
 om. LNU Ald. 26 ἢ om. M 28 ὁ om. Y 30 γινόμενον LNUΓ 31 αὐτῷ Y

17 κοινὴ E₁MV₂ΦΓ So. edd., κένη E₃V₁Y 18 τε om. YSUT² καλουμένης om. ΠBl., add. V₂ 21 γένεσθαι S
 ἀδιακριτώτερον—22 προσφορὰν ΠM (sed M habet ἀδιακριτότερον), μάλιστα τὸ αἷμα μετὰ τὴν τῆς τροφῆς προσφορὰν ἀδιακριτον
 ΦΓ edd. ante Bk. (quae tamen τὸ αἷμα μάλιστα praebent; τὸ αἷμα om. N) 22 ὁ om. ΠM So. Bl. ἕως ἂν] ἐὰν Y
 23 καθαρώτερον ΦY₂ So. Th. Sch. 459.23 edd.—Bl., καθαρώτατον EVY₁ΜΓ Bl. εἰς om. MU So. Th. τὰ ἄνω ELNS edd.—
 Scal., τὸ ἄνω E₂ Scal., τὸν ἄνω VY, ἄνω U θολερώτερον LNS Th. Bas. Mor. Bk., θολώτερον So. Ald. Iunt. Cam., θολερώ-
 τατον ΠMΥΓ Bl. 24 τὰ κάτω LNS edd., τὸ κάτω EVMSU. So., τὸν κάτω Y ἐγγήροντα S ἀπολήθεντα S 25 τὸ
 om. LNU edd. vett. 26 ἢ om. M So. B 28 ὁ om. Y So. C edd. vett. ὅτι] καὶ τί N, καὶ ὅτι edd. vett. τοῦ] ἢ
 τοῦ So. Th., οὐ Ald., ἢ Bas. 30 γινόμενος ΠM edd. recc., γινόμενον LNUΓ So. ABa edd. vett. γινόμενα S, γινόμενη So. C
 31 αὐτὸ EVM ΦΓ Mic. Mir. 59.6 So. Iunt. Cam., αὐτῷ Y, αὐτῶν αὐτὸ Ald. Bas.

hic et in aliis, cor. Horum *quidem* qui in corde utriusque *thalami* communis qui *est* medius; quorum *autem* uterque *haurit* ex utraque vena, ex ea *quidem* que vocatur magna et que *adorti*: in medio vero fit discretio. Set diffinire quidem de hiis aliorum est sermonum *convenientius*. Propter vero hoc quod fit maxime sanguis post nutrimenti oblationem indiscretus sompnus fit, *quousque* secernatur sanguinis hoc quidem purissimum sursum, illud turbidissimum deorsum: cum autem hoc acciderit, expergiscuntur absoluta ex nutrimenti gravitate.

Que quidem igitur causa *est* dormiendi, dictum est, *quoniam* a corpulento quod sursum fertur per ingenitum calorem reditio *de* subito ad primum organum *sentiendi*: et quid est sompnus, quoniam primi organum *sentiendi* *interceptio* ut non possit agere, ex necessitate quidem factum (non enim contingit animal esse non *congruentibus* que ipsum perficiunt), propter salutem vero: salvat enim quies.

hic et in aliis, *est* cor. Horum *autem* qui in corde utriusque *thalamis* communis qui medius; quorum uterque *suscipit* ex utraque vena, et ex ea que vocatur magna et que *aorti*: in medio vero fit discretio. Set diffinire quidem de hiis aliorum sermonum est *conveniens*. Quia vero fit maxime sanguis post nutrimenti oblationem indiscretus sompnus fit, *quoad* secernatur sanguinis hoc quidem purissimum sursum, illud *vero* turbidissimum deorsum: cum autem hoc acciderit, expergiscuntur absoluta ex nutrimenti gravitate.

Que quidem igitur causa dormiendi, dictum est, *quia* a corpulento quod sursum fertur per ingenitum calorem <reditio> subito ad primum *sensiterium*: et quid est sompnus, quoniam primi *sensiterii* *comprehensio* ut non possit agere, ex necessitate quidem factum (non enim contingit animal esse non *accidentibus* que ipsum perficiunt), propter salutem vero *est*: salvat enim quies.

VET. TR. 1 hic — aliis *om.a* est cor *c* Γ^2 quidem] *autem* *d* Γ^2 quis *a* in *om.a* 2—4 *laudat*
Alfredus de Sareshel De motu cordis p. 19.1—3 et p. 15.17—18 Baemker 2 est qui medius est *d* est *om.c* *Alfr.* Γ^2
 3 *autem* *a*, et *c*, *om.bd* Γ^2 *haurit* et *c* 4 que (*prius*), qua *b* *adorti*] *abhorti* *d* medio]
media *bc* vero] *autem* *c* 5 diffinire] discernere *c* quidem *om.a* hiis *cd*, his *c*, suis *b* aliorum —
 6 *convenientius*] ad aliud est *a* 6 *serm.* est *d* Γ^2 hoc vero *bcd* quod *om.c*₁ 7 fit] sit *b* 8 fit
indiscretus *d* *indiscr.*] *intus* *a* sompnus *om.a* fit *om.bc* quousque *a*, quoad *bcd* Γ^2 secernatur *cd* Γ^2 ,
adsecernatur *a*, discernatur *b*₂, resp. *A*, secantur *b*₁ 8 sanguinis *A*, sanguis *bcd* (cf. Γ^2) 9 illud] ita *a*
 10 turbulentissimum *a* deors. turbid. *b* hec autem cum *ab* accidit *c* 11 expergiscitur *a* ex *om.c*
 12 igitur *om.abd* est *om.cd* Γ^2 dictum est *cd* Γ^2 , diximus, *ab* 14 ingentem *ab* reditio *c*₂, redditio *bd*,
redibitio *ac*₁ de *om.c* de subita *b*₁, del. *b*₂ 15 quid quidem *cd* 16 sentiendi *om.a* interpretio *b*₁
 17 factum est *bd* 18 non] nisi *b*₁ congruentibus *abc*, contingentibus *d*, convenientibus *A* 19 vero *d*,
necessario *a*, vero *necessarium* *b*, resp. *A*, *om.c* enim] vero *d*

NOVA TR. 1 corde utriusque *mt* Γ^1 , cordis utrisque *ls* 2 *thalamis*] *thalami* *t*, v.l. sinus *t* 4 *aorti* *lm*,
adorti *s*, *aorta* *t* 6 vero *om.s* 8 quod ad *l* sanguinis *t*, sanguis *lms* (cf. Γ^1) 9 illud vero] hoc
quidem *m* turbidissimum *l* 14 reditio *inserui* ex Γ^1 (circum obsistentia *t*) 15 *sensiterium* *l*, sensitivum *ms*
 16 *sensiterii* *lm*, sensitivi *s* 18 ipsum] spiritum *m* 19 vero *lm*, vere *s*

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΜΕΤΟΧΙΤΟΥ

προοίμιον

- Τυφλοῖς ὀλίσθους ἐμποιεῖν παγγάλεπον καὶ πάντων ἀληθῶς κάκιστον εἶναι, λόγος εἷς ἐστὶ τῶν ^{Sath.} οθ'
- 5 Πυθαγορείων τῶν χρυσῶν ἐκείνων, ἐπιτιμῶν εὖ μάλα καὶ λοιδορούμενος τοῖς μὴ ἄρα πάσχουσιν ἐπὶ τῇ κοινῇ καὶ ἀδῆλῳ τῆς φύσεως τύχῃ· ἐδόκουν γὰρ ἂν ἀμέλει βέλτιον αὐτοὶ λογίζεσθαι καὶ πολλῶ γε δὴ ἀμείνους ἴσως εἶναι, ἣν ἅπαντα τρόπον, ὡς οἶόν τέ ἐστιν, ἡξίου εὐγενῶς τε καὶ φιλανθρώπως ἅπαντῶν τῇ συμφορᾷ, καὶ χεῖρα διδόναι τοῖς κάμνουσι καὶ τάλγημά σφισιν ὑποκουφίζειν καὶ ἰᾶσθαι, καὶ διοικεῖν ἐτοίμην ἐν ῥαστώνῃ τὴν χρεῖαν, ὡς νῦν μὲν τράπεζαν καθιστάναι τοῖς ἀνθρώποις καὶ παρατίθεσθαι, νῦν δὲ
- 10 στρωματόδεσμον λύειν, νῦν δ' ἄλλο τί ποτ' ὀρέγειν ὦν ἂν δεοί, καὶ ὅλως πᾶσαν ὑπανοίγειν αὐτοῖς εὐκολίαν ὁδοῦ καὶ χρήσεως. καὶ μὴν εἰ μετὰ τῆς αὐτῆς ἄρα γνώμης τις καὶ κρίσεως αἰροῖτο δρᾶν εὖ, καὶ λύειν ἠντιναοῦν ἄλλην δυσχέρειαν ἀνθρώποις <τε> καὶ κάματον λογικῆς τινος καὶ γνωστικῆς ἐργασίας, χεῖρα παραπλησίως ὀρέγων, ὡς εἰπεῖν, καὶ κατιθύνων ῥᾶον ἰέναι καὶ ἀνύσιμα πονεῖν ἐπί τινος καταληπτικῆς π' πορείας καὶ διεξόδου πολὺ τὸ ἐργῶδες ἐχούσης καὶ δυσχερὲς χρῆσθαι, φιλάνθρωπον καὶ τοῦτ' ἂν εἴη μᾶλλον
- 15 καὶ χρηστῆς ἔργον προθέσεως καὶ ἴσως ἐπαινεῖν ἀξίας. ὡς ἄρα δὴ καὶ γὰρ μετὰ τοιούτων οἶμαι νῦν εἶναι τῶν λογισμῶν, ἐπεχειρήμα φιλανθρωπίαν, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, καινοτέρα ταύτῃ σπουδῇ· ἔδοξα γὰρ δὴ πρὸς τὸ τῆς Ἀριστοτελικῆς περὶ φύσεως καὶ τῶν τῆς φύσεως πραγματείας ἀφορῶν, τοῦτο μὲν βαθύνουν καὶ πολύστροφον ταῖς ἐπιβολαῖς καὶ λογικαῖς ἐργασίαις, καὶ θαυμαστὸν οἶον ὑψίνουν τε καὶ ἠκριβωμένον πάνυ τοι διὰ τῶν λεπτοτάτων αὐτῶν, τοῦτο δὲ καὶ τὸ τῆς ἐρμηνείας ἔτ' ἐπὶ τούτοις ἐπίτηδες, οὐκ οἶδ' ὅπως,
- 20 ἐπιμελῶς ἠσκημένον τῷ ἀνδρὶ δυσθήρατον καθάπαξ καὶ δύσληπτον, καὶ ἀνήμερον κομιδῇ καὶ δυσπρόσιτον, ἐπιβούλῳ σκοπῷ καλύπτον τᾶνδον τοῖς πολλοῖς ἀόρατα, καὶ τὸ ἐκ τούτων ἅμα τῶν τρόπων καθόλου καματηρὸν καὶ δύσκολον ἐνταῦθα χρῆσθαι, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀνόδευτον καὶ δυσδιεξίτητον τοῖς ἐπειγομένοις· ἔδοξα γοῦν βοήθειάν τινα καὶ ῥαστώνῃ ἐν τούτοις ἀμγγέπη πορίσασθαι, καθόσον οἶός τ' ἂν εἴην, καὶ ὡς ἄρα βέλτιστον φήθη, δι' ὑπομνηματισμῶν ὀριστικῶς εὖ μάλ' ἐπιτέμνων παντὶ τρόπῳ καὶ γυμνῶν τὰ πόρρητα
- 25 τοῖς τῶν καλλίστων καὶ μεγίστων ἔρασταῖς, καὶ οὐχ ἥττόν γ' ἑμαυτῷ πρὸς τὸ τῆς χρήσεως ἔτοιμον.

Καὶ τοίνυν ἔδοξα καθ' ἕκαστον τῶν φυσικῶν αὐτοῦ συνταγμάτων τὸν νοῦν ἐπιστήσας, καθὼς ἄρα ποτ' ἂν οἶός τ' εἴην ἴσως, καὶ τὰ προτεθειμένα καὶ δεδειγμένα συλλογιστικαῖς ἀνάγκαις, ὡς εἶωθε, καὶ ἀσείστοις ἐπιχειρήμασιν, οἷς ἀνὴρ ἐκεῖνος πλεονεκτεῖ τῶν ἄλλων ἀκμαστικῶς, καὶ κομιδῇ περιείργασται· ταῦθ' ἕκαστα κατὰ μέρος ἐπιλεξάμενος καὶ πρὸς τὸ σαφέστερον μετασκευάσας, ὡς οἶόν τε, καὶ συναγαγὼν εἰς ἓν ὁμοῦ

30 σύνταγμα, καὶ ταμεῖον, ὡς εἰπεῖν, τῷ χρόνῳ καὶ τοῖς φιλομαθέσιν, ὅσοις μὴ περιφρονεῖν ἔσται, μηδ' ὡς

VM¹⁾ Titulus a rec. m. add. V 5 χρυσῶν M ἐκείνων om. M 6 λογίσασθαι M 7 ἅπαντα lac. M
 φιλαν... V 8 σφίσι M, ... σιν V ἀνακουφίζεσθαι M διοι... V 9 νῦν μὲν V, ἐν
 τῷ... M 9 παρατεθεῖσθαι M 11 δρᾶν εὖ V, θραῦσαι M 12 τε inserui 13 καὶ κατιθύνων
 ῥᾶον lac. M 14 πολὺ V, πάνυ M 15 ἐπαίνων M οἶμαι νῦν εἶναι V, οἶων νῦν... M
 16 φιλανθρωπίας V καινοτέρα ταύτῃ σπουδῇ lac. M 18 θαυμαστὸν M, θ... ὄν V 19 αὐτῶν
 M Vat. gr. 301, αὐ... V (sic) 21 τούτων ἅμα τῶν V, τοῦ ἑαυτῶν M 23 οἶον M 30 καὶ (prius) V, ἢ M

¹⁾ M contulit (usque ad p. 12.36) K. Sathas Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη A pp. οθ'—πβ'. Conspectum siglorum invenies Praef. p. XXV.

- ἀνόνητον ἀμέλει παριδεῖν τὸ σπουδάσμα, ἀπονον μετάληψιν τῆς ἐκείνου καρποφορίας εἰς τὸν κοινὸν βίον ἀνθρώποις, καὶ χορηγίας εἰς φιλοσοφίαν ἐνσκευάσασθαι · καὶ κάμνουσιν ἴσως ἐνίοις, ὥστε καθ' ἑαυτοὺς παρ᾽ ἀνάγκην χρῆσθαι, καὶ μὴ ῥᾶσ' ἐποπτεύουσι τράπεζαν ταύτην τινὰ παραθέσθαι πανδαισίας εὐγενοῦς, ἅμα μὲν ἡδίστην ἅμα δ' ὑγιεινοτάτην τῶ τῶν λογισμῶν κράτει, καὶ πολλῆς εὐζωίας ἀφορμὴν εἰς τὰ λογικὰ πράγματα, καὶ
- 5 τὴν ἀνθρωπίνην ὄντως γνωστικὴν βιοτὴν παρέχουσαν εὖ μάλα χρῆσθαι, καὶ ἀπολαύειν ῥᾶον ἐν ἀφθόνοις, ἢ ὡς ἂν τις ἔδοξεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ στρωματόδεσμον ὑπολύειν αὐτὸς δόξαίμ' ἂν τοῖς ἀπορωτέροις ἐπικληθῆναι καὶ καταπαῦσαι τὸν κάματον καὶ τὴν τάλαιπωρίαν τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ καὶ χειραγωγίαν τινὰ τῇ διανοίᾳ φιλανθρωπεύσασθαι ὅσοις τοι τοὺς τοῦ ἀνδρὸς ἐπελθεῖν ἀγῶνας καὶ δρόμους εἰς φιλοσοφίαν ἔρωσ μὲν τάχα σφοδρὸς ἐπιγίνεται, πονηρῶς δ' ἔχει τὰ τῆς διεξόδου σφίσι, καὶ τὸ λαβυρινθῶδες ἐνταῦθα καὶ δυσδιεξίτητον
- 10 ὀκλάζειν ἀναγκάζει καὶ ἀποτρέπεσθαι · τάχα γὰρ δὴ καὶ ἐξέσται παντὶ γε ὁπωσὺν ἐκ τῆς παρουσίας συντάξεως ἔχειν ἅπαντα τοῦ ἀνδρὸς περὶ πάντων, ὅσ' ἔδοξεν ἐπὶ τοῖς οὖσι καὶ τῇ φύσει καθόλου τε καὶ καθ' ἕκαστα, καὶ ἀπόνως ἔχειν ἃ δυσχερῶς ἦν μάλιστα καὶ ξὺν μόχθῳ συλλογίσασθαι · ὥσθ' ἅμα τέ τινα χρεῖαν ἐμπεσεῖν περὶ ὁτουοῦν καὶ ἅμα ῥᾶστα πορίζεσθαι καὶ φέρειν, ὅτι ποτ' ἔδοξεν εἰς τὸ προχειρίζομενον αὐτὸ τῶ θαυμασίῳ καὶ τεχνίτῃ τῆς φύσεως καὶ τῶν τῆς φύσεως καὶ γενέσεως συνηγόρῳ καὶ ὑποφήτῃ ταύτης Ἀριστοτέλει, καὶ
- 15 φέρειν ὡς ἐκ ταμείου τὸν προειρημένον τρόπον · ὡς ἄρα δὴ συνεσκευάσται ἡμῖν πάνθ' ἕκαστα καὶ ἐκτέθειται, ἢ μᾶλλον ἔγκειται πρὸς ἐτοιμίην τὴν χρῆσιν, διὰ τῆς παρουσίας ἡμῶν σπουδῆς · καὶ μὴν, ὅπερ εἴρηται, οὐκ ἄλλοις μᾶλλον ἂν εἴη ἢ καὶ ἡμῖν χρήσιμος ἢ γε σύνταξις αὕτη καὶ οἱ ὑπομνηματισμοί, ὡς ἂν ἐκάστοτ' ἐκ τοῦ προχείρου πορίζεσθαι πρὸς τὴν ἐπιούσαν χρεῖαν · ἐξεῖη δ' ἂν ἡμῖν καὶ ἀπονώτερον καὶ ξὺν ῥᾶστώνη χρωμένους ἐκάστοτε τὴν διάνοιαν ἀρδεύειν ἐπὶ τοῖς προληφθεῖσιν, ἢ καὶ ἀναζωπυρεῖν τὴν ἐντεθεῖσαν ἔξιν
- 20 καὶ ἀναμνήσει κρατύνειν ἐπιόντας ἀμέλει καμᾶτου παντὸς ἐκτός, ὡς ἄρα ἐπὶ τῶν τυχόντων ἐγγωροῖη καιρῶν · πβ' ἵνα δὴ μὴ διὰ τὸ δυσχερὲς καὶ κοιμηθῆ καματηρόν, ὡς εἴρηται, καὶ ἐργῶδες κατοκνοῦντες ἐπεγκύπτειν τοῖς τοῦ ἀνδρὸς ἐκάστοις βιβλίοις, κἀντεῦθεν ἀποτρεπόμενοι καὶ ἀσχολίας ἴσως, ὅπως ἄρ' ἐμπίπτουσας, εἰργόμενοι μὴ συνεχίζεσθαι τὴν μνήμην τῶν εἰλημμένων ἤδη πρότερον, παραρρυῶμεν πᾶσα ἀνάγκη τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ πολυτίμητα κειμήλια τῶν τοῦ ἀνδρὸς δογμάτων εἰς φιλοσοφίαν καὶ τὴν τῶν ὄντων ἔρευναν.
- 25 Ὅ μὲν οὖν σκοπὸς οὗτος τῆς παρουσίας ἡμῶν συντάξεως · καὶ εἰ δὴ τισιν ἄλλοις ἀχρεῖος ἂν ἴσως καὶ παρορᾶσθαι δίκαιος, ἀλλ' ἡμῖν γ' εὖ μάλα προὔργου καὶ χρήσιμος · ἀτὰρ δὴ καὶ σοὶ γε βέλτιστος, ὃ φίλτατ' ἐμοί, εἰ μὴ τί σοι δοίη πλεόν ἢ θεία χρηστότης ἢ καθ' ἡμᾶς (καὶ δοίη γε εἴθε ὡς · τοῦτο γὰρ εὐχὴ καὶ πόθος ἡμῖν) · ἀλλ' ἡμεῖς γέ σοι θησαυρόν ὅμως τουτονί, ὄντινα δὴ [ὡς ἄρ' ἔχομεν] (πάντως δ' ὀφείλομεν, οἶμαι, σοὶ πάνθ' ὅσ' ἄρ' ἔχομεν) ἐνεσκευασάμεθα χρόνοις ὕστερον χρῆσθαι. καὶ ἴσως οὐκ εὐπεριφρόνητόν
- 30 σοι, ἀλλὰ καὶ πλείονος ἀμέλει λόγου, ἢ ὅσα κοιμηθῆ πλείστα βιωτικῆς εὐκληρίας φθάσανθ' ἡμῶν παρεσκευάσται σοι, τῆς τοῦ πάντα θαυμαστοῦ καὶ φιλανθρώπου δεσπότη, καὶ πρὸς πάντας καὶ πρὸς ἡμᾶς πλεῖν ἢ πρὸς πάντας, εὐγενείας καὶ εὐποιίας πολυφορωτάτης ἐπαρκούσης ὅσαι ἡμέραι καὶ ὅσαι ὥραι.

Περιέξει δὲ αὕτη σύνταξις [καὶ] κατὰ λόγον ἐξῆς τὰ τῆς φυσικῆς Ἀριστοτέλους πραγματείας κατὰ μέρος ἕκαστα, ἀρξάμενη πρὸ πάντων, ὡς ἄρ' ἦν εἰκός, ἀπ' αὐτῶν τῶν καθόλου περὶ τῶν φυσικῶν σπουδασθέντων τῶ ἀνδρὶ, καὶ προιοῦσα ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος αὐτῶν συνταγμάτων ὡς ἄρ' ἔδοξέ μοι κατὰ καιρὸν εἶναι χρῆσθαι καὶ διαθέσθαι τάχολουθον τῆς τάξεως · δηλοῖ δὲ ὁ πίναξ ὃν ἐνταῦθα προεκτιθέαμεν ·

[sequitur tabula; vide S a t h a s πγ' sq.]

1 περιδεῖν M	κοι . . . . . ἴον V	2 χορηγία V ₂ in mg.	2 ὥστε M, . . . τε V	3 χρῆ . . . . . αὶ μὴ V
4 πολλὴν V	10 σ . . . τάξεως V	11 τε καὶ καθ' ἕκαστα lac. V	12 ἃ V, αὶ M	δυσχερῶς ἦν M,
δυσχερ V	13 ποτ' lac V	14 post prius φύσεως add. ὡς M	γενέσεως M, γενικῶ V	21 δὴ] δὲ M
εἴρη [ται — ἐπεγκύ] πτειν lac. V	24 πολύτιμα M	25 δὴ] δὲ M	27 ὡς M, καὶ V	28 σοι
om. M	ὅμως om. M	ὡς ἄρ' ἔχομεν delevi	29 ὅσ' Vollgraff, ὡς VM	30 βιοτικῆς M
Vollgraff, συντάξεις M, συντάξει V	καὶ del. Vollgraff	36 χρῆσασθαι M	προστιθέαμεν M	

ΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΥΠΝΟΥ ΚΑΙ ΕΓΡΗΓΟΡΣΕΩΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Μετὰ τὸ συμπερᾶναι τὸν Περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως λόγον ἐξῆς προτίθεται περὶ ὕπνου ^{3b}
καὶ ἐγρηγόρσεως ἐπισκέψασθαι· καὶ τοίνυν τοῦτ' αὐτὸ ἐν προοιμίῳ αὐτίκα φησὶ σκεπτέον ¹¹
εἶναι τίνα ταῦτα τυγχάνει ὄντα, καὶ πότερον ἴδια τῆς ψυχῆς εἰσιν ἢ τοῦ
5 σώματος ἢ καὶ ἀμφοτέρων κοινά· καὶ εἰ κοινά, φησί, τίνος μορίου τῆς ψυχῆς
καὶ τίνος μορίου τοῦ σώματος εἰσι, καὶ τίνος αἰτίας ὑπάρχει καὶ ἀμφοτέρα τοῖς ζώοις.
ἔτι τε πότερον ἅπαντα τὰ ζῶα καὶ ἀμφοτέρα ἔχει, ἦτοι καὶ ὕπνον καὶ ἐγρηγόρσιν, ἢ τὰ μὲν ¹⁵
ἀμφοτέρα ἔχει, τὰ δὲ τούτων ἕτερον (καὶ τὰ μὲν τόδε, τὰ δὲ τὸ ἕτερον αὐτῶν), ἢ τίνα οὐδέτερον ἔχει.
σὺν τούτοις δὲ προτίθησιν εἰς τὴν ζήτησιν καὶ τί ἐστὶ τὸ ἐνύπνιον, καὶ ὅθεν γίνεται, καὶ
10 ἔτι διὰ τί ὅτε μὲν καθ' ἐυδοντέες τινες ὀνειρώττουσιν, ὅτε δὲ οὐ· ἢ ὀνειρώττουσι
μὲν ἀεὶ, ἀλλ' οὐκ ἔχουσιν αὐτῶν μνείαν, καὶ τίνος αἰτίας τοῦτο συμβαίνει· καὶ πότερον ²⁰
ἐνδέχεται τὰ μέλλοντα ἐντεῦθεν προορᾶν, ἢ οὐκ ἐνδέχεται, καὶ κατὰ τίνα
λόγον ἐνδέχεται προορᾶν δι' ἐνυπνίων καὶ τὰ μέλλοντα μαντεύεσθαι· καὶ πότερον τὰ μέλ-
λοντα πράττεσθαι ὑπὸ τίνος προορῶνται, ἦτοι τὰ προαιρετὰ καὶ κατὰ γνώμην, ἢ καὶ ὧν
15 φύσις ἐστὶν αἰτία, ἦτοι τὰ ἐπὶ τῇ φύσει συμβαίνοντα καὶ γινόμενα, <ἦ> καὶ ὧν τύχη καὶ τὸ αὐτόματον
αἰτία, καὶ οὔτε κατὰ προαίρεσιν οὔτε κατὰ φύσιν ἅπαντ'.
- Ταῦτα προθέμενος ὡς ἀξιοζήτητα ἐξῆς φησιν, ὅτι φανερόν τοῦτ' ἐστίν, ὡς τῷ αὐτῷ τοῦ ²⁵
ζώου μέρει καὶ ὁ ὕπνος καὶ ἡ ἐγρηγόρσις ὑπάρχει· πάντα γὰρ τὰ ἀντικείμενα ἐν
τῷ αὐτῷ δεκτικῷ φαίνεται, φησί, γινόμενα, καὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς ὑποκειμένου
20 ὄντα πάθῃ, ὅλον ὑγεία καὶ νόσος σώματος εἰσι, καὶ κάλλος καὶ αἰσχος, καὶ ³⁰
ἰσχύς καὶ ἀσθένεια, καὶ πάλιν ὄψις καὶ τυφλότης τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἀκοή
καὶ κωφότης τῶν ὠτῶν· ὥστε, ἐπεὶ καὶ ἡ ἐγρηγόρσις καὶ ὁ ὕπνος ἀντίκεινται ὡς ἕξις καὶ
στέρησις (ὡς τοῦτο παντὶ δῆλον), καὶ ταῦτα ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ εἰσιν. ἔτι δὲ κἀντεῦθεν, φησί,
τοῦτο δῆλον· ὅ γὰρ δηλοῦται ὁ γρηγορῶν τούτῳ καὶ ὁ ὑπνώτων· δηλοῦται δὲ τῷ αἰσθάνεσθαι. ^{4a}
- 25 τὸν γὰρ αἰσθανόμενον δοκοῦμεν ἐγρηγορέναι, καὶ τῶν ἐν ἑαυτῷ καὶ τῶν
ἕξωθεν αἰσθάνεσθαι τὸν γρηγοροῦντα· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν μὴ γρηγοροῦντα ἀλλ' ὑπνώττοντα
δῆλον ὡς οὐ θεωροῦμεν αἰσθανόμενον. εἰ τοίνυν γε τοῦθ' οὕτως ἔχει, ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ ἐστὶ τὸ ⁵
ἐγρηγορέναι ἢ τῷ αἰσθάνεσθαι, καὶ ἐν ᾧ μέρει ἐστὶ τὸ αἰσθάνεσθαι, τούτῳ καὶ τὸ
γρηγορεῖν, τούτῳ καὶ τὸ ὑπνώττειν.
- 30 "Ὅτι ἐξῆς ἀποδεικνύει ὡς οὔτε τῆς ψυχῆς μόνῃς ἐστὶ τὸ αἰσθάνεσθαι οὔτε τοῦ
σώματος μόνου (εἴτουν ἀψύχου σώματος), ἀλλ' ἀμφοτέρων ὁμοῦ. καὶ γὰρ, φησὶν, ἀκολουθοῦσιν αἱ
δυνάμεις ταῖς ἐνεργείαις, ἔτι δὲ καὶ ἀντιστρόφως αἱ ἐνεργεῖαι ταῖς δυνάμεσιν ἔχουσι, καὶ οὗ ἐστὶν ἡ
δύναμις, τοῦ αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ἡ ἐνέργεια, καὶ οὐ ἡ ἐνέργεια, πάντως τοῦ αὐτοῦ πρότερον καὶ
ἡ δύναμις. ἐπεὶ οὖν ἐνεργεῖ ἡ ψυχὴ τὸ αἰσθάνεσθαι οὐ μόνῃ, ἀλλὰ διὰ τοῦ σώματος (καὶ γὰρ αἱ
35 καλούμεναι αἰσθήσεις ἐκάστων, εἴτουν ἐνεργεῖαι καὶ ἀντιλήψεις τῶν αἰσθητῶν, διὰ τοῦ σώματος ἐνεργοῦνται
καὶ τῶν τοῦ σώματος μορίων), εὐδῆλον ὡς οὔτε τῆς ψυχῆς μόνῃς ἴδιον πάθος τὸ αἰσθάνεσθαι, ¹⁰
οὔτε ἀψύχου σώματος, ἀλλ' ὁμοῦ ἀμφοτέρων, ὡς εἴρηται. διώριστα δὲ τὰ περὶ τούτων ἀκριβέστερον

Arist. 453b11—454a12

VLRMH 4 ταῦτα τυγχάνει M, τυγχάνει ταῦτα VLR 6 τοῦ om. L 7 καὶ ante ὕπνον om. MH
7 ἢ τὰ μὲν—8 οὐδέτερον ἔχει] *an alia quidem habent utraque, nempe somnum et vigiliam, alia autem eorum*
alterum H 8 ἢ L 10 δ'οὐ R 15 ἢ inserui 16 κατὰ ante προαίρεσιν om. R 22 ἐπεὶ
καὶ VLR, καὶ ἐπεὶ M, καὶ om. H ἀντίκεινται MH, ἀντίκειται VLR 25 γὰρ om. R αὐτῷ M
27 γε om. R 29 τούτῳ om. H 32 ἔχουσιν R

ἐν τοῖς Περι ψυχῆς. ἐπεὶ δὲ χωριστόν ἐστι μόριον τῆς ψυχῆς τὸ θρεπτικὸν τῶν ἄλλων αὐτῆς
 μορίων, ἦτοι τοῦ αἰσθητικοῦ, τοῦ κατὰ τόπον κινητικοῦ, τοῦ προαιρετικοῦ, καὶ τῶν ἄλλων, καὶ δύναται
 μόνον εἶναι χωρὶς καὶ ἰδίᾳ τῶν ἄλλων ὑφιστάμενον, ὡς καὶ τοῦτο ἐν ἐκείνοις διώρισταί, τᾶλλα δὲ πάντως
 μόρια τῆς ψυχῆς ἀδύνατον εἶναι καθ' ἑαυτά, χωριστὰ αὐτοῦ τοῦ θρεπτικοῦ, ἀλλ' ἐν οἷς ἐστι τᾶλλα πάντα
 5 καὶ αὐτὸ ἀχωρίστως σύνεστιν, εὐδὴλον ὡς ὅσα, φησί, τῶν ζώντων, εἴτουν τῶν ἐμφύχων, 15
 αὐτοῦ μετέχει τοῦ θρεπτικοῦ μόνου καὶ ἀξήσεως καὶ φθίσεως (κοινῇ γὰρ ταῦτα ἐνυπάρχει
 οἷς ἐνυπάρχει), τούτοις οὐκ ἐνυπάρχει ὕπνος καὶ ἐγρηγορσις, ὅτι μὴδ' αἰσθησις,
 ὥσπερ εἰσὶ τὰ φυτὰ· οὐ γὰρ ἔχουσι τὸ αἰσθητικὸν τῆς ψυχῆς. οὕτω δ' οὖν ἀποδεδειγμένου
 τούτου, ὅτι μὴ πᾶσι τῶν ζώντων καὶ ἐμφύχων μέτεστι τούτων ἀλλ' ἢ τοῖς μετέχουσιν αἰσθήσεως, ἐξῆς
 10 διορίζεται τὰ λοιπὰ τῶν ἐν ἀρχῇ προτεθειμένων. καὶ πρῶτον ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἁεὶ
 ἐγρηγορεν ἢ ἁεὶ καθεύδει, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς τῶν ζώντων καὶ ἀμφοτέρα 20
 ἐνυπάρχει, καὶ οὐχὶ τοῖς μὲν τὸ ἓν, τοῖς δὲ θάτερον· οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ὅλως ἐν οὐδενὶ τῶν ζῶντων
 ἐν ὁποιοῦν τῶν δύο ἀποκεκληρωμένον, ὥστε ἁεὶ γρηγορεῖν ἢ ἁεὶ καθεύδειν· ἀμφοτέρα γὰρ
 ἐστὶ πάθη περὶ αἰσθησιν, ἦτοι τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ τοῦ περὶ τὴν καρδίαν
 15 ὄντος· ἐν ᾧ δ' ἐστὶν ἐν τῶν ἐναντίων, καὶ θάτερον πάντως ἐστὶν. ἄλλως τε ὧν ἐστὶ κατὰ φύσιν 26
 ἐνέργεια, φησὶν, ὅρα ἔστι παντί, ὅτι ὅταν ταῦτα ὑπερβάλλῃ τὸ κατὰ φύσιν μέτρον καὶ τὸν
 χρόνον αὐτῆς τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἐν ᾧ δύναται ἐνεργεῖν, τότε δὴ λοιπὸν καταπαύει ταῦτα
 καὶ ἀδυνατεῖ ἐνεργεῖν, οἷον τὰ ὄμματα ὀρώντα μέχρις οὗ δύναται ἢ φύσις, ἔπειτα καταπαύει
 τῆς ἐνεργείας τῆς κατὰ φύσιν, ὅταν ὑπερβάλλῃ τὸν ὀρισμένον τῆ φύσει χρόνον τῆς δυνάμεως. ὁμοίως
 20 δέ, φησί, καὶ χεῖρες καὶ πόδες καὶ ἄλλα πάντα ὧν ἐστὶν ἐνέργεια κατὰ φύσιν. οὐ δύναται ὑπερ-
 βάλλειν τὸν ὀρισμένον χρόνον τῆ κατὰ φύσιν αὐτῶν ἐνεργεία, ἀλλὰ καταπαύει αὐτίκα. ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ
 αἰσθάνεσθαι ἔργον ἐστὶ τῶν τοῦ σώματος τοῦ ἐμφύχου μορίων, ὡς εἴρηται, ἀδυνατήσεται 30
 πάντως καὶ αὐτό, καὶ παύσεται τῆς ἐνεργείας τῆς κατὰ φύσιν ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ χρόνου τῷ δεδομένῳ τῆ φύσει·
 ὅθεν δὴ καί, ἐπεὶ λοιπὸν ἀναγκαῖον, τῆ φύσει ὀριστάί πᾶ ἅμα τῷ αἰσθάνεσθαι τὸ ἐγρηγορεῖναι
 25 καὶ λελύσθαι. ἐπὶ δὲ τῶν ἀμέσων ἐναντίων καὶ ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων ὡς ἕξις καὶ στέρησις 46
 ἅμα τῆ ἀπουσίᾳ τοῦ ἑνὸς θάτερον ἐξ ἀνάγκης πάρεστιν ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ, καὶ οὐχ οἷον τε ἄλλως
 εἶναι· οἷον ἐν τῷ ἀριθμῷ ἅμα ἄπεστι τὸ ἄρτιον, ἐξ ἀνάγκης ἔστι τὸ περιττόν, καὶ ἅμα ἄπεστι τοῦ σώματος
 ἢ ὑγεία, ἐξ ἀνάγκης ἔστιν ἢ νόσος, καὶ ἅμα ἢ ἕξις ἄπεστιν, αὐτίκα ἔστιν ἢ στέρησις· ἐνθα γὰρ μὴ ἐστὶν
 ὄρασις, ἐξ ἀνάγκης τυφλότης ἐστὶν ἐν τῷ αὐτῷ δεκτικῷ. ἔστι δ' οὕτως ἐν τῷ αἰσθητικῷ τὸ ἐγρηγορεῖναι
 30 καὶ τὸ καθεύδειν, καὶ ὁ ὕπνος, ὡς εἴρηται, στέρησις ἐστὶ τῆς ἐγρηγορήσεως ὡς
 ἕξεως. ἐξ ἀνάγκης ἅμα τῷ καταπαύειν ἐν αὐτῷ καὶ λύεσθαι τὴν ἐγρηγορσιν τῷ κατὰ φύσιν, ὡς εἴρηται,
 χρόνῳ καὶ μέτρῳ, ἔπειτα ἐνεῖναι αὐτῷ τὴν αὐτοῦ στέρησιν, τὸν ὕπνον. τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀδυναμία
 τῆς κατὰ φύσιν ἐγρηγορήσεως, ὅταν ὑπερβάλλῃ τὸν κατὰ φύσιν χρόνον τὸ ἐγρηγορεῖναι, 5
 ὥστε πᾶν, φησί, τὸ ἐγρηγορὸς ἀναγκαῖον καὶ καθεύδειν· ἀδύνατον γὰρ ἁεὶ
 35 ἐνεργεῖν. ἀλλὰ μὴν ὁμοίως, φησὶν, οὐδὲ καθεύδειν οἷον τέ ἐστὶν ἁεὶ· ὁ γὰρ ὕπνος
 πάθος ἐστὶ τοῦ αἰσθητικοῦ μορίου, οἷον δεσμός τις καὶ ἀκινήσια καὶ 10
 ἀνεργησία, ὥστε δυνάμει ἐστὶν αὐτὸ καὶ ἐν τῷ ὕπνῳ τὸ αἰσθητικόν, μὴ ἐνεργοῦν τῆνικαῦτα,
 καὶ ἐνεργῆσαι πάντως, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον, φησὶν, ὕπνον πάντα ἐγερτὸν εἶναι.
 "Ὅτι τὰ μὲν ἄλλα, φησὶν, ἅπαντα σχεδὸν ζῶα ὕπνου μεταλαμβάνει, καὶ περὶ 15
 40 καὶ αὐτὰ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ πλωτὰ· καὶ γὰρ καὶ τὰ τῶν ἰχθύων πάντα γένη

Arist. 454a13—454b16

1 αὐτῆς MH, in rasura (ex αὐτοῖς corr.) R, αὐτοῖς VL 7 καὶ VLRH, ἢ M 13 ὁποιοῦν VLM,
 ὁποιοῦν R, om. H 15 δὲ M 19 χρόνον τῆ φύσει M 24 ὀριστάί VLR 29 αὐτῷ M
 (cf. Ar. 453b28), αὐτῶν VLRH 32 ἀδυναμία L 34 καὶ om. L 40 τὰ ante πλωτὰ om. VL

καὶ τὰ μαλάκια αὐτὰ καταλαμβάνεται καθεύδοντα, καὶ τᾶλλα, φησὶν, ὅσα ἔχει
 ὀφθαλμούς, καὶ τὰ σκληρόφθαλμα, καὶ τὰ ἔντομα ὁράται κοιμώμενα. εἰσὶ
 γέ μὴν ταῦτα βραχύπυνα, καὶ διὰ τοῦτο λανθάνει καὶ δοκεῖ τισιν ἴσως μὴ ὑπνώττειν. τὰ μέντοι 20
 ὀστρακόδερμα ἄδηλον, φησὶν, εἰ καὶ αὐτὰ μετέχει ὕπνου ἢ μή· κατὰ μὲν γὰρ τὴν αἰσθητικὴν
 5 αὐτὴν οὐπω τοῦτ' ἐστὶ δῆλον. τῷ προειρημένῳ δὲ λόγῳ, ὅτι ἀδύνατον δηλονότι ὑπερβάλλειν πάντα χρόνον
 τὴν κατὰ φύσιν πᾶσαν ἐνέργειαν, ὡς περὶ ἐστὶ καὶ ἡ ἐγρήγορσις, ἔπεται ἀναγκαίως καὶ ταῦτα μεταλαμβάνειν
 ὕπνου· ὥστε συλλογίζεσθαι ἔστιν ὅτι πάντα τὰ ζῶα μετέχει ὕπνου. τῷ γὰρ αἰσθητικῷ
 15 μέρει τῆς ψυχῆς τρόπον τινὰ ὀρίζεται τὸ ζῶον· ὁ δ' ὕπνος ἐστὶ δεσμός τις καὶ 25
 ἀκινήσια καὶ ἀνενεργησία, ὡς εἴρηται, τοῦ αἰσθητικοῦ, καὶ ἡ τούτου ἐλευθερία καὶ λύσις
 10 εἰς τὸ ἐνεργεῖν ἐγρήγορσις.

“Ὅτι τὰ φυτὰ οὐχ οἷόν τε μετέχειν ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως· ταῦτα γὰρ τὰ πάθη, ὡς εἴρηται,
 ἄνευ τοῦ αἰσθητικοῦ οὐχ οἷόν τε εἶναι· οἷς δὲ αἰσθησίς ἐστιν, ἐξ ἀνάγκης τούτοις ἔπεται 30
 καὶ τὸ ἡδεσθαι ἢ λυπεῖσθαι, ἐφ' οἷς δηλονότι αἰσθάνονται. ἐνθα δὲ ἡδονὴ ἀναγκαίως ἔπεται καὶ 30
 ἐπιθυμία τοῦ ἡδέος· ἐπὶ δὲ τῶν φυτῶν τοῦτο οὐχ οἷόν τε ὑπάρχειν. ἀλλ' ἴσως ἂν τις ἔφη· καὶ πῶς,
 15 εἰ μὴ αἰσθάνεται, τρέφεται καὶ αὐξάνει τὰ φυτὰ; καὶ πρὸς τοῦτο αὐτὸς προαπαντῶν φησιν, ὡς οὐδὲν
 τὸ αἰσθάνεσθαι συμβάλλεται τῷ θρεπτικῷ καὶ αὐξητικῷ. τὸ γὰρ θρεπτικὸν καὶ αὐξητικὸν μόνον 35
 οὐδὲν ἤττον, ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον, καὶ ἐν τῷ καθεύδειν τὸ ζῶον ἐνεργεῖ τὸ οἰκεῖον, καὶ οὐδὲν
 προσίσταται αὐτῷ εἰς τοῦτο τὸ μὴ αἰσθάνεσθαι τηλικαῦτα τὸ ζῶον.

2. “Ὅτι ἐξῆς μετὰ ταῦτα προθέμενος διορίσασθαι διὰ τίνα δὴ αἰτίαν καθεύδει καὶ ἐγρή-
 20 γορε τὸ ζῶον, καὶ διὰ τίνα αἰσθητικὴν ταῦτα ἐγγίνεται ἢ διὰ τίνας, εἰ πλείους μίας 5
 εἰσι, φησὶν ὅτι τῶν ζῶων τὰ μὲν ἔχει πάσας τὰς αἰσθήσεις, ἕνια δ' οὐ, ἀλλὰ
 τίνας οὐκ ἔχει, ὡς ἐστὶ δῆλον, οἷον ὄψιν ἢ ἀκοὴν ἢ ὄσφρησιν. ἀφῆν δὲ καὶ γεῦσιν
 ἅπαντα ἔχει, εἰ μὴ τι εἴη παντάπασιν ἀτελές (ὡς περὶ ὁ σκώληξ οὐκ ἔχει γεῦσιν), ἀφῆς μὲν
 γε οὐδὲν ἐστὶν, ὁ μὴ μετέχει. τὸ καθεύδον δὲ ἀδύνατον καθόλου αἰσθάνεσθαι· 10
 25 εἰ γὰρ τῇ μὲν, φησὶν, αἰσθήσεται, τῇ δ' οὐ, καθεύδον ἄρα ὀρηγῶν αἰσθάνεται.
 ἐπὶ δὲ τῶν αἰσθήσεων καθ' ἐκάστην μὲν ἐστὶ τι ἴδιον αἰσθητόν, ὡς ἐν τοῖς Περὶ
 ψυχῆς διώριστο (οἷον κατὰ τὴν ὄψιν ἐστὶ τὸ ὄραν, κατὰ τὴν ἀκοὴν τὸ ἀκούειν, καὶ
 ταῖς ἄλλαις παραπλησίως καθ' ἐκάστην ἐστὶ τι ἴδιον, ὡς εἴρηται), ἀλλ' ἐστὶ γε καὶ κοινή 15
 τις αἰσθητικὴ καὶ κριτικὴ τοιαύτη δύναμις, ὡς καὶ τοῦτο ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς εἴρηται, ἧς ἐστὶ κοινὸν
 30 αἰσθητικὸν κριτήριον πάντως. οὐ γὰρ τῷ αὐτῷ, φησὶν, ὁρᾷ καὶ κρίνει καὶ καταλαμβάνει
 ὅτι ὁρᾷ, ἀλλ' ἔστιν ἄλλο τι πάντως, ὡς εἴρηται, κοινὸν ἐπὶ πάσαις, ᾧ δύναται κρίνειν ὅτι
 ἔτερα τὰ λευκὰ τῶν γλυκῶν καὶ τῶν εὐόσμων καὶ τῶν ἀκουστῶν καὶ τῶν ἄλλων· καὶ οὕτε
 ὁράσει, οὕτε γεύσει, οὔτε ἀκοῇ πάντως, οὔτε τούτων τισὶν ἠνωμέναις ταῦτα κρίνεται, ἀλλ' ἄλλω
 35 τινὶ πάντως κοινῷ μορίῳ. ἐστὶ μὲν γὰρ μία τῇ φύσει αἰσθησίς, καὶ τὸ κοινὸν 20
 αἰσθητήριον ἓν, τέμνεται δὲ εἰς ὑπηρετικὰ ὄργανα, διάφορα τῷ λόγῳ, καταλαμβάνόμενα κατὰ τὸ
 εἶναι τοῦ ὑποκειμένου αἰσθητοῦ ἐκάστου, οἷον ψόφου, χρώματος, χυμοῦ, καὶ τῶν ἄλλων,
 ὡς κατὰ μέρος διώρισται ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς. κυρίως μέντοι ἐπὶ πᾶσιν ἐστὶ τὸ ἄπτικόν, καὶ
 τούτου μάλιστα ἐστὶ τὸ αἰσθητικόν, ὅτι καὶ μόνον ἐστὶ τῶν ἄλλων χωρίζεσθαι, τᾶλλα δὲ
 οὐδαμῶς αὐτοῦ χωρίζεσθαι πέφυκεν· ἄνευ μὲν γὰρ τοῦ ἄπτικοῦ τᾶλλα εἶναι αἰσθητήρια καὶ τὰς κατὰ μέρος
 40 αἰσθήσεις [ἐν τισὶ τῶν ζῶων] ἀδύνατον, ὡς ἐστὶ δῆλον. ἄνευ δὲ τῶν ἄλλων ἐν τισὶ τῶν ζῶων ἐστὶ μόνον τὸ

Arist. 454b17—455a24

1 καὶ τᾶλλα (sic) ὅσα, φησὶν VLR ἔχειν R 7 ὅτι—ὑπνοῦ] neque animantia omnia somnum capiunt H 11 τὰ
 (alt.) om. R 14 οὐχ οἷόν τε τοῦτο M 20 εἰ] ἢ R 21 ἀλλὰ] alia H 25 αἰσθήσεται (all.) αἰσθάνεται R H
 (? sentiat) 31 ἐστὶν H, om. codd. gr. 35 δὲ om. M 37 πᾶσι MR 40 ἐν τισὶ τῶν ζῶων (prius) delevi

ἀπτικόν, καὶ κατ' αὐτὸ μόνον ἔστιν αἰσθάνεσθαι, ὥστε χωρίζεσθαι αὐτό, καὶ εἶναι μόνον τῶν ἄλλων ἰδίᾳ. ὅθεν δὴ καὶ ἔοικε πάντως αὐτὸ μόνον εἶναι τὸ κοινὸν ἐπὶ πᾶσιν αἰσθητήριον, καὶ οὐ ἡ ἀργία κατὰ λυσίς ἐστίν 25 ἐφάπαξ τοῦ αἰσθητικοῦ, ὃ μόνον πᾶσιν ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχει τοῖς ζώοις· καὶ τοῦτου ἂν εἴη λοιπὸν πάθος ἢ ἐγγρήγορσις καὶ ὁ ὕπνος, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἂν εἴη τὸ πάσας τι πεπονηθέναι τὰς κατὰ μέρος αἰσθησεις. καὶ γὰρ ἄτοπον ἂν εἴη, φησίν, εἰ ὧν οὐκ ἔστιν ἡ ἐνέργεια ἀναγκαία (ἐπειδὴ καὶ ἐν τῷ ἀπειναὶ αὐτὰς πλεῖστα τῶν ζώων καὶ οὕτως εἰσὶ καὶ συνίστανται, 30 ὡς εἴρηται), τούτων εἶναι τὴν ἀκινήσιαν καὶ τὴν ἀργίαν ἀναγκαίαν· αὐτὸ γὰρ τοῦναντίον μᾶλλον ἂν ἴσως ἦν ἀναγκαῖον, τὸ ταύτας ἀπαραιτήτως προσεῖναι τοῖς ζώοις. ὅτε δὲ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀπαραιτήτων 10 τι καὶ ἀναγκαῖον, τὸ πάσας ὁμοῦ ταύτας εἶναι πᾶσι τοῖς ζώοις, ἀλλ' ὁρῶμεν ἕνια τῶν ζώων καὶ μὴ πάσας ἔχοντα, τίς ἀνάγκη λέγειν τὸν ὕπνον ἀκινήσιαν καὶ ἡρεμίαν καὶ δεσμόν, ὡς εἴρηται, πασῶν αὐτῶν καὶ πάθος; ἀλλὰ τοῦτ' ἐστίν, ὡς λέγεται, τὸ εὐλογον, ὅτι τοῦ κυρίου τῶν ἄλλων ἀπάντων αἰσθητηρίου, καὶ πρὸς δτείνει πάντα, καὶ οὐ χωρὶς οὐχ οἷόν τ' εἶναι ἄλλα, ἦτοι τοῦ ἀπτικῶν, πάσχοντος αὐτὸ τοῦτο τὸ τοῦ ὕπνου πάθος καὶ τὸν εἰρημένον δεσμόν, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἄλλα πάσχει· ἐκείνων γὰρ 15 τῶν ἄλλων τινὸς πάσχοντος, εἴτουν ἀδυνατοῦντος καὶ ἀργοῦντος, οὐκ ἀνάγκη τοῦτ' ἀδυνατεῖν καὶ πάσχειν καὶ ἀργεῖν. ἔστι δὲ δῆλον καὶ τῶνδε ὅτι μὴ ἡ τῶν αἰσθήσεων τῶν καθ' ἕκαστα ἀργία καὶ ἀχρηστία ὕπνος ἐστίν, οὐδ' ἐν τῷ μὴ αἰσθάνεσθαι τὸ ὕπνου ἐστίν. καὶ γὰρ οἱ λειποψυχῶντες εὐγε δῆλον ὡς οὐ δύνανται αἰσθάνεσθαι, οὐδὲ χρῶνται ταῖς αἰσθήσεσιν· ἀλλ' οὐκ 5 ἔστιν ὕπνος ἢ λειποψυχία· καὶ τινες ἔκφρονες καὶ μανίαι κάτοχοι οὐδόλως αἰσθάνονται, παρὰ τοσοῦτον 20 ὅτι καὶ τὰς οἰκείας δάκνουσι σάρκας, καὶ ἑαυτοὺς τύπτουσι, καὶ τὰ ἐν ποσὶν οὐχ ὁρῶσιν, οὐτ' ἀκούουσιν ὅλως· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο πάντως ὕπνος ἐστίν· καὶ δύο τινές, φησί, φλέβες ἐν τῷ ἀχέει ἀπὸ κεφαλῆς εἰς πόδας διήκουσιν, αἱ καταληφθεῖσαι αὐτίκα ἀναισθητεῖν ποιοῦσιν· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ὕπνος ἐστίν. ὥστε οὐχ ἡ ἀπλῶς ἀδυναμία τοῦ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ μὴ οἶόν τε εἶναι ταῖς αἰσθήσεσι χρῆσθαι ὕπνος ἐστίν, ἀλλ' ὅταν, ὡς εἴρηται, ἡ τοῦ πρώτου αἰσθητηρίου καὶ καθολικωτέρου καὶ κοινωτέρου κατοχὴ 10 25 καὶ ὁ δεσμὸς καὶ ἡ ἀχρηστία γένηται, τόθ' ὁ ὕπνος ἐστίν· ἀνάγκη γὰρ, ὡς εἴρηται, τμηματικὰ καὶ πᾶσι τοῖς αἰσθητηρίοις ἀργεῖν· ὅταν δ' ἄλλου τινὸς τῶν αἰσθητηρίων ἀδυναμία καὶ κατοχὴ γένηται, οὐκ ἀνάγκη καὶ τῷ πρώτῳ αὐτῷ ἀδυνατεῖν καὶ μὴ ἐνεργεῖν.

Ὅτι μετὰ τὸ διορίσασθαι οὕτω τίνος αἰσθητηρίου καὶ αἰσθήσεως πάθος ἐστίν ὁ ὕπνος, ὥσπερ προέθετο, ἐξῆς ἐπισκέψασθαι βουλευθεῖς, καθὼς καὶ τοῦτο προεβάλετο, διὰ τίνα αἰτίαν γίνεται ὁ ὕπνος, προλαμ- 30 βάνων ἐκτίθεται προηγουμένως τοὺς τρόπους τῶν αἰτίων, ὅσοι εἰσὶ, καὶ φησὶν ὅτι τετραχῶς τὸ αἷτιον· καὶ γὰρ τὸ τίνος ἔνεκεν γίνεται καὶ δι' ὃν σκοπὸν ἔστι ἕκαστον λέγομεν αἷτιον (αὐτὸ τὸ οὐ ἕνεκα 15 δηλονότι καὶ τὸ τέλος καὶ ἀγαθόν), καὶ τὸ ὅθεν ἢ ἀρχὴ τῆς κινήσεως (ἕπερ ἀπανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς τοῦ Ἀριστοτέλους δηλοῦται τὸ ποιητικὸν αἷτιον), καὶ τὸ ὑλικὸν αἷτιον (εἴτουν τὴν ὕλην, δι' ἧς ἕκαστον τῶν γινομένων γίνεται), καὶ τὸν λόγον καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ ἕκαστου τῶν ὄντων καὶ 35 γινομένων αἷτιον φάμεν, ἦτοι τὸ εἰδικὸν αἷτιον. πρῶτον τοῖνυν, φησίν, ἐνταῦθα δῆλον τὸ οὐ ἕνεκα αἷτιον τοῦ ὕπνου· τὸ γὰρ ἀγαθὸν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς φύσεως καὶ ὠφέλιμον ἐν τούτῳ ἐστίν, εἴτουν ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀνάπαυσις αὐτῆς, τῷ πεφυκέναι κινεῖσθαι καὶ ἐνεργεῖν, μὴ δύνασθαι δ' αἰεὶ τοῦτο καὶ συνεχῶς καὶ ἀδιαδόχως. ὅθεν δὴ καὶ ἡ συνήθεια τῶν πολλῶν, προσμαρτυροῦσα τῇ ἀληθείᾳ τοῦ πράγματος, ἔοικε μεταφέρειν ταύτην τὴν λέξιν τῆς ἀναπαύσεως καὶ χρῆσθαι, καὶ λέγειν 20

Arist. 455a24—455b20

1 κατ' αὐτό V 9 τοῦτο οὐκ ἔστιν VLRH, οὐκ ἔστι τοῦτο M 14 πάσχει M, πάσχειν VLR 17 ὕπνου VRL₂, ὕπνεῖν MI₁ 18 λειποψ. corr. hic et 19 ex ληποψ. M 19 κινήσιαν L₁ 24 ὡς εἴρηται om. M καθολικωτέρου M κοινοτέρου VLR 25 τόθ' VLRH, τοῦθ' M 29 προεβάλλετο R 30 ὅτι om. M 31 ἕνεκα VLR, ἕνεκεν M 32 δηλονότι VLRH (scilicet), γίνεται M 32 ἕπερ scripsi, ἕπερ codd. 34 αὐτὸ ἕκαστου] αὐτοῦ ἕκαστου (sic, nam corr. ex ἕκαστου) M 39 τὴν corr. R, κατὰ in ras.

ἐπὶ τοῦ ὕπνου ὡς ἀναπαύσεώς τινος οὔσης αὐτοῦ τοῦ ὕπνου τῆς φύσεως · καὶ γὰρ εἴθισται λέγειν τὸν ὕπνου ἄναπαύεσθαι καὶ ἐν ἀναπαύσει εἶναι. ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτ' ἐστί, φησὶν, ὁ σκοπὸς καὶ ἀγαθὸν τῆς φύσεως τὸν τρόπον τοῦτον, ἀλλ' αὐτῆς ἄρα τῆς φύσεως τέλος μάλιστα ἢ ἐγρήγορσις. τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν, ὧν ἐστὶν ἢ ἐγρήγορσις, ἐν οἷς εἰσι καὶ ἀμφοτέρα, ὥσπερ εἰσὶν ἐν 5 τοῖς ἀνθρώποις (εἰ δ' οὖν τούτων θάτερον, ἦτοι τὸ αἰσθάνεσθαι, ὃ καθόλου ἐν πᾶσι τοῖς ζώοις ἐστί), ταῦτα δ' οὖν εἰσὶν ἐν οἷς ὑπάρχει τέλος ὥσπερ τῆς φύσεως. πῶς δὲ τέλος ἐστὶ τούτων θάτερον ἢ καὶ ἀμφοτέρα, συλλογιζόμενός φησιν, ὅτι ταῦτά εἰσι τὰ βέλτιστα ἐν οἷς εἰσὶν · εὐ γὰρ δῆλον ὡς ταῦτα ἐν τοῖς ζώοις τὰ βέλτιστα · τὸ δὲ τέλος ἐστὶν ἐκάστου αὐτὸ τὸ βέλτιστον, 25 ὥστε ἀναγκαῖον τοῖς εἰρημένοις λόγοις ἐν ὑπάρχειν τοῖς ἀνθρώποις τὸν ὕπνον. ἀναγκαῖον δὲ λέγω, φησί, τὸ ἐξ ὑποθέσεως, οὐ τὸ ἀορίστως, ἀλλ' ὅτι τοῦδε τινος ὄντος καὶ ὑποκειμένου τόδε ἔσται ἐξ ἀνάγκης, ὥσπερ ἔχει τὸ ὑλικὸν αἴτιον. καὶ γὰρ οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης εἶπθε καλεῖν ἐπὶ τῆς ὕλης τὸ ἀναγκαῖον, ὡς ἐξ ὑποθέσεως θεωρούμενον · ταύτης γὰρ οὔσης ἐξ ἀνάγκης τὸ ἐξ αὐτῆς γίνεται, καὶ δὴ τὸ κατὰ τὸν ὕπνον εὐ γὰρ δῆλον ὡς οὕτως ἔχει. εἰ δεῖ ζῶον εἶναι, ὕλη χρῆσθαι ἀναγκαῖον εἰς τὸ εἶναι, καὶ ἀναγκαῖον τρέφεσθαι τὸ ζῶον, ὡς ἂν μὴ φθείροιτο ἢ κατ' αὐτὸ ὕλη · διὰ τὴν τροφήν δὲ ἔπεται 15 ἢ εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἀναθυμίασις, κἀντεῦθεν ὁ ὕπνος, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς ἐρεῖ.

Ἔτι ἐξῆς διαλαβεῖν προθέμενος καὶ περὶ τοῦ ὄθεν ἢ ἀρχῆς <τῆς αἰσθήσεως> εἴτουν τὸ ποιητικὸν αἴτιον, 35 ποῖόν ἐστι τῆς τε ἐγρηγόρσεως, κἀντεῦθεν καὶ τοῦ ὕπνου, φησὶ τοῦτ' εἶναι τοῖς μὲν ἐναίμοις ἀνθρώποις τε, δηλονότι καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ἀφ' οὗ μέρους ἐστὶ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ἦτοι ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν καρδίαν τόπου, ἦτοι τοῦ μέσου τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς 20 κἀτω κοιλίας · ἅπαντα γὰρ τὰ ἐναίμα ἔχει καρδίαν καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ τῆς αἰσθήσεως, φησὶν, ἐντεῦθεν ἐστὶ καὶ δῆλον ὡς ἐντεῦθεν ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ὅτι καὶ ἡ τοῦ πνεύματος ἀρχὴ ἐνταῦθα, οὐ συστελλομένου καὶ ἐκτεινομένου ὑπὸ ἡδονῶν καὶ λυπῶν, κἀκ τούτου δυνάμει διαδιδόμενης εἰς τὰ νεῦρα, κινεῖται τὰ ζῶα, ὡς δείκνυται ἐν τῷ Περὶ ζῶων κινήσεως. ἐντεῦθεν τοίνυν, ἦτοι ἐκ τοῦ περὶ τὴν καρδίαν τόπου καὶ 25 μέρους ὄντος τοῦ τοιοῦτου πνεύματος, ἐντεῦθεν ἐστὶ πάντως καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως ἐν τοῖς ἐναίμοις, καὶ φανερόν ὅτι ἡ καρδία τὸ τῆς κινήσεως αἴτιον · οὐδὲν γὰρ διαφέρει ταύτην ἢ τὸ κατ' αὐτὴν πνεῦμα λέγειν αἴτιον. ἔτι γὰρ μὴν ὡσαύτως ἐνταῦθα καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναπνοῆς, καὶ ὅλως τοῦ καταψύχεσθαι ὑγρῶ τὸν τοιοῦτον τρόπον, ἦτοι διὰ τῆς ἀναπνοῆς, πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἐν τούτῳ τῷ μορίῳ θερμοῦ · ἢ γὰρ καρδία διὰ τοῦ ἐν αὐτῇ πνεύματος ἐκτείνουσα καὶ συστέλλουσα τὸν πνεύμονα, αὕτη καὶ 30 τῆς ἀναπνοῆς ἐστὶ καὶ τῆς δηλωθείσης καταψύξεως αἰτία καὶ ἀρχή. τοῖς μὲν οὖν ἐναίμοις τοῦθ' οὕτως ἔχει, τοῖς δ' ἐναίμοις αὐτοῖς καὶ ἐντόμοις καὶ ὧν οὐκ ἐστὶν ἀναπνοὴ ἀπὸ τινος μέρους καὶ πάροδος καὶ ἀρχὴ πνεύματος, τούτοις γὰρ μὴν ἐστὶν ἡ τοιαύτη ἀρχὴ κατὰ τὸ ἀνάλογον τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ ἐν αὐτῇ πνεύματι, τὸ ἐμφυτον πνεῦμα ἀναφυσώμενόν τε δὴ καὶ συνιζάνον, ὥστε εὐρύνειν οἷόν τε εἶναι καὶ συστέλλειν. ἐπεὶ γὰρ ἀδύνατόν ἐστι, φησὶ, κινεῖν ὅλως ἢ ποιεῖν 35 τι ἄνευ ἰσχύος τινός, ἰσχὺν δὲ ποιεῖ αὐτὴ ἢ τοῦ πνεύματος κατοχὴ καὶ ἐντονίαν δίδωσι, τοῖς μὲν ἐξωθεν εἰσφερομένοις πνεῦμα, εἴτουν τοῖς ἀναπνεύουσι, ποιεῖ τὴν ἰσχὺν ἢ ἀπὸ τοῦ θύραθεν εἰσιόντος πνεύματος κάθεξις, τοῖς δὲ μὴ ἀναπνεύουσιν ἢ αὐτοῦ τοῦ συμφύτου πνεύματος · καὶ τοῦτο δῆλον μάλιστα ἐπὶ τῶν ὀλοπτέρων λεγο- 20

Arist. 455b21—456a20

1 ὕπνου LRV₂, ὕπνεῖν MV₁ 8 ἐκάστου| ἐκάστῳ M 10 οὐ τό| αὐτό M 13 ὕλης M 16 τῆς αἰσθήσεως addidi. cf. Arist. 17 τε om. M 18 ζῶοις MH, Ar., τῶν ζῶων VLR 19 τῆς (alterum) corr. ex τοῖς R₂ 27 καὶ ὅλως— 28 ἀναπνοῆς om. RH 34 εὐκρύνειν R₁ κινεῖν R₁ ἢ| καὶ M 35 ἰσχὺν| ἰσχύνειν M

μένων ἐντόμων, οἷον σφηκῶν καὶ μελισσῶν καὶ μυῖδων, καὶ τῶν τοιούτων οἷς ἀναφυσώμενον 18
καὶ συνιζάνον, ὡς εἴρηται, τὸ σύμφυτον πνεῦμα τὴν ἰσχύον δίδωσιν, εἴτουν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως.
διὸ καὶ βομβοῦντα φαίνεται ταῦτα, φησὶν, ἐν τῷ κινεῖσθαι τῇ παρατρίψει τοῦ ἐντός
συμφύτου πνεύματος προσπίπτοντος ἐν ταῖς αὐτῶν πτήσεσι πρὸς τὸ ὑπόζωμα
5 αὐτῶν· οὐ γὰρ ὁ ἔξωθεν ἀήρ ἐστὶν ὁ ψοφῶν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σύμφυτον πνεῦμα, ὅτι κινουμένου αὐτοῦ κινεῖται
ταῦτα τὰ ζῷα.

Ἔτι πᾶν τὸ κινούμενον ὑπὸ τίνος αἰσθησεως ἐγγινομένης κινεῖται ἢ 20
οἰκείας, ὅταν ἀπὸ τίνος οἴκοθεν ὁρμῆς καὶ φαντασιῶν ἐν αὐτῷ γινομένων, ἢ ἀλλοτρίας, ὅταν ἀπὸ
τῶν ἔξωθεν αἰσθητῶν ἢ κινήσεως γίνηται· κατ' ἀμφοτέρωθεν γὰρ συμβαίνει γίνεσθαι. κινουῦνται δὲ πολλοὶ
10 καὶ καθαρεύοντες, καὶ ποιοῦσιν ἐγρηγορικά, ὡς ὄραν ἔστι τοῦτο, οὐκ ἄνευ φαν- 25
τάσματος· φανταζόμενοι γὰρ τινὰ ἐντεῦθεν κινουῦνται, ὥστε πάλιν ὑπὸ αἰσθητῶν κινουῦνται. τὸ γὰρ
ἐνύπνιον καὶ τὸ φάντασμα αἰσθημά τι, φησὶν, ἐστὶ τὸν τρόπον τινά· τοῦ γὰρ κοινοῦ καὶ
πρώτου αἰσθητηρίου πάθος ἐστίν.

3. Ἔτι μετὰ ταῦτα λοιπὸν βουλόμενος διελθεῖν ὅπως καὶ τίνος ἀρχῆς φυσικῆς καὶ ποιητικῆς 30
15 γίνεται τὰ εἰρημένα πάθη, ἢ ἐγρηγορσι καὶ ὁ ὕπνος, αἰτιολογεῖ τὰ περὶ τούτου φυσικῶς, καὶ φησιν,
ὅτι ἐπεὶ ἀναγκαῖόν ἐστι τῷ ζῷῳ τὸ τρέφεσθαι, ἐστὶ δὲ τροφή τοῖς μὲν ἐναίμοις
ἐσχάτη τὸ αἷμα, τοῖς δὲ ἀναίμοις τὸ ἀνάλογον τῷ αἵματι, τόποι δὲ τοῦ αἵματος 35
αἰφλέβες καὶ ἀγγεῖα (αὐτῶν δὲ τῶν φλεβῶν, ὡς αὐτός φησιν, ἀρχὴ ἐστὶν ἡ καρδία, καὶ δῆλον
εἶναι τοῦτο φησιν ἀπὸ τῶν ἀνατομῶν), ὅταν τοίνυν ἔξωθεν ἢ τροφῆ εἰσαχθῆ, καὶ γένηται ἐν
20 τοῖς αὐτῆς δεκτικοῖς τόποις, τῇ κοιλίᾳ δηλονότι καὶ τοῖς ἐντέροις, αὐτίκα γίνεται ἐξ αὐτῶν ἀναθυ-
μιάσις εἰς τὰς ἐν τῷ ἥπατι φλέβας, ἥτις δὴ μετὰ βάλλουσα αὐτόθι ἐξαίματοῦται
(οὐκ εἰς καθαρὸν καὶ πεπεμμένον αἷμα, ἀλλ' ἀτελές ἔτι καὶ ἄπεπτον), κἀντεῦθεν διὰ τῶν φλεβῶν πορεύε- 5
ται ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὴν κυρίως τοῦ αἵματος, τὴν καρδίαν, κἀνταῦθα δὴ κατεργάζεται τελείως καὶ
πέττεται καὶ αἵματοῦται καθαρῶς (κἀν οὐ δοκῆ τοῦτο τῷ Γαληνῷ, ἀλλ' ὅτι πεπεμμένον καὶ καθαρὸν αἷμα
25 ἐκ τοῦ ἥπατος παραπέμπεται, καὶ τὸ ἥπαρ ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ αἵματος), γέγονός γε μὴν πεπεμμένον καὶ καθαρὸν
αἷμα τροφή τε καὶ αὐξήσις τοῦ ζῷου γίνεται· οὕτω μὲν οὖν ἔχει τὰ τῆς τροφῆς τῷ ζῷῳ. ἀλλ', ὅπερ ἦν ὁ
σκοπὸς καὶ ἡ πρόθεσις, ῥητέον, ὅτι ἐκ τῆς περὶ τὴν τροφὴν ἀναθυμιάσεως ὁ ὕπνος
γίνεται· οὐ γὰρ πᾶσα ἀδυναμία, ὡς προσείρηται, τοῦ αἰσθητικοῦ ὕπνος ἐστίν· οὕτω
γὰρ δὴ καὶ μανίαι καὶ παραφροσύναι καὶ λειποψυχίαι ὕπνοι ἂν εἴεν, ἐπεὶ δὴ κἀν τούτοις ἀργία καὶ κατάκλεισις 10
30 ἐστὶ τοῦ αἰσθητικοῦ. μᾶλλον δ' ἐν τούτοις ἀπορεῖ μήποτε ὕπνος ἐστὶν ἢ λειποψυχία, ὅτι καὶ φαντάσματα
ὁρῶσι καὶ λόγους λέγουσιν οἱ λειποψυχῶντες ἐνίοτε καὶ κατεσχημένοι πάθει τισὶν ἐπιλήπτοις, ὃ δὴ καὶ
ἐν τοῖς καθεύδουσι γίνεται· τὰ γὰρ ἐνύπνια καθεύδουσι ἐγγίνεται τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ, ὡς εἴρηται, καὶ
μήποτε καὶ ἡ λειποψυχία ὕπνος ἐστὶ. παραπλησίως γὰρ ἔχει, καὶ φησιν ὡς οὐκ ἐστὶν ὕπνος ἢ λειποψυχία·
εἰ γὰρ ἦν ὕπνος, ἦσαν ἂν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ φαντάσματα ἐνύπνια. ἀλλὰ τῶν μὲν ἐνυπνίων, εἰ καὶ μὴ παντῶν,
35 ἀλλὰ τῶν γε πλείστων, ἐγερθέντες μνημονεύομεν, τῶν δ' ἐν ταῖς λειποψυχίαις φαντασμάτων οὐδενὸς ἀπαλλα-
γόντες μνημονεύουσι. πολλὰ γὰρ ἐν τῷ πάθει λέγοντες οἱ λειποψυχῆσαντες οὐδενὸς ἐξεγερθέντες μνημο- 15
νεύουσι, ὥστε οὐκ ἐστὶν ὕπνος οὐδὲ καθεύδειν τὸ λειποψυχεῖν, ἀλλ' ὅπερ ἢ τοῦ λόγου πρόθεσις ἦν, ὡς οὐ
πᾶσα τοῦ αἰσθητικοῦ ἀδυναμία ὕπνος ἐστίν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς περὶ τὴν τροφὴν
ἀναθυμιάσεως τὸν τρόπον τοῦτον γινομένη. ἢ γὰρ ἀναθυμιάσις τὴν ἀρχὴν, φησὶν, ὠθεῖται ἄνω,
40 ὅτι πᾶν τὸ θερμὸν ἀνωφερές ἐστι, καὶ φέρεται μέχρι τῆς κεφαλῆς. ἐκεῖσε δὲ γενομένη, μετὰ καὶ τινῶν 20

Arist. 456a18—456b20

5 ὁ (prius) om. MR   15 τῷ ζῷῳ ἀναγκαῖόν ἐστι M   17 ἀγγεῖα MR, vasa H, ἀγκεῖα VL   19 αὐτῆς
V₂LM, αὐτοῖς V₁RH   21 ἄπεπτον M   23 δοκῆ corr. ex doxei RM   28 καὶ ante μανίαι om. RH
29 φάντασμα L   30 πάθουσι M   34 γε] τε M

περιττωμάτων, διὰ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου ψυχρότητα μεταβαλοῦσά τε καὶ συστᾶσα καὶ βαρηθεῖσα, ὥσπερ ἐν Εὐρίπου τινὶ παλιρροίᾳ, ἀντιστρέφει κάτω καὶ μεταφέρεται ἐπὶ τὴν καρδίαν καὶ καταψύχει· κἀντεῦθεν καταφράττει τὸ ἐν αὐτῇ θερμὸν καὶ τὴν πηγὴν τοῦ αἰσθητικοῦ, κἀντεῦθεν καθεύδει τὸ ζῶον, ἕως ἂν πεφθῇ καὶ κρατηθῇ αὔθις ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τὸ συστάν, καὶ γρηγορήσει πάλιν τὸ ζῶον 5 ἀποτιναζόμενον τὸ βάρος καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς καθείρξεως. διὸ δὴ καὶ μάλιστα γίνονται οἱ ὕπνοι μετὰ τὴν τροφήν· τὸ γὰρ ἀναχθὲν πολὺ τὸ ὑγρὸν καὶ σωματῶδες λαβόν, ἕως 25 μὲν ἂν ἰσθῆται ἐν τῇ κεφαλῇ, βαρεῖ αὐτήν, καὶ τῆδε κἀκεῖσε κινεῖ, καὶ ποιεῖ νυστάζειν· ἅμα γὰρ τῇ τῶν ὑγρῶν στάσει καὶ τῷ βάρει αὐτίκα καὶ ἡ τῆς κεφαλῆς κίνησις καὶ ὁ νυσταγμός. ἡνίκα δὲ ῥέψῃ τὸ βαρηθὲν κάτω καὶ ἀντιστρέψαν ἀπόσῃται τὸ ἀνωθεῖν θερμὸν, τῆνικαῦτα ὁ ὕπνος 10 γίνεταί. πιστοῦται δὲ τὸν λόγον καὶ ἀπὸ τῶν ὑπνωτικῶν, βρωμάτων καὶ ποτῶν· πάντα γὰρ κερηβαρεῖν ποιεῖ, πρῶτον μῆκων, μανδραγόρας, αἶραι, οἶνος. εἰ γὰρ ταῦτα 30 φαγόντες ἢ πιόντες κερηβαροῦμεν διὰ τὰ ἀπ' αὐτῶν ὑγρὰ καὶ σωματῶδη ἄνω συστήματα, καὶ ὅταν νυστάζωμεν, δι' ἀναγωγὴν ἄρα ὑγρῶν καὶ σωματῶδων κερηβαροῦμεν καὶ κινούμεν τὴν κεφαλὴν, καὶ κάτω φέρομεν καὶ οὐ δυνάμεθα αἶρειν αὐτήν καὶ τὰ βλέφαρα, καὶ μάλιστα τοῦτο πάσχομεν μετὰ τὴν 15 τροφήν, ὅτε πολλὴ ἢ ἀπὸ τῶν σιτίων ἀναθυμίασις. καὶ μὴν ἔτι καὶ ἐκ κόπων ἐνίω φησὶ γίνεσθαι ὕπνον· συντήκει γὰρ ὁ κόπος διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γινομένης θερμότητος τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ καὶ τοῖς ἐντέροις, καὶ ποιεῖ τὸν τρόπον τοῦτον τὰς ἀναθυμιάσεις καὶ παχυνόμενά τινα τῇ ἀνωθήσει συστήματα. συντηκτικὸν γὰρ ὁ κόπος καὶ τὸ σύντηγμα αὐτὸ ὥσπερ τροφή 35 ἄπεπτός ἐστιν, ἐὰν ἢ θερμὸν καὶ διὰ θερμότητα γινόμενον, ἀλλὰ μὴ ψυχρόν, ὥσπερ ἔνια ὀρώμεν 20 συντήγματα· ἂν γὰρ μὴ ἢ ἢ θερμότης συντήκουσα οὐκ ἔστιν ἢ ἀνωθήσις ῥαδίᾳ· τοῦ γὰρ θερμοῦ τὸ ἀνωθεῖν. ἀλλὰ καὶ ἐν νόσοις τισὶν ὀρεῖται τοῦτο, φησὶν, ὅταν ἀπὸ περιττώματος ὑγροῦ καὶ 5 θερμοῦ ὄσιν, οἶον συμβαίνει ἐν τοῖς πυρέττουσι καὶ τοῖς ληθάργοις. διὰ γὰρ τοῦ θερμοῦ τὰ ὑγρὰ ἀνωθεῖται· παραπλησίως καὶ τοὺς ὕπνους τὸν εἰρημένον τρόπον ἐμποιεῖ. ἔτι δὲ καὶ τοῖς ἐν τῇ πρώτῃ καὶ νηπιώδει ἡλικίᾳ τοῦτ' αὐτὸ ἐπισυμβαίνει· τὰ γὰρ παιδία ὀρώμεν, φησὶν, 25 ὅτι καθεύδει πλεῖστον διὰ τὴν τροφήν, ἣν δέχεται τὸ κατ' αὐτὰ σῶμα, φέρεσθαι 8 μάλιστα εἰς τὰ ἄνω αὐτῶν μέρη, καὶ δῆλον τοῦτο ὅτι τὰ ἄνω αὐτῶν μέρη ὑπερβάλλει καὶ οὐκ ἀναλόγως ἔχει πρὸς τὰ κάτω ἐν τῇ αὐτῶν νηπιώδει ἡλικίᾳ, διὰ τὸ εἰς ταῦτα γίνεσθαι τὴν 10 ἀΰξησιν. ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς αἰτίας καὶ ἐπίληπτα τὰ παιδία γίνεταί, ὅτι δηλονότι πολλὴ γίνεται ἐν αὐτοῖς ἢ ἀνωθήσις τῆς τροφῆς· ἔοικε γὰρ τὸν τρόπον τοῦτον τῇ ἐπιλήψει ὁ ὕπνος, εἰ καὶ μὴ 30 ἔστιν, ὡς προείρηται, ὕπνος <ἢ ἐπιλήψις>, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, φησὶ, καθεύδουσιν ἐπισυμβαίνει 10 τὰ ἐπιληπτικά ταῦτα πάθη, καὶ μᾶλλον καθεύδοντες ἀλίσκονται τούτοις ἢ ἐγρηγορότες. φερόμενον γὰρ πολὺ ἄνω τὸ ἐκ τῆς τροφῆς πνεῦμα <καταβαῖνον πάλιν> ὀγκοῖ τὰς φλέβας· ἐν γὰρ τῷ ὕπνῳ μάλιστα τὸ θρεπτικὸν ἐνεργεῖ τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ὕπνουστας μάλιστα τὰ ἐπίληπτα γίνεται πάθη, ὡς εἴρηται, ἢ εἰς τοὺς ἐγρηγορότας. ἀνάγκη γὰρ τοῦ μὲν 35 ἀναγομένου πολλοῦ ὄντος, τοῦ δέ, καθὼς εἴρηται, ἀντιστρόφως καταφερομένου, ὀγκοῦσθαι καὶ συνθλίβεσθαι τὰς φλέβας, καὶ τοὺς πόρους συνθλίβεσθαι αὐτούς, ἥτοι τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν δι' ἧς ἢ ἀναπνοή, ἢ στενωθείσης ἀργεῖ πάντως ἢ εἰσπνοή, κἀντεῦθεν αἱ ἐπιλήψεις ἐπισυμβαίνουνσιν. οὐ χάριν φησὶ καὶ λυσιτελεῖς εἶναι μὴ χρῆσθαι τοῖς νέοις πολλῶ τῷ οἴνῳ ἢ ταῖς αὐτῶν τίτθαις· οὐδὲν γὰρ διαφέρει 15 τοῦτο· ἢ γὰρ αὐτῶν τροφή τῶν παιδίων, ὡς δῆλον, ἐστὶ τροφή, ἀλλ' ἀναγκαῖον πίνειν ὕδαρά τὰ

Arist.456b21—457a16

2 εὐρίπου VLR   8 ῥέψῃ M, ῥέψει VLR   11 αἶραι LR   ei] οἱ R₂   12 πιόντες] ποιόντες M   13 ἄρα
δι' ἀναγωγὴν VLR   24 συμβαίνει R   27 αὐτῶν Vollgraff, αὐτῇ codd.   30 ἢ ἐπιλήψις inserui   τὸ om. M
31 ἢ] οἱ R₁   32 καταβαῖνον πάλιν inserui   37 συμβαίνουσιν M

ποτά. ὁ γὰρ οἶνος πνευματώδης, φησί, καὶ ἀναθυμιάσεις πλείστας ποιῶν, καὶ μάλιστα ὁ μέλας. οὕτω δέ, φησίν, ἐν τοῖς νηπίοις εἰσὶ τὰ ἄνω πλήρη τροφῆς ἢ τὰ κάτω, ἀσυμμέτρως, ὥστε διὰ πέντε μηνῶν οὐδὲ στρέφουσιν ὅλως διὰ τὸ βάρος ταῦτα τοὺς ἀχένας. καθόλου γὰρ ὡσπερ τοῖς μεθύουσιν ἀναφέρεται πλείστη ὑγρότης 5 ἄνω, οὕτω δὴ καὶ τοῖς παιδίοις αὐτοῖς. ἴσως δ' εὐλογον τοῦτο, φησίν, εἶναι αἷτιον καὶ τοῦ ἡρεμεῖν ἐν τῇ μήτρᾳ τὰ ἔμβρυα, τὸ πλήρες τῆς ὑγρότητος. ἀλλὰ μὴν φίλυπνοι, φησίν, εἰσὶ καὶ οἱ ἀδηλόφλεβοι, ἦτοι οἱ λεπτὰς φλέβας ἔχοντες, καὶ οἱ νανώδεις καὶ οἱ μεγάλοκέφαλοι διὰ τὴν αὐτὴν ἅπαντες αἰτίαν· τῶν μὲν γὰρ αἱ φλέβες στεναὶ οὖσαι ὀγκοῦνται μάλιστα, καὶ οὐ βραδίως δι' αὐτῶν διαρρεῖ τὸ ὑγρόν, τοῖς δὲ νανώδεσι καὶ μεγάλας ἔχουσι 10 τὰς κεφαλὰς πρόδηλον ὡς ἄνω ἢ ὀρμὴ τῆς τροφῆς πολλὴ καὶ ἡ ἀναθυμιάσεις, καὶ διὰ τοῦτο οἱ τοιοῦτοι, ὡς εἴρηται, φίλυπνοὶ εἰσιν. οἷς δὲ εὐρύτεραι αἱ φλέβες, οἱ τοιοῦτοι οὐχ ὑπνώδεις διὰ τὸ ἔχειν τοὺς πόρους καὶ τὰς διόδους τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἀναθυμιάσεων εὐρύτερας, ὥστε μήτε ἐγκλισμούς καὶ ὀγκώσεις τῶν φλεβῶν καὶ συνθλίψεις ἐν αὐτοῖς γίνεσθαι, ἐὰν μή τι τῶν εἰρημένων ἄλλων παθῶν ἔχωσιν οἱ εὐρείας ἔχοντες τὰς φλέβας, ἦτοι ὧσιν ἢ νανώδεις ἢ μεγαλοκέφαλοι. ἀλλ' οὐδ' οἱ μελαγ- 15 χολικοί, φησίν, ὑπνώδεις εἰσίν. ἢ γὰρ μέλαινα χολή, φύσει ψυχρὰ οὔσα, τὸν θρεπτικὸν τόπον ψυχρότερον ποιεῖ, καὶ τὰ ἄλλα μόρια, ὅπου ἂν ὑπάρχη, καταψυγμένου γοῦν τοῦ ἐντὸς οὕτω δὴ τόπου οὐ γίνεται πλῆθος ἀναθυμιάσεως τοῖς τοιοῦτοις ὑφ' ἧς, ὡς εἴρηται, τὰ τοῦ ὕπνου τὴν αἰτίαν ἔχει, καὶ ἔοικε τὰ τῶν μελαγχολικῶν σώματα φυτοῖς ἐν ξηροτέροις καὶ ἀνίκμοις τόποις οὔσι. διὰ τοῦτο καὶ ἐν ἐνδείᾳ τροφῆς εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ, καὶ 20 βρωτικοὶ ποθοῦντες ἀεὶ τρέφεσθαι· ξηροὶ γάρ εἰσιν ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου πάθους, καὶ ὡσπερ οὐδὲν ἀπολελαυκότες, οὕτως ἐπὶ πλεῖστον διάκεινται, καὶ ἀεὶ ζητοῦντες τροφήν, ὡς ὀρῶμεν τοὺς τὰς κοιλίας ἔχοντας ψυχροτέρας πλεῖστον πεινῶντας, καὶ τροφῆς χηρῶντας διὰ ταύτην δηλονότι τὴν αἰτίαν.

Ἔστι τοῦτο καὶ ἐν ἐνδείᾳ τροφῆς εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ, καὶ 20 βρωτικοὶ ποθοῦντες ἀεὶ τρέφεσθαι· ξηροὶ γάρ εἰσιν ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου πάθους, καὶ ὡσπερ οὐδὲν ἀπολελαυκότες, οὕτως ἐπὶ πλεῖστον διάκεινται, καὶ ἀεὶ ζητοῦντες τροφήν, ὡς ὀρῶμεν τοὺς τὰς κοιλίας ἔχοντας ψυχροτέρας πλεῖστον πεινῶντας, καὶ τροφῆς χηρῶντας διὰ ταύτην δηλονότι τὴν αἰτίαν.

Ἔστι τοῦτο καὶ ἐν ἐνδείᾳ τροφῆς εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ, καὶ 20 βρωτικοὶ ποθοῦντες ἀεὶ τρέφεσθαι· ξηροὶ γάρ εἰσιν ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου πάθους, καὶ ὡσπερ οὐδὲν ἀπολελαυκότες, οὕτως ἐπὶ πλεῖστον διάκεινται, καὶ ἀεὶ ζητοῦντες τροφήν, ὡς ὀρῶμεν τοὺς τὰς κοιλίας ἔχοντας ψυχροτέρας πλεῖστον πεινῶντας, καὶ τροφῆς χηρῶντας διὰ ταύτην δηλονότι τὴν αἰτίαν.

Ἔστι τοῦτο καὶ ἐν ἐνδείᾳ τροφῆς εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ, καὶ 20 βρωτικοὶ ποθοῦντες ἀεὶ τρέφεσθαι· ξηροὶ γάρ εἰσιν ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου πάθους, καὶ ὡσπερ οὐδὲν ἀπολελαυκότες, οὕτως ἐπὶ πλεῖστον διάκεινται, καὶ ἀεὶ ζητοῦντες τροφήν, ὡς ὀρῶμεν τοὺς τὰς κοιλίας ἔχοντας ψυχροτέρας πλεῖστον πεινῶντας, καὶ τροφῆς χηρῶντας διὰ ταύτην δηλονότι τὴν αἰτίαν.

Ἔστι τοῦτο καὶ ἐν ἐνδείᾳ τροφῆς εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ, καὶ 20 βρωτικοὶ ποθοῦντες ἀεὶ τρέφεσθαι· ξηροὶ γάρ εἰσιν ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου πάθους, καὶ ὡσπερ οὐδὲν ἀπολελαυκότες, οὕτως ἐπὶ πλεῖστον διάκεινται, καὶ ἀεὶ ζητοῦντες τροφήν, ὡς ὀρῶμεν τοὺς τὰς κοιλίας ἔχοντας ψυχροτέρας πλεῖστον πεινῶντας, καὶ τροφῆς χηρῶντας διὰ ταύτην δηλονότι τὴν αἰτίαν.

Ἔστι τοῦτο καὶ ἐν ἐνδείᾳ τροφῆς εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ, καὶ 20 βρωτικοὶ ποθοῦντες ἀεὶ τρέφεσθαι· ξηροὶ γάρ εἰσιν ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου πάθους, καὶ ὡσπερ οὐδὲν ἀπολελαυκότες, οὕτως ἐπὶ πλεῖστον διάκεινται, καὶ ἀεὶ ζητοῦντες τροφήν, ὡς ὀρῶμεν τοὺς τὰς κοιλίας ἔχοντας ψυχροτέρας πλεῖστον πεινῶντας, καὶ τροφῆς χηρῶντας διὰ ταύτην δηλονότι τὴν αἰτίαν.

Ἔστι τοῦτο καὶ ἐν ἐνδείᾳ τροφῆς εἰσιν οἱ τοιοῦτοι ἀεὶ, καὶ 20 βρωτικοὶ ποθοῦντες ἀεὶ τρέφεσθαι· ξηροὶ γάρ εἰσιν ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου πάθους, καὶ ὡσπερ οὐδὲν ἀπολελαυκότες, οὕτως ἐπὶ πλεῖστον διάκεινται, καὶ ἀεὶ ζητοῦντες τροφήν, ὡς ὀρῶμεν τοὺς τὰς κοιλίας ἔχοντας ψυχροτέρας πλεῖστον πεινῶντας, καὶ τροφῆς χηρῶντας διὰ ταύτην δηλονότι τὴν αἰτίαν.

Arist. 457a16—457b14

3 διὰ τὸ βάρος om. H   5 φησί τοῦτο M   9 μάλιστα] μᾶλλον M   16 ὑπάρχει M   18 ὑφ'] ἀφ' M
 19 ἀεὶ οἱ τοιοῦτοι M   22 τροφῆς M, τροφήν VLR   23 παλλίρροια VL   25 ἦτοι τὰ ἄνω μέρη om. H
 28 τὰ (alt) om. M   30 ὁ om. VLR   33 εἶναι post ὕπνου M   34 καὶ οὐκ ἀκριβέσιν: et non accuratis ac
 perfectis H   35 μὲν κενὴ οὔσα M

φησιν ὡς ἐπισυμβαίνει ἂν ἴσως τὸ εἰρημένον ὡσπερ ἐν τοῖς σώμασιν εἰς ἃ ἀθρόον θερμὸν ὕδωρ ¹⁵
 ἐγγέεται γίνεταί φρίκη, τοῦ ἔξωθεν ψυχροῦ δι' ἀντιπερίστασιν αὐτίκα χωροῦντος εἴσω καὶ ψύχοντος
 καὶ κινουόντος καὶ τῇ καταψύξει τὴν φρικὴν ποιούντος, κἀνταῦθα γάρ, φησίν, ἴσως τοῦ θερμοῦ, ὡς
 εἴρηται, ἀνιόντος τὸ κατὰ φύσιν ἐν τῷ περὶ τὸν ἐγκέφαλον τόπῳ ἐνὸν ψυχρὸν ἀθροίζεται καὶ
 5 χωρεῖ εἴσω ἀντιπεριστάμενον, καὶ καταψύχει καὶ ὑποχωρεῖν καὶ ἐξαδυνατεῖν ποιεῖ
 τὸ ἐνταῦθα κατὰ φύσιν θερμὸν, ὅτι οὐδὲν ἐνυπάρχον μετὰ τοῦ ὑγροῦ, ὡς ἐντεῦθεν ἀκολουθεῖν
 τὴν κάτω φορὰν τῆς σωματοειδοῦς ἀναθυμιάσεως καταψυχθείσης. καὶ μὴν ἔτι πρὸς τούτοις, ὡς εἴρηται,
 τρίτον παραπλησίως φησὶν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ προτεθέντος ἀπορήματος, ὅτι συμβαίνει ἂν δὲ προεῖρηται
 πολλῆς τῆς τροφῆς ἅμα ἐμπιπτούσης καὶ βαρυνούσης, ἣν ἀνάγει, καθὼς προεῖρηται,
 10 τὸ θερμὸν, ὡσπερ καὶ τὸ πῦρ πολλῶν ἐπιτεθέντων ξύλων τῷ βάρει πνίγεται πως καὶ
 καταψύχεται, ἕως ἂν ταῦτα κατ' ὀλίγον ὑπ' αὐτοῦ καταπεφθῇ καὶ δαπανηθῇ. καὶ γὰρ
 καὶ ὁ ὕπνος, ὡσπερ προεῖρηται, γίνεταί τῆς σωματοειδοῦς ἀναθυμιάσεως πρότερον ²⁰
 ἄνω φερομένης ὑπὸ τοῦ θερμοῦ πρὸς τὴν κεφαλὴν διὰ τῶν φλεβῶν. ὕστερον δὲ
 ὅταν τῷ πλήθει ὑπερβάλλῃ τὸ ἀνωθούμενον, βαρούμενόν πως καὶ ἀντιστρέφει καὶ κάτω
 15 ῥεῖ περὶ τὴν καρδίαν, ἣν ὡσπερ ἐπιβαρύνον καὶ κατακλείον καταψύχει, ἐπιτιθέμενον μέχρις ἂν διαλυθῇ
 καὶ καταπεφθῇ ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ θερμοῦ· ὥστε τὸν μὲν ὕπνον, εἴτουν τὸν δεσμὸν αὐτόν, διαλυθῆναι, ἀπαλλαγῆναι
 δὲ τῆς ἐντεῦθεν κατοχῆς καὶ ἀκίνησίας ἐγγενέσθαι τῷ ζῳῷ καὶ ἐγγήγορσιν. ἐντεῦθεν γάρ, φησίν, ἐπισυμβαίνει
 τοῖς ἀνθρώποις, οἳ μόνον τῶν ἄλλων ζῳῶν ὄρθιοί εἰσι, καὶ νυστάζειν τε καὶ καταπίπτειν ἐν τῷ ²⁵
 καθεύδειν, ὑποσπώμενον, φησί, τοῦ ἀναφερομένου καὶ ἀνάγοντος τοῦ κατὰ φύσιν θερμοῦ.
 20 ταύτας μέντοι τὰς τρεῖς ἐπιλύσεις τοῦ ἠπορημένου διελθάν οὕτως ἐπειτὰ φησι· μήποτε ἐνδεχόμεναί
 εἰσιν αὐταί, ἥτοι δοξαστικαὶ καὶ οὐκ ἀκριβεῖς, καὶ οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν προεῖρημένων ἢ αἰτία τῆς καταψύξεως,
 ἀλλὰ μάλιστα κυρίως ἐστὶ τὸ τῆς καταψύξεως αἴτιον ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον τόπος,
 κατὰ φύσιν τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῷ σώματι ψυχρότατος ὢν, ἢ ὅπερ ἔστιν ἐν τισὶ τῶν ζῳῶν ³⁰
 ἀνάλογον ὡς ὁ ἐγκέφαλος. καὶ τοίνυν, φησίν, ὡσπερ ἡ ἀτμὶς ἢ γινομένη ὑπὸ τῆς τοῦ
 25 ἡλίου θερμότητος ἀπὸ τῶν ὑγρῶν σωμάτων καὶ ὑδατηρῶν ἀνάγεται μὲν ὑπὸ τοῦ θερμοῦ μέχρι
 τινός, ὅταν δὲ γένηται εἰς τὸν τόπον τὸν ἀνώτερον τὸν ὑπὲρ τὴν ἀντανακλωμένην θερμότητα
 τὴν ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ὅς ἐντεῦθεν καὶ ψυχρός ἐστὶ, καταψύχεται, καὶ συστᾶσα καὶ παχύτερα γενομένη
 καὶ βαρηθεῖσα καταφέρεται πάλιν γενομένη προδήλως ὕδωρ· τὸν αὐτὸν τρόπον ἄνεισι μὲν ³⁵
 μέχρι τινός ἢ ἀπὸ τῆς τροφῆς ἀναθυμιάσις ὑπὸ τοῦ θερμοῦ, μέχρι δηλονότι τοῦ περὶ τὸν
 30 ἐγκέφαλον, ὡς εἴρηται, τόπου, ὅς ψυχρότατός ἐστιν, εἴτα καταψυχρανθεῖσα πάλιν ἀντιστρέφει καὶ
 παλιρροίας ἄρχεται μέχρι καὶ ἐς τὴν καρδίαν, καὶ τοῦ καθεύδειν τὴν αἰτίαν τὸ ζῳῶν ἐντεῦθεν λαμβάνει. ὅθεν
 δὴ καὶ ἐν τῷ καταψύχεσθαι καὶ ἀντιστρέφειν, φησί, τὸ μὲν περιττωματικὸν αὐτῆς εἰς φλέγμα συνί-
 σταται, κἀντεῦθεν γίνονται οἱ κατάρροι καὶ τὰ ἀπορριπτόμενα περιττωματικὰ ὑγρά ἐκ τῆς
 κεφαλῆς· ὅσον δὲ ὑγιὲς αὐτῆς καὶ ἄνοσον ἀντιστρέφει ἄλυτον καὶ συνιστάμενον εἰς τὸν περὶ τὴν καρδίαν ⁵
 35 τόπον, καταψύχει τὸ ἐνταῦθα θερμὸν, καὶ τοῦτο μὲν ἔστιν ἢ τοῦ ὕπνου αἰτία καὶ τῆς κατα-
 ψύξεως, καίπερ τῆς ἀναθυμιάσεως σφῶδρα θερμῆς οὔσης· κἀντεῦθεν δεσμεῖται τὸ ζῳῶν
 καὶ ἄργεῖ. ἐγείρεται δὲ καὶ αὐθις ἐνεργεῖ ὅταν πεφθῇ τὸ κατενεχθέν, καὶ κρατήσῃ ¹⁰
 καὶ περιγένηται ἢ συνωσθεῖσα καὶ συνθλιβεῖσα περὶ τὴν καρδίαν θερμότης, καὶ διακριθῇ
 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν θερμοῦ τότε σωματωδέστερον καὶ ὑλικώτερον αἷμα καὶ

Arist. 457b15—458a12

5 ἐξαδυνατεῖν om. H
 19 τοῦ (alt.) om. VLR
 33 ἀπορριπτόμενα VLR

11 ἂν om. M
 21 προεῖρημένων M, εἰρημένων VLRH
 29 τροφῆς om. M

18 νυστάζειν M
 31 παλιρροίας VL

αὐτὸ τὸ καθαρώτερον. ἔστι δὲ λεπτότερον μὲν καὶ καθαρώτερον, φησίν, αἷμα δὲ γίνεται ἐν τῇ κεφαλῇ, παχύτερον δὲ καὶ θολερώτερον καὶ περιττωματικὸν τὸ ἐν τοῖς κάτω μέρεσιν. ἔστι γὰρ δὴ, φησί, καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις, εἴτουν ἐν τοῖς Περι 15 ζῶων μορίων, διώρισται, κυρίως ἀρχὴ τοῦ αἵματος ἢ καρδία· ἐνθα δὴ διακρίνεται τελείως 5 ἄπεπτον εἰς αὐτὴν τέως παραπεμφθὲν παρὰ τοῦ ἥπατος διὰ φλεβῶν ὡς ἀγγείων τινῶν, κάκεϊθεν εἰς πάντα διακεκριμένον μετὰ τὴν πέψιν διαδίδοται. ἔστι γὰρ ἐνταῦθα δεχομένη τῇ καρδίᾳ ἢ μέση λεγομένη τῶν ἐκατέρωθεν δύο θαλαμῶν αὐτῆς, εἴτουν τῶν καλουμένων κοιλιῶν αὐτῆς· ἥτις δὴ ἐκατέρα θαλάμη αὐτῆς, ἦτοι αἰ ἐκατέρωθεν κοιλίας τῆς μέσης, δέχονται τὸ ἀπὸ τῆς τροφῆς ὑγρὸν, ἄπεπτον ἔτι παραπεμπόμενον εἰς τὴν καρδίαν διὰ τῶν εἰρημένων φλεβῶν ἀπὸ τοῦ ἥπατος διηκουσῶν καὶ διακονουσῶν εἰς τὴν καρδίαν, 10 δύο οὐσῶν· τῆς τε μεγάλης καλουμένης καὶ τῆς ἄορτῆς, ἐκατέρας τὸ μέρος παραπεμπούσης εἰς ἐκατέραν τῶν περὶ τὴν μέσσην θαλαμῶν τῆς καρδίας· γίνεται δὲ τοῦ παραπεμφθέντος ἢ τελεία διάκρισις ἐντεῦθεν ἐν αὐτῇ τῇ μέσῃ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐτέρας, φησίν, ἐστὶ πραγματείας 20 καὶ σπουδῆς, ἦτοι τῆς Περι ζῶων μορίων καὶ Περι ζῶων ἱστορίας. ὁ δ' οὖν ἐνταῦθα προτεθειμένον ἦν, ὅτι διὰ τὸ γίνεσθαι μετὰ τὴν τροφήν αὐτίκα τὸ αἷμα ἀδιάκριτον, ὡς εἴρηται, 15 καὶ ἀτελὲς οὕτω πρὶν ἐν τῇ καρδίᾳ γενέσθαι, ὁ ὕπνος τῷ ζῳῷ ἐπακολουθεῖ τὸν δηλωθέντα τρόπον, ἕως ἂν διακριθῆ, καὶ τὸ καθαρώτερον τὸν ἄνω λάβη τόπον, ὡς εἴρηται, τὸ περιττωματικὸν δὲ καὶ θολερώτερον καὶ παχύτερον τὸν κάτω, ὅτε δὴ καὶ τοῦ δεσμοῦ ἀπαλλαγὴν τὸ ζῳον τοῦ 25 ἐκ τῆς τροφῆς εἰρημένου βάρους ἐγείρεται.

Ὅτι μετὰ ταῦτ' ἐπαναλαμβάνων τὰ προειρημένα καὶ διοριζόμενος ἐν συμπεράσματι αὐτῶν διὰ τίνα 20 αἰτίαν τὸ καθεῦδειν γίνεται καὶ πῶς, φησίν ὅτι ἡ ἀντιπερίστασις τοῦ ἀναφερομένου σωματώδους ἀπὸ τῆς τροφῆς ὑπὸ τοῦ συμφύτου θερμοῦ ἀθρόα ἐπὶ τὸ πρῶτον αἰσθητήριον, ἦτοι περὶ τὴν καρδίαν, αὕτη ἐστὶν αἰτία τοῦ καθεῦδειν. ὕπνος δὲ ἐστὶν ἡ αὐτοῦ τοῦ πρώτου αἰσθητηρίου κατάληψις καὶ ὁ δεσμός ὥστε μὴ δύνασθαι 25 ἐνεργεῖν. γίνονται δέ, φησί, ταῦτα ἐξ ἀνάγκης τῷ ζῳῷ· οὐ γὰρ ἐνδέχεται, οὐδ' οἶόν 30 τέ ἐστὶν ὅλως εἶναι τὸ ζῳον καὶ παραμένειν ἄλλως καὶ ὅπως οὖν συνίστασθαι ἄνευ τῶν εἰρημένων· ἀνάγκη γὰρ τρέφεσθαι τὸ ζῳον, εἰ ὅλως διαμένειν ἐφ' ὅτι οὖν μέλλει. τῇ τροφῇ δὲ ἐπισυμβαίνει ἐξ ἀνάγκης ὅσα εἴρηται, κἀντεῦθεν ὁ ὕπνος· καὶ ἐστὶν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ταῦτα δὴ τὰ ἐπισυμβαίνοντα τοῦ ζῳου, εἰ καὶ κατ' ἀνάγκην ἀπαραιτήτως ἔπεται καὶ ἐπισυμβαίνει. ἀνάπαυσις γὰρ ἐντεῦθεν· σφίξει δὲ τὸ ζῳον, φησίν, ἢ ἀνάπαυσις.

Arist. 458a12—32

1 φησι post μὲν M   3 δὴ om. M   4 μορίους VLR   5 παρὰ τοῦ ἥπατος om. H   8 τῆς (prius)
om. VLR   9 ἥπατος M   10 καλουμένης VLR Ar., λεγομένης M   11 τοῦ τοῦ M   15 οὕτω om.
MH   18 βάρους M   25 ἄνευ VLR, ἄνα M

ADNOTATIONES ALIQUOT IN THEODORI METOCHITAE PROOEMIUM ET IN COMMENTARIUM IN
DE SOMNO ET VIGILIA LIBRUM

ad p. 11.4—18

11.4 Τυφλοῖς ὀλίθους ἐμποιεῖν παγγάλεπον (*malignum*) κτλ. Hoc dictum neque in Pythagorae Aureo Carmine (Cf. P. C. van der Horst Les Vers d'Or Pythagoriciens Diss. Leyde 1932, imprimis pp. XXXIV sqq.) neque in Symbolis, quae vocantur (cf. Diels-Kranz Vors. 5 58C et auctores p. 466.38 sq. enumeratos) invenitur. 6 ἄδηλος τύχη cf. S.V.F. II 965—973.

12 ἤντιναοῦν cf. Renauld Étude de la Langue et du Style de Michel Psellos Paris 1920 p. 20 „Les pronoms et les interrogatifs (et les indéfinis qui s'y rattachent) ont très souvent leur sens modifié par la particule οῦν qui se greffe sur leur corps (cf. infra 12.13, al. saepe). τε fortasse inserendum. 13 κατιθύνων attice κατευθύνων.

17 βαθύνους cf. *Arist. Pepl. 9 fr. 640 R p. 398.16; Th. L. G. s.v. 18 θαυμαστόν οἶον ὑψίνου κτλ. (de voce cf. Th. L. G., ubi invenies Greg. Naz. Ep. 63 τὸ τῆς ψυχῆς εὐφυῆς καὶ ὑψίνου). Aristotelem et Platonem numquam sine admiratione nominat, quin etiam in deorum numero paene habet (cf. Sathas Μεσσαϊωνικὴ Βιβλιοθήκη Α, p. ζγ'). Theodorus persuasum habet neminem cum illis quod ad scientiam pertinet comparari posse, negat quicquam novi inveniri posse praeter ea quae illi iam invenerant. Itaque tempus frustra absumas si aemulari, in errore verseris si emendare velis. Sententiam exprimit haud dubiis verbis in epistula ad Nicephorum Chumnum amicum (de hoc Peripateticae philosophiae sectatore, qui Platonicos summo odio insectabatur, vide Krumbacher p. 479): Πλάτωνος μὲν γὰρ καὶ Ἀριστοτέλους σοφίαν ὅστις μὴ μέγα καὶ μέγιστον οἴεται χρῆμα καὶ θαυμαστόν ἢ καὶ πλέον θαυμαστοῦ ἐν παντί γε τῶν ἀνθρώπων βίῳ, οὐ νοῦν ἔχειν ἡγοῦμαι· πάντα δὲ τὰ ἐκείνων, ὡσπερ ἐκείνοι φασὶ τὰ τῆς Πυθίας, ἀρκεῖν, ὅτι ἐκείνοις εἴρηται καὶ δέδοκται, καὶ τούτων πλέον μῆτε ζητεῖν μὴδὲν, μὴδὲ προσεπινοεῖν περαιτέρω πειρᾶσθαι, μῆτε προσεξευρίσκειν, ἀλλὰ ἀρκεῖν νομίζειν ἐξηγητὰς καθῆσθαι· οὐκ ἂν ἔγωγε βουλοίμην ἂν, οὐδ' ὡς ἔστιν, ἐπ' οὐμενοῦν αὐτοῖς ἀντεπεξίέναι. (Boissonade Anecd. Nova Paris. 1844 p. 49 errore hanc epistulam Chumno asseribit, cf. Sathas p. ξε'. Interpunctionem emendavi). Nonnumquam etiam Aristotelem Platoni praefert, „quod ille veritatis magis quam artis studiosus dictionis flosculos, Philosopho quippe indignos, respuat, nec umquam cavillationibus et argutiis lectorem

ad p. 11.18—21

offendat" (I. Bloch Specimina operum Th. Met. Hauniae 1790 p. 108; Misc. ed. Kiessling κα' p. 170 sqq.) Laudes quam maximas affert Misc. κα' p. 82: Καί μοι δοκεῖ καθάπερ τις βουλευτῆς τῆς φύσεως καὶ πάρεδρος ὁ θαυμαστός Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς αὐτῆς φιλοτεχνήσεσι καὶ ἐργασίαις, καὶ ἅπαντ' ἐντελέστατα εἰδώς τε καὶ λέγειν ἔχων, καὶ ¹⁾ κατάπεμπτός τις ἡμῖν ἐπὶ τούτοις αὐτῆς διάκονος ἐπιτυχέστατα καὶ πᾶσαν ἀλήθειάν τε καὶ ἀκρίβειαν περὶ τῶν αὐτῆς ἐκάστων ἀγγέλλειν, ὅπως ποτ' ²⁾ ἔχει, καὶ μεθ' οἶων τῶν ὑποκειμένων ἐσκεύασται, καὶ πρὸς ὃ βέλτιστον τῶ τεχνίτῃ καὶ χρήσιμον αὐτῷ γέ τι ἐκάστω καὶ τῷ παντί· οὕτω δὲ πάντα καθόλου τε καὶ κατὰ μέρη τὰ τῆς φύσεως προτίθεται καὶ τελεσφόρος ἐστὶ γνώμων, καὶ νομίζει πάντ' ἀνευθεῶς, καὶ οὐδὲν ὅτι οὐ. Quod iudicium suo more saepe affert. Cf. illud Averrois: „credo enim, quod iste homo fuit regula in natura et exemplar, quod natura invenit ad demonstrandam ultimam perfectionem humanam in materiis" (Grabmann M. A. Geistesleben II p. 83). Quid Latini sentiant exposuit M. Grabmann Mittelalterliches Geistesleben II p. 62 sqq.: „Aristoteles im Werturteil des M.A." Alio modo Albertus Magnus dicit: „Dicit aliquis forsitan nos Aristotelem non intellexisse et ideo non consentire libris eius et ad illum dicimus quod, qui credit Aristotelem fuisse deum, ille credere debet quod nunquam erravit; si autem credit ipsum esse hominem, procul dubio errare potuit sicut et nos" (Physic. VIII tr. 1 c. 14 cf. Grabmann op. laudat. p. 82). Sed non est huius loci exponere quantum inter se differant commentatores Aristotelis qui ultima Byzantii aetate floruerunt et Scholastici.

20 δυσθήρατον... καὶ δύσληπτον cf. Plut. Quomodo adol. 17 E ἢ δὲ περὶ ταῦτ' (sc. poemata) ἀλήθεια... εὐ μάλα δυσθήρατός ἐστι καὶ δύσληπτος. κομιδῆ cf. Praef. p. XXV et infra pp. 11.28; 12.30; ἀμηγέπη 11.23; ἀμέλει 12.1; 12.30. 21 ἐπιβούλω σκοπῶ καλύπτων τάνδον τοῖς πολλοῖς ἀόρατα De obscuritate Philosophi saepe queritur. Vide Misc. γ': περὶ τῆς ἀσαφείας τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους συνταγμάτων, ubi Arist. reprehendit quod verbis minime claris usus sit, de consulto videlicet, ut profanum vulgus arceat; deinde quod saepe, ut eis qui ante eum studiis philosophiae incubuissent palmam eriperet, easdem atque illi sententias protulerit, sed ita obscuris interpretationibus involutas, ut ipse eas invenisse videretur.

¹⁾ καὶ conicio, ἢ Kiessling

²⁾ ποτ' Bloch p. 48, Sathas p. ξε', τότ' Kiessling.

E.g. Misc. p. 26 ταῦτά τῷ ἀνδρὶ (i.e. Platoni) λέγει (sc. Aristoteles), καὶ εἰ λανθάνειν πειράται δι' ἐρμηνείας ἄλλης, καθ' ὅσον οἶόν τέ ἐστιν ἐπικυρπτόμενος, κτλ. Denique perhibet Aristotelem, gloriae laudisque studio (δοξοσοφία) tantopere incubuisse, ut „partim astronomiam, quam a Chaldaeis inventam, Pythagoras et Plato Graecos docuerant, sibi vindicaret, partim eloquentiae regulas tradiderit, non questus causa, sed ut in omnibus scientiarum generibus regnare videretur” (Bloch p. 43, Misc. δ').

28 ἐπιχειρήματα cf. Arist. τθ 11.162a15, Trendelenburg Elementa Logices Aristoteleae ⁴ Berol. 1852 p. 104 sq. **12.9 τὸ λαβυρινθώδες** cf. Niceph. Gregoram in oratione funebri quam post Theodori obitum habuit: „οὗτος, ὁ τῆς Ἀριστοτελικῆς γλώττης τὰς λαβυρινθώδεις ἀπλώσας (Hist. X 2 p. 478.17 ed. Bonn.). **12 ξὺν c.dat.** cf. 17 et Praef. p. XXV et adn. ad 13.9 **26 ὦ φίλτατ' ἔμοι:** „κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀποτείνεται πρὸς Νικηφόρον τὸν Χοῦμμον.” Sathas p. πβ'. **35 ὡς ἄρ' ἔδοξέ μοι κατὰ καιρὸν εἶναι** κτλ. Ordinem quem servat est hic:

Physica, De anima, De caelo, De generatione et corruptione, De memoria et reminiscencia, De somno et vigilia, De insomniis, De divinatione per somnum, De motu animalium, De brevitae et longitudine vitae, De iuventute et senectute et vita et morte, De animalium incessu, De partibus animalium, De generatione animalium, Meteorologica, De sensu et sensibili.

Codex M ordinem mutavit, nam secundum Bessarionem post Physica „ἔπονται τὰ περὶ οὐρανοῦ· εἶτα τὸ περὶ γενέσεως· εἶτα τὸ περὶ ψυχῆς”, cf. Sathas πγ'.

COMMENTARIUM CAPUT I

13.2 συμπεραίνειν τὸν λόγον invenitur ap. Philop. K 82.27, Γ 52.5, μ 113.29. Frequentius ap. comm. συμπεραίνεσθαι τὸν λόγον, e.g. *Alex. τι 97.31, Mi. P.N. 18.17 al., cf. Simpl. Φ 6.27 (βιβλίον).

3 ἐν προοιμίῳ plur. etiam *Ar. ρ 1441b33 (ἐν τοῖς προοιμίῳ), sine articulo Philop. ψ 194.27 al., Th. Metoch. Astronomic. Prol. edd. Sathas op. laud. ρ', Misc. 31, 91 al. saepe. **σκοπετέον c.** Ar. ΠΜ.

5 καὶ εἰ c. Ar. ΜΦ. **6 κάκ τίνος αἰτίας,** Ar. διὰ τίνα αἰτίαν. Ab uno exemplo disce morem Nostri Aristotelis verba commutantis: Ar. 453b14 et 20 καὶ διὰ τίνα αἰτίαν — Th. κάκ τίνος αἰτίας; Ar. 453b17 διὰ τίνα αἰτίαν — Th. διὰ τί, Ar. 455b13 δι' ἣν δ' αἰτίαν — Th. διὰ τίνα αἰτίαν, Ar. 457a8 διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν — Th. ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς αἰτίας, Ar. 457b2 διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν — Th. διὰ ταύτην δηλονότι τὴν αἰτίαν. Cf. Georgios Choïroboskos III p. 251 Sp. Παράφρασις δὲ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν λέξεων κατὰ τὸ ποσὸν τῶν αὐτῶν, ὡς <ὁ> τὸ 'μῆνιν ἄειδε θεά' παραφράζων εἶπε· 'τὴν ὀργὴν εἶπέ, ὃ Μοῦσα'. et ibid. Περίφρασις ἐστὶ περισσὴ φράσις διὰ πλείονων λέξεων ἐν τι σημαίνουσα, ὡς ὅταν ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν 'μὰ τὸν θεόν' εἴπη τις 'μὰ τὴν φοβεράν ἡμέραν τοῦ θεοῦ'. οὐδὲ γὰρ πλέον τι ἐσήμαινε

διὰ τῶν πολλῶν τούτων λέξεων εἰ μὴ τὸν θεόν. Cf. E. Stemplinger Das Plagiat in der gr. Lit. p. 118 sq. al., B. Wijkström Studien über Parafrazen i Latinsk Prosa Göteborg 1937 p. 11. Quod ad Theodorum attinet, vide insuper quae Th. Kiessling (Th. Met. Miscellanea Lipsiae 1821, Praef. p. V) admonet: „ut a se dicta vel rationibus confirmet Theodorus, vel exemplis illustret, citat plus septuaginta scriptores Graecos, interdum ipsa eorum verba recitans, quae partim a lectione vulgata discedentia rem criticam iuvant. Quum autem loca citata etiam de industria mutet et ad suum consilium conformet, magna hic opus est cautione.” (Cf. Krumbacher Gesch. d. Byz. Litt. ² p. 552) **7 ἦτοι = nempe, scilicet.** Saepe ap. Psellum De interpr. (ed. Ald. Venet. 1503 f. M 1r—O 6r, cf. C.A.G. IV 5 p. XXXIV). **9 σὺν τούτοις,** Ar. πρὸς τούτοις. Notandum est praep. σὺν in hoc comm. alibi non inveniri (usum iam ap. Ar. rarissimum esse observavit Eucken Praep. pp. 29 sqq., vide Bz. Ind. 721a1, Tychon M o m m s e n Beiträge z. d. Lehre v. d. gr. Praepos. 1895, p. 356 sqq., al.). Contra Renauld Étude p. 166 et M o m m s e n op. laud. p. 490 docent usum et ap. Psellum et ap. Th. Met. in Misc. frequentissimum esse. Cf. Praef. p. XXV). **καὶ ἔθεν γίνεται** ipse addidit. cf. εν 2. **10 ὅτε δὲ οὐ** (om. ὀνειρώττουσι) c. Ar. ΦΓ. **11 μνησάν ἔχειν = meminisse,** cf. Sophocl. El. 392, Aristoph. Eq. 876, Plat. Legg. 798B, Ar. H 2.1165b33. Non exstare videtur ap. comm.

13 τὰ μέλλοντα . . . προορῶνται, cf. infra 23, al. saepe et Bz. Ind. 490a44: „ab eo usu atticæ dictionis, ex quo ad subiectum plurale gen. neutr. verbum numero singulari additur, admodum saepe Aristoteles recedit”. Kühner II 1³ 64 sqq. Waitz Organon I p. 535 ad 69b3. Renauld Étude p. 126 sqq. **14 τὰ προαιρετά** cf. ad 16. **15 ἐπὶ τῇ φύσει** (Ar. φύσει) cf. L.Sc. s.v. ἐπὶ c. dat. B 1 h according to. ἡ addidi; patet enim tria membra a Th. distingu. Sententiam ὧν τὸ δαιμόνιον ἔχει τὴν αἰτίαν christiana pietate inductus de consulto neglexisse videtur, nam nemo textum Aristotelis intelligere potuisset, qui his verbis careret. **τύχη καὶ τὸ αὐτόματον** Bz. Ind. 780a47: „τύχη latiore sensu plerumque coniunctum legitur cum verbo αὐτόματον.” Ubique ap. comm., e.g. Alex. An. Mant. 176.2 sqq., cf. Psell. Omnif. Doctr. 736 B.

16 προαίρεσις actionis principium movens est (Ar. H 2.1139a31), spectatque res agendas, quae quidem apud nos sint (H 2.1111b30, ημα 17.1189b7). Ideo differunt τὰ προαιρετά non solum ab iis, quae natura fiunt (Zμβ 13.657b1, Πα 2.1252a28 sq., *οβ 1.1345b9; Alex. An. Mant. 169.38 sqq., Id. AA 270.24 al.), verum etiam a spontaneis (Ar. Φβ 5.196b8; Alex. An. Mant. 177.27 sqq. al.), cf. B. A. van Groningen Aristote, Le second Livre de l'Économique, Leyde 1933, comm. p. 26, W. D.

R o s s Arist. Physics Oxf. 1936 pp. 518, 520, R. D. H i c k s Ar. De Anima Camb. 1907 p. 252 ἀπαντῶν i. q. συμβαίνειν, „non significata ea re cui occurritur”, Bz. Ind. 73a1—2 (ubi corrigas ti 178a5). Freq. ap. Alex. Them., Th. Met. Misc., etc. **17** ἀξιοζήτητος sec. lexica ante Oenom. ap. Euseb. Proep. Ev. 6.7 non invenitur. Etiam ap. Th. Misc. 31. τῷ αὐτῷ τοῦ ζῴου c. Ar. LSUT Mil. So. Sch. **18** μέρει cf. So. 17.12 τῷ αὐτῷ μορίῳ τοῦ ζῴου κτλ. Voces μέρος et μέρος sescientias a commentatoribus additas invenies. Vide insuper Mip. 42.11 τὸ προκειμένον ἐστὶ δεῖξαι ὅτι οὐ μορίου πάθος ἐστὶν ὁ ὕπνος, τοῦ αὐτοῦ τούτου ἐστὶ καὶ ἡ ἐγρήγορις. Sch. 457.35 ὅτι ὕπνος καὶ ἐγρήγορις τῷ αὐτῷ τοῦ ζῴου μέρει ὑπάρχουσιν κτλ. πάντα γὰρ τὰ ἀντικείμενα cf. Mip. 42.16 ἔσχατα [c. Ar. ΦΙ] δὲ λέγει τὰ ἐναντία τὰ πρὸς τι καὶ ὅλως πάντα τὰ ἀντικείμενα et Sch. 457.36 ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ δεκτικῷ τὰ ἀντικείμενα. Ar. 458b27 καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ ἐν τοῖς φυσικοῖς non resp. **19** φαίνεται γινόμενα c. Ar. MN SU. ἐνὸς ὑποκειμένου cf. 28. **20** sqq. uberius So. 17.17 ἐτι δὲ νόσος καὶ ὑγεία περὶ τὸ αὐτό, ἐν σώματι γὰρ αἴσχος δὲ καὶ κάλλος [sic c. Ar. ΠMSUT] ἐν τοῖς ὀργανικοῖς, ἐν νεύροις δὲ ἰσχύς καὶ ἀσθένεια, καὶ περὶ ὕψιν αὐτοῦ καὶ τυφλότης, καὶ ἐν ἀκοῇ ὁμοίως. Cf. infra ad 14.25 sqq. καὶ ante κάλλος, ante ἰσχύς, ante ὄψις, ante ἀκοῇ leg. c. Ar. Φ, sed κάλλος καὶ αἴσχος leg. c. LN **22** ὡς ἔξις καὶ στέρησις cf. Ar. 453b26 et Mip. 42.21 ἀντικείμενα γὰρ ὡς στέρησις καὶ ἔξις. **23** Sch. 457.36 ὥστε καὶ ταῦτα ἐν τῷ αὐτῷ. ὑποκειμένῳ cf. So. 18.2 καὶ ὕπνος ἄρα καὶ ἐγρήγορις τὸ αὐτὸ ἔξουσιν ὑποκειμένον. εἰσὶν cf. supra ad 13.13. **δέ** c. Ar., om. Mil. 43.1. **24** Forma γρηγορεῖν iam inde ab aetate quae dicitur „Hellenistica” pervulgata [cf. G. Kittel Theologisches Wörterb. z. N. T. II p. 337] a Michaelae et a Theodoro cum ἐγρηγορέναι promiscue usurpatur, ὑπνώττειν vero iam ap. Ar. invenitur: Ζμβ 7.653a14, Mi. 44.11, al., So. 17.23, Sch. 457.39. **27** δῆλον ὡς Bz. Ind. 173b28 „pro δῆλον (int. ἐστίν) ὅτι interdum legitur δῆλον ὡς,” Kühner II 2³ p. 356; Renauld Étude p. 236 „dès la période hellénistique la distinction entre ὅτι et ὡς avait commencé à s’effacer,” cf. Sch. 457.37. ἐν om. Ar. M. **28** καὶ post τούτῳ om. Ar. ΠΓ². **30** ὅτι, cf. infra 14.39 15.11 etc. C. E. Ruelle, Revue de Philol. XXXI (1907) p. 105 n. 1 (codicem commentariorum Th. Met., Paris. Bibl. Nat. Gr. 1866 describens): „Tous les paragraphes commencent par le mot ὅτι, ainsi qu’il arrive dans les Excerpta d’un auteur ancien”, Renauld Étude p. 237: „Tout d’abord en tête de phrase, l’auteur (Psellus) se conformant aux règles générales du style des commentateurs place souvent un ὅτι qui est simplement une annonce de ce qui suit.” Cf. insuper Sch. 437.35; 438.28. ἀποδεικνύει pro ἀποδείκνυσι Bz. Ind. 167b49 „Formae

verbi (ap. Arist.) partim a δεικνυμι repetuntur partim a δεικνύω.” Cf. Kühner I 2³ p. 194; Renauld Étude p. 65sq.; δεικνύει saepe, δεικνυσι bis in eisdem auctoribus comm. in Phys. A (nondum edito) invenitur. μόνῃς et mox, μόνου addidit cum Mip. 43.14—16. **31** εἴτουν cf. Renauld Étude p. 400: „Psellus utilise . . . très fréquemment εἴτουν comme particule explicative au sens de autrement dit, c’est à dire. ἀλλ’ ἀμφοτέρου ὁμοῦ cf. Mi. 43.21 ἀλλὰ τοῦ συναμφοτέρου (= So. 18.7). **32** ἀντιστρόφως ἔχειν = *reciproce se habere*; admodum rarum, *Alex. τι 21.15; 137.28; 139.22; 144.16. ἀντιστρόφως c. dat. Philop. Φ 658.19, Steph. ε 47.9 ἀντ. ἔχειν πρὸς Philop. ψ 152.22 (ἀντ. ἔχειν notione *paribus respondere* Ar. Ζμβ 17.661a27 atque hic illic ap. comm.). De re cf. Mip. 43.18, qui eadem contendit: ἐν ᾧ γὰρ δυνάμεθα ὄραν ἢ ἀκούειν ἢ γράφειν, ἐν τούτῳ καὶ ἐνεργοῦμεν, ὥστε καὶ ἀντιστρέψαντας ἀληθῆς εἰπεῖν, ὅτι ἐν ᾧ ἐνεργοῦμεν, ἐν τούτῳ καὶ δυνάμεθα. Cf. infra 19.35. οὐ c. Ar. ΠMLNU. **35** ἀντίληψις = *perceptio*. ἀντίληψις τῶν αἰσθητῶν iam ap. Alex. An. 72.9 (unde Mi. P.N. 5.2, vide Wendland Praef. p. XII), Alex. αι 130.21, Sch. ψ 447.25, 34 et al. saepe (ex Alex. fortasse Nemes. De nat. hom. c. VII; contra: Jaeger Nemesios von Emesa, Berlin 1914 pp. 20 sq.) ἐνέργεια καὶ ἀντίληψις similiter coni. Alex. αι 125.27. Vide J. William in praef. Diogenes Oenoand. Fragm. (Lipsiae 1907) p. XXV sq. „ἀντιλαμβάνεσθαι (= αἰσθάνεσθαι, *percipere*) . . . primum legitur ap. Arium Didymum, tum Aetium, raro etiam apud Plutarchum, at usitatissimum est ap. scriptores philosophos posteriorum temporum, ut Porphyrium et Aristotelis commentatores (etiam ἀντίληψις et ἀντιληπτικός = *perceptio* et *percipiens* huc pertinent).” **36** ἴδιον πάθος cf. ἴδιον τὸ πάθος Ar. LN Mip. 43.23, τὸ πάθος ἴδιον ceteri. **37** ὡς εἴρηται supra 31. **14.1** ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς (Ar. 454a12 ἐν ἐτέροις) ψα 1.403a2 sqq. Facultates animae ap. Ar. sunt: θρεπτικόν, ὀρεκτικόν, αἰσθητικόν, κινητικόν κατὰ τόπον, διανοητικόν (ψβ 3.414a31), sed alio loco τὸ ὀρεκτικόν omittitur (ψβ 2.413b2). Quod autem ad τὸ προαιρετικόν attinet, vide Philop. ψ 5.25 πρακτικαί (δυνάμεις τῆς ψυχῆς) εἰσι βούλησις καὶ προαίρεσις (cf. Ar. He 14.1137b35 et supra ad 13.16), unde pendet Psell. An. 1036 A Migne P.G. 122, cf. *Philop. ψγ 578.12.26. **3** ἐν ἐκείνοις ψα 5.411b27 sqq., β 2.413a5 sqq., 3.414a32 sqq., 415a2 sq., 4.415a23 sqq. (2.413b5 sqq.). **5** εἴτουν τῶν ἐμφύχων cf. infra ad 9. Sch. 457.38 ὅθεν ἐν τοῖς ἐμφύχοις τοῖς τὸ θρεπτικόν μόνον ἄνευ τοῦ αἰσθητικοῦ ἔχουσιν οὐκ ἐστὶν ὕπνος οὐδὲ ἐγρήγορις, ὅτι μὴ δ’ αἰσθησις· ἀλλὰ μόνον τοῖς αἰσθησιν ἔχουσιν. **6** κοινῇ ἐνυπάρχει, cf. Ar. ψβ 4.415b26 οὐδὲν γὰρ φθίνει οὐδ’ αὐξεται φυσικῶς μὴ τρεφόμενον, τρέφεται δ’ οὐδὲν δ’ μὴ κοινωεῖ ζωῆς. ψγ 12.434a22 τὴν μὲν οὖν θρεπτικὴν ψυχὴν ἀνάγκη πᾶν ἔχειν ὅτι περ’ ἂν ζῆ . . . ἀνάγκη γὰρ τὸ γενόμενον αὐξήσιν ἔχειν καὶ ἀκμὴν καὶ φθίσιν, ταῦτα δ’ ἄνευ τροφῆς ἀδύ-

νατον ἄναγκη ἔρα ἐνεῖναι τὴν θεραπευτικὴν δύναμιν ἐν πᾶσι τοῖς φρομένοις καὶ φθίνουσιν. **9 τὰ ἐμψυχα** interdum ita videntur a τοῖς ζώοις distingui, ut haec animalia, illa vero plantas significant, quam distinctionem iam Alex. in usu habet: αὐ 3.20 ἢ δὲ θεραπευτικὴ ψυχὴ πρὸ τῆς αἰσθητικῆς οὐσα ἐν οἷς ἐστὶ μόνη, ταῦτα ἐμψυχα μὲν ἐστὶ καὶ ζῶων ἔχει, οὐ μὴν καὶ ζῳά ἐστὶν ὁποῖά ἐστὶ τὰ φυτὰ [cf. ib. 2.8; Philop. ψ 6.33 ἐμψυχα γὰρ λέγομεν καὶ τὰ φυτὰ ἔμψυχων γὰρ τὸ αἰσθῆσθαι καὶ τρέφεσθαι καὶ γενῶν ὁμοία ἑαυτοῖς, unde Psell. An. 1036 D, cf. Ar. ψβ 4.415a23 sqq.], Them. ψ 45.16 μέσος τοῖνον Πλάτωνος καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Στοᾶς Ἀριστοτέλης, ἐμψυχα μὲν τὰ φυτὰ λέγων, ζῳα δὲ μὴ, κτλ. (= S.V.F. II 709), Scholar. ψ p. 437.13 τὸ ἐμψυχον ἢ τὸ ζῳον. Sed ἐμψυχον σῶμα = animal, ut infra 22.

10 ὅτι καὶ Ar. MU. **14** ἐστὶ] εἰσι Ar. Y. ἐστὶ πάθη id. Mic. 44.17, ἐστὶ τὰ πάθη Ar. περὶ αἰσθητικῶν c. Ar. ΠΦ Mic. So., π. τὴν αἰσθ. Ar. M. περὶ τὴν καρδίαν ὄντος Mir. 44.19 ἥτις (ἢ αἰσθητικὴ ψυχὴ) ἴδρυται περὶ τὴν καρδίαν, Cf. So. 18.20. De re vide infra 15.36. sqq. **15** ἐν ᾧ — πάντως ἐστὶν cf. Ar. 453b28. ἄλλως τε (respicit ἐπι

ap. Ar. 454a26) cf. Kühner II 2³ p. 250 ἄλλως τε, ohne καὶ, eigtl. *alioque modo, und überdies*, bedeutet gleichfalls *vorzüglich, zumal*; der Unterschied zwischen ἄλλως τε καὶ und ἄλλως τε liegt nur in der Form, indem bei jenem das Gewicht des Ausdrucks auf καὶ, bei diesem auf ἄλλως liegt." Renault Étude p. 399.

16 ὑπερβάλλη hic et infra 19, 33 cum Ar. ΠNS et Mi. S (praeter 45.19 omnibus locis) So. Ca, contra ὑπερβάλλη Ar. MLUT Mi. CRP (fere semper) So. AB. μέτρον ipse addidit. Sch. 458.5 ἐπεὶ δὲ ἡ τοιαύτη ἐνέργεια ὀρισμένον (cf. 19) ἔχει τοῦ χρόνου τὸ μέτρον, et cf. infra 23, 32. **17** ἐν ᾧ δύναται vide app. crit. in textu Ar. ad loc. (454a27) et cf. ἐν ὅσῳ δύναται, variam lectionem Michaelis (44.25) et veteris interpr. (Γ²). Verisimile est Th. in suo libro haec lectionem legisse, vel eam ex Mi. petisse, quippe qui et supra (15) ὅσων per ὧν reddiderit. **20** καὶ χεῖρες καὶ πόδες plur. etiam ap. Soph. (18.26), qui et καὶ πόδες add. 454a30 καὶ — 31 αἰσθάνεσθαι om. c. ΦΓ' So. **21** αὐτίκα ipse add., minus feliciter.

25 ἄμεσα ἐναντία. ἄμεσος = ὧν οὐδὲν ἐστὶν ἀνὰ μέσον. Cf. Alex. τ 101.20 τῶν ἐναντίων τὰ μὲν ἄμεσά ἐστὶ τὰ δὲ ἔμμεσα, ὡς ἐν Κατηγορίαις [K 10.11b38 sqq. cf. infra] δέδεικται, κτλ. Hanc vocis ἄμεσος notionem apud Arist. non invenies. Cf. Bz. Ind. 38.24 sqq. ἄμεσος i. q. ἀναπόδεικτος, opp. ἀποδεικτός et vide Alex. AB 358.9 sqq., Them. AB 51.28 sqq. al., Waitz Organon I 1844 p. 464 ad AA 48a32, Trendelenburg Elementa Logices Arist., Berol.⁴ 1852 p. 129 ad AB 72b18. **25** ἐπὶ δὲ—29 δεκτικῶ cf. Mir. 45.10 τῶν δ' ἄμεσων ἐναντίων, μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ στέρησιν καὶ ἔξιν ἀν θάτερον μὴ παρῆ, ἀνάγκη θάτερον εἶναι (So. 18.29 sqq.) et Ar. K 10, 11b38 ὅσα δὲ τῶν ἐναντίων τοιαῦτά ἐστὶν ὥστε ἐν οἷς πέφυκε γίνεσθαι ἢ ὧν κατηγορεῖται ἀναγκαῖον αὐτῶν θάτερον ὑπάρχειν,

τούτων οὐδὲν ἐστὶ ἀνὰ μέσον . . . οἷον νόσος καὶ υγίεια ἐν σώματι ζῳοῦ πέφυκε γίνεσθαι, καὶ ἀναγκαῖον γε θάτερον ὑπάρχειν τῷ τοῦ ζῳοῦ σώματι, ἢ νόσον ἢ υγίειαν. καὶ περιττὸν δὲ καὶ ἄρτιον ἀριθμοῦ κατηγορεῖται, καὶ ἀναγκαῖον γε θάτερον τῷ ἀριθμῷ ὑπάρχειν, ἢ περιττὸν ἢ ἄρτιον. καὶ οὐκ ἐστὶ γε τούτων οὐδὲν ἀνὰ μέσον, οὔτε νόσου καὶ υγιείας οὔτε περιττοῦ καὶ ἀρτίου. Ibid. 12a26 στέρησις δὲ καὶ ἔξις λέγεται μὲν περὶ ταῦτόν τι, οἷον ἡ ὄψις καὶ ἡ τυφλότης περὶ ὀφθαλμῶν κτλ. Vide insuper Ar. Mδ 10; 22; ι 4 al. (Cf. H. Maier Syllogistik des Aristoteles 1896 I p. 137 sqq.). **30** ὡς εἴρηται supra 13.22, Ar. 453b26 (Maier op. laud. p. 141 n. 1). **31** λύεσθαι τὴν ἐγρήγορον cf. Ar. 454b1 et Mir. 45.25 τῆς γὰρ αἰσθήσεως καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι λυθέντος λύεται καὶ ἡ ἐγρήγορος. ὡς εἴρηται supra 16 sqq.

Verba Aristotelis 454b5 ἢ δὲ τοῦ ἐγρηγορεῖν ὑπερβολὴ ὅτι μὲν νοσώδης ὅτι δ' ἄνευ νόσου γίνεται, ὥστε καὶ ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ διάλυσις ὡσαύτως ἐστὶ a Th. non respiciuntur. Cf. Mir. 45.30: ἐστὶ δὲ τὸ ἐξῆς τῆς λέξεως εἰ οὖν τὸ τοιοῦτον πάθος ὕπνος, ἀνάγκη πᾶν τὸ ἐγρηγορὸς καθεύδειν ἄδύνατον γὰρ ἀεὶ ἐνεργεῖν. τὰ δ' ἄλλα μεταξύ παρέρριπται. ἐστὶ δὲ τὸ λεγόμενον διὰ τῶν μεταξύ τοιοῦτον κτλ. (explanatio sequitur). Th. his Michaelis verbis inductus parenthesin illam Aristotelis de consulto videtur negligisse, cf. supra ad 13.15. **35** cf. Mic. 46.14 ἐπεὶ γὰρ ὁ ὕπνος πάθος τί (c. Ar. LNUF¹ So.) ἐστὶ τοῦ αἰσθητικοῦ μορίου. Codd. Arist. alii alias lectiones praebent. **36** καὶ ante οἷον leg. Ar. LU Mic. So. δεσμός τις καὶ ἀκίνησία c. Ar. LNS Mic. So. Sch. **37** ἀνεργησία ipse addidit, cf. infra 15.9 et Alex. An. 74.27 ἢ . . . τῶν αἰσθήσεων ἀνεργησία ὕπνος (ἐστὶν), Philop. ψ 216.7 ἐνέργεια (sc. τῆς ψυχῆς) γὰρ ἡ ἐγρήγορος, ἀνεργησία δὲ ὁ ὕπνος. **39** ἅπαντα c. Ar. Φ. Minus recte statuit fere omnia (σχεδὸν ἅπαντα) animalia somnum participare: mox enim dicit ὅτι πάντα τὰ ζῳα μετέχει ὕπνου (15.7). Patet autem codicem Aristotelis a Theod. adhibitum voce δῆλα caruisse, ut exemplum vet. interpr. (Γ² *alia quidem igitur pene omnia somno communicant*). Unde Sch. 458.11 μεταλαμβάνει δὲ τοῦ ὕπνου πάντα τὰ ζῳα σχεδόν, ὅσα ἔχει ὀφθαλμοῦς. Itaque infra 15.7 ὥστε συλλογιζέσθαι ἐστὶν ὅτι πάντα τὰ ζῳα μετέχει ὕπνου sic correctum est ab H: *quamobrem colligi potest ratiocinatio neque animalia omnia somnium capiunt*. **15.1** τὰ μαλάκια c. Ar. N. ὅσα Ar. ΠM So. Sch., ὅσαπερ ΦΓ.

2 σκληρόφθαλμα c. Ar. ΠLNUF. εἰσὶ cf. supra ad 13.13. **3** βραχύυπνος vocem apud Arist. primum invenimus, Z¹δ 10.537a2; De somno 1.454b19. Porro in commentariis tantum exstare videtur: cf. So. 19.15; Sch. 458.12. **5** προειρημένῳ supra 14.16 sqq. **8** δεσμός τις = Ar. 454b10, cf. supra 14.36. **9** ὡς εἴρηται supra 14.36. **13** τὸ ἡδεσθαι ἢ λυπεῖσθαι cf. Mir. 47.6 εἰ δὲ μὴ ἔχει αὐτὴν (sc. τὴν αἰσθητικὴν ψυχὴν), οὔτε ὑπνώττει οὔτε ἡδεταί

ad p. 15.13—23

οὔτε λυπεῖται (λυπεῖσθαι καὶ χαίρειν Ar., So.) sed cf. Ar. ψβ 3.414b4, infra ad. 14. 13 ἐφ' οἷς δηλονότι αἰσθάνονται ipse addidit. 14 ἐπιθυμία c. Ar. ΠΛΝΥΤ So., cf. Ar. ψβ 3.414b4: ᾧ δ' αἰσθησις ὑπάρχει, τούτῳ ἡδονή τε καὶ λύπη καὶ τὸ ἡδύ τε καὶ λυπηρόν, οἷς δὲ ταῦτα, καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ γὰρ ἡδέος ὄρεξις αὕτη. ἄλλ' ἴσως — 15 φυτὰ cf. Mir. 46.32 ἐπειδὴ τὰ φυτὰ καὶ τρέφεται καὶ αὔξεται καὶ ὅμοια ἑαυτοῖς γεννᾷ, ἵνα μὴ τις τῶν ἐκ τοῦ Πλάτωνος (ὁ γὰρ Πλάτων ἠδεσθαι λέγει τὰ φυτὰ [Tim. 77 B]) εἰποι, ὅτι, εἰ μὴ ἔχοι αἰσθησιν καὶ δηλονότι καὶ ἡδονὴν καὶ λύπην, πῶς τρέφεται, λέγει ὅτι τὰ ἔχοντα αἰσθησιν τότε μᾶλλον τρέφεται, ὅταν μὴ ἐνεργῶσι κατὰ τὴν αἰσθησιν.

CAPUT II

20 διὰ τίνα αἰσθησιν c. Ar. ΠΜ, διὰ ποίαν τινὰ αἰσθησιν ΦΓ So. εἰ VLMH c. Ar. ΦΓ, ἢ R c. Ar. ΠΜ. 22 τίνας cf. Ar. ψβ 2.413b32 ἔτι δ' ἐνίοις μὲν τῶν ζῴων ἅπανθ' ὑπάρχει ταῦτα (sc. δυνάμεις τῆς ψυχῆς), τισὶ δὲ τίνα τούτων, ἐτέροις δὲ ἐν μόνον κτλ. et 414a29. ἔχει c. Ar. E₂VY. ἀκοήν c. Ar. VY; equidem vero suspicor auctorem, ut totum complecteretur, non solum illud ὁσφρησιν, verum etiam hoc ἀκοήν addidisse. Cf. Ar. ψβ 3.415a3, infra ad 15.38. 23 ὁ σκώληξ οὐκ ἔχει γεῦσιν. Vermis imperfectum (ἀτελής) est animal Ar. Ζγβ 1.733a1 al., Mi. Eph. (olim Philop.) Ζγ 31.31; 152.9 — imaginatione carere videtur Ar. ψγ 3.428a11; Alex. An. 67.2 sqq., Them. ψ 90.8; 92.25; Philop ψ 240.11 al., Soph. ψ 55.30 — memoriaque Asclep. M 7.7, Eustrat AB 262.36 — ignorat appetitum ulciscendi Alex. An. 74.5, cf. Mi. Eph. H 486.30 — neque habet sensus omnes, *Philop. ψγ 453.12 — visu caret, Ibid. 595.31; 600.33 — olfactuque Mi. Eph. P.N. 123.18 — caput non habet Philop. K 113.6. Quamquam neque ap. Arist., neque ap. comm. gr. invenies vermem gustus expertem esse, tamen interdum alii de aliis animalibus similia contendunt. Cf. Philop. ψ 258.9 σπόγγοι¹⁾ μὲν καὶ ἀκαλήφαι²⁾, ὡς φασιν, καὶ εἴ τι ὅμοιον μόνης ἀπτικῆς μετέχουσι, τὰς δὲ χήμας³⁾ καὶ τὰ ὄστρεα⁴⁾ φασὶ πρὸς ταύτην καὶ τὴν γευστικὴν ἔχειν (unde Soph. ψ 55.15 sqq.). Ibid. 262.21. 240.20: κογγλαῖα⁵⁾ .. μόνης τῆς ἀπτικῆς μετέχοντες. . Ibid. 7.5 εἰσὶ τίνα μόνης ἀφῆς μετέχοντα, οἷον οἱ σπόγγοι (unde fluxerunt Suid. s.v. φυτικαὶ δυνάμεις IV 778.26 Adler et Psell. An. 1037 A). Cf. deinde Mir. 48.5 εἰσὶ γὰρ τίνα ζῶα, ὡς τὰ ὄστρεα, μόνον ἔχοντα τὴν ἀφῆν ἢ γὰρ γεῦσις ἀφῆ τίς ἐστίν, et *Philop. ψγ 600.30 τὰ ζῴα φάσκει τὸν μόνον ἢ μόνον ἀφῆν ἔχει, ὡς ἐπὶ

ad p. 15.23—35

σπόγγου, ἢ ἀφῆν καὶ γεῦσιν τίνα, ὅσα ἔχει ἀνάλογον γαστρὶ καὶ στόματι, vide 258.11 sqq. De re cf. J. B. Meyer Arist. Thierkunde p. 165 sqq. Apud Latinos res haud ignota est. Fusius rem tractavit Albertus Magnus in Lib. XXI De animalibus tr. 1 c. 9, p. 1347.23 *Ea autem quae secundum suum genus imperfecta esse videntur, tam in membris quam in sensus et motus participatione, sunt vermium quaedam genera sicut ea quae lumbrici⁶⁾ terrae vocantur, quae magis ex vaporibus inclusis sub terra vel putredine radicum nasci videntur, quam per semen maris et feminae. In hiis enim nullius omnino sensus organa videntur distincta nisi tactus. Gustus autem in eis non perficitur nisi sugendo sicut radices plantarum sugunt humores, etc.* Amat Theodorus et alibi huiusmodi mirabilia referre. Cf. in Phys. A Vat. Gr. 303 f9v, ubi contendit ἐκ ταύρου τεθνηκότος μέλισσαι καὶ ἐξ ἵππου σφήκες γίνεσθαι. Alb. Magn. Ibid. VIII tr. 4 c. 2 p. 632.28 (*vespa*) *etiam ex cadaveribus putridis et maxime ex hominum cadaveribus generatur*, V tr. 1. c. 4 p. 422.4 *apes (nascuntur) ex carnibus putridis.* 23 ἀφῆς οὐδὲν ἐστίν ὁ μὴ μετέχει cf. Ar. ψγ 12.434b23 sq., al. saepe. 26 Περὶ ψυχῆς β 6.418a11 λέγω δ' ἴδιον μὲν ὁ μὴ ἐνδέχεται ἐτέρα αἰσθῆσαι αἰσθάνεσθαι, καὶ περὶ ὁ μὴ ἐνδέχεται ἀπατηθῆναι, οἷον ὄψις χρώματος καὶ ἀκοή ψόφου καὶ γεῦσις χυμοῦ. 27 καὶ ταῖς ἄλλαις c. Ar. II MSUT So. 28 παραπλησίως Bz. Ind. 566a9 sqq. 29 κριτικὴ ipse addidit, cf. infra 31 (= Ar. 455a17, 18) et Ar. AB β 19.99b35 ἔχει γὰρ (τὰ ζῶα) δυνάμιν σύμφυτον κριτικὴν, ἣν καλοῦσιν αἰσθησιν, ψγ 9.432a16, Alex. τ 100.1 sqq., Philop. ψ 436.17, al. Περὶ ψυχῆς γ 1.425a14 sqq., 2.426b8 sqq. 30 καταλαμβάνει = *percipit*, ipse addidit. Cf. Plat. Phaedr. 250D, *Plat. Axioch. 370 A καταλαμβάνεσθαι (*med.*) αἰσθῆσαι. *Ar. De mundo 391a15 (ἡ ψυχὴ) θείῳ ψυχῆς ὄμματι τὰ θεῖα καταλαμβανόμενῃ (Lorimer cum plerisque codd., καταλαβοῦσα Bekk.), S.V.F. IV p. 79 s.v., Alex. ai 17.20; 19.19 (de oculo); τ 438.5; Them. ψ 67.32; Psell. Omnif. Doctr. 720 B ἐστὶ καὶ πηγὴ ἀρετῶν ἥς τότε καταλαμβάνομεν, ὅταν τὴν μεριστὴν ἀφέντες νόησιν τελειωτάτην σύμπασαν ἀρετὴν ἐνεργήσωμεν⁷⁾. Id. De interpr. fol. M^r οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἀπλοῖς ἢ ὀνόμασιν ἢ ῥήμασιν ἢ ἀλήθειαι ἢ τὸ ψεῦδος καταλαμβάνεται. 31 ἔστιν inserui ex translatione Herveti, cf. Ar. 455a15: ἐστὶ δὲ τις καὶ κοινὴ δυνάμεις ἀκολουθοῦσα πάσαις (supra 28). ὡς εἴρηται, supra 27 sqq. 32 τὰ γλυκέα τῶν λευκῶν Ar. 35 ἐν om. Ar. M. τέμνεται i.q. διαιρεῖται Bz. Ind. 754a27 sqq. ὑπηρετικά ὄργανα: sec. Arist. corpus animae ser-viens est: τε I.128b19 τὸ μὲν (sc. ἡ ψυχὴ) προστακτικόν,

¹⁾ *spongiae*. ²⁾ *urticae marinae* sec. Schneider, Bonitz, d'Arcy Wentworth Thompson, *actiniae* sec. Aubert. Vide Zid 6.531a32 sqq., al., Plin. N.H. 9.45. ³⁾ *concharum* genus. Vide Zis 15.547b13, J. Brands Grieksche Diernamen Purmerend 1935 p. 183. ⁴⁾ *ostreae*. ⁵⁾ *conchae*.

⁶⁾ *Lumbricus herculeus* Sav.

⁷⁾ ἐνεργήσωμεν Vollgraff, ἐνεργήσομεν Migne.

τὸ δὲ (τὸ σῶμα) ὑπηρετικόν ἐστίν. *Alex. τ 371.7 (ex Leonis Magenteni comm. cf. Wallies Praef. p. XV) ἄρχει μὲν γὰρ καὶ προστάσσει ἡ ψυχὴ καὶ κινεῖ τὸ σῶμα, τὸ δὲ σῶμα ὑπηρετεῖ ταῖς κινήσεσι καὶ ὁρμαῖς τῆς ψυχῆς. Animam corpore ut instrumento uti dixit Ar. ψα 3.407b25: δεῖ γὰρ τὴν μὲν τέχνην χρῆσθαι τοῖς ὄργανοις, τὴν δὲ ψυχὴν τῷ σώματι, cf. Ζμα 1.642a11 (intellectui vero nullum instrumentum adest: Ar. ψγ 4.429a24 sqq., Them. ψ 94.32). Quomodo hinc ad ὑπηρετικὰ ὄργανα = *instrumenta sentiendi ministratoria* (= αἰσθητήρια) ventum sit, facile intellegi potest. Cf. Alex. An. 99.28 αὐτὸ γὰρ κρίσεις ὑπηρεσίας ὀργανικῆς δέονται (τοιαυτὰ γὰρ τὰ αἰσθητήρια) κτλ., Them. ψ 7.17 sqq., Philop. ψ 217.27, Ζμα 1.642a11, cf. 447.34 ὑπηρετικὰ αἰσθητήρια etc. **35 διάφορα τῷ λόγῳ** cf. Μip. 47.25 ἤτις κοινὴ αἰσθησις μία μὲν ἐστὶ τῷ ὑποκειμένῳ, τῷ δὲ λόγῳ πλείους· ἐπεὶ καὶ τὰ γένη, ἤτις τὰ ὑποκείμενα, ἐκάστη αἰσθῆσει πολλά, εἴπερ ἄλλα μὲν τὰ χρώματα καὶ ἄλλοι οἱ φῶφοι καὶ ἕτεροι οἱ χυμοί. So. 20.17. Similiter distinxit Alex. An. 94.8 sqq., sed cf. Bz. Ind. 864b58 sqq. Vide Ar. ψβ 2.413b27 τὰ δὲ λοιπὰ μόρια τῆς ψυχῆς φανερόν ἐκ τούτων ἐστὶ οὐκ ἐστὶ χωριστά, καθάπερ τινές φασιν· τῷ δὲ λόγῳ ἐστὶ ἕτερα, φανερόν, cf. 13 sqq. et Hicks ad 413b27, p. 327 „For the local distinctness which Ar. ascribes to Plato's three souls he substitutes a logical distinction between the several faculties.” Deinde ψγ 4.429a11; 9.482a20 **καταλαμβάνόμενα** (Media forma etiam ap. alios: cf. Th.L.G. s.v. (1116e), Sophocles Byz. Lex.² p. 639a, Kittel Theol. W.B. z. N.T. IV 10, L.Sc. s.v. et *Plat. Axioch., *Ar. κ supra laudatos (ad 30). Cum gen. obj.: secundum Renauld Étude p. 150 apud scriptores bonae aetatis cum accusativo tantum construitur. **κατὰ τὸ εἶναι** cf. Ar. ψβ 6.418a11 λέγω δ' ἴδιον (αἰσθητόν) μὲν ὁ μὴ ἐνδέχεται ἕτερα αἰσθῆσει αἰσθάνεσθαι, καὶ περὶ ὁ μὴ ἐνδέχεται ἀπατηθῆναι, οἷον ὄψις χρώματος καὶ ἀκοή φῶφου καὶ γεῦσις χυμοῦ. **36 τοῦ ὑποκειμένου αἰσθητοῦ** cf. Ar. ψγ 2.426b8 ἐκάστη μὲν οὖν αἰσθησις τοῦ ὑποκειμένου αἰσθητοῦ ἐστὶν κτλ. et ib. 425b4. **37 Περὶ ψυχῆς de auditu** egit Ar. ψβ 8, de visu β 7, de gustu β 10. **38 τᾶλλα δέ** τὰ δ' ἄλλα Ar. cf. Ar. ψβ 3.415a3 ἄνευ μὲν τοῦ ἀπτικοῦ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων οὐδεμία ὑπάρχει, ἀφή δ' ἄνευ τῶν ἄλλων ὑπάρχει· πολλά γὰρ τῶν ζῶων οὐτ' ὄψιν οὐτ' ἀκοὴν ἔχουσιν οὐτ' ὀσμῆς ὄλως αἰσθησιν. Ib. β 2.413b4 αἰσθήσεως δὲ πρῶτον ὑπάρχει πᾶσιν ἀφή. ὥσπερ δὲ τὸ θρεπτικὸν δύναται χωρίζεσθαι τῆς ἀφῆς καὶ πάσης αἰσθήσεως, οὕτως ἡ ἀφή τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, Bz. Ind. 127a56 sqq. **40 sqq.** Cf. Μip. 48.4 τῆς γὰρ ἀφῆς χωριζομένης τῶν ἄλλων αἰσθήσεων. . . δηλονότι ἅμα τῇ ἀφῇ ἐστὶν ἡ κοινὴ αἰσθησις. εἰ δὲ χρὴ τάληθὲς εἰπεῖν, ἀφή καὶ κοινὴ αἰσθησις ταύτων ἐστὶ· ταύτη γὰρ κοινωνεῖ πάντα τὰ ζῶα, ἀλλ' οὐ τῇ ὄψει ἢ τῇ ἀκοῇ, ubi ἡ κοινὴ αἰσθησις idem valet atque τὸ κοινὸν αἰσθητήριον = *sensus communis* (cf. Alex. ai 2.6 αἰσθήσεις γὰρ καὶ τὰ αἰσθητήρια καλοῦσιν et Bz. Ind. 21a15). Vide etiam So. 20.23 sq. et cf. G.

R. T. Ross Aristotle De Sensu and De Memoria Camb. 1906 ad 439a2 p. 147 sq. **16.4 ἐράπαξ** cf. supra 14.21 αὐτίκα. ἄν εἴη optativus cum particula ἄν hic et 5 denotat consecutionem, ut saepe ap. Ar. (cf. Hicks ad An. 403a9, p. 195; 424a26, p. 417, al.), nam verba ipsius Ar. sunt: φανερόν τοῖνον ἐστὶ τούτου ἐστὶ πάθος ἡ ἐργήγορας καὶ ὁ ὕπνος. **6 κατὰ μέρος** ipse addidit. ἄν εἴη ipse addidit (potent.). Quae sequuntur verba a Michaele fusius et, suo more, verbosius explicata sunt: Μip. 48.15 εἰ μὴ ἐστὶν ἀνάγκη ἅμα πάσας ἐνεργεῖν τὰς αἰσθήσεις, οὐδὲ ἅμα πᾶσαι ἀκινήτουςσιν. ἀλλὰ μὴν ἅμα πάσας ἐνεργεῖν οὐκ ἐστὶν ἀνάγκη, ὥστε οὐδὲ ἅμα πᾶσαι ἀκινήτουςσιν. ἐστὶ δὲ οὐκ ἀνάγκη ἅμα πάσας ἐνεργεῖν, δῆλον· οὐδεμία γὰρ ἀνάγκη τῷ ὄρῳ ἐπεσθαι καὶ τὸ ἀκούειν καὶ τὸ ἄπτεσθαι καὶ γεῦεσθαι, οὐδὲ μὴν τῷ ἀκούοντι τὸ ὄρᾶν κτλ. cf. So. 20.27 sqq. **8 ὡς εἴρηται** 15.15 sq. **9 ἄν** e. imperf. cf. Ar. 455a31 συνβαινεν ἄν Π. **ἀπαραίτητως inevitabiliter.** Vox ἀπαραίτητος ap. Ar. nusquam et ap. comm. admodum raro occurrit. Legimus autem ap. Eliam in Porph. Isag. 43.10 ἀπαραίτητον (coni. ἀναγκαῖον, ὡς τὸ ἀναπνεῖν τοῖς πνεύμονα ἔχουσι ζῴοις, opp. παραίτητον, coni. χρήσιμον, ὡς τὸ ὑποδεδέσθαι ἐν χειμῶνι) unde David in Porph. Isag. 101.11 sqq., cf. Dexipp. K 64.5 τοὺς πόνοους ἀπαραίτητους ἔχειν. Psell. Chronogr. 29.19 ἀπαραίτητως ἔχειν. Identidem ap. Th. Misc. p. 30, 48 al. **ὅτε cum**, cf. Kühner II 2³ p. 460. **ἀπαραίτητόν τι καὶ ἀναγκαῖον** cf. Eliam in Porph. Isag. 43.10, supra laudatum (unde David 101.15 sqq.). **12 ἀπάντων**] πάντων Ar. **αἰσθητηρίου** c. Ar. ΠΜΥΓ². **13 τείνει]** συντίνει Ar. **15 ἀδυνατοῦντος]** ἀδυνατοῦ ὄντος Ar. LN. **17 μὴ αἰσθάνεσθαι]** μὴ δύνασθαι αἰσθάνεσθαι Ar. ΜΦΓ So., αἰσθ. om. Π. **18 sqq.** cf. Μip. 49.2 οὐδεὶς γὰρ φησι τὸν λειποψυχούντα ὑπνώτειν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐκνοιαῖς (ἐκνοιὰ δὲ ἐστὶ μανία τις)· πολλοὶ γὰρ ἐν ταῖς ἐκνοιαῖς κατεσθίουσιν αὐτῶν τὰς σάρκας καὶ οὐκ ἐπαισθάνονται. ἐστὶ δὲ καὶ τότε ἡρεμία πασῶν τῶν αἰσθήσεων, ὕπνος δὲ οὐκ ἐστὶν· οὕτε γὰρ ἀκούουσιν οὐθ' ὄρῳσιν οἱ μαινόμενοι οὕτε κατ' ἄλληλιν τινὰ αἰσθησιν αἰσθάνονται (cf. So. 21.9). Ergo **20 καὶ ἑαυτοὺς τύπτουσι καὶ τὰ ἐν ποσὶν οὐχ ὀρῶσιν ipse addidit.** **19 μανία κάτοχοι** cf. Ganschinetz s.v. Katochos P.W. X 2527.19 sqq. οὐχ-οὔτε apud Atticos perrarum invenitur: cf. J. D. Denniston Greek Particles, Oxford 1934 p. 509 sq.: „οὐ . . οὔτε is also found in the tragedians and occasionally in comedy and prose”. Laudantur tantummodo novem loci qui afferri possunt ex iis qui soluta oratione scripserunt. **21 δύο numerus non est** op. Arist., petitus est ex Μip. 49.9 (So. 21.11). **ἀπὸ κεφαλῆς εἰς πόδας διήκουσιν ipse addidit.** Totam harum venarum descriptionem invenies ap. Hippocr. Nat. Hom. II (VI 58 L) et paene eisdem verbis ap. Hipp. Nat. Oss. 9 (IX 174 L), quem Arist. sub nomine Polybi affert Ζγ 3.512b12.

ad p. 16.21—34

Nat. Hom. 11: τέσσαρα ζεύγεά (sc. φλεβῶν) ἔστιν ἐν τῷ σώματι, καὶ ἐν μὲν αὐτέων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς διὰ τοῦ αὐχένος, ἔξωθεν παρὰ¹⁾ τὴν ῥάχιν ἔνθεν τε καὶ ἔνθεν παρὰ τὰ ἰσχία ἀφικνέεται καὶ ἐς τὰ σκέλεα· ἔπειτα διὰ τῶν κνημέων ἐπὶ τῶν σφυρῶν τὰ ἔξω καὶ ἐς τοὺς πόδας διήκει²⁾.

Nat. Oss. 9: τέσσαρα ζεύγεά εἰσιν ἐν τῷ σώματι, καὶ αἱ μὲν αὐτέων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὀπισθεν διὰ τοῦ αὐχένος, ἔξωθεν παρὰ τὴν ῥάχιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν εἰς τὰ ἰσχία ἀφικνέεται καὶ ἐς τὰ σκέλεα· ἔπειτα διὰ τῶν κνημέων ἐπὶ τῶν σφυρῶν τὰ ἔξω καὶ ἐς τοὺς πόδας ἀφίκει.

= Galen. Nat. Hom. XV 130 K (C.M.G. V 9.1 p. 67.15 sqq.)

ἀφήκει om. Arist.

Vox διήκει in De nat. oss. et Arist. Zi desideratur atque tantummodo in De nat. hom. et ap. Galen. invenitur. Quam vocem cum Theod. habeat, manifestum est eum hunc locum e Hipp. Nat. Hom. 11 sumpsisse. Galenus enim se nusquam alibi apud medicos huiusmodi descriptionem invenisse ait (op. laud. p. 69 sqq.), eamque risu valde dignam existimat (p. 71.16 τίς ἀνάσχοιτο ταῦτα ἀκούων ἡμέρα μῖα τεθεάμενος ἀνατομὰς ζῶων etc.) spuriamque (Hipp. et Plat. Plac. VI p. 517 Müller, V p. 529 Kühn), quam ob causam nullo pacto fieri potest ut Noster sua e commentatione Galeni petiverit. Neque ap. C.A.G. ulla vestigia huius venarum descriptionis exstant. **23** ἀδυναμία τοῦ αἰσθάνεσθαι cf. Mi. p. 49.10, So. 21.12. **24** ὡς εἴρηται Ar. 455a26, supra 2 sq. καθολικωτέρου (neque ab Ar. usurpatur neque a comm.) et mox κοινωτέρου ipse addidit. **25** τὸ δ' ὕπνος ἔστιν ex Mi. p. 49.15. ὡς εἴρηται Ar. 455a33, supra 12 sqq. **30** προηγουμένως cf. Alex. An. 22.16 al., Them. AB 7.14 al., Mi. P.N. 129.22, Renauld Étude p. 388. τετραχῶς cf. Ar. Mx 1.983a26 τὰ δ' αἴτια λέγεται τετραχῶς, vide So. 21.22 τέσσαρας γὰρ τοὺς κυριωτέρους (sc. τρόπους τῆς αἰτίας) ἐν τοῖς Φυσικοῖς ἀποδεδώκαμεν. **31** ἔνεκεν e. Ar. Φ Mi. σκοπός syn. τέλος cf. Bz. Ind. 685a39 sqq., coni. ἀγαθόν infra 17.2. τὸ οὐ ἔνεκα cf. Bz. Ind. 250b44: „de formis ἔνεκα et ἔνεκεν Eucken observavit, frequentius omnino ἔνεκα exhiberi quam ἔνεκεν, et in quibusdam formulis fere non usurpari nisi ἔνεκα, veluti τὸ οὐ ἔνεκα (τὸ οὐ ἔνεκεν tribus locis tantum invenitur)”. Itaque lectionem VLR codd. accepi. **32** τὸ τέλος καὶ ἀγαθόν similiter coni. Ar. Mx 1.983a32, al. saepe, cf. Bz. Metaph. p. 61 et Ind. 753b49. ἀπανταχοῦ cf. Bz. Ind. 391b14 sqq. **33** τὸ ποιητικὸν αἰτιον cf. Bz. Ind. 610a9 et Mi. p. 49.18 τίνος ἔνεκεν λέγει τὸ τελικόν, ὅθεν δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τὸ ποιητικόν (So. 21.22 sq.). **34** καὶ τὸν λόγον καὶ τὸ εἶδος cf. Bz. Ind. 219a51 sqq. Hicks De Anima p. 201

¹⁾ παρὰ AM, W. H. S. Jones (Hippocr. IV Loeb 150 p. 130), ἐπὶ VM₂ Littré. Littré, ἀφήκει Jones (ex ἀφίκη A).

²⁾ καὶ susp. Vollgraff.

ad p. 16.35—17.12

ad 403b2. **35** αἰτιὸν φαμεν Ar. V. εἰδικός: vox ab Ar. non usurpatur, sed usitatissima est ap. Alex. (vide Metaph. Ind. s.v.) et ap. alios comm., e.g. Philop. ψ 271.28 ἡ γὰρ ὕλικὸν ἔστι τὸ αἰτιον ἢ εἰδικὸν ἢ τελικὸν ἢ ποιητικόν. **38** ἀδιαδόχως ipse addidit; adverb. adhuc desideratur in lexicis. Cf. Anon (= Soph.?) Paraphr. Categ. (C.A.G. XXIII 2) p. 63.17 ἀδιάδοχος τοῦ ἐνεργήματος κινήσεως. συνθήθεια cf. Plat. Theaet. 168b.. ἐκ συνθήθειας ῥημάτων τε καὶ ὀνομάτων, ἃ οἱ πολλοὶ ὀρη ἂν τύχασιν καλοῦντες ἀπορίας ἀλλήλοις παντοδαπὰς παρέχουσι κτλ. Frequenter ap. comm. (e.g. Alex., Simpl., al.). **39** μεταφέρειν respicit μεταφορῶν Ar. MΦΓ Mi. p. 49.23 So. **17.1** Sch. 458.17 ὅθεν εἰώθημεν καὶ ἀνάπαυσιν λέγειν τὸν ὕπνον, καὶ τὸ ὑπνεῖν ἀναπαύεσθαι **3** Sch. 458.18 τέλος δὲ μάλιστα τῆς φύσεως ἀπλῶς ἢ ἐγγρηγορσις. **4** εἰσί cf. supra 13.13. **5** εἰ δ' οὖν sin minus (Herv.) cf. Renauld Étude p. 283 „L'auteur (Psellus), ayant à exprimer l'idée de si non dans la forme dilemmatique de la supposition si d'une part... si non, aime à se servir, avec ellipse du verbe, de la locution εἰ δ' οὖν. Cette formule a ainsi le sens de 's'il n'en est pas ainsi, dans le cas contraire'”. **7** συλλογιζόμενος cf. Mi. p. 49.33 ἔστι δὲ ὁ συλλογισμὸς ἐν πρώτῳ σχήματι τοιοῦτος· ἡ ἐγγρηγορσις αἰσθησις ἢ φρόνησις ἔστι· πᾶσα αἰσθησις καὶ πᾶσα φρόνησις τέλος· ἡ ἐγγρηγορσις τέλος, καὶ τὴν μὲν ἐλάττωνα πρότασιν ὡς δὴλην οὖσαν οὐ κατεσκεύασεν (τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι ὁ ἐγγρηγορῶς αἰσθάνεται ἢ³⁾ φρονεῖ;) τὴν δὲ μείζονα τὴν λέγουσαν ὅτι ἡ αἰσθησις καὶ ἡ φρόνησις τέλος κατεσκεύασε διὰ τοῦ βέλτιστα γὰρ ταῦτα, τὸ δὲ βέλτιστον τέλος. **9** ὥστε Ar. ΠΜΥΓ. **10** ἀορίστως i.q. ἀπλῶς. Apud Aristotelem enim duae sunt necessitatis species, nempe necessitas per se et ex suppositione cf. Φβ 9.199b34—200a15; Ζμα 1.639b24 (infra ad 11), Bz. Ind. 77a29 sqq. Apud comm. verbum ἀορίστως nonnumquam eandem vim habet atque ἀπλῶς, ut docet Alex. M 402.17 ἀπλῶς, τοῦτεστιν ἀορίστως. Philop. K 26.14 sqq. al. **10** τοῦδε τίνος cf. Bz. Ind. 495b44: „plerumque τόδε τι ita usurpatur ut eundem fere ambitum notionis habeat et eandem varietatem atque οὐσία.” h.l. ut substantia formalis (cf. Bz. Ind. 545a32 sqq.) opponitur τῷ ὑποκειμένῳ (i.q. ὕλη Bz. Ind. 798a34 sqq.). **11** Sch. 458.18 ὕλικὸν δὲ αἰτιον κτλ., vide infra ad 14 sq. Cf. Mi. p. 50.8 εἰωθός ἔστιν αὐτῷ (sc. Ἀριστοτέλει) καὶ καταπατημένον τὸ λέγειν τὴν ὕλην ἐξ ὑποθέσεως ἀνάγκην. Ar. Ζμα 1.639b24 ὑπάρχει δὲ τὸ μὲν (ἀναγκαῖον) ἀπλῶς τοῖς αἰδίοις, τὸ δ' ἐξ ὑποθέσεως καὶ τοῖς ἐν γενέσει πᾶσιν ὥσπερ ἐν τοῖς τεχναστοῖς, οἷον οἰκία καὶ τῶν ἄλλων ὄψων τῶν τοιούτων, ἀνάγκη δὲ τοιάνδε τὴν ὕλην ὑπάρχει εἰ ἔσται οἰκία κτλ. et Ib. 642a3 sqq., Ross Physics p. 531 et 199b13. **12** sq. ταύτης γὰρ οὐσης ἐξ ἀνάγκης τὸ ἐξ αὐτῆς γίνεται cf. Ar.

²⁾ διήκει MV Galen.

Ζμα 1.642a9 ὡσπερ γάρ ἐπει δέ σιχίσει τῷ πελέκει, ἀνάγκη σκληρὸν εἶναι, εἰ δὲ σκληρὸν, χαλκοῦν ἢ σιδηροῦν, οὕτω καὶ ἐπει τὸ σῶμα ὄργανον (ἐνεκά τινος γὰρ ἕκαστον τῶν μορίων, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ δλον), ἀνάγκη ἄρα τοιονδί εἶναι καὶ ἐκ τοιονδί, εἰ ἐκεῖνο ἔσται. 13 ὕλη h.l.i.q. τροφή. 14 Sch. 458.18 sq. ὕλικὸν δὲ αἴτιον ὁ καὶ ἐξ ὑποθέσεως ἀναγκαῖον καλεῖται, ἢ τροφή, ὡς ἂν μὴ φθείροιτο ἢ κατὰ τὸ ζῶον ὕλη κτλ. cf. Mip. 50.9 ὑποθεθέντος γὰρ τοῦ εἶναι ζῶον ἔπεται ἐξ ἀνάγκης τὸ τρέφεσθαι· τρεφομένου δὲ ἀνάγκη ἀναθυμιάσιν γίνεσθαι περὶ τὸν ἐγκέφαλον· τούτων γὰρ ἐστὶ δηλωτικὸν τὸ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν τινὰ αὐτῷ δεῖν (Ar. 455b27). ἀναθυμιάσεως δὲ γενομένης ἀνάγκη, ὡς μετ' ὀλίγου ἔρει, ὕπνιον γίνεσθαι, κτλ. ὡς finale tempore principali antecedente cum optativo struitur, ut interdum iam apud vetustiores, cf. Kühner II 2° p. 386, Renauld Étude p. 300 sq. 14 sqq. Sch. 458.21 διὰ δὲ τὴν τροφήν ἢ εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἀναθυμιάσεις ἔπεται, κἀντεῦθεν ὁ ὕπνος· ὅθεν δὴ ἢ ἀρχὴ καὶ ποιητικὸν αἴτιον τὸ πνεῦμα, κτλ. 16 τῆς αἰσθήσεως ex Arist. textu inserui. τὸ ποιητικὸν αἴτιον vide supra ad 16.33. 19 τῆς ante κινήσεως om. Ar. S. τῆς ante κεφαλῆς cum Ar. V. 22 sqq. cf. Mip. 50.29 ἐπειδὴ γὰρ τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ πνεύματος ὑπὸ ἡδονῶν καὶ λυπῶν συστελλομένου καὶ ἀπὸ τούτου δυνάμεως ἢ δυνάμεων διαδιδόμενων εἰς τὰ νεῦρα, ἀφ' ὧν νεύρων κινεῖται τὰ ζῶα, ἐπειδὴ οὖν τούτου τοῦ πνεύματος συστελλομένου καὶ ἐκτεινομένου, ὡς δείξει ἐν τῷ Περι ζῶων κινήσεως [c. 10], κινεῖται τὰ ζῶα, τὸ δὲ τοιοῦτον πνεῦμα ἀπὸ τῆς καρδίας βλυστάνει καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστὶ, φανερόν ἐστι τῆς κινήσεως αἴτιον ἢ καρδία ἐστίν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει τὴν καρδίαν λέγειν ἢ τὸ πνεῦμα, ὡσπερ οὐδ' εἰ τὸ πνεῦμα ἢ τὴν καρδίαν. Vide Mi. Zk 128.5 sqq. 27 sqq. Cf. Mip. 51. 5 ὅτι δὲ καὶ ἡ τῆς καταψύξεως ἀρχὴ ἀπὸ τῆς καρδίας, εἴρηται πολλάκις, εἴπερ ὑπ' αὐτῆς εὐρύνεται καὶ συστέλλεται ὁ πνεύμων. τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ πνεῦμα ἐκτεινόμενον καὶ συστελλόμενον συνεκτείνει διὰ τῶν ἀπ' αὐτῆς νεύρων καὶ συστέλλει τὸν πνεύμονα. 28 om. γε post πρόσ, c. Ar. SU. 32 πάροδος = transitus (Herv.) sc. διὰ τῶν μυκτήρων, cf. Ar. ai 5.444a25 κατακίχρηται δ' ἡ φύσις τῇ ἀναπνοῇ ἐπὶ δύο, ὡς ἔργω μὲν ἐπὶ τὴν εἰς τὸν θώρακα βοήθειαν, ὡς παρέργω δ' ἐπὶ τὴν ὁσμὴν· ἀναπνέοντος γὰρ ὡσπερ ἐκ παρόδου ποιεῖται διὰ τῶν μυκτήρων τὴν κίνησιν, et Alex. ai 100.3 sqq., 101.22 οὐ γὰρ ὅπου φέρεται τὸ ἀναπνέομενον πνεῦμα, ἐκεῖ καὶ αἱ ὁσμαί, ἀλλ' ἐν τῇ παρόδῳ τὸ πνεῦμα τὸ ἀναπνέομενον τὸ μόριον τοῦτο ἐπιτῆδειον πρὸς τὴν οἰκίαν ἐνέργειαν ποιεῖ. 33 ἔμφυτον i.q. σύμφυτον, iam ap. Ar. hic illic inventur: an 9.475a8; *πν. 1.481a1, cf. Mi. P.N. 143.27. Haud recte O. Jochem Scholastisches, Christliches und Medizinisches aus dem Komm. des Theophil. Korydalleus zu Arist. Schrift von der Seele, Diss. Giessen 1935 p. 69: „Die Wortverbindung ἔμφυτον πνεῦμα findet sich einmal in der Arist. fälschlich zugeschriebenen Schrift Περι πνεύματος,

481a1.” In talibus rebus Indici Aristotelico, cuius auctor absolutionem non petiverit (cf. p. IV), fides non est habenda. De re vide W. W. Jaeger Das Pneuma im Lykeion, Hermes 48 (1913) p. 29 sqq., M. Wellmann Die Pneumatische Schule bis auf Archigenes 1895 p. 137 al., F. Rüsche Blut, Leben und Seele, Studien z. Gesch. u. Kult. d. Alt. 5er Ergänzungsbd. Paderborn 1930 p. 235 sqq., W. Wiersma Die Arist. Lehre vom Pneuma. Mnemos. 1943 p. 105. ἀναφυσώμενον c. Ar. VYLNS. συνίζανον c. Ar. E₂VY Φ Mic. So. ὡστε εὐρύνειν κτλ. cf. Mip. 51.13 ὁρῶμεν γὰρ φανερώς ἐν τοῖς ἐντόμοις τὸ μέρος τὸ ἐγγίζον τῇ ἐντομῇ εὐρυνόμενον καὶ συστελλόμενον, vide Ar. an 9.475a7 ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ ὑποζώματι, τῷ ἐμφύτῳ πνεύματι αἴροντι καὶ συνίζοντι, συμβαίνει πρὸς τὸν ὑμένα γίνεσθαι τρίψιν· κινουσι γὰρ τὸν τόπον τοῦτον, ὡσπερ τὰ ἀναπνέοντα ἔξωθεν τῷ πλεύμονι καὶ οἱ ἰχθύες τοῖς βραγχίσις Zeller Philos. d. Gr. II 2° p. 485. 34 ἢ ποιεῖν τι c. Ar. SUP² Mi. 35 κατοχὴ ap. Ar. κάθεξις (Bz. Ind. 355b1—2); Mip. 51.23 κάθεξις καὶ ἐποχὴ (id. So. 22.29). Ecl. Phys. (Suppl. Arist. III 1) 27.9 κατοχὴ (?) τοῦ πνεύματος; Galen. De sanit. tuenda VI 172x = C.M.G. V. 4.2 p. 76.36; Philop. Zy 91.10 ἐγγίνεται γὰρ ἡμῖν ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος κατοχῆς ἰσχύς. De re cf. praeterea Ar. Zyβ 4.737b35 sqq., δ 6.775a37 sqq. (W. Wiersma op. laud. p. 104), Πη 17.1336a37 (vide Newman Politics III p. 487 sqq.), Galen. I.I. Alex. Quacst. I 20. ἐντονία vox rara, legitur etiam Misc. p. 413, cf. Olymp. μ 195.39; 259.23 (ἐντονος). 36 sq. cf. Mip. 51.23 τοῖς μὲν ἀναπνέουσι ποιεῖ καὶ παρέχεται τὴν ἰσχύν ἢ ἀπὸ τοῦ θύραθεν εἰσιόντος πνεύματος κάθεξις, κτλ. 38 ὀλοπτέρων de totipennibus inter insecta numerandis vide J. B. Meyer Arist. Thierkunde p. 206. 18.2 ὡς εἴρηται cf. 17.33 4 ἐν ταῖς αὐτῶν πτήσεσι id. Mip. 51.26 (ἐν τῇ πτήσει So.) 5 οὐ γὰρ ὁ ἔξωθεν ἀήρ ἐστὶν ὁ ψοφῶν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σύμφυτον πνεῦμα, ex Mip. 51.28: οὐ γὰρ ὁ ἔξω ἀήρ ἐστὶν ὁ ψοφῶν, ἀλλὰ τὸ σύμφυτον πνεῦμα sec. codd. CRP So. Wendland autem cum libris Sa legit ὁ ψοφῶν ἐστίν. Apparet et hic et alibi Theodorum deterioris familiae codices Michaelis secutum esse, quos etiam Sophonias paraphrasta adhibuit (cf. Wendland C.A.G. XXII 1 p. VIII; V 6 p. VI). cf. Mip. 51.31 ἐπειδὴ γὰρ . . . τούτου τοῦ πνεύματος κινουμένου κινεῖται τὰ ζῶα, ἀνάγκη κτλ. 7 πᾶν c. Ar. II ἐγγινομένης cf. γινομένης Ar. IIN Mic. RP So., γενομένης Ar. M Φ Mic. C Sa Wendl. 8 sq. cf. Mip. 52.2 τὸ μὲν οἰκίας εἴρηται διὰ τὴν ὀλοπτερίαν ὁρμήν (κινούμεθα γὰρ καὶ ἀπὸ τινος ἐν ἡμῖν φαντασιῶν γινομένων), τὸ δὲ ἄλλοτρίας διὰ τὴν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν. οἰκίας Ar. S. 11 sqq. Sch. 458.24 . . . φανταζόμενοι γὰρ τινὰ, ἐντεῦθεν κινουῦνται. τὸ δὲ ἐνύπνιον καὶ φάντασμα αἰσθημάτων πῶς ἐστίν· τοῦ γὰρ κοινοῦ καὶ πρώτου αἰσθητηρίου πάθος· ὥστε ὑπὸ αἰσθητῶν πῶς κινουῦνται.

481a1.” In talibus rebus Indici Aristotelico, cuius auctor absolutionem non petiverit (cf. p. IV), fides non est habenda. De re vide W. W. Jaeger Das Pneuma im Lykeion, Hermes 48 (1913) p. 29 sqq., M. Wellmann Die Pneumatische Schule bis auf Archigenes 1895 p. 137 al., F. Rüsche Blut, Leben und Seele, Studien z. Gesch. u. Kult. d. Alt. 5er Ergänzungsbd. Paderborn 1930 p. 235 sqq., W. Wiersma Die Arist. Lehre vom Pneuma. Mnemos. 1943 p. 105. ἀναφυσώμενον c. Ar. VYLNS. συνίζανον c. Ar. E₂VY Φ Mic. So. ὡστε εὐρύνειν κτλ. cf. Mip. 51.13 ὁρῶμεν γὰρ φανερώς ἐν τοῖς ἐντόμοις τὸ μέρος τὸ ἐγγίζον τῇ ἐντομῇ εὐρυνόμενον καὶ συστελλόμενον, vide Ar. an 9.475a7 ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ ὑποζώματι, τῷ ἐμφύτῳ πνεύματι αἴροντι καὶ συνίζοντι, συμβαίνει πρὸς τὸν ὑμένα γίνεσθαι τρίψιν· κινουσι γὰρ τὸν τόπον τοῦτον, ὡσπερ τὰ ἀναπνέοντα ἔξωθεν τῷ πλεύμονι καὶ οἱ ἰχθύες τοῖς βραγχίσις Zeller Philos. d. Gr. II 2° p. 485. 34 ἢ ποιεῖν τι c. Ar. SUP² Mi. 35 κατοχὴ ap. Ar. κάθεξις (Bz. Ind. 355b1—2); Mip. 51.23 κάθεξις καὶ ἐποχὴ (id. So. 22.29). Ecl. Phys. (Suppl. Arist. III 1) 27.9 κατοχὴ (?) τοῦ πνεύματος; Galen. De sanit. tuenda VI 172x = C.M.G. V. 4.2 p. 76.36; Philop. Zy 91.10 ἐγγίνεται γὰρ ἡμῖν ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος κατοχῆς ἰσχύς. De re cf. praeterea Ar. Zyβ 4.737b35 sqq., δ 6.775a37 sqq. (W. Wiersma op. laud. p. 104), Πη 17.1336a37 (vide Newman Politics III p. 487 sqq.), Galen. I.I. Alex. Quacst. I 20. ἐντονία vox rara, legitur etiam Misc. p. 413, cf. Olymp. μ 195.39; 259.23 (ἐντονος). 36 sq. cf. Mip. 51.23 τοῖς μὲν ἀναπνέουσι ποιεῖ καὶ παρέχεται τὴν ἰσχύν ἢ ἀπὸ τοῦ θύραθεν εἰσιόντος πνεύματος κάθεξις, κτλ. 38 ὀλοπτέρων de totipennibus inter insecta numerandis vide J. B. Meyer Arist. Thierkunde p. 206. 18.2 ὡς εἴρηται cf. 17.33 4 ἐν ταῖς αὐτῶν πτήσεσι id. Mip. 51.26 (ἐν τῇ πτήσει So.) 5 οὐ γὰρ ὁ ἔξωθεν ἀήρ ἐστὶν ὁ ψοφῶν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σύμφυτον πνεῦμα, ex Mip. 51.28: οὐ γὰρ ὁ ἔξω ἀήρ ἐστὶν ὁ ψοφῶν, ἀλλὰ τὸ σύμφυτον πνεῦμα sec. codd. CRP So. Wendland autem cum libris Sa legit ὁ ψοφῶν ἐστίν. Apparet et hic et alibi Theodorum deterioris familiae codices Michaelis secutum esse, quos etiam Sophonias paraphrasta adhibuit (cf. Wendland C.A.G. XXII 1 p. VIII; V 6 p. VI). cf. Mip. 51.31 ἐπειδὴ γὰρ . . . τούτου τοῦ πνεύματος κινουμένου κινεῖται τὰ ζῶα, ἀνάγκη κτλ. 7 πᾶν c. Ar. II ἐγγινομένης cf. γινομένης Ar. IIN Mic. RP So., γενομένης Ar. M Φ Mic. C Sa Wendl. 8 sq. cf. Mip. 52.2 τὸ μὲν οἰκίας εἴρηται διὰ τὴν ὀλοπτερίαν ὁρμήν (κινούμεθα γὰρ καὶ ἀπὸ τινος ἐν ἡμῖν φαντασιῶν γινομένων), τὸ δὲ ἄλλοτρίας διὰ τὴν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν. οἰκίας Ar. S. 11 sqq. Sch. 458.24 . . . φανταζόμενοι γὰρ τινὰ, ἐντεῦθεν κινουῦνται. τὸ δὲ ἐνύπνιον καὶ φάντασμα αἰσθημάτων πῶς ἐστίν· τοῦ γὰρ κοινοῦ καὶ πρώτου αἰσθητηρίου πάθος· ὥστε ὑπὸ αἰσθητῶν πῶς κινουῦνται.

ad p. 18.11—19

Cf. Ar. μν 1. 450a10 τὸ φάντασμα τῆς κοινῆς αἰσθήσεως πάθος ἐστίν. εν 3. 462a29 τὸ φάντασμα τὸ ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν αἰσθημάτων, ὅταν ἐν τῷ καθεῦδειν ᾗ, ἢ καθεῦδει, τοῦτ' ἐστίν ἐνύπνιον ubi Theod. adnotat: ἀλλ' ἐκεῖνά εἰσι κυρίως ἐνύπνια, ἃ ἐν τῷ καθεῦδειν ἀπλῶς φαίνεται τινι, ἢ καθεῦδει, αἰσθημάτων τινα καὶ κινήσεις ἐναποτεθεῖσαι πρότερον ὑπὸ τῶν ἐνεργείᾳ αἰσθητῶν, καὶ οὐκ ἀντιλέγει τι πρὸς αὐτὰ τὰ φαινόμενα, ἀλλ' ἐστὶ τῷ πρώτῳ αἰσθητηρίῳ αἰσθητά, οἷα καὶ τοῖς τῶν ἐγγρηγορότων αἰσθητηρίοις. Verba Aristotelis διότι δὲ μὲν ἐνύπνια μνημονεύουσιν ἐγερθέντες, τὰς δ' ἐγγρηγορικάς πράξεις οὐ μνημονεύουσιν, ἐν τοῖς Προβληματικοῖς εἰρηται (456a27—29) non respicit.

CAPUT III

15 αἰτιολογεῖ haec vox, quae apud scriptores aetate posteriores aliquoties invenitur, nec inusitata est ap. comm. (Syrian. M 173.27; Philop. μ 98.4, Zy 69.1; Simpl. Φ 679.12; 1050.8; Mi. PN 2.15; Eustrat. AB 226.28; 230.14; Soph. ψ 122.6; Anon. (Soph.?) K 61.35), praesertim a scriptoribus medicis recentioris aetatis usurpatur. cf. Diocles fr. 112 (p. 163.21 Wellm.), Exc. Medica in Suppl. Arist. III 1: 12.20; 14.5; 19.20 fr. 10.4 (p. 76) et imprimis Exc. Menon. 24.5 καί >τοι γε ἐαυτὸν ἐπ<κα>νεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι παρὰ <τοῦς> ἄλλους καὶ τὸν ὕπνον καὶ τὴν ἐγγρηγορίαν αἰτιολογεῖ ἐκεῖνων αὐτὸν <μό>νον τὸν ὕπνον αἰτιολογού<ων>, μηκέτι δὲ καὶ τὴν ἐγγρηγορίαν. („Aristoteles in servatis libris nihil eiusmodi dixit" — Diels). 16 ἀναγκάιον Ar. ΠΦ Mic. So., ἀνάγκη Ar. M. 17 τόποι id. So., τόποι Ar. 18 αἰ c. Ar. ΠM, om. Φ. ἀγγεῖα ipse addidit, cf. Bz. Ind. 5a22 sqq. 19 sqq. cf. Mi. 52.12: ἰστέον δὲ ὅτι ἡ θύραθεν τροφή εἰσιούσα εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἔντερα (ταῦτα γὰρ εἶπε δεκτικούς τόπους τῆς τροφῆς) γίνεται ἀναθυμίασις εἰς τὰς ἐν τῷ ἥπατι φλέβας, ἐρριζωμένας οὖσας διὰ τῶν μεσεντέρων, ὡς ἐν τῇ Περί ζῳῶν μορίων [B 3 p.650a29] καὶ Περί ζῳῶν ἱστορίας [A 4 p. 514b11] εἰρηται εἰς τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἔντερα. 22 Cf. infra 22.5 sqq. 19—26 cf. Mip. 52.16 ἐκεῖσε δὲ ἐν τῷ ἥπατι τρόπον τινα ἐξαιματομένη ἢ ἀναθυμίασις διαπέμπεται εἰς τὴν καρδίαν ὑπὸ τῶν φλεβῶν τῶν ἀπὸ τῆς καρδίας εἰς τὸ ἥπαρ διαγινομένων, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ κατεργάζεται καὶ πέττεται καὶ κυρίως αἷμα γίνεται· τὸ γὰρ ἐν τῷ ἥπατι, ὡς εἴρηται, ἀκατέργαστον ἐστὶ καὶ οὐδὲ κυρίως αἷμα, κἀν Γαληνῷ τῷ ἰατρῷ τοῦτο μὴ ἀρέσκη. ἔχουσαι οὖν αἱ φλέβες, ὡς ἐν ἄλλοις εἴρηται, ἐκ τῆς καρδίας τὴν ἀρχὴν, αἱ μὲν τῶν φλεβῶν διακονοῦνται τῇ καρδίᾳ (κομίζουσι γὰρ ὡσπερ τινὲς διάκονοι πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τῶν περὶ τὸ ἥπαρ τόπων τὸ ἀκατέργαστον αἷμα καὶ ἄπεπτον, ἧτις ὑπὸ τούτων δεχομένη πέσσει καὶ κατεργάζεται), αἱ δὲ διακονοῦσι πρὸς τὴν τοῦ μπαλιν μετὰ τὴν κατεργασίαν τε καὶ πέψιν ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα παραπομ-

ad p. 18.19—24

πὴν. δεκτικούς μὲν οὖν τόπους εἴρηκε τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἔντερα, ἀρχὴν δὲ τὴν καρδίαν (verba litteris diductis impressa ab Alex. An. 95.1 desumta sunt, vide Wendland C.A.G. XXII 1 p. XII). Rem explicat Ar. Ζμβ 3.650a4 sqq. Cibum enim concoctione nondum absoluta ex intestinis venae, ut plantarum radices, recipiunt. Concoctio deinde absoluitur in corde, cf. av 480a5; ἐπιρρεῖ γὰρ αἰεὶ τό (sc.τῆς τροφῆς) ὑγρὸν συνεχῶς, ἐξ οὗ γίνεται ἡ τοῦ αἵματος φύσις· πρώτων γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ δημιουργεῖται. (F. Rüsche Blut, Leben und Seele, Paderborn 1920 p. 204 sqq.). Iecur apud Arist. „inservit calore suo ad cibum celerius concoquendum, multumque ad temperiem sanitatemque corporis propter sanguinis copiam confert" (Philippson "Ἰλη Ἀνθρωπίνῃ p. 41, 46): Ζμγ 7.670a23 καρδία μὲν οὖν καὶ ἥπαρ πᾶσιν ἀναγκαῖα τοῖς ζῳοῖς, ἡ μὲν διὰ τὴν τῆς θερμότητος ἀρχὴν. . . τὸ δ' ἥπαρ τῆς πέψεως χάριν (cf. Ζμδ 3.677b33), Ζμγ 12.673b23 τὸ δ' ἥπαρ αἱματικώτατον μετὰ τὴν καρδίαν τῶν σπλάγχων. Nusquam Aristoteles docet cibum nondum concoctum ex ipso iecore in cor transferri.

Doctrina est Alexandri, cf. An. 94.24 ἀπὸ καρδίας. . . ἡ τῆς αὐξήσεως τε καὶ τροφῆς εἰς πᾶν τὸ σῶμα χορηγία. καὶ ἡ θρεπτικὴ ἀρα δύναμις ἐν ταύτῃ ἢ ἐν τῷ ἀνάλογον ταύτῃ. τοῦ δὲ τὴν χορηγίαν τοῖς ζῳοῖς τῆς τροφῆς ἀπὸ ταύτης εἶναι σημεῖον αἱ φλέβες αἱ τῆς τροφῆς τουτέστι τοῦ αἵματος διάκονοι (ἐσχάτη γὰρ τροφή τὸ αἷμα). αὐταὶ γὰρ διὰ μὲν τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος διαπεφύκασι, ἐκ δὲ τῆς καρδίας ἐκπεφύκασι ὡς ἐκ ταύτης τὴν ἀρχὴν ἔχουσαι τῆς βλαστήσεως. ὧν αἱ μὲν τινες αὐτῇ διακονοῦνται πρὸς τὸ τὸ ἀκατέργαστον ἐστὶ καὶ ἄπεπτον αἷμα ἀπὸ τῶν περὶ τὸ ἥπαρ τόπων δεχομένη πέσσει ἐν αὐτῇ, αἱ δὲ πρὸς τὴν τοῦ μπαλιν μετὰ τὴν κατεργασίαν τε καὶ πέψιν ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα παραπομπῆν. Cf. ibid. 97.7 τὸ γὰρ ἐν τῷ ἥπατι ἀκατέργαστον ἐστὶ καὶ οὐδὲ κυρίως αἷμα.

24 κἀν οὐ δοκῆ τοῦτο τῷ Γαληνῷ cf. Mip. 52.20 κἀν Γαληνῷ τῷ ἰατρῷ τοῦτο μὴ δοκῆ (CRP, ἀρέσκη Sa Wendl.). vide Kühner II 2° p. 189 sq. Saepius Galenus dicit arteriarum originem cor esse, iecur autem venarum (cf. Philippson op. laud. p. 29, 42²; Rüsche op. laud. p. 284¹, 288). Iecur non solum locus est unde facultas appetitiva sive nutritiva oritur (De plac. Hipp. et Plat. V p. 521 K, 508 Müller), verum etiam origo et venarum (p. 531 K, 520 M.) et sanguinis (p. 532 sqq. K, 521 M.), cf. p. 582 K (577 M): (τὸ ἥπαρ ἀρχὴ) καὶ φλεβῶν καὶ αἵματος καὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς. Adde De usu partium IV 3 (III p. 269 K = I 197.5 Helmreich) αὐτὸ δὲ τὸ ἥπαρ, ἐπειδὴν αὐτὴν (sc. τὴν τροφήν) παραλάβη πρὸς τῶν ὑπηρετῶν (sc. φλεβῶν) ἤδη παρεσκευασμένην καὶ οἷον ὑπογραφὴν τινα καὶ ἀμυδρὸν εἶδος αἵματος ἔχουσαν, ἐπάγει τέλειον αὐτῇ τὸν κόσμον εἰς αἵματος ἀκριβοῦς γένεσιν. Vide ibid. III 12 al. Rüsche op. laud. p. 289 a. A. E. Taylor A Commentary on Plato's Timaeus Oxford 1928 p. 502—3 (ad 70b1) O. J o c h e m Scholastisches Christliches und Medi-

zinisches aus dem Komm. des Theophilus Korydalleus zu Ar.'s Schrift von der Seele Giessen 1935 p. 63. Nec apud Latinos res ignota est. Cf. Alb. Magnus De animalibus III Tr. 1 c. 5, e.g. p. 269.6 Stadler: „*Aristoteles autem voluit principium nutrimenti esse a corde et ab eodem esse principium crementi per totum corpus. Galienus autem dixit principium spiritus et arteriarum esse cor, epar autem principium esse venarum et sanguinis.*” Al. saepe (cf. Eiusdem De somno Tr. 1 c. 7 ed. Jammy p. 696). Eorum similia quae Galenus dixit iam ipse Arist. refutabat Ζμγ 4.666a24: ὑπάρχει δὲ καὶ τὸ ἦπαρ πᾶσι τοῖς ἐναίμοις· ἀλλ’ οὐθεὶς ἂν ἀξιόσειεν αὐτὸ ἀρχὴν εἶναι οὔτε τοῦ ὅλου σώματος οὔτε τοῦ αἵματος· (a) κεῖται γὰρ οὐδαμῶς πρὸς ἀρχοσειδῆ θέσιν, (b) ἔχει δ’ ὥσπερ ἀντίζυγον ἐν τοῖς μάλιστα ἀπηκριβωμένοις τὸν σπλῆνα. (c) ἔτι δ’ ὑποδοχὴν αἵματος οὐκ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καθάπερ ἡ καρδία [cf. 666a8], ἀλλ’ ὥσπερ τὰ λοιπὰ ἐν φλεβί. (d) ἔτι δὲ τείνει δι’ αὐτοῦ φλέψ, ἐξ ἐκείνης δ’ οὐδεμία· πασῶν γὰρ τῶν φλεβῶν ἐκ τῆς καρδίας αἱ ἀρχαί. ἐπεὶ οὖν ἀνάγκη μὲν θάτερον τούτων ἀρχὴν εἶναι, μή ἐστι δὲ τὸ ἦπαρ, ἀνάγκη τὴν καρδίαν εἶναι καὶ τοῦ αἵματος ἀρχὴν. cf. denique Sch. 459.30 ὁ δὲ Γαληνὸς ἀρχὴν τοῦ αἵματος τὸ ἦπαρ λέγει, κἀκεῖθεν πεπεμμένον καὶ καθαρὸν παρεκπέμπεται αὐτό. Eorum quae Galenus dixit non nisi hoc loco mentionem facit. Th. persuasum habet Galenum quotienscumque Aristotelem vituperet in errore versari. Cf. Misc. ιβ’ p. 93 sqq. (cf. supra ad 11.18). 28 ὡς προεῖρηται Ar. 455b3 sqq., supra 16.15 29 παραφροσύνη suo more verba synonyma studiose conquirat. Vox παραφροσύνη ap. Hipp. = *delirium*, cf. Littré Ind. s.v. délire (e.g. Aphor. 2.2 IV 470 L ὅκου παραφροσύνη ὕπνος πάθει, ἀγαθόν). Ap. Plat. Soph. 228 d = τὸ ἀνοεῖν — ap. Arist. non exstat, sed παραφροεῖν con. est e. voce, κἀμνεν, opp. νοῦν ἔχειν (Bz. Ind. 567a10 sqq.). Quo significatu Alex. An. 100.6 verbo usus sit non liquet, sed ap. Philop. ψ 164.10 invenies παραφροσύνη = ἀμβλύσεις τῶν νοήσεων. Cf. deinde *Philop. ψγ 516.2 (ad 429a7... τὸ ἐπικαλύπτεσθαι τὸν νοῦν ἐνίοτε πάθει ἢ νόσοις ἢ ὕπνῳ): οὐ γὰρ εἶπεν αὐτὴν (τὴν λογικὴν ψυχὴν) πάσχειν ἐν τῇ παραφροσύνῃ, ἀλλ’ ἐπικαλύπτεσθαι, denique Dexipp. K 7.23 qui coniunxit παράφρονες e. μαινόμενοι. κατὰλεισις verbum rarum non exstat ap. Ar. commentatoresque, eodem sensu (*occlusio*) tamen invenitur ap. Gal. XIX 445 K. (cf. καταλείειν Hipp. Loc. Hom. 27, VI 318 L τὸ φλέγμα καὶ ἡ χολή κατακλεισθέντα ἀτρεμίζωσι et infra 21.15). 30 sqq. cf. Mir. 53.3 ὅτι μὲν οὖν φαντάσματά τινα ὁρῶσι, καὶ οὐ μόνον ὁρῶσιν ἀλλὰ καὶ λέγουσιν οἱ λειποψυχῆσαντες ἰσχυρῶς... δῆλον ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς ὁρῶμεν γὰρ τοῦτο πολλοὺς πάσχοντας, et Ar. 456b15 πολλὰ δ’ ἐστὶν ἃ λέγουσιν οἱ σφόδρα λειποψυχῆσαντες. 31 ἐπιληπτός = ἐπιληπτικός, cf. Hipp. Aph. 3.16 (IV 492 L), Gal. De victu atten., C.M.G. V. 4.2 p. 447. 29. Neque ap. Ar., neque ap. comm. invenitur. 32 ὡς εἰρηται, supra 18.12 33 οὐκ ἐστὶν ὕπνος ἢ λειποψυχία cf. supra 16.18, cf. Mir. 53.6 ὅτι δὲ οὐκ ἐστὶν ὁ ὕπνος ἐπιληψία, εἰρηται

πολλάκις. Correxit igitur Theodorus Michaellem, qui ἐπιληψίαν et λειποψυχίαν confuderat. Cf. Mir. 53.20 et oppone Ar. 456b9 sqq. et 457a9 inter se. 34 sqq. cf. Mir. 53.14 εἰ γὰρ ὕπνώττει ὁ λειποψυχῶν καὶ ὄλωσ ὕπνος ἐστὶν ἢ λειποψυχία, ἔσται καὶ τὸ φάντασμα τοῦ λειποψυχῆσαντος ἐνύπνιον. ἀλλὰ τῶν μὲν ἐνύπνιων, εἰ καὶ μὴ πάντων, ἀλλὰ τῶν πλείστων ἐγερθέντες μνημονεύομεν, οὐδενὸς δὲ τῶν ἐν ταῖς λειποψυχίαις φαντασμάτων μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν μνημονέουσι· πολλὰ γὰρ ἐν τῷ πάθει λέγοντες οὐδενὸς ἐγερθέντες μνημονέουσιν. 35 cf. Sch. 458.30 φαντάζονται (sc. οἱ λειποψυχῶντες) μόνον συγκεχυμένως, ὧν οὐ μνημονέουσι ἐπαλλαγέντες. 37 Cf. Sch. 458.28 οὐ γὰρ ἢ λειποψυχία ὕπνος ἐστὶν, οὐδὲ καθεῦδειν τὸ λειποψυχεῖν. 39 Cf. Sch. 458.31 ἀλλ’ ἢ ἀναθυμίασις ἢ ἐκ τῆς τροφῆς ὠθεῖται ἄνω. 40 sqq. Cf. Mir. 53.23 ἀνάμνησκόμεθα οὖν, ὅτι πᾶν θερμὸν ἄνω φέρεται, ὥστε καὶ ἢ ἀπὸ τῆς τροφῆς ἀναθυμίασις μέχρι τῆς κεφαλῆς ἀνεισι, συνάγουσα ἑαυτῇ καὶ περισσώματά τινα. ἐκεῖσε δὲ γενομένη διὰ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου ψυχρότητα συστᾶσα πάλιν καταφέρεται ὥσπερ εὐριπος ἐπὶ τὴν καρδίαν καὶ καταψύχει τὸ ἐν αὐτῇ θερμὸν. οὐ ψυχθέντος καθεῦδει τὸ ζῶον ἕως ἂν πεφθῇ καὶ κρατηθῇ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ. 40—19.5 paene ad verbum descripsit Sch. 458.32 εἰς τὴν κεφαλὴν δὲ γενομένη μετὰ καὶ τινῶν περιττωμάτων, διὰ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου ψυχρότητα μεταβαλοῦσα, συστᾶσά τε καὶ βαρηθεῖσα, μεταφέρεται ἐπὶ τὴν καρδίαν ὡς ἐν παλιρροίᾳ καὶ καταψύχει αὐτήν, κἀντεῦθεν καταφράττει τὸ ἐν αὐτῇ θερμὸν καὶ τὴν πηγὴν τοῦ αἰσθητικοῦ· κἀντεῦθεν καθεῦδει τὸ ζῶον, ὡς [fortasse ἕως eum Th. et Mi.] ἂν πεφθῇ καὶ κρατηθῇ αὐθις ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τὸ συστάν, καὶ τότε γρηγορεῖ τὸ ζῶον, ἀποτιναζάμενον τὸ βάρος καὶ ἀπαλλαγέν τῆς καθάρσεως [καθεῖρξεως legendum]. 19.1 μεταβαλοῦσα et βαρηθεῖσα ipse addidit (cf. infra 21.14, al). 2 παλιρροία cf. Ar. en 461a6. μεταφέρεται e. Ar. Ald., καταφέρεται Ar. codd. Mir. 53.27. 3 πηγὴ τοῦ αἰσθητικοῦ cf. Ar. Ζμδ. 4. 666a7 (ἢ καρδία) ἐστὶν ἀρχὴ καὶ πηγὴ τοῦ αἵματος ἢ ὑποδοχὴ πρώτη... ἔτι δ’ αἱ κινήσεις τῶν ἠδέων καὶ λυπηρῶν καὶ ὄλωσ πάσης αἰσθήσεως ἐντεῦθεν ἀρχόμεναι φαίνονται καὶ πρὸς αὐτὴν περαίνουσαι. Alex. An. 40.2 ἀρχὴ γὰρ αὕτη (ἢ καρδία) καὶ πηγὴ τοῦ αἵματος, ᾧ τρέφομεθα, καὶ τοῦ πνεύματος, ταῦτα δὲ ὑγρά τε καὶ θερμά. καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ κοινὸς τῆς αἰσθήσεως λόγος. Them. ψ 86.33 (τὸ πρῶτον αἰσθητικόν) ἐξ οὗ τὰ αἰσθητήρια σύμπαντα ὥσπερ ἐκ πηγῆς ἐκπνεῖται (cf. 87.6). Vide in super Plat. Tim. 70b et Taylor Tim. p. 502 sq. Philosophi quidam iam ante Aristotelem de sensuum principio disputaverunt utrum in cerebro contineatur (e.g. Alcmaeon Vors.⁵ 24 A 8. Vide Taylor Plat. Tim. p. 518 sqq., Hippocr. De morbo sacro 14, VI 386 sq. L, aliosque medicos Coos, Wellmann Fragn. der Sikelischen Ärzte p. 16 al.) an in corde (Empedocl.

ad p. 19.3—5

Vors.⁵ 31 B 105, Dox. 391; Hippocr. De corde 10, edd. F. C. Unger Mnemos. 1923 p. 55. Cf. Wellm. Ibid. 17 al. Rüsche Blut Leben u. Seele p. 245 sq., al.). Ipse Aristoteles cor et sentiens et caloris fontem et motus principium et venarum originem esse existimat (cf. Bz. Ind. 365a5 sqq., b27 sqq. Philipps. op. 1. p. 7 sqq., 23 sqq. Wellm. op. l. p. 15, al.). Disputatio post Arist. numquam cessavit. Diocles enim (fr. 59 Wellm. p. 142, vide Jaeger Diokles von Karystos Berl. 1938 p. 214 sq.) et omnes Stoici cor esse principium sensitivum affirmant (cf. Wellm. p. 15, Rüsche p. 270 sqq. S.V.F. II cap. V § 12 al.), etiam Pneumatici et quidam alii (Wellm. p. 15, Id. Die pneumatische Schule p. 141, Rüsche p. 278). Contra Erasistratus (S.V.F. II 897 p. 246.12, Dox. 391.6, Rüsche p. 271, 286. Alios enumerat Wellm. Fragm. p. 16) Galenusque distinguunt inter πνεῦμα ζωτικόν, quod in corde, et πνεῦμα ψυχικόν, quod in cerebro locant (Galen. De plac. Hipp. et Plat. II 245 Müll. 280 sq. K'Ερασίστρατος... ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς φησι τὸ ψυχικόν, ἐκ δὲ τῆς καρδίας τὸ ζωτικὸν ὀρμᾶσθαι πνεῦμα Rüsche p. 286, Taylor Tim. p. 545 sq. ad 77c7). Galenus multis locis opinionem suam profitetur (Ib. VII p. 604 M, 608 K; alios locos enumeravit O. Jochem Theoph. Koryd. p. 61 sq.). Ceterum secundum Galenum et medici et imperiti (ιδιώται) consentiunt, dissentiunt autem philosophi ἐν γωνίᾳ καθήμενοι (VII 167 K, cf. Jochem p. 62). Itaque Alexander (fl. c. 205) satis verbosis argumentis ac rationibus confirmare conatur τὸ ἡγεμονικὸν (ut aiunt Stoici) in corde esse, cf. 99.30 τὰ δὲ λεγόμενα πρὸς δεξιὸν τοῦ τὸ ἡγεμονικὸν περι κεφαλῆν τε καὶ ἐγκέφαλον εἶναι τὰ μὲν ἐστὶ κενά, ὅσα δὲ ἔχεται τινος, τούτοις ἡ συμπάθεια τῶν ἐν τῷ τοῦ ζῆου σώματι μορίων αἰτία τῆς πλάνης. At contra Philoponus (c. 500) ψ 19.5.. αἱ αἰσθήσεις, inquit, .. πᾶσαι τῷ ἐγκεφάλῳ ἐλλάμπουσιν· ἐξ ἐκείνου γὰρ ἐπὶ τὰ αἰσθητήρια διὰ τῶν νεύρων χορηγεῖται ἡ δύναμις ἡ αἰσθητικὴ, καὶ πεπονθότος αὐτοῦ αἱ αἰσθήσεις γίνονται ἀνεργῆται ὡς οἱ ἰατροὶ δεικνύουσιν· τοῦ γὰρ καλουμένου μηνιγγοφύλακος ἐπιτεθέντος τῇ μήνιγγι ἀναίσθητον καὶ ἀκίνητον τὸ ζῶον γίνεται (ἔστιν δὲ ἡ μήνιγξ ὕμην τις σκέπων τὸν ἐγκέφαλον), καὶ τοῦ νωτιαίου μέρους πεπονθότος τὸ μὲν ἀνωτέρω μέρος τοῦ παθόντος ἀπολαύει αἰσθήσεως, τὰ δὲ κάτω ἀναίσθητα γίνεται διὰ τὸ μὴ χορηγεῖσθαι ἔτι ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν τοῦ ὄργανου, λέγω δὲ τοῦ νεύρου, πεπονθότος· καὶ εἰ δεθεῖ δὲ νεῦρον, πάλιν ἀναίσθητον μὲν τὸ κάτω μέρος γίνεται, τὸ δ' ἄνω μένει αἰσθητικόν (cf. ψβ 238.30 ἐπιτεθεμένου γὰρ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον κάρφους πᾶσα αἰσθησις καὶ κίνησις ἀνεργῆται μένει). Patet et hic et alibi Galenum secutum esse Philoponum (cf. Jochem op. laud. p. 62). In talibus rebus et Michael et Theodorus semper fere Aristoteli adsentiantur (cf. supra 11.18). De Theophilo Korydalleo, aequali videlicet Guilelmi Harvey, Galenum impugnante, vide Jochem op. laud. p. 24 sqq., p. 69 sqq.). **5 ἀποτινάσσειν** in comm. tantum Eustrath. H 6.16 (cf. Galen. VI 821 K = C.M.G. V. 4.2 p. 458.8). **κάθειρξις** vox

ad p. 19.5—15

rara, deest in comm., vid. Plut. De Is. et Os. 366d; Ael. Nat. An. 15.27 **6 μετὰ τὴν τροφήν** id. Mir. 53.30 (ἀπὸ τῆς τροφῆς Ar.). **6—10** cf. Mir. 53.30 τότε γὰρ ὑγρὸν καὶ πολλὸν τὸ ὑγρὸν καὶ σωματῶδες [ὑπερ ὑγρὸν καὶ σωματῶδες] ἕως μὲν ἂν ἰσθῆται ἐν τῇ κεφαλῇ, βαρεῖ αὐτὴν (δι' ὃ καὶ κινουμένη αὐτὴν τῆδε κἀκείσε νυστάζοντες· ἅμα γὰρ τῇ τῶν ὑγρῶν συστάσει εὐθύς καὶ νυσταγμὸς καὶ κεφαλῆς κίνησις)· ἤνικα δὲ βέψη ἀντιστρέψαν τὸ θερμὸν τὸ ἀνάγον τὰ ὑγρά καὶ σωματῶδη σὺν αὐτῷ βέουσι κάτω καὶ ταῦτα καὶ γίνεται ὕπνος. Quae verba uncis inclusi quaeque in codd. *RP* non inveniuntur, Theod. in libro Michaelis, quo usus est, non legimus puto. Idem codices Michaelis mox βέψη (c. Arist.) pro βέψει (*SC.*, Wendl., *So.*) praebent: idcirco lectionem codicis *M* accepi. **8 Textum Scholarii 459.1** sic emendari oportet: γίνεται δὲ πρῶτον ὁ νυσταγμὸς [δυσταγμὸς *Jugie*] ἐν τῇ ἀνόδῳ τοῦ ὑγροῦ ἐπὶ τὴν κεφαλῆν. **10** cf. Mir. 54.3 μαρτύρεται καὶ ἀπὸ τῶν ὑπνωτικῶν. **βρωματα** Ar. *HMSU*, βρωτά *L*. **11 καρηβαρεῖν** Ar. *LS So.*, καρηβαρίαν *PMU Sch.* 459.3 lege καρηβαρεῖν ποιῶσαι pro καρηβαρῆ π. **12—13** cf. Mir. 54.6 ἐπεὶ οὖν ταῦτα φαγόντες καρηβαροῦμεν διὰ τὰ ἀπ' αὐτῶν ὑγρά καὶ σωματῶδη, δηλονότι καὶ ὅταν νυστάζωμεν, δι' ἀναγωγὴν ὑγρῶν καὶ σωματῶδων καρηβαροῦμεν. **12 συστήματα** ipse addidit (cf. 18) ap. Hipp. Epid. 7.83 (V 438 L) *sédiment de l'urine* (Littré = ap. Galen. comm. ad loc. *σύναγμα*, cf. *L* in appar.). Sed ap. Alex. Quaest. 99.20 τὸ σύστημα τῶν ζῶων τὸ ἐν τῇ κύσει (= ap. Ar. *ὑπόστημα* τῆς κύσεως Bz. Ind. 802a22 sqq.). Latiore sensu *LXX Gen.* 1.10 τὰ τῶν ὑδάτων συστήματα [ἄβηθ ἡ ἡρῆ = *congregatio aquae*]. Secundum *LSc.* „The word first occurs in Hipp. and Plato, but is chiefly used in later prose.” **13 καὶ κινουμένη τὴν κεφαλῆν** ipse addidit. **15 κόπων]** κείπων Ar. *S.* **15 sqq.** cf. Mir. 54.10 λέγει γίνεσθαι ὕπνον καὶ ἐκ κόπων <ένιων> [add. *CRP* c. Ar.]· συντήκει γὰρ διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γινομένης θερμότητος τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ καὶ τοῖς ἐντέροις ἐνόντα περιτώματα. ὅστε ἀνάγκη ἀναθυμιάσεις γίνεσθαι ἔχουσας μεθ' ἑαυτῶν καὶ παχέα τινὰ σώματα· ὡς γὰρ ἡ ξηρὰ μετὰ τῆς ὑγρᾶς ἀναθυμιάσεως ἀεὶ μεμιγμένα ἀνέρχονται, οὕτω καὶ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν ἀεὶ ἡ παχεῖα μετὰ τῆς λεπτῆς ἀναθυμιάσεως. De re cf. Ar. μβ4 al., Bz. Ind. 44b8 sqq. et imprimis Ζμβ 7.652b36 ἀναθυμιαμένης γὰρ διὰ τῶν φλεβῶν ἄνω τῆς τροφῆς τὸ περίττωμα ψυχόμενον διὰ τὴν τοῦ τόπου τοῦτου [i.e. τοῦ ἐγκεφάλου] δύναμιν βέματα ποιεῖ φλέγματος καὶ ἰχώρος. δεῖ δὲ λαβεῖν, ὡς μεγάλῳ παρεκάζοντα μικρόν, ὁμοίως συμβαίνει ὡσπερ τὴν τῶν ὑετῶν γένεσιν· ἀναθυμιαμένης γὰρ ἐκ τῆς γῆς τῆς ἀτμίδος καὶ φερομένης ὑπὸ τοῦ θερμοῦ πρὸς τὸν ἄνω τόπον, ὅταν ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς γῆς γένηται ἄερί ὄντι ψυχρῷ, συνίσταται πάλιν εἰς ὕδωρ διὰ τὴν φύξιν καὶ βεῖ κάτω πρὸς τὴν γῆν. Saepe et in Meteor. et alibi Ar. meteorologica cum physiologicis comparare solebat, e.g. μδ2. Vide O. Gilbert Die Meteorologischen Theorien des Griechischen Altertums, Leipzig

1907 pp. 379 sqq. et 439 sqq. **17** ἀνώθησις est in Th.L.G. nullo loco allato. **18** σύντηγμα „used by Arist... to express the humours that permeate the body, but are not regularly either secreted or excreted, different from τὰ περιτώματα” LSc. s.v. σύντηγμα ergo omnino differt a residuo (Ζγα 18.724b26 sqq. Mi. Eph. — olim Philop. — Ζγ 37.12 sqq.), contra naturam est (Ζλα 18.725a1 sq.), quin etiam morbidum: eius secessus semper nocet (ib. 726a21 et 24, Hipp. Progn. 12, II 142 L). Peculiaris locus ei non est Ζγα 18.725a34 τόπος συντήγματος μὲν οὐθεις ἀποδέδοται κατὰ φύσιν, ἀλλὰ ῥεῖ ὅπου ἀν εὐδοῆση τοῦ σώματος (cf. Mi. Eph. ad loc. 42.3 sqq.). Cf. A. Platt De Gen. An. (Oxford Translation Vol. V) Addenda; W. Ogle (Oxf. Transl. ibid.) ad 650a22; Bz. Ind. 733a32 sqq.; Heitz Ind. s.v. *colliquamentum* p. 180a. De colliquamento ex lassitudine secreto vide *πε 31. 884a18 οἱ κοπιῶντες διὰ τὸν κόπον καὶ τὴν κίνησιν συντήγματος θερμοῦ πλήρεις εἰσίν cf. *πε 7.881a23, Theophr. De lassitudine fr. VII Wimmer c. 1, 4, 6, 16 (vide Zeller Philos. d. Gr. II 2³ p. 846. **19** ἐὰν ἢ θερμὸν add. c. Mi. 54.17 ἂν ἢ θερμὸν. Ex Th. pendet, ut solet, Sch. 459.7. **καὶ** διὰ θερμότητα γινόμενον cf. Mi. 54.18 ἐπεὶ γὰρ ἀπὸ κόπου καὶ κινήσεως (τοῦτο δὲ ταῦτόν ἐστι τῷ ἀπὸ θερμότητος) ἀνάγεται, ἀναγκαῖον καὶ αὐτὸ θερμὸν εἶναι. Cf. fortasse Ar. μδ 11.389b7 ὅσα δὲ κοινὰ (sc. ἐκ γῆς καὶ ὕδατος ἐστίν), ἔχει θερμότητα· συνέστηκε γὰρ τὰ πλεῖστα ὑπὸ θερμότητος πεψάσης. ἕνα δὲ σήψεις εἰσίν, οἷον τὰ συντηγὰ (συντήγματα codd. plerique, Alex. μ 222.19), μδ 1.379a16 σῆψις δ' ἐστὶ φθορὰ τῆς ἐν ἐκάστῳ ὕγρῳ οἰκείας καὶ κατὰ φύσιν θερμότητος ἢ ἄλλοτρίας θερμότητος· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ τοῦ περιέχοντος, deinde Mi. Eph. (olim Philop.) Ζγ 37.6 τὸ δὲ σύντηγμα γίνεται ἐκ τῆς παρὰ φύσιν ἐν τοῖς ζῴοις γινομένης θερμότητος. Nusquam alibi Ar. de colliquamento frigido loquitur, cf. Mi. 54.19 ἰστέον δὲ ὅτι οὐκ ἐστὶ τὸ τοιοῦτον σύντηγμα οἷον ἔλεγεν ἐν τῷ Περὶ γενέσεως ζῴων· σύντηξιν γὰρ ἐκεῖ ἔλεγε. **20—21** ἂν γὰρ — τὸ ἀνωθεῖν ipse addidit, cf. Ar. μα 4.342a16 κατὰ φύσιν γὰρ τὸ θερμὸν ἄνω πέφουκε φέρεσθαι πᾶν, al. **24** νηπιῶδει ipse addidit. Vox tantum ap. recentiores invenitur: Anon. in Rhet. (C.A.G. XXI 2) 16.8 (sacc. XII, vide Rabe in Praef. p. IX sq.), Psell. Comm. in Cant. Cant. 624 B, Renauld Étude p. 17, Lexique p. 79 νηπιωδέστερος. ἔτι δὲ κτλ. cf. Mi. 54.21 τὸ δὲ ἔτι δὲ ἢ πρώτη ἡλικία ἴσον ἐστὶ τῷ ἔτι δὲ ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ γίνονται ὕπνοι. τὰ μὲν γὰρ Ar. S. **26** καὶ οὐκ ἀναλόγως ἔχει ipse addidit. Ar. et Attici ἀνάλογον (neutr. pro adv.) adhibent, ἀναλόγως alii et recentiores, e.g. Hipp. Epist. 27; LXX Sophia Salom. 13.5 etc.; Alex. An. 89.23; Philop. ψ 38.23; Exc. Menon. 5.18, al. **28** ἐπιληπτος cf. supra 18.31. **29** cf. Mi. 54.24 ὡς ἄνω φερομένης τῆς τροφῆς. **30** ἢ ἐπιληψις fortasse inserendum est. Cf. 16.18; 18.33 Ar. καὶ ἐστὶ τρόπον τινα ὁ ὕπνος ἐπιληψις **31** cf. Mi. 55.2 εὐλόγως ἀλίσκονται ἐπιληψίαις καθεύδοντες οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον

ἢπερ ἐγρηγορότες. Th. vocem μᾶλλον cum Mi. a (Wendl.) praebet (om. ceteri). **32** καταβαῖνον πάλιν inserui ex Ar. 457a12 et Mi. 55.4 quia sine his verbis sententia claudicat. Cf. infra **35** καταφερομένου cf. Mi. 54.30 ἐπεὶ πολλὴ γίνεται ἢ ἀπὸ τῆς τροφῆς ἀναθυμιάσις ἐν τοῖς ὕπνοις διὰ τὸ καὶ τότε μάλιστα ἐνεργεῖν τὸ θρεπτικόν, ὀλίγη δὲ ἐν τῇ ἐγρηγόρσει, εὐλόγως ἀλίσκονται ἐπιληψίαις καθεύδοντες οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον ἢπερ ἐγρηγορότες. **34** μάλιστα... ἢ cf. Kühner II 1³ p. 23, Bz. Ind. 312a50. ὡς εἰρηται supra 31. **34** sqq. cf. Mi. 55.5 ἀνάγκη γὰρ τοῦτου μὲν κατιόντος, ἐτέρου δὲ ἀνιόντος, διὰ τὸ ἅμα γίνεσθαι τὴν μὲν ἀπάτμισιν κάτω, τὴν δὲ κατὰπτωξιν καὶ σύστασιν ἄνω ἐξογκοῦσθαι τὰς φλέβας ὑπὸ τῆς διπλῆς ἀναθυμιάσεως, τῆς τε ἀνιούσης καὶ τῆς κατιούσης. φερόμενον οὖν ἄνω καὶ κατιὸν κάτω τὸ πνεῦμα ὀγκοῖ τὰς φλέβας, αἷς [c. Ar. MΦ, καὶ ΠTh.] συνθλίβει καὶ συστέλλει καὶ στενοῖ τὸ ἐν αὐταῖς πνεῦμα τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν· ταύτην γὰρ εἶπε πόρον ἢ [c. Ar. SU, δι' ἢς Th., resp. δι' ὅν Π, sive δι' οὐ L, om. M] ἢ ἀναπνοὴ γίνεται· διὰ ταύτης γὰρ ἀναπνέομεν. ταύτης δὲ στενωθείσης ἀνάγκη μὴ γίνεσθαι εἰσπνοήν, καὶ ταύτης μὴ γινομένης ἀναγκαῖον ἐπιληψίαις συμβαίνειν. **35** ἀντιστρόφως cf. supra ad 13.32 **37** οὐ χάριν = διὸ (Ar.) cf. Eucken Praep. p. 20, Bz. Ind. 846a22 sqq. Sec. Renauld Étude p. 171 χάριν frequentissimum ap. Psellum, ap. Theod. vero in hoc comm. alibi non invenitur. **20.1** καὶ ἀναθυμιάσεις πλείστας ποιῶν ipse addidit, cf. Ar. 456b28—34, supra 19.11sq. **2** πλήρη τροφῆς c. Ar. PIMS Mi. 55.13. ἢ τὰ κάτω ipse addidit. ἢ *comparativum* post πλήρη (Hermetius *magis plena... quam*) liberius adhibuit. ἀσυμμέτρως sc. ἔχοντα ipse addidit. **3** στρέφουσιν c. Ar. PMSU So. ὄλως (cum οὐδὲ coniungendum) διὰ τὸ βᾶρος ταῦτα ipse addidit. τοὺς αὐχένας c. Ar. Ald., τὸν αὐχένα codd. **5** εἶναι αἰτιον c. Ar. MSF. **7** ἦτοι οἱ λεπτοτάτας φλέβας ἔχοντες cf. Mi. 55.20 ἀδηλοφλέβους δὲ λέγουσι τοὺς λεπτοτάτας φλέβας ἔχοντας [CRP, ἔχοντας φλέβας Sa Wendl.]· διὰ γὰρ τὴν λεπτότητά εἰσιν ἀδηλοι. De re cf. Ar. Ζμγ 4.667a31 ubi οἱ ἀδηλόφλεβοι ὀρπονντὸν τοῖς μεγαλοφλέβοις. Sch. 459.8 φίλυπνοι δὲ εἰσιν οἱ λεπτοτέρας ἔχοντες φλέβας καὶ οἱ νανῶδεις καὶ οἱ μεγαλοκέφαλοι. οἱ νανῶδεις c. Ar. PIM. οἱ μεγαλοκέφαλοι c. Ar. PMSU. **9** διαρρεῖ cf. ὥστ' οὐ βᾶδιον διαρρεῖν κατιὸν τὸ ὕγρὸν Ar. ΦΓ, ὥστ' οὐ βᾶδιον καταρρεῖν τὸ ὕγρὸν PIM. **12** τοὺς πόρους καὶ τὰς διόδους „per part. καὶ duo vocabula coniunguntur eiusdem fere significationis, ut καὶ explicandi magis quam copulandi vim habere videatur” Bz. Ind. 357b13. Verba enim πόρος atque διόδος saepe eodem sensu usurpantur. Philippon iam monuit cum Arist. paucis tantum locis voce διόδος usus sit, Platonem voce πόρος non usum esse sed διέξοδος (Tim. 67e etc.) et διόδος (Tim. 79e). Vide ὕλη Ἄνθρ. p. 19, Bz. Ind. 622a19 sqq. Vox ἐγκλεισμός (*inclusio*) admodum rara est, neque ap. Ar., neque ap. comm.

ad p. 20.12—21.11

invenitur. ὄγκωσις est ap. Arist. αν 480a3; σύνθλιψις ibid. 472b1. Cf. insuper Ar. 457a13 (τὸ πνεῦμα) ὄγκοι καὶ συνθλίβει τὸν πόρον. **14 sq.** Sch. 459.9 οἱ δὲ μελαγχολικοὶ οὐχ ὑπνώδει. **16 ψυχρότερον** (ψυχρὸν Ar.), Sch. 459.10 ψυχρότεροι γὰρ (sc. οἱ μελαγχολικοί). **18 ὡς εἴρηται** supra 18.39 sqq. **18 sq.** cf. Mip. 56.7 (So.) ἐμποδίζει γὰρ τὴν πέψιν ἢ τοῦ σώματος ψυχρότης, καὶ εἶπε τὰ τῶν μελαγχολικῶν σώματα ξύλοις ἐν ἀνίκμῳ χώρῳ οὔσιν, ubi fortasse pro ξύλοις cum Th. φτοῖς legendum est. **19 sq.** Sch. 459.11 διὸ καὶ ἐν ἐνεργείᾳ [immo: ἐνδεΐα] τροφῆς εἰσὶν ἀεὶ, καὶ βρωτικοὶ καὶ ποθοῦντες ἀεὶ τρέφονται ὡς ξηρότεροι γινόμενοι ὑπὸ τοῦ τοιοῦτου πάθους. **20 ξηροὶ** resp. σκληροὶ c. Ar. E₃YΦΓ So. Mip. 56.5 ὅτι δὲ σκληρὰ καὶ οἰνεὶ ξηρὰ τὰ τῶν μελαγχολικῶν σώματα δηλον. **23** cf. Mip. 56.15 ὥστε φανερόν, φησὶν, ὅτι ὁ ὕπνος σύνδοξός τις ἐστὶ καὶ παλίρροια τοῦ θερμοῦ εἴσω, τουτέστιν ἐντὸς τῆς καρδίας. Pravam lectionem codicis Ar. L διὸ πολλῇ ἢ κίνησιν τοῦ νοοῦντος quam Mich. explicare temptaverat (56.17 sqq. So. 26.17 sqq.), Th. in libris suis non invenisse e verbis sequentibus patet. **24 ἀνωθεν καταφερομένου et** **25 ἀντιστρέφει** cf. Ar. 456b22: ὅταν δ' ἐν τοῖς ἀνω τόποις γένηται, ἀθρόον πάλιν ἀντιστρέφει καὶ καταφέρεται. **διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν** cf. supra. 18.39 sqq. **26 sq.** cf. Mip. 56.28 ἐκλείποντος (sc. τοῦ θερμοῦ) δὲ ἀνάγκη ψύχεσθαι τὰ ἀνω. τούτων δὲ ψυχομένων ἀνάγκη συμπίπτειν τὰ βέλφαρα. **27 συμπίπτειν** cf. Ar. SU. **καὶ μὴ οἶά τε εἶναι διαίρεσθαι** cf. Ar. 456b32. **28 εἴτουν οἱ πόδες** cf. Mip. 56.32 εἰσὶ δὲ ἐν τοῖς ὕπνοις τὰ περὶ τοὺς πόδας καὶ τὰ εἴσω θερμὰ διὰ τὴν εἰς τὸ ἐντὸς καὶ εἰς τὸ κάτω τοῦ θερμοῦ σύρρυσιν. **29 ὡς εἴρηται** supra 19.2 **31 ὑπνωτικὸν** c. Ar. edd. vett., ὑπνωτικὰ PMS, ὑπνωτικὸς LU So. **θερμότητος** c. Ar. Φ. **33** cf. Mip. 57.9 λύει δὲ τὴν ἀπορίαν τρισὶν ἐνδόξοις ἐπιχειρήμασιν, καὶ τέλος τίθησι τὴν ἀληθεστάτην. **35 μήποτε** = an in enuntiatione indirecta, cf. supra 18.30 et Simpl. K 62.22 φησὶν μήποτε, Id. Φ 1258.1 ἀπορεῖν μήποτε, K 26.5 λέγει μήποτε, Ammon. AA 14.32 ὑψόμεθα μήποτε, Alex. An. 55.17 ἀμφισβήτησιν ἔχει μήποτε, al. Kühner II³ 2.396. **36** Ar. 457b12 διὰ τὴν κίνησιν non tuetur. **37 οἱ τόποι** c. Ar. Φ. **21.1 ὕδωρ ipse addidit.** Mip. 57.24 τοῦ γὰρ θερμοῦ προσχεομένου τὸ ἐκτὸς ψυχρὸν ἀντιπεριστάμενον εἰς ἐν καὶ ἀθροϊζόμενον τῇ φυγῇ εἴσω (cf. *Ar. πη 11. 888a34—36), φρίκη γίνεται, ἀκαεὶ ἀνιόντος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ θερμοῦ ἀθροϊζόμενον τὸ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου διαδιδόμενον εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους ψυχρὸν εἰς ἐν καὶ ἰσχυρότατον γινόμενον διὰ τὴν εἰς ἐν ἀθροισιν καταψύχει καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἐκείσε δὴ ὑγρὸν θερμὸν ποιεῖ ἐξεδυνατεῖν καὶ συνίστασθαι καὶ ὑποχωρεῖν κάτω. **7 ὡς εἴρηται** supra 20.33 **9 βαρυνούσης ipse addidit.** **10 τῷ βάρει πνίγεται πως ipse addidit,** sed cf. Mip. 57.16 ἐπιπνίγει γὰρ καὶ σβέννυσι τὸ θερμὸν ἢ τῶν βρωμάτων πλήρωσις. **11 καταψύχεται** c. Ar. ΜΦΓ

ad p. 21.11—35

Mip. So., καταψύχει Π. **καὶ δαπανηθῆ ipse addidit.** **12 ὡςπερ προείρηται** 456b25 al. **σωματοειδοῦς** c. Ar. ΠΜ, σωματώδους Φ Μι. So. **ἀναθυμιάσεως addidit,** cf. Ar. 456b19. **14 τὸ ἀνωθούμενον** cf. supra 19.9 al. **15 κατακλείων** cf. supra 18.29 **17 κατοχῇ** cf. supra 16.24 **ἀκίνησία** cf. supra 14.36 (Ar. 454b10) al. **18 τῶν ἄλλων ζώων** c. Ar. N Ald., ἄλλων om. cett. **νυστάζειν** cf. supra 19.7 **καταπίπτειν** tuetur καταπίπτουσι Ar. ΠΜΓ, καὶ πίπτουσι Φ Μip. **19 ἀναφερομένου** cf. supra 20.4 (Ar. 457a19) Verba Ar. 457b25 καὶ ἐπιπεσόν μὲν ἐκνοιαν ποιεῖ, ὕστερον δὲ φαντασίαν non respicit, neque tuetur Michael. **20 ἐπιλύσεις** resp. λύσεις ΜΦ, om. Π. **μήποτε** = fortasse cf. Kühner II 2 p. 396 (iam ap. Ar. Hx 1.1172a33). Sophocl. Byz. Lex. 757. **21 δοξαστικός** cf. Ar. AA 43b8, ubi δοξαστικῶς opponitur κατ' ἀλήθειαν, sed ap. Ar. δοξαστικός = τι opinandi praeditus, cf. Bz. Ind. 204a34; hoc loco autem idem valet ac δοξαστός = opinabilis. **22 κυρίως (RL)** c. Ar. E₃ YSU Mil. Mic., κύριος (MV) c. Ar. E₁ML. **ὁ περὶ τὸν ἐγκέφαλον** om. Ar. ΠΜ. **23 ψυχρότατος** c. Ar. MS Mic., ψυχρότατον ΠLU. **24 sqq** cf. Ar. μα 9.346b28 . . . μενούσης δὲ τῆς γῆς, τὸ περὶ αὐτὴν ὑγρὸν ὑπὸ τῶν ἀκτίνων καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης τῆς ἀνωθεν θερμότητος ἀτμιδούμενον φέρεται ἀνω· τῆς δὲ θερμότητος ἀπολιπούσης τῆς ἀναγούσης αὐτὸ καὶ τῆς μὲν διασκεδανυμένης πρὸς τὸν ἀνω τόπον, τῆς δὲ καὶ σβεννυμένης διὰ τὸ μεταωρίζεσθαι πορρώτερον εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς γῆς ἀέρα, συνίσταται πάλιν ἡ ἀτμὶς ψυχομένη διὰ τε τὴν ἀπόλειψιν τοῦ θερμοῦ καὶ τὸν τόπον, καὶ γίγνεται ὕδωρ ἐξ ἀέρος· γενόμενον δὲ πάλιν φέρεται πρὸς τὴν γῆν. **25 θερμότητος** c. Ar. ΜΦ So., θερμῆς Π. **ὑδατηρὸς deest** ab Ar. et a comm. I. q. ὑδατώδης (Philop. ψ 332.27 al.). **μέχρι τινός** cf. Ar. 456b20 ἀναγκαῖον γὰρ τὸ ἀναθυμιάμενον μέχρι τοῦ ὠθεῖσθαι. **26 ἀντανακλάσθαι** ap. Ar. non invenitur, ap. comm. non ratum (e.g. Olymp. μ 12.6; Philop. ψ 356.17; 361.3). De re cf. Alex. μ 44.26 (ad Ar. μα 9.346b27, vide supra ad 24) ψυχρότερος γὰρ ὁ τόπος . . . ὅπου παύονται αἱ ἀνακλάσεις αἱ ἀπὸ τῆς γῆς τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου γινόμεναι (cf. Ar. μα 12.348a17; 3.340a27, al.). Anaxagorae haec doctrina esse videtur, cf. Vors.⁵ 59A85, H. Cherniss Aristotle's Criticism of Presocratic Philosophy Baltimore 1935 p. 331. **32 τὸ μὲν περιττωματικόν — 35 ἐνταῦθα θερμὸν** = Sch. 459.15-19. **34 συνίσταται** c. Ar. Φ So., συνέρχεται ΠΜ. **ὕγιές . . . καὶ ἄνοσον,** cf. *Ar. ξ 974a19 (= Melissos Vors.⁵ 30A5) ὕγιές τε καὶ ἄνοσον. Vide Taylor Tim. p. 100 (vox ἄνοσος etiam ap. Plat., Tim. 33a, laudatum ap. Aselep. μ 167.27, invenitur), Bz. Ind. 62b22. **ἔλυτος** h.l. non dissolutus significat, ut ap. Plat. Tim. 60e. Plerumque et ap. Ar. et ap. ceteros = *indissolubilis* (Bz. Ind. 36a47 sqq., Alex. μ 778.34, Simpl. K 75.4 al., etiam Plat. Tim. 41a). **35 Verba Arist. 458a5—8** πρὸς δὲ τὸ καταψύχεσθαι καὶ μὴ δέχεσθαι ῥαδίως τὴν ἀναθυμίασιν συμβάλλεται

καὶ ἡ λεπτότης καὶ ἡ στενότης τῶν περὶ τὸν ἐγκέφαλον φλεβῶν non respicit. **36** δεσμεῖται . . . καὶ ἀργεῖ cf. supra 14.36; 16.2, al. **38** συνωσθεῖσα cf. Mil. 58.21 ἐγείρεται δέ, ὅταν [πεφθῆ καὶ om. Mil] κρατήσῃ ἢ συνωσμένη θερμότης (458a10), τουτέστι ἢ συμπιληθεῖσα καὶ συνωσθεῖσα ἐκ πολλοῦ εἰς ὀλίγον. καὶ περιγένηται et mox συνθλιβεῖσα ipse addidit. **39** καὶ ὑλικώτερον ipse addidit. **22.1** καθαρώτερον c. Ar. LAld., id. Sch. 459.21.), καθαρώτατον cett. λεπτότερον, καθαρώτερον, παχύτερον (id. Sch. 459.21,22), θολερώτερον (om. Sch.): semper comparativos habet, ubi Ar. superlativos, sed cf. Ar. 458a23 et infra (16 sq.) **2** καὶ περιττωματικῶν ipse addidit, cf. supra (21.32). id. Sch. 459.22 (Ar. 458a2), infra 16. **3** ἐν τοῖς Περὶ ζῶων μορίων: Ζμγ 4.666a7 αὕτη (sc. ἡ καρδία) γὰρ ἐστὶν ἀρχὴ καὶ πηγὴ τοῦ αἵματος ἢ ὑποδοχὴ πρώτη. Cf. supra ad 18.23 sqq. et Sch. 459.24 sq. ἰστέον δὲ ὅτι κυρίως ἀρχὴν τοῦ αἵματος τὴν καρδίαν λέγει. **5** παραπεμφθὲν, κτλ. cf. Sch. 459.25 παραπεμπόμενον γὰρ εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ ἥπατος ἀπεπτον διὰ φλεβῶν ὡς ἀγγείων τινῶν, ἐν αὐτῇ διακρίνεται, ἀκκεῖθεν εἰς πέντε [immo: πάντα] διακεκριμένον μετὰ τὴν πέψιν διαδίδεται. **7** εἶπουν τῶν καλουμένων κοιλίων (cf. Mip. 58.26) ventriculos cordis Arist. alibi semper voce κοιλία designat (c.g. Ζιγ 3.513a31 al. saepe, etiam Hipp. De corde c. 9, sed γαστήρ c. 4; vide F. C. Unger Mnemos. 1923 p. 73), uno tamen hoc

loco voce θαλάμη usus est. **8** τὸ ἀπὸ τῆς τροφῆς ὑγρὸν cf. Ar. αν 480a5 supra laud. (ad 18.23). **9** διὰ τῶν . . . φλεβῶν ἀπὸ ἥπατος διηκουσῶν (cf. supra ad 18.19. sqq.) καὶ διακονουσῶν εἰς τὴν καρδίαν cf. Mip. 58.25: λέγει δὲ τὰς τῆς καρδίας κοιλίας δέχεσθαι τὸ αἷμα ἐκ τῶν δύο φλεβῶν, τῆς μεγάλης καὶ τῆς ἀορτῆς· χρῆται γὰρ, ὡς εἴρηται, αὐταῖς διακόνους, κομίζουσι γὰρ εἰς αὐτὴν τὸ ἀπὸ τοῦ ἥπατος ἀκατέργαστον αἷμα καὶ οὐδὲ κυρίως αἷμα· ἐν ἧ πέττεται τε καὶ κυρίως αἷμα γίνεται (vide Alex. An. 95.1, supra ad 18.19 sqq.). Doctrina Alexandri est (An. 95.1 sqq., ibid. laud.), non Aristotelis. Nam secundum Arist. Ζμγ 4.666a31 τείνει δι' αὐτοῦ (sc. τοῦ ἥπατος) φλέψ, ἐξ ἐκείνης δ' οὐδεμία, et Ζμγ 4.665b31: ὡσπερ δ' ἐλέχθη, διὰ μὲν τῶν ἄλλων σπλάγγων διέχουσιν αἱ φλέβες, διὰ δὲ τῆς καρδίας οὐ διατείνει φλέψ, ὅθεν καὶ δῆλον ὅτι μόριον καὶ ἀρχὴ τῶν φλεβῶν ἐστὶν ἡ καρδία. Theodorum sequitur Sch. 459.28. **10** τε om. Ar. YSUF. καλουμένης om. Π. **11** περὶ τὴν μέσσην id. Sch. 459.29. **12** Sch. 459.29 εἶτα ἡ τελεία διάκρισις αὐτοῦ ἐν τῇ μέσση θαλάμῃ γίνεται. **13** Περὶ ζῶων μορίων β 3.650a3 sqq., γ 4.666b21 sqq. al., cf. Ζγβ 4.740a22 sqq. Περὶ ζῶων ἱστορίας cf. Ζια 17.496a12 sqq.; Ζιβ 17.517a9 sqq.; Ζιγ 3.513a31 al.; Μip. 52.12 sqq. (supra ad 18.19). **14** μετὰ τὴν τροφήν ΠΜ. **24** sqq. Cf. Μip. 59.7 ἐν δὲ τῶν διασφζόντων αὐτὸ (sc. τὸ ζῶον) ἐστὶ καὶ ἡ τροφή· ὥστε ταύτης γινομένης ἀνάγκη γίνεσθαι ἀναθυμίαςιν καὶ ταύτης γινομένης ὕπνον.

CONSPECTUS ABBREVIATURARUM

I ARISTOTELIS OPERA

AA Analytica Priora	H Ethica Nicomachea	II Politica
AB Analytica Posteriora	ηε Ethica Eudemia	π Problemata
αι De sensu et sensibili	ημ Magna Moralia	πν De spiritu
αυ De respiratione	K Categoriae	πο Poetica
Γ De generatione et corr.	κ De mundo	P Rhetorica
ε De interpretatione	M Metaphysica	ρ Rhetorica ad Alex.
εν De insomniis	μ Meteorologica	τ Topica
ζ De vita et morte, etc.	μκ De longaeuitate, etc.	ττ Sophist. Elenchi
Zγ De generatione anim.	μν De memoria et rem.	υ De somno et vig.
Zι Historia animalium	μτ De divinatione p. som.	Φ Physica
Zκ De anim. motione	ξ De Xenophane, etc.	φ Physiognomonica
Zμ De partibus anim.	O De caelo	φτ De plantis
Zπ De anim. inessu	ο Oeconomica	ψ De anima

II COMMENTATORES ¹⁾

Asp(asius) fl. c. 110	Amm(onius) fl. c. 485	Ascl(epius) fl. c. 570
Alex(ander) fl. c. 205	Philop(onus) c. 490—530	Mi(chael) [Eph(esius)] S. XI in. ²⁾
Porph(yrius) c. 233—303	Simpl(icius) fl. c. 533	Eustr(atius) c. 1050—1120
Dexip(pus) fl. c. 350	Olymp(iodorus) fl. c. 535	Steph(anus) fl. c. 1150
Them(istius) c. 317—388	Elias fl. c. 550	So(phonias) c. 1300
Syr(ianus) fl. c. 430	David fl. c. 575	Sch(olarius) S. XV in. ³⁾

Persaepe usus sum abbreviaturis his:

Bz. Ind. = H. B o n i t z, Index Aristotelicus, Berol. 1870.

Bz. Arist. Stud. = H. B o n i t z, Aristotelische Studien II S.B. Wien 41 (1863) pp. 431 sqq.; III Ibid. 42 (1863) pp. 38, 74, 104; V Ibid. 55 (1867) p. 20 sq.

Eucken Partic. = R. E u e c k e n, De Aristotelis dicendi ratione I. Observationes de particularum usu, Gottingae 1866.

Eucken Praep. = R. E u e c k e n, Ueber den Sprachgebrauch des Aristoteles. Beobachtungen über die Praepositionen, Berlin 1868.

Renauld Étude = E. R e n a u l d, Étude de la Langue et du Style de Michel Psellos, Thèse Paris 1920.

Renauld Lexique = E. R e n a u l d, Lexique choisi de Psellos, Thèse compl. Paris 1920.

C.A.G. = Commentaria in Aristotelem Graeca.

C.M.G. = Corpus Medicorum Graecorum.

L.Sc. = Liddell and Scott, A Greek English Lexicon ²⁾.

P.W. = Pauly-Wissowa, Real-Encyclopaedie der Class. Altertumswissenschaft.

Th.L.G. = Thesaurus Linguae Graecae.

Th.L.L. = Thesaurus Linguae Latinae.

¹⁾ cf. W. D. R o s s Aristotle ³ Londen [1937] p. 296. ²⁾ cf. Praefatio p. XXVII ³⁾ e.g. Zμγ 3.664b10 = Arist. De partibus Animalium III c. 3 p. 664b10; Alex. M 25.15 = Alexandri in Arist. Metaphysica comm. p. 25.15. Mi. 42.10 = Michaelis Ephesii comm. in Parva Naturalia p. 42.10; Mi. Eph. Zμ = Mich. Ephes. comm. in De partibus animalium.

INDEX VERBORUM

I ARISTOTELIS

3b 11—8a 32 = 453b 11—458a 32

* Asterisco indicantur loci aliquot ex apparatu critico selecti; erectae litterae veterem translationem indicant; *inclinatae litterae* novam translationem; *crassae litterae* translationum consensum.

† Cruce indicavi eos novae translationis locos, qui cum codice aliquo vetustioris congruunt.

ἀγαθόν **bonum** 5b 17.
 ἀδηλόφλεβοι **qui occultas venas habent** 7a 22.
 ἀδιάκριτος **indiscretus** 8a 21.
 *ἀδιακριτώτερος *8a 21.
 ἀδυναμία **inpotentia** 4b 4, 7, 5b 5, 8, 6b 9, 11, 18.
 ἀδυνατεῖν **languescere, deficere** 4a 27, 31; **inpotentem esse** 5b 1, 2, 11; habere defectionem, **inpotentem esse** 5b 12; **non posse** 6b 32.
 ἀδύνατον **impossibile** 4b 8, 13, 5a 9, 12; **non possibile** 6b 16 // *5b 1.
 ἀεί **semper** 3b 19, 27, 4a 19, 20, 24, 25bis, 4b 8, 9, 5b 19.
 ἀθροίζομενος **congestus** 7b 16.
 ἀθρόον (a d v.) **subito, multum simul** 6b 23; **repente** 6b 25.
 ἀθρόως **de subito, subito** 8a 27.
 αἷμα **sanguis** 6a 35, b 1, 8a 12, 13, 15, 21, 23.
 αἶραι **lol(i)um** 6b 30.
 αἰσθάνεσθαι **sentire** 4a 3, 5bis, 7, 11, 30, 31, b 12, 5a 9, 12, b 4, 10, 12, 23; percipere, **sentire** 5a 17; ὁ αἰσθανόμενος **sentiens** 4a 2.
 αἰσθημα **simulacrum, sensamentum** 6a 26.
 αἰσθησις **sensus** 4a 9, 22, 23, b 1, 13, 21, 24, 25, 28, 29, 5a 3, 5, 6, 9, 13, 20, 21, 28, b 3, 5, 34, 6a 6, 20, 25, 33.
 αἰσθητήριον 5a 20 (cf. αἰσθητικός); organum sentiendi, **sensiterium** 5a 21, 24, 33, b 9, 11, 8a 28, 29 // *6b 8; τὸ πρῶτον αἰσθ. **primum org. sent., primum sensiterium** 6a 21.
 αἰσθητικός **sensibilis, sensitivus** 4a 17, b 10, 11, 12, 6b 8, 9, 18, *5a 20; τὸ πρῶτον αἰσθ. **primum sensibile, primum sensitivum** 4a 23 (cf. 5b 19).

αἴσχος **turpitude** 3b 30.
 αἰτία **causa** 3b 14, 17, 20, 23, 5b 9, 13, 14, 7a 8, b 2.
 αἴτιον **causa** 5b 16, 32, 7a 20, b 10, 8a 9, 25.
 ἀκίνησία **inmobilitas** 4b 11, 26 // *7b 12.
 ἀκίνητιζεν **inmobiles existere** 5a 30.
 ἀκοή **auditus** 3b 31, 5a 14 // *5a 7.
 ἀκολουθεῖν **sequi** 5a 16.
 ἀκούειν **audire** 5a 14, 16.
 ἀλήθεια **veritas** 5b 20.
 ἀλίσκεσθαι **consumi, capi** 7a 11.
 ἀλλά **set** 3b 19, 4a 20, 5a 19, b 8, 9, 6b 18, 7a 16, b 22, 8a 20; ἀλλὰ γὰρ **set enim, set** 6b 17; οὐ μὴν ἀλλὰ **non solum set, quinimo** 7b 28.
 ἄλλος **alius** 3b 28, 4a 5, 13, 14, 29, b 15, 17, 5a 15, 24, 33, 34, b 31, 7a 27, 32, b 8, 29, 8a 16.
 ἀλλότριος **alienus** 6a 21.
 ἄμα **c. pte.: dum + vb. fin., simul + pte. 4b 14; c. dat.: simul 5a 22; c. inf. simul 5a 30bis, 32.**
 *ἀμνημονεῖν *6a 28.
 ἀμφότερος **ambo** 3b 15; **uterque** 3b 16, 4a 21.
 ἄμφω **uterque** 4a 22; **ambo** 5a 19.
 ἄν **c. ind. ipf.: — 5a 31; c. coni. praes.: — utique + coni.; utique + coni., coni. 7a 1; coni. 7a 26; ὅπου ἄν c. coni. praes.: ubicumque + coni., id. + ind. 7a 32; ἕως ἄν c. coni. aor.: quousque + coni. 7b 19; quousque + coni., † quoad + coni. 8a 22; c. opt. praes.: utique + ind., utique + fut. 4b 3 utique + ind. praes. 6b 14; c. optat. aor.: fut., utique + fut. 4b 20; utique +**

ind., † utique + fut. 7b 7 // κἄν 3b 20; *3b 18.
 ἀνάγειν **sursum ferre** 7b 24; **sublevare** 7b 18, // 7b 23.
 ἀναγκαῖος **necessarium** 4b 3bis, 14, 5a 10, 34, b 19, 25, 6a 32 // *6b 20; *om.* Γ 5a 30.
 ἀνάγκη **necesse** 4a 27, b 1, 7, 11, 5a 29, b 2, 11, 12, 6b 20; **necessitas** 5b 26, 27, 8a 30.
 ἀναθυμιασις **evaporatio** 6b 3, 19, 34, 7a 25, 29, b 14, 8a 2, 6, 9.
 ἀναθυμιώμενον **quod evaporatum est** 6b 20.
 ἀναιμοι **non habentes sanguinem** 6a 11, *5b 31; **qui sanguinem non habent** 6a 35.
 ἀναίσθητος **insensatus, insensibilis** 5b 7.
 ἀναληπτέον **repetendum** 6b 6.
 ἀνάλογον **similis, proportionalis** 5b 32; **proportionaliter, proportionalis** 6a 12; **quod consimile, proportionale** 6a 35; **equivalens (quod eque valet, v.l.)** 7b 30.
 ἀνάπαυσις **quies** 5b 18, 8a 32; **requies** 5b 21 // *5b 20.
 ἀναπνεῖν **respirare** 6a 8, 17.
 ἀναπνοή **respiratio** 7a 13.
 ἀνατομή: ἐκ τῶν ἀνατομῶν **ex resectionibus, ex anatomis** 6b 2.
 ἀναφέρεσθαι **sursum ferri** 6b 25, 7a 20, b 20, 8a 26; **subferri, sursum ferri** 7b 13; *τὸ ἀνενεχθέν **quod elevatum est** 7b 23.
 ἀναφορά **elevatio** 8a 1.
 ἀναφυσᾶν **exsufflare, inflare** 6a 12.
 ἀνεσις **remissio** 4b 27.
 ἄνευ **sine** 4a 14, b 28, 6a 15; **absque** 4b 6, 6a 25.
 ἀνθρώπος **homo** 3b 22, 5b 33, 7b 24.
 ἀνιέναι **ascendere** 7b 15.
 ἀνταπωθεῖσθαι **repelli** 7b 23.

ἀντικεισθαι **opponi** 3b 26.
ἀντιπερίστασις **reciprocatio** 7b 2;
redditio, om. Γ² 8a 27.
ἀντιστρέφειν **converti** 6b 21; **reverti**
6b 23, 27.
ἀνω **ad v. sursum** 7a 5, 12; **ad i.**
superior 6b 23; **sursum** 7a 25;
supremus 7b 32; τὰ ἄνω **su-**
periora 6b 22. 7a 6, 17, b 5; εἰς
τὰ ἄνω **sursum** 8a 23.
ἀορτή **adorti, aorti** 8a 19.
ἅπας **omnis** 3b 15. 4b 3, 15; uni-
versus, **omnis** 5a 7, 20. 6a 4 //
*6a 20.
ἀπατμίζειν **evaporare** 7b 31.
ἀπεπτος **indigestus** 6b 35.
ἀπεργάζεσθαι **perficere** 8a 31.
ἀπλῶς **simpliciter** 4b 13. 5a 9.
ἀπό **ab** 3b 24. 6a 1bis, b 24, 33. 7a 2.
ἀπολαύειν **iocundum habere, frui**
7a 30.
ἀπορεῖν **dubitare** 7b 7.
ἀπορία **dubitatio** 6b 13.
ἀπτικόν (τό) **apton, id est ea que per-**
tactum exercetur, tactivum 5a 23.
ἀπωθεῖν **propellere, repellere** 6b 27.
ἀργεῖν **vacare** 5a 30.
ἀρχή **principium** 5b 15, 34. 6a 5, 7,
31, b 1, 5, 7. 7a 10. 8a 15.
ἀσθένεια **debilitas** 3b 30.
ἀτελής **imperfectus** 5a 8.
ἄτοπος **inconveniens** 5a 29.
αὐξάνεσθαι **augeri** 5a 2.
αὐτόματος: ἀπό ταῦτομάτου **ab**
eventu 3b 24
αὐτός **ipse** 3b 15. 5b 20. 6a 2; **hic**
5a 8; **hic, ipse** 5a 25. 6a 27, b 6.
8a 31; **is** 5a 31, b 24. 7a 30; **is,**
ipse 4a 4. 5b 3. 6a 10. 7a 15, 28;
suus 7b 33; **om.** Γ 7b 12; ὁ
αὐτός **idem** 3b 25, 28, 29. 4a 20,
25. 5a 11, 15, b 32. 6a 1, b 16.
7a 1.
αὐτός **suus** 4b 32. 5b 27; καθ' αὐτήν
secundum se 6a 11.
αὐχὴν **cervix, collum** 5b 7. 7a 19.
ἀφή **tactus** 5a 7, 27.
ἀχώριστος **inseparabilis** 5a 24.
ἄψυχος **inanimatus** 4a 11.

βάρος **gravitas** 8a 25.
βαρύνειν **gravare** 6b 26.
βέλτιστος **optimus** 5b 24, 25
βλέφαρα **palpebre** 6b 32. 7b 4.
βομβεῖν **bombere, bombare** 6a 18.
βραχύπυτος **brevis sompni** 4b 19.
*βρωμα **cibus** 6b 30.
βρωτικός **edax** 7a 29.

βρωτόν (τό) **cibus** 6b 30.

γάρ **enim** 3b 26. 4a 1, 2, 8, 17, 18,
21, 23, b 8, 9, 16, 18, 24. 5a 17,
23, 28, 31, b 5, 11, 24. 6a 4, 26,
b 9, 10, 13, 20, 29, 33. 7a 4, 8,
12, 15, 16, 28, b 20, 25. 8a 30,
32; **nam** 3b 27. 4b 28. 5a 11, 20,
27, 33, b 4, 15, 23. 6b 25, 34.
7a 23; **enim, † autem** 5a 2;
enim, om. Γ² 6b 17. 7a 29; **om.**
Γ¹, **enim** 7a 30; **quidem, enim**
7a 19 // *6a 12.
γε **3b 25. 5a 17. 6a 9.**
γένος **genus** 4a 25, b 16. 5a 21.
γεῦσις **gustus** 5a 7, 19.
γίγνεσθαι **fieri** 3b 20bis, 24, 29.
4b 6, 22. 5a 28, b 6, 8, 34. 6a 20,
23, 31, b 3, 11, 19, 23, 24, 27,
35. 7a 7, 8, 14, 28, b 7, 15, 20,
27. 8a 1, 3, 19, 21, 22; **advenire**
5b 29; **existere, fieri** 6a 30.
γλυκός **dulcis** 5a 18.
γνωρίζειν **cognoscere** 4a 1.

δαιμόνιον (τό) **demonum** 3b 23.
δὲ **autem** 3b 11, 17, 29, 31. 4a 7,
12, 19, 24, 29, b 2, 4, 9, 13, 19,
25, 27, 32. 5a 4, 7, 8, 9, 12bis, 15,
22, 24, 32, b 1, 2, 6, 7, 17, 26, 28.
6a 10, 13, 15, 16, 20, 24, 27, 30,
34, b 1, 2, 5, 23, 28, 34. 7a 3, 20,
b 9. 8a 10, 13, 24; **vero** 4a 9, b 1,
22. 5a 5, b 13, 14, 22, 24. 6a 2,
11, 21, 27, b 4, 21, 27. 7a 8, 17,
24, 25, 31, b 22, 29, 30, 31. 8a 6,
15, 19, 21; **vero, autem** 4b 12.
7b 3; **vero, † autem** 6b 6. 7a 5;
quidem, autem 4b 5; **quidem,**
† autem 8a 16; **enim, autem** 6b
15; **et, autem** 7a 17; **vero, qui-**
dem 4b 21; **enim, † vero** 7a 25;
quidem, vero 8a 21; **quoque** 5b
20; **om.** Γ¹, **autem** 5b 25. 6b 11.
7b 17; **autem, † om** Γ² 8a 17;
vero, om. Γ² 4b 5; **om.** Γ 5b 19//
*5a 15, 29. *6a 32 Vide μέν.
δεῖ **oportet** 5b 27; 7a 16.
δεκτικόν **susceptibile** 3b 28 —
κός **susceptibilis, susceptivus**
6b 3.
δεσμός **vinculum** 4b 10, 26.
δέχεσθαι **suscipere** 6a 11. 8a 6;
haurire, suscipere 8a 18.
δὴ **quare, itaque** 4a 29; **quidem** 5a
17; **quidem, itaque** 5a 18; **itaque**
6a 32.
δῆλον **manifestum** 4a 1, 5, 15;

palam 6a 13; **manifestum, om.**
Γ² 4b 15.
διὰ **c. a c c. propter** 3b 14, 17, 20.
4b 5. 5a 4, 5, b 13. 7a 7, 26, b 2,
4, 12, 32; **per** 5b 9; **διὰ τί**
quare 5a 4; **διὰ τοῦτο prop-**
terea 7a 29; **c. in f. eo quod**
c. coni. 7a 4, 7; **propter c.**
ind., quia c. ind. 8a, 21; **c.**
gen. per 4a 9; 7b 21; **δὲ οὖν** 7a
13, cf. ἦ.
διακείσθαι **affici** 7a 30.
διακρίνειν **discernere** 8a 12, 22.
διάκρισις **discretio** 8a 19.
διάλυσις **dissolutio** 4b 7.
διαρρεῖν **defluere** 7a 24.
διαφέρειν **differre** 7a 15.
διὸ **ideo** 4b 14. 6b 24. 7a 14, b 2;
διὸ καὶ **ideoque** 4b 20; **ideo et** 6a
18. 8a 3; **ideo et, † et ideo** 7a 9;
ideo et, † ideo 7b 23; **ideoque,**
propter quod 5a 26.
διορίζειν **determinare** 4a 11. 6a
2bis, **diffinire** 8a 20.
διότι **quoniam** 6a 27.
δοκεῖν **videri** 6b 16, 31.
δύναμις **potentia** 4a 8. 5a 16; **po-**
testas 4a 18. 7a 33.
δύνασθαι **posse** 4a 27, 31. 5a 18, b 4,
19. 7b 22. 8a 29.
δυνατόν **possibile** 4a 11. 5a 29;
quod est possibile, quod potest
4b 12.

ἐγείρεσθαι **expergisci** 8a 10, 24;
ἐγρηγορῆναι **vigilare** 4a 2, 4, 6,
19, 22, 25, 32, b 2, 5bis. 5a 1, 4,
b 30. 6a 31; ἐγρηγορῶς **vigilans**
4a 1, 3, 6. 7a 11; τὸ ἐγρηγορῶς
quod vigilat 4b 8; ἐγερθέντες
expergefatti 6a 28.
ἐγερτός **excitabilis** 4b 14.
ἐγκέφαλος **cerebrum** 7b 28, 30.
8a 2. 8.
ἐγρηγορικά **que vigilum sunt, que**
vigilantium sunt 6a 25; ἐγρηγο-
ρικαὶ πράξεις **vigilum actus**
6a 28.
ἐγρηγορσις **vigilia** 3b 11, 25, 27.
4a 16, b 27, 29. 5a 26, b 22. 6a 22,
23, b 8.
εἰ **c. ind. praes. si + ind.**
3b 13. 4a 4, 17, 18, 21, 29, b 22bis.
5a 5, 7, 11, 29. 6a 21; **si + coni.**
6b 13; **si + ind., si + coni.** 3b
22; **ei c. ind. praes. si +**
ind., *ei c. con. pr. si +
coni. 3b 13; **ei c. ind. ip f.**

si + coni. ipf. 5a 27; ei c. ind. fut. si + ind. fut. 5b 26; ei c. ind. pf. si + ind. praes. 4a 32.

εἶναι esse 3b 17. 4a 5, 10, 18, 19, 21, 23, 26, 29, 30, 31, b 3, 4, 7, 10, 14, 26. 5a 9, 15, 20, 26, b 14, 16, 20, 26, 32. 6a 2, 4, 6, 8, 21, 26, 30, 31, b 9, 14, 15, 17, 18, 7a 1, 9, 20, b 1, 8, 9bis, 11, 27, 28, 29. 8a 9, 13, 20, 28, 30 // *3b 13; Partic. τίνα τυγχάνει ὄντα quid sint 3b 12; φαίνεται . . ὄντα videntur esse 3b 29; ὡς . . ὄντι eo quod sit, tanquam sit 5b 21; ὄντες cum sint, existentes 5a 29; οὐσα cum sit 5a 31, b 11.

εἰς ad, in 6b 3; in 6b 4. 8a 2; ad 7b 32; εἰς τὰ ἄνω sursum 8a 23; εἰς τὰ κάτω deorsum 8a 24.

εἷς unus 5a 20, 21.

εἰσιέναι ingredi 6b 3.

εἰσφερόμενοι respirantes 6a 17.

εἴσω intrinsecus 7b 1; ὁ εἴσω τόπος locus intus 7a 23; τὰ εἴσω que intrinsecus 7b 6.

ἐκ, ἐξ ex 4a 1, b 24. 5b 2, 26, 27, 33. 6b 2, 18, 34. 7a 33. 8a 4, 18, 25, 29; ab 8a 11.

ἐκαστος unusquisque 5a 13, b 25; unusquisque, † quislibet 5a 21; quisque 6b 22.

ἐκότερος uterque 8a 17bis, 18.

ἐκεῖ ibi 6b 4; κακεῖ et ibi 7b 15.

ἐκεῖνος ille 5b 1, 12; qui 8a 17.

ἐκλείπειν deficere 7b 3.

ἐκνοια amentia 5b 6. 6b 10; alteratio, desipientia 7b 25 // *ἐκπνοια 5b 6. 6b 10. 7b 25.

ἐμβρυον embrium 7a 21.

ἐπιπίπτειν incidere 7b 18.

ἐν in 3b 28bis. 4a 4, 5, 12, 13. 5a 1bis, 8, 11, 25, b 3, 4bis, 7, 9, 10, 29. 6a 2, 9, 12, 14, 21, 22, 23, 29, b 6, 23. 7a 3, 21, b 13, 29. 8a 1, 11, 13, 14, 16bis, 19.

ἐναιμοι sanguinem habentes 5b 33. 6a 4, 5, 35 // 5b 31 cf. ἀναιμοι.

ἐναντίος contrarius 4b 1, 2. 5a 31 // 3b 27 cf. ἔσχατος.

ἐνδέχεσθαι contingere 3b 21bis, 22. 4a 22, 24, b 8, 9. 6b 13, 14. 8a 30; convenire, contingere. 7b 27.

ἐνεκα propter 5b 22. 8a 31; ἐνεκα τοῦ quam ob rem, gratia huius 5b 17 // *5b 15 cf. ἐνεκεν.

ἐνεκεν: τὸ τίνοσ ἐνεκεν quam ob rem, quod cuius gratia 5b 15.

ἐνέργεια actio 4a 8, 9; actus 4b 12.

ἐνιοι quidam 5a 5, 6. 6a 24, b 34.

ἐνταῦθα hic 8a 16; hinc, hic 6a 8.

ἐντεῦθεν hinc 6a 6.

ἐντομα intersecta, entoma 4b 19. 6a 11.

ἐντός: τὰ ἐντός interiora 7b 5.

ἐνυπνιάζειν somnari 3b 19.

ἐνύπνιον sompniium 3b 17. 6a 26, 27, b 14.

ἐξασθνατεῖν languescere 7b 17.

ἐξαιματοῦσθαι in sanguinem verti 6b 4.

ἐξείφνης subito 7b 15.

ἐξω: τὰ ἐξω exteriora 7b 5.

ἐξωθεν: τὰ ἐξωθεν que extrinsecus 4a 3.

ἐπεὶ quoniam 4a 7. 5a 5, 12, b 14. 6a 15, 32.

ἐπειδὴ quoniam 5b 17.

ἐπέρχεσθαι pertransire 6a 30.

ἐπί c. a c c. ad 6b 5. 8a 27; in + abl., ad 7a 7; c. gen. in + abl. 3b 27. 6a 13.

ἐπιθυμία concupiscentia 4b 31.

ἐπιληπτικός epilepticus (Γ³ — y —) 7a 8.

ἐπίληψις epileptia (Γ² — y —) 7a 9bis.

ἐπιπίπτειν cadere, incidere 7b 25.

ἐπισκεπτέον considerandum 3b 11.

ἐπιτίθεσθαι superponi, inponi 7b 19.

ἔργον opus 4a 26, 29, 30, b 32.

ἔρχεσθαι venire 7b 32.

ἔσχατος extremum 6a 34; *τὰ ἔσχατα extrema *3b 27.

ἕτερος alius 4a 12. 5a 18, b 28. 6a 2. 8a 20; diversus, alter 5a 22. cf. θάτερον.

ἔτι amplius 3b 31. 4a 26. 5b 6, 28. 6b 34. 7a 3, b 17 // 5b 25, cf. ὥστε.

εὐλογος rationabilis 7a 20, b 9.

εὐλογώτερον rationabilius 5a 31.

εὐλόγως rationabiliter 5a 32.

εὐριπος euripus 6b 21.

εὐροια facilis fluxus, amplitudo 7a 26.

ἔχειν habere 3b 23. 4a 14, 17, 21, b 11, 18, 25. 5a 6bis, 7, 32, b 27. 6a 5, 33, b 13. 7a 27, b 8, 30; ἐχόμενον consequens 6a 30.

ἕως ἄν quousque 7b 19; quousque, † quoad 8a 22.

ζῆν: τὰ ζῶντα vivencia 4a 16.

ζωή om. Γ¹, vita 4a 14.

ζῷον animal 3b 14, 25. 4a 20, 21,

25, b 24, 25, 5a 6, 8, 10, 27, b 22, 25, 26, 30, 31. 6a 1, 33, b 22, 28. 7b 25. 8a 30.

ἡ disiunctivum vel 3b 12, 13bis, 16, 18. 4a 4, 25. 5a 5, b 32bis. 6a 21bis. 7a 15, b 14, 26; vel, † aut 3b 15. 4a 20; vel, aut 3b 24. 4a 3; et, aut 6a 15; comparativum quam 4a 5.

*ἦ ubi, quo *7a 13.

ἦδη dudum, iam 6b 11.

ἡδονή voluptas, delectatio 5b 19.

ἡλιμία etas 7a 4, 6.

ἡλιος sol 7b 32.

ἡρεμεῖν quiescere 5a 32. 7a 21.

θαλάμη talamus, thalami 8a 17.

*θέρμη 7b 32.

θερμός calidus 7a 2. b 6, 10, 11; τὸ θερμόν calor 6a 9, b 27. 7b 1, 18, 24. 8a 27; calor, calidum 6b 21; calor, caliditas 7b 21; calidum 7b 15, 17. 8a 1; quod calidum est, calidum 8a 5; caliditas 7b 15.

θερμότης caliditas 7b 8, 32. 8a 10, 11.

θεωρεῖν speculari 6b 7.

θεώρημα speculatio, theorema 5a 25

θεωρητέον speculandum 5b 34.

θνήσκειν: τεθνάναι mori 6b 16.

θολερός: θολερώτατος turbidissimus 8a 14, *23 // θολερώτερος 8a 23.

θρεπτικός nutritibilis, nutritivus 4a 13; nutritivus 4b 32; ὁ θρεπτικός τόπος nutrimenti locus, nutritivus locus 7a 32.

θύραθεν extrinsecus, deforis 6a 17, b 2.

ἴδιος proprius 3b 12. 4a 7, 11. 5a 13, 14.

ἰσάναι: ἰσάμενον (n.) cum . . . stet, constans 6b 26.

ἰσχυρότατος fortissimus 7b 7.

ἰσχυρῶς fortiter 6b 12.

ἰσχύς fortitudo 3b 30; robur 6a 15; vigor 6a 16.

ἴσως forsitan 7a 15.

ἰχθύς piscus 4b 16.

καθάπερ quemadmodum 5b 10, 31; ut 6b 10; sicut 6b 21

καθαρώτερος 8a 23, *8a 12; καθαρώτατος purissimus 8a 12, 13, *23.

κάθεξις *perseverantia, detentio* 6a 16.
 καθεύδειν *dormire* 3b 18, 19. 4a 6, 7, 20, 22, 25, b 2, 3, 8, 9, 11, 13, 17, 22. 5a 1, 4, 10, 12, b 13, 30. 6a 24, 32, b 28. 7a 4, 10, 11, b 10. 8a 26; τὸ καθεύδειν *sompnus* 4b 21; *dormitio* 5a 28.
 *καθιστάναι *6b 16.
 καθυπνοῦν: τὸν καθυπνοῦντα *eum qui sompno premitur* 4a 2.
 κατὰ *et* 3b 11, 12, 13, 14bis, 17, 20bis, 21, 22, 24, 26bis, 28, 29. 4a 2, 3, 6, 8, 13, 18, 28, 29bis, 31, 4b 2, 7, 10, 13, 15, 16bis, 17bis, 18, 30bis, 32. 5a 2, 4bis, 7, 15bis, 16bis, 17, 18, 20, 30, 32, 34. 5b 1, 4, 6, 11, 13, 15ter, 16, 19, 23, 28, 29, 30. 6a 1, 3, 5bis, 7, 8bis 11bis, 13, 14, 15, 22, 23bis, 24, 25, 31, 32. 6b 5, 7, 9, 10bis, 11, 16, 21, 25, 26, 27, 28bis, 29, 30bis, 31bis, 32bis. 7a 1, 2, 8, 9, 11, 16, 21, 22bis, 25, 29, 31, 32, 7b 2, 4bis, 5bis, 6, 8bis, 12, 13, 16, 23, 25, 33. 8a 4, 5, 6, 7bis, 10, 11, 14, 16, 19, 28; *et*, † *om.* Γ² 4b 7. 5a 27. 6a 14; *et*, *om.* Γ² 4b 19; *et*, *autem* 7a 17; *et*, -*que* 7a 24; *et*, † *atque* 4b 17. 7a 3; -*que* 4a 15. 6b 24; -*que*, † *et* 5a 26; -*que*, *et* 5b 3; *atque* 5b 20. 8a 12; *ac* 7b 17; *atque*, † *et* 6a 34. 7b 13; *om.* Γ¹, *et* 4a 1, 30. 6b 14; *om.* Γ 3b 23, 27, 29, 30quater, 31quater. 4a 19. 6a 7, b 12. 7a 21. 8a 15.
 καίτοι *quamquam* 7b 6.
 κάπερ *quamquam* 8a 9.
 καλεῖσθαι: ἐν τῷ καλουμένῳ ὕπνῳ *in eo quod vocatur sompnus, in vocato sompno* 5a 11; ἡ μεγάλη καλουμένη φλέψ *ea que vocatur magna vena* 8a 18.
 κάλλος *pulcritudo* 3b 30.
 καρδία *cor* 6a 4, 5, b 1. 8a 16bis.
 *καρηβαρεῖν *6b 29.
 καρηβαρία *capitis gravedo* 6b 29.
 κατὰ *e. acc. secundum* 4a 26, b 12, 21. 5a 13, 15. 6a 10. 7b 16; *in c. abl.* 7a 6.
 καταβαίνειν *descendere* 7a 12.
 καταδαρθάνειν *obdormire* 6b 13.
 καταλαμβάνεσθαι *apprehendi* 5b 7.
 κατάληψις *interceptio, comprehensio* 8a 29.
 καταπέττεσθαι *digeri* 7b 19.
 καταπίπτειν 7b 4 (*cf. συμπ.*); *7b 23.
 καταρρεῖν *defluere* 7a 24.

κατάρρους *catarrus* 8a 3.
 καταφέρεσθαι *deorsum ferri* 6b 24, 31. 7b 33. 8a 5.
 *καταφορά *5b 21.
 καταψύχειν *infrigidare* 7a 27, b 3, 5, 12, 13. 8a 6; *refrigidare, refrigerare* 6a 9; *refrigerare* 8a 5 *refrigerare, infrigidare* 7b 16, 19; *refrigerare, † infrigidare* 7b 33.
 κατιέναι: κατιὸν τὸ ὑγρὸν *que descendit humiditas* 7a 24.
 κάτω *a d v. deorsum* 6b 27. 7b 23; *a d i. deorsum* 6a 3; τὰ κάτω μέρη *inferiores partes* 8a 14; τὰ κάτω *inferiora* 7a 6, b 5; εἰς τὰ κάτω *deorsum* 8a 24.
 κενός *vacuus* 7b 11 // *8a 17.
 κεφαλή *caput* 6a 3, b 32. 7b 13, 21. 8a 4, 13.
 κινεῖν *movere* 5b 18, 19. 6a 15, 18, 20, 24.
 κίνησις *motus* 4a 4, 9. 5b 15, 28. 6a 1, 5, 6, b 7. 7b 3, 12.
 κοιλία *venter* 6a 3. 7b 11.
 κοιμᾶσθαι *dormire* 4b 19.
 κοινός *communis* 3b 13bis, 5a 13, 16, 19. 3a 17.
 κοινωνεῖν *communicare* 3b 15. 4b 15, 23, 28.
 κόπος *labor* 6b 34bis.
 κρατεῖν *obtinere* 8a 10.
 κρίνειν *iudicare* 5a 17; *discernere* 5a 18.
 κύριος *principalis* 5a 33; *propius, principalis* 5a 21. 6a 6; — *propius* 7b 28.
 κυρίως *sensu proprie* 4b 13; *proprie*, — *7b 28// *5a 21.
 κωφότης *surditas* 3b 31.

λαμβάνειν *suscipere* 6a 33.
 λανθάνειν *latere* 4b 20.
 λέγειν *dicere* 3b 29. 4a 9, 12, b 23. 5a 8, 24, 32, b 10, 17, 26. 6a 10, 29, 30, b 2, 5, 10, 17. 7b 1, 2, 20, 26, 29. 8a 15, 26.
 λειποψυχεῖν: οἱ λειποψυχήσαντες *defectum anime patientes* 6b 12; *qui animo deficiunt, qui animo defecerunt* 6b 15; (*s i n g.*) *defectionem anime patiens* 6b 14.
 λειποψυχία *anime defectio* 5b 5, 6. 6b 11.
 λεκτέον *dicendum* 5b 14, 31. 6a 27.
 λεπτός: λεπτότατος *tenuissimus* 8a 13.
 λεπτότης *tenuitas* 8a 7.
 λευκός *albus* 5a 8.

λήθαργος *letargicus, lithargicus* 7a 3.
 λόγος *ratio* 4b 23. 5b 16. 6b 16; *sermo* 8a 20 // *5a 15.
 λοιπός: τὰ λοιπά *reliqua* 5b 1.
 λύειν: τῷ λελύσθαι *solutione* 4a 32.
 λυπεῖσθαι *tristari* 4b 30.
 λύσις *remissio* 4b 27; *solutio* 7b 26.

μαλάκια *mollia, malacia* 4b 17.
 μάλλον *magis* 5a 2. 7a 17; *μάλλον ἢ magis quam* 5a 1; *μάλιστα maxime* 5a 13. 6b 24, 33. 8a 21.
 μανδραγόρας *mandragora* 6b 30.
 μεγαλοκέφαλοι *magna capita habentes* 7a 23, 24.
 μέγας *magnus* 8a 18.
 μέγεθος *magnitudo* 7a 6.
 μεθύειν: μεθύοντες *ebrii* 7a 19.
 μελαγχολικοί *melancolici* 7a 27.
 μέλας *niger* 7a 31; οἶνος μέλας *medo, vinum nigrum* 7a 17.
 μέλισσα *apis* 6a 14.
 μέλλειν: τὰ μέλλοντα *futura* 3b 21; *futura, agenda* 3b 22.
 μέν... δέ *quidem... vero* 3b 15, 16. 4a 13, b 1. 5a 5, 11, b 11, 31. 6a 16, 27, 34. 7a 11, b 4, 25. 8a 2, 23, 30; *quidem... vero, quidem — 4b 6. 8a 13; quidem... vero, quidem... autem* 3b 18. 6b 34; *quidem... vero, — vero* 7b 11; — *vero, quidem... vero* 5a 22; — *vero, quidem — 4b 21; — vero* 7a 23; *quidem... autem* 5a 14, 20. 6a 15. 7b 9; *quidem... autem, quidem... vero* 5a 13; μέν... δέ... δέ *quidem... vero... vero* 4b 28; μὲν *sine* δέ *quidem* 6a 22. 7b 26, 27. 8a 20; *quidem, † om.* Γ² 4a 15. μὲν *o d n* *quidem igitur* 3b 24. 5b 16, 34. 6a 3. 8a 25; *igitur, quidem igitur* 4b 15, 23. 5b 31. 6b 26; *quidem ergo, quidem igitur* 6b 13; *quidem ergo, † quidem igitur* 6a 6; *ergo, quidem igitur* 6b 2; *ergo, quidem ergo* 8a 8.
 μέντοι *tamen* 6a 25.
 μέρος *pars* 6a 1, 4. 8a 15.
 μέσος *medius* 6a 3. 8a 17, 19.
 μετά *e. accus. post* 5b 30. 6b 32. 7b 7. 8a 21; *e. genet. cum* 5b 19.
 μεταβάλλειν *permutari* 6b 4, 21.
 μεταφορά *metaphora, methaphora* 5b 21.

μετέχειν **participare** 4a 15, b 20.
 μέχρι του **usque quo** 6b 20.
 μή **non** 4a 18, 5b 4, 18, 6a 11, 17, 7b 30, 8a 4, 6, 29, 30; non, om. Γ² 5a 32; om. Γ¹, non 5b 32; ἔν μή **nisi** 7a 1, 26.
 μηδείς **nullus** 4a 5.
 μηκέτι non amplius, **amplius non** 7b 22.
 μήκων **opium** 6b 30.
 μήν **particula**: οὐ μὴν ἀλλά non solum set, **quinimo** 7b 28.
 μήν **subst. mensis** 7a 18.
 μήτε... μήτε **neque... neque** 5b 8, 9.
 μήτρα **matrix** 7a 21.
 μνημονεύειν **meminisse** 3b 19; memorare, **memorari** 6a 28.
 μόνον **solum** 3b 16, 23, 4a 15, 7b 25.
 μόνος **solus** 5a 27.
 μόριον **particula** 3b 13, 4a 12, 17, b 10, 11, 5a 1, 19, 6a 9, 22, b 8, 7a 32; **particula**, † **pars** 6a 22; om. Γ¹, **pars** 7b 31.
 μυῖα **musca** 6a 14.
 νανώδης **nanus** 7a 22; homululus, **nanodus** 7a 24.
 *νοεῖν *7b 3.
 νομίζειν **putare** 4a 3.
 νόσος **egritudo** 3b 30, 4b 6, 7a 1.
 νοσώδης **ab egritudine** 4b 6; **egrotativus** 8a 4.
 νῦν **nunc** 5a 32, b 10, 6b 6, 7b 26.
 νυστάζειν **dormitare** 6b 31; dormire, **dormitare** 6b 26.
 ξύλον **lignum** 7b 19.
 ὄγκουῖν **tumefacere** 7a 13.
 ὄδε: ἐκ τῶνδε **ex hiis** 4a 1.
 ὄθεν **unde** 5b 15; ubi, **unde** 7b 3.
 οικειότερος **propius** 6a 21; οικειότερον **convenientius** 8a 20.
 οἶνος **vinum** 6b 30, 7a 14, 16, b 8.
 οἶον **veluti (velud)** 3b 29, 4a 17, 25, b 26, 5a 14, 22, 7b 6; **ut** 4a 28, b 10, 5a 6, 7a 2; **ut, puta** 6a 14; οἶόν τε **possibile** 4b 27 // *5b 31.
 ὀλίγος **modicus** 7a 16; ἐν ὀλίγῳ in **angustia, in angusto** 8a 11.
 ὀλόπτερα **totala** 6a 14, 20.
 ὀλος: τὸ ὅλον **omnino** 7a 22.
 ὀλως **prorsus, omnino** 6a 27 // *7a 22.
 ὄμμα **oculus** 4a 28.
 ὀμοιος **similis** 7a 8.
 ὀμοίως **similiter** 4a 19, 28, b 9.

ὄνειρόττειν **somniare** 3b 18 // *3b 18bis.
 ὄποιοσοῦν **qualiscumque** 5a 9.
 ὄπου ἔν **ubicumque** 7a 32.
 ὄπως **ut** 6b 7.
 ὄρᾶν **videre** 4a 28, b 17, 5a 14, 16, 17bis.
 ὄρθός **rectus** 7b 25.
 ὀρίζεσθαι **diffiniri** 4a 32, b 25 // *6a 2.
 ὀρμή **inpetus** 7a 25.
 ὄς **qui** 3b 23, 4a 1, 8, 19, 29, b 29, 30, 5a 16, 29, 34, b 9, 10, 13, 23, 6a 22, 23, b 15, 16, 7b 18; Γ² δι' οὗ **quo** (Γ¹ *ἦ, ubi) 7a 13 // *4a 27.
 ὄσος **quicumque** 4a 15, 26, 6a 15, 7a 2, *4b 18; ὄσον... χρόνον Γ² **quanto... tempore** (om. Γ¹ c. Φ) 4a 30, cf. v.l. ἐν ὄσῳ δύνανται τι ποιεῖν Γ² **in quanto possunt aliquid facere** 4a 27.
 ὄσοσπερ 4b 18 (cf. ὄσος).
 ὄσπερ **qui, qui quidem** 4a 5, 5b 33; **qui quidem** 6a 1.
 ὄστισοῦν **quilibet** 6b 9.
 ὄστρακώδεσμα **qui durum habent corium, que duram habent testam** 4b 21.
 ὅταν **quando** 4a 26, 5b 8; **cum** 5b 11, 12, 6a 18, 33, b 22, 7a 11, 22, 32, 8a 10, 24.
 ὀτέ... ὀτέ **interdum... interdum** 3b 18; **quandoque... quandoque** 4b 6.
 ὅτι **quoniam** 3b 25, 4a 5, b 32, 5a 10, 18, 26, b 2, 26, 6a 7, 8a 28; **quoniam, quod** 4a 19, b 23, 5b 34, 7b 1; **quod, quoniam** 5a 17; **quoniam, quia** 7b 11, 8a 26; **quod** 4a 16, 5a 16, 6a 23; **quare** 7b 7.
 οὐ **non** 3b 18, 19, 21, 4a 16, 17, 24, b 2, 21, 29, 5a 6, 17, b 2, 3, 12, 6a 25, 28, b 9, 17, 7a 11, 23, 26, 28, b 9, 8a 30; cf. μήν // *4a 21, *5a 29.
 οὐδέ **neque** 4a 16, 21, 24, b 9, 5b 4, 7a 14, 27; non, **neque** 7a 18.
 οὐδείς **nullus** 4a 14, b 27; οὐδέν **nichil** 4a 19, b 9, 31; 5a 2; 7a 15; **nichil, nullum** 7a 30.
 οὐδέ πῶ **nondum, numquam** 4b 22.
 οὐδέτερος **neuter** 3b 16, 4b 28.
 οὐκέτι non, **non amplius** 4a 32.
 οὖν **ergo** 7b 10; ergo, **igitur** 7b 31; εἰ οὖν **quodsi, si igitur** 4b 4. Cf. μὲν οὖν.

οὔτε... οὔτε **neque... neque** 4a 7, 10, 17, 22, b 29, 5a 29 // *4a 21, *5a 30.
 οὔτος **hic** 3b 20, 25, 4a 2, 6, 14, 16, 21, 22, 23, 24, 28, 30, 32, b 4, 24, 28, 31bis, 5a 3, 12bis, 22, 23, 24, 26, 30, 33, b 2, 11, 13, 17, 28, 33, 6a 4, 9, 13, 22, b 1, 5, 6, 12, 19, 28, 31, 7a 7, 10, 17, 20, b 10, 8a 8, 20, 24; om. Γ¹, **hic** 5b 21, 7b 31; **is** 4b 23; τοῦτο **illud** 7a 1; διὰ τοῦτο **propterea** 7a 29; ἐπὶ ταῦτα in hiis, **adhuc** 7a 7; μετὰ ταῦτα **post hec** 5b 30; πρὸς δὲ τοῦτοις **adhuc autem** 3b 17 // *4a 2bis, *32bis, *5a 25, *7b 6.
 οὔτω(ς) **ita** 7a 17; **sic** 7b 12, 8a 1.
 ὀφθαλμός **oculus** 4b 18.
 ὄψις **visus** 5a 7, 14, 17, 19; visio, **visus** 3b 31.
 πάθημα **passio** 4b 28.
 πάθος **passio** 3b 29, 4a 10, 21, 23, b 4, 10, 5a 11, 26, b 14, 32, 6a 22, 31, b 19, 7a 10, 27; om. Γ¹, **passio** 7a 20.
 παιδίον **puer** 7a 4, 14, 18.
 πάλιν **rursum** 7a 12; **rusum**, † **rursus** 8a 1; **iterum** 7b 23; om. Γ¹, **iterum** 6b 23.
 παρεῖναι **adesse** 4b 1.
 πᾶς **omnis** 4a 29, b 3, 8, 11, 14, 16, 17, 20, 24, 5a 6, 10, 16, 26, 27, 28, 33, b 1, 10, 12, 18, 23, 34, 6a 20, 34, b 17, 18, 29, 7b 29, 8a 15 // *4b 15, *5a 20, *6a 4. Cf. ἅπας.
 πάσχειν **pati** 5a 28, 34, 6b 8, 31.
 παύεσθαι **quiescere** 4a 28.
 παχύς: παχύτατος **densissimus** 8a 14.
 πεζά **gressibilia** 4b 16.
 πείθεσθαι **suaderi** 4b 23.
 πέντε **quinque** 7a 18.
 περί c. accus. **circa** 4a 23, 6a 4, b 19, 7b 6, 28, 8a 8; c. genet. **de** 3b 11, 4a 12, 5a 8, 25bis, 33, 6a 10, 27, b 5, 6, 10, 8a 20.
 περιεσθάναι: ἐκ τοῦ περιεσθῆτος **ab eo quod circumstabat** 8a 11.
 περιττωμα **superfluitas** 7a 2, 33.
 περιττωματικός **superfluous** 8a 2.
 πέττειν: ὅταν περθῇ **cum digestio facta fuerit** 8a 10.
 πιθανός **verisimilis** 4b 22.
 πίνειν **bibere** 7a 15, 16.

πίπτει **cadere** 7b 24.
 πληθος **multitudo** 7a 28, b 22.
 πλην ει **nisi si** 5a 7.
 πλήρης **plenus** 7a 17.
 πλήρωσις **repletio** 7b 12.
 πλωτά **nabilia** 4b 15.
 πνεύμα **spiritus** 6a 7, 12bis, 16, 19.
 7a 12.
 πνευματώδης **ventosus, spumousus**
 7a 16.
 πνιγμός **suffocatio** 6b 10.
 πόθεν **unde** 6a 31.
 ποιείν **facere** 4a 27, 28, 32, b 32.
 5b 17. 6a 15, 16, 24, b 11, 26, 29.
 7a 1, 32, b 17, 26 // * 6a 10.
 ποίος **qualis** 5a 4, 5. b 28 // 5b 13.
 πολλάκις **multotiens** 4b 20.
 πολύς **multus** 6a 25, b 15, 25, 33.
 7a 12, 20, 25, b 3, 17. 8a 11;
plures 5b 2; πλείους **plures** 5a 5,
 b 14. * πολλοῖς **pluribus, multis**
 *7a 10.
 πορεύεσθαι **vadere** 6b 5.
 πορίζειν **adipisci** 6a 10.
 πόρος **porus** 7a 13, b 13; **porus**, —
 7a 26 (cf. φλέψ).
 πότερον **utrum** 3b 12, 15, 20, 22.
 4b 20. 7b 10.
 ποτός **potus** 6b 29.
 *που *6b 20.
 πούς **pes** 7b 6.
 πράξις **actus** 5b 29. 6a 28.
 πράσσεσθαι **om.** Γ¹, **agi** 3b 23.
 προβληματικός **problematicus** 6a 29.
 προορᾶν **previdere** 3b 21.
 πρὸς e. **accus.** **ad** 5a 3. 6a 9,
 19, b 22. 7b 21. 8a 2. 5; πρὸς δ
cui, ad quod 5a 34; πρὸς τὸ μὴ
 δύνασθαι ἐνεργεῖν **ut non possit**
agere 8a 29; **om.** Γ 7a 6; e.
dat. πρὸς δὲ τούτοις **adhuc**
autem 3b 17.
 προσάπτειν **coaptare** 5b 21.
 προσδεῖσθαι **egere** 5a 2.
 προσπίπτειν **offendere** 6a 19.
 προσφορά **oblatio** 8a 22.
 προσχεῖν: τοῖς προσχεομένοις **per-**
fusus 7b 14.
 πρότερον **prius** 4a 12. 6a 2.
 πρῶτον **primum** 3b 24. 5b 16. 7a
 21; **primum, primo** 6a 33.
 πρῶτος **primus** 4a 23. 5b 10. 6a 21,
 23. 7a 3, 6. 8a 28.
 πτερωτά **alata** 6a 18.
 πτηνά **volatilia** 4b 16.
 πῦρ **ignis** 7b 18.
 πυρέσσειν **febricitare** 7a 3.
 πω cf. οὐδέ πω.

ράδιον **facile** 7a 24.
 ραδίως **facile** 8a 6.
 ρεῖν **fluere** 7b 23.
 ρέπειν **repetere, fluere**, 6b 27.
 σημεῖον **signum** 4b 32. 6b 28. 7a 5.
 σιτία **cibaria** 6b 34; μετὰ τὰ σιτία
post cibum 7b 7.
 σῖτος: μετὰ τὰ σῖτα **post cibaria**
6b 33 // *7b 7.
 σκεπτέον **considerandum** 5a 5.
 *3b 11.
 σκληρόφθαλμα **que duros habent**
oculos 4b 18.
 σκληρός **durus** *7a 29.
 σκληρός 7a 29.
 στενός **angustus** 7a 23.
 στενότης **angustia** 8a 7.
 στέρησις **privatio** 3b 26.
 στρέφειν **vertere** 7a 18.
 συμβαίνειν **accidere** 3b 18. 5a 31,
 b 5, 13, 29. 6b 8. 7a 2, 10, b 11.
 8a 24; **congruere, accidere** 8a 31.
 συμβάλλειν: συμβάλλεται **confert**
8a 7.
 συμπάσχειν **compati** 5a 34.
 συμπίπτειν **concidere** *7b 4.
 συμφέρειν **conferre** 7a 14.
 σύμφυτος **conplantatus** 6a 17; **con-**
plantatus, † plantatus 6a 12;
ingenitus 8a 27.
 συνέρχεσθαι **redigi** *8a 3 (cf.
 συνιστάναι).
 συνεχῶς **continue** 4a 31. 5b 19.
 συνθλίβειν **coartare** 7a 13.
 συνιζάνειν: συνιζάνον **collocatus,**
residens 6a 13.
 συνιστάναι: συστάς **congestus** 7b
 33; συνιστάμενος **congestus** 8a
 5 // 8a 3 cf. συνέρχεσθαι.
 σύνοδος **conventus** 7b 1.
 συντείνειν **inniti, tendere** 5a 34.
 σύντηγμα **colliquativum, colliqua-**
mentum 6b 35.
 συντηκτικός **colliquativus** 6b 35.
 συνωθεῖν: ἡ συνωσμένη θερμότης
que incompacta fuerit caliditas 8a
 10.
 σφήξ **vespa** 6a 14.
 σφόδρα **vehementer** 6b 15. 7a 4;
multum, om. Γ² 7a 19.
 σχεδόν **pene** 4b 15.
 σώζειν **salvare** 8a 32.
 σῶμα **corpus** 3b 13, 14. 4a 8, 9, 11,
 14. 5b 29. 7a 30, b 29.
 *σωματοειδής *7b 20.
 σωματώδεις (τὸ) **corpulentia** 6b 25;
corpulentum 7b 20. 8a 26.

σωτηρία **salus** 5b 22. 6a 9. 8a 31.

*ταχύυπνος *4b 19, cf. βραχύυπνος.
 τε **quidem** 3b 25; **quidem, autem**
 6a 8; **quidem, om.** Γ² 6a 31.
 8a 12, 18; **om.** Γ 3b 12. 5b 30.
 6a 33, b 25 // *6a 9. cf. οἶόν τε.
 τέλος **finis** 5b 23, 24.
 τις **quidam** 3b 26. 4a 3, 9, b 10bis,
 20. 5a 4, 15, 19, b 6, 27. 6b 12.
 7a 1, b 1; **aliquis** 4a 25, 26, 27,
 29bis. 5a 28, 34, b 12, 18. 6a 15,
 20, b 10, 13. 7a 26, b 6. *4a 4;
quidam, aliquis 5a 13bis; **quis**
 5a 7. *5b 5; **quis, aliquis** 5a
 13bis; **quis, om.** Γ². 4a 21; **qui-**
dam, om. Γ² 4b 10; **om.** Γ 4a
 25alt. 5b 13. 7a 10; τρόπον τινά
aliquo modo 4b 25. 5a 29; **quo-**
dammmodo 6a 26. 7a 9.
 τίς **quis** 3b 12, 13, 14, 17, 20.
 6a 30, b 7. 8a 25, 28; τίνα
 τρόπον **qualiter** 3b 21; διὰ τί
quare 5a 4.
 τίτθη **nutrix** 7a 15bis.
 τίνυν **ergo** 4a 4; **ergo, † igitur**
4a 32; igitur 5a 25.
 τοιοῦτος **huiusmodi** 4b 4, 19. 5b 6.
 6a 15, b 11. 7a 33, b 9; **talis** 5b 5;
huiusmodi, talis 6b 33.
 τόπος **locus** 6a 3, 23, b 1, 3, 23.
 7a 28, 32, b 13, 28, 32.
 τότε **tunc** 5a 2. 6a 33, b 27. *6b 25.
 τρεῖς **tres** 6a 2.
 τρέφεσθαι **nutriri** 5a 2.
 τρόπος **modus** 5a 15, b 14. cf. τις,
 τίς.
 τροφή **nutrimentum** 6a 33, 34, b 6,
 24, 35. 7a 5, 18, b 18. 8a 21, 25;
cibus, alimentum 6b 3.
 τρόφιμος **nutritivus** 8a 4.
 τυγχάνειν e. **partic.** **om.** Γ
 3b 12.
 τυφλότης **cecitas** 3b 31.
 υγιεία **sanitas** 3b 29.
 υγρός **humidus** 7a 2; τὸ ὑγρὸν
humidum. 6a 8. 7b 31; **humidi-**
tas 6b 25. 7a 24.
 ὑδαρής **aquaticus** 7a 16.
 ὕδωρ **aqua** 8a 1.
 ὕλη **materia** 5b 16.
 ὑπάρχειν **inesse** 3b 14. 4a 16, 20,
 24, b 3, 30, 31. 5a 10, 27, b 24,
 25, 27; **inesse, existere** 5a 13,
 23; **existere** 4b 29. 5b 22, 28bis,
 7a 33; **circa . . . esse** 3b 25.
 ὑπενάντιος **contrarius** 7a 27.

ὑπέρ e. gen. et. de 6b 6.
 ὑπερβάλλειν *excedere* 4a 26. 7a 5,
 b 22; om. Γ¹, *excedere* 4a 30;
transcendere 8a 9.
 ὑπερβολή *excessus* 4b 5, 6.
 ὕπνος *sompnus* 3b 11, 16, 26, 27.
 4a 16, b 4, 10, 14, 15, 23, 26, 29.
 5a 11, 26, b 4, 20, 26. 6a 22, 23,
 b 9bis, 18, 24, 28, 33. 7a 8, 9,
 b 1, 7, 9, 20. 8a 22, 28.
 ὑπνοῦν *dormire* 7b 3 // *4a 2.
 ὑπνωτικός *sompnolentus* 7a 26;
 ὑπνωτικόν *sompniferum* 6b 29.
 7b 8.
 ὑπό e. gen. ab 3b 22. 7b 21.
 8a 26; per 8a 27; sub, a 7b 31.
 ὑπόζωμα *succinctorium* 6a 19.
 ὑπόθεσις *suppositio* 5b 26.
 ὑποληπτέον *existimandum* 5b 32;
opinandum 6b 17.
 ὑποσπᾶν: ὑποσπασμένου τοῦ θερμοῦ
subtracto calore 7b 24.
 ὑποχωρεῖν *secedere* 7b 17.
 ὕστερον *postmodo, postea* 6a 10,
 27; *postmodum* 7b 26.
 φαίνεσθαι *videri* 3b 26, 28. 6a 13,
 18. 8a 3.
 φάναι *dicere* 4b 26. 5b 16.
 φανερόν *manifestum* 3b 25. 4a 10,
 b 18, 22, 24. 5a 10, 25, b 2. 6a 7,

24. 7a 33; *manifestum, palam*
 6a 32; *palam* 6b 2.
 φαντασία *fantasia* 6b 12. 7b 26.
 φέρεσθαι *ferri* 6b 12. 7a 5, 12.
 φθίσις *diminutio* 4a 15.
 φλυπνος *sompni amator* 7a 22.
 φλεβώδης *manifestas venas habens*
 7a 26.
 φλέγμα *fleuma, flegma* 8a 3.
 φλέψ *vena* 5b 7. 6b 1, 4. 7a 13, 23,
 b 21. 8a 8, 18; — *vena* *7a 26.
 cf. πόρος.
 φρίκη *tremor* 7b 15.
 φρονεῖν *sapere* 5b 23.
 φύειν: πέφυκε *natus est* 5b 18.
 6b 22.
 φυσικός *naturalis* 3b 28. 7b 2.
 φύσις *natura* 3b 24. 4a 26. 5b 17,
 27. 6a 10, 35. 7b 16; φύσει
naturaliter 7a 31.
 φυτὸν *planta* 4a 17, b 27, 31.
 χαίρειν *gaudere* 4b 30.
 χάριν *gratia* 6b 7.
 χεῖρ *manus* 4a 28.
 χολή *colera* 7a 31.
 χρῆσθαι *usus, uti* 5b 8.
 χρόνος *tempus* 4a 27, *4a 27^{alt},
 om. Γ¹, *tempus* 4a 31.
 χρώμα *color* 5a 22.
 χωρίζεσθαι *separari* 4a 13. 5a 23.

χωριστός *separabilis* 4a 18bis, 19.
 ψόφος *sonus* 5a 22.
 ψύξις *infrigidatio, frigiditas* 7b 14.
 ψυχή *anima* 3b 12, 13. 4a 7, 10bis,
 13; ἐν τοῖς Περὶ ψυχῆς *in hiis*
que De anima 5a 8; *in hiis que*
sunt De anima, † in hiis que
De anima 5a 25.
 ψυχρός *frigidus* 7a 1, 31, 32; τὸ
 ψυχρόν *frigiditas* 7b 16; ψυχρό-
 τατος *frigidissimus* 7b 30.
 ψυχρότης *frigiditas* 7b 33.
 ὄθεισθαι *inpelli* 6b 20.
 ὡς *adverb. ut* 4a 9; *quasi*
 4a 12; *quemadmodum* 5a 32;
coniunctio quoniam 4a
 10; *quod* 4a 15; *cum partic.*
tanquam 5a 2; *quod, tanquam*
 5b 21.
 ὁσαύτως *similiter* 4b 7.
 ὥσπερ *quemadmodum* 6b 35. 7a 19,
 30, b 11, 14, 18, 20, 29, 31. *ut*
 6b 17; *sicut* 8a 15.
 ὥστε *coniunctio quare* 4b 6.
 5b 22, 33. 7a 28, 33; *quod* 7a 18;
cum infin. [quare 4b 11; *ut*
 7a 23 // *5b 22.
 ὠφέλιμος *utilis* 5b 20.

II THEODORI METOCHITAE

ἀγγεῖον, syn. φλέψ 18, 18 22, 5.
 ἄδηλος τύχη 11, 6.
 † ἀδιαδόχως, con. συνεχῶς 16, 38.
 αἷμα: ἀρχὴ τοῦ αἵματος ἢ καρδία
 sec. Arist. 22, 4, cf. 18, 23; τὸ
 ἦπαρ sec. Galenum 18, 25; τὸ
 αἷμα ἀδιάκριτον καὶ ἀτελὲς πρὶν
 ἐν τῇ καρδίᾳ γενέσθαι 22, 19.
 αἰσθητικόν: (τὸ -) περὶ τὴν καρδίαν
 14, 14 15, 38 19, 3.
 αἰτιολογεῖν 18, 15.
 ἀκμαστικῶς 11, 28.
 ἄμεσα ἐναντία 14, 25.
 ἀναγκαῖον: τὸ ἐπὶ τῆς ὕλης ἄ. 17, 12;
 τὸ ἐξ ὑποθέσεως ἄ. 17, 9 sq.
 ἀναισθητεῖν 16, 22.
 ἀναλόγως: οὐκ ἄ. ἔχει 19, 26.
 ἀνεργησία, con. δεσμός τις καὶ
 ἀκίνησις 14, 37 15, 9.
 ἀνικμος, con. ξηρότερος 20, 19.
 ἀνόδευτος, con. δυσδιεξιτήτος 11, 22.

ἄνοσος, con. ὕγιης 21, 34.
 ἀντανκαλιᾶσθαι 21, 26.
 ἀντιστρόφως 19, 35; ἄ. ἔχειν 13, 32.
 ἀνώθησις 19, 17, 20, 29.
 ἀπαραίτητος, con. ἀναγκαῖος 16, 9;
 ἀπαραίτητος 16, 9 22, 28.
 ἀποτινάσσειν 19, 5.
 Ἄριστοτέλης 12, 14, 33 16, 33
 17, 11.
 Ἄριστοτελικός 11, 17.
 ἀρτηρία ἢ τραχεῖα ἄ. δι' ἧς ἢ
 ἀναπνοή 19, 36.
 ἄσειστος 11, 27.
 βαθύνους 11, 17.
 βιστὴ γνωστικὴ 12, 5.
 βραχύυπνος 15, 3.
 Γαληνός 18, 24.
 γρηγορεῖν 13, 24 al.

δεσπότης = Andronicus II (1282—
 1328) 12, 31.
 διακοπεῖν 22, 9.
 δίοδος τοῦ πνεύματος, con. πόρος
 20, 12.
 δοξαστικός, con. οὐκ ἀκριβής 21, 21.
 δύναμις: ἀκουλουθοῦσιν αἱ δυνάμεις
 ταῖς ἐνεργείαις καὶ ἀντιστρόφως αἱ
 ἐνεργεῖαι ταῖς δυνάμειν ἔχουσιν
 13, 31 sq.
 δυσδιεξιτήτος 11, 22 12, 9.
 δυσθήρατος, con. δύσληπτος et
 δυσπρόσιτος 11, 20.
 ἐγκλεισμός, con. ὄγκωσις 20, 12.
 εἰδικὸν αἴτιον 16, 35.
 ἐκφρων, plur. con. μανία κάτοχοι
 16, 19.
 ἐμφυτον πνεῦμα 17, 33.
 ἐμψυχος: τὰ ἐμψυχα dist. ζῶντα 14, 9.
 ἐνοῦν, pass. 15, 33.

έντονια: ἰσχὸν δὲ ποιεῖ αὐτὴ ἢ τοῦ πνεύματος κατοχὴ καὶ έντονια δίδωσι 17, 35.

ἐπιληπτος 18, 31 19, 28, 34.

ἐπιληπτικός 19, 31.

ἐπιχειρημα 11, 28 20, 33.

ἐρμηνεία 11, 19.

εὐζωία 12, 4.

εὐκληρία: βιωτικὴ ε. 12, 30.

ἥπαρ: φλέβες ἐν τῷ ἥπατι 18, 21; πεπεμμένον καὶ καθαρὸν αἷμα ἐκ τοῦ ἥπατος παραπέμπεται, καὶ τὸ ἥπαρ ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ αἵματος sec. Galenum 18, 24 sq., cf. 22, 5, 9 sqq.

θαλάμη τῆς καρδίας, i. q. κοιλία 22, 7 sqq.

κάθειρξις 19, 5.

καρδία: ἀρχὴ τῆς κινήσεως 17, 25 sq. τῆς ἀναπνοῆς 17, 27; τῶν φλεβῶν 18, 18; τοῦ αἵματος 18, 23 22, 4; φλέβες ἀπὸ τοῦ ἥπατος διήκουσαι εἰς τὴν καρδίαν 22, 9; τὸ αἷμα ἀδιάκριτον καὶ ἀτελὲς πρὶν ἐν τῇ καρδίᾳ γενέσθαι 22, 14 sq.; conī. τὸ πρῶτον αἰσθητήριον 22, 22; πηγὴ τοῦ αἰσθητικοῦ 19, 3.

καρποφορία 12, 1.

κατάκλεισις τοῦ αἰσθητικοῦ, conī. ἀργία 18, 29.

καταλαμβάνεσθαι 15, 35.

καταληπτικὴ πορεία 11, 13.

κατάληψις, conī. δεσμός 22, 23.

καταφράττειν 19, 3.

καταψυχραίνειν 21, 30.

κατοχὴ τοῦ πρώτου αἰσθητηρίου, conī. δεσμός 16, 24; conī. ἀδυναμία 16, 26; conī. ἀκίνησις 21, 17; τοῦ πνεύματος 17, 35.

κάτοχος, cf. ἔκφρων.

κριτήριον: κοινὸν αἰσθητικὸν 15, 30.

λαβυρινθώδης: τὸ λαβυρινθώδες, conī. τὸ δυσδιεξιήτητον 12, 9.

μετασκευάζειν: πρὸς τὸ σαφέστερον μ. 11, 29.

μέτρον, conī. χρόνος 14, 16, 32; μ. τοῦ χρόνου 14, 23.

μήποτε an 18, 30 20, 35; fortasse 21, 20.

μυεῖαν ἔχειν 13, 11.

νηπιώδης ἡλικία 19, 24, 27.

νυσταγμός 19, 8.

ὄγκωσις τῶν φλεβῶν 20, 13.

ὄλισθος 11, 4.

ὀριστικῶς 11, 24.

παράτριψις 18, 3.

παραφροσύνη, plur. conī. μανία καὶ λειποψυχία 18, 29.

πάροδος τοῦ πνεύματος 17, 32.

πηγὴ τοῦ αἰσθητικοῦ 19, 3.

πνεῦμα cf. ἔμφυτος et σύμφυτος.

ποιητικὸν αἷτιον 16, 33 17, 16.

πόροι καὶ δίοδοι 20, 12.

προαίρεσις 13, 16.

προαιρετός: τὰ προαιρετὰ καὶ κατὰ γνώμην 13, 14.

προαιρετικόν: μόριον τῆς ψυχῆς 14, 2.

προηγούμενως 16, 30.

πρόθεσις, conī. σκοπός 18, 27; τοῦ λόγου 18, 37.

προοίμιον: ἐν προοιμίῳ 12, 3.

Πυθαγόρειοι 11, 5.

σκοπός i. q. τὸ τίνας ἔνεκεν 16, 31;

conī. ἀγαθόν 17, 2; conī. πρόθεσις. 18, 27.

σκόληξ οὐκ ἔχει γεῦσιν 15, 23.

συλλογίζεσθαι 12, 12 15, 7 17, 7.

συλλογιστικὴ ἀνάγκη 11, 27.

συμπεραίνειν τὸν λόγον 13, 2.

συμπέρασμα 22, 19.

σύμφυτον πνεῦμα 17, 38 18, 2, 4, 5; θερμόν 22, 21.

σύν (ξύν) c. dat. 12, 12, 17 13, 9.

συνθλίβεσθαι, 19, 35, 36; conī. συνωθεῖσθαι 21, 38.

σύνθλιψις 25, 14.

σύντηγμα 19, 18, 20.

συντήκειν 19, 16 sqq.

σύστημα: τὰ ὑγρά καὶ σωματώδη ἄνω συστήματα 19, 12, 18.

τροφή 18, 26.

τυφλός: τυφλοῖς ὄλισθους ἐμποιεῖν παγχάλεπον 11, 4.

τύχη: ἡ κοινὴ καὶ ἄδηλος τῆς φύσεως τ. 11, 6; τ. καὶ τὸ αὐτόματον 13, 15.

ὕδατηρός 21, 25.

ὕλικὸν αἷτιον 16, 33; i. q. τὸ ἐξ ὑποθέσεως ἀναγκαῖον 17, 11.

ὕπηρετικά ὄργανα 15, 35.

ὕπομνηματισμοί 12, 17.

ὕψινους 11, 18.

φλέψ: δύο φλέβες ἐν τῷ αὐχένι ἀπὸ κεφαλῆς εἰς πόδας διήκουσιν 16, 21. Cf. ἥπαρ, καρδία.

χορηγία εἰς φιλοσοφίαν 12, 2.

χρηστότης: ἡ θεία χρ. 12, 27.

χρουσᾶ (ἔπη) τῶν Πυθαγορείων 11, 4 sq.

ὡς: δῆλον ὡς 13, 27; ὡς ἂν finale c. opt. tempore principali antecedente 17, 14.

LOGI ARISTOTELICI

De anima	I 1.403a2 sqq.	14, 1	De animalium motione c. 10	17, 24
	I 5.411b7 sqq., al. ¹⁾	14, 3	Historia animalium I 17.496a12, al. ¹⁾	22, 13
	II 6.418a11	15, 26	De partib. animalium III 4.666a7	22, 3
	III 1.425a14	15, 29	II 3.650a3, al. ¹⁾ ...	22, 13
	II 7, 8, 10	15, 37		

Galenus laudatur 18, 24 ¹⁾

¹⁾ cf. adnotationes ad locum.

CONSPECTVS CAPITVM

Praefatio 1	IX
2. De codicibus graecis.	X
3. De versionibus latinis	XI
codicum enumeratio.	XX
4. De Theodoro Metochita	XXII
codicum enumeratio.	XXV
5. Quid codices, versiones, commentaria, editiones ad textum constituendum valeant.	XXVI
a) De codicibus graecis versionibusque	XXVI
b) De commentariis graecis	XXVII
c) De editionibus.	XXIX
6. De huius editionis ratione	XXX
conspectus siglorum	XXXVI
ARISTOTELIS DE SOMNO ET VIGILIA. Textus graecus versionibus latinis oppositis	1
THEODORI METOCHITAE PROOEMIUM.	11
THEODORI METOCHITAE COMMENTARIUM.	13
Adnotationes aliquot in Theodori Metochitae Prooemium et in commentarium in De somno et vigilia librum	23
Conspectus abbreviaturarum	37
Indices verborum I Aristotelis	38
II Theodori Metochitae	44

---

e sompno a uigilia ostendi
 dum quid sit: uigilia uigilia
 sunt aie ut corpus ut cois
 uigilia cum iacta de aie
 corpus et ip qm cam mite
 animalibus iacta uigilia
 omnia animalibus illis aut
 grt aua quod sompno aia
 uo arto solum ut aua ad
 neut aua uo uigilia. Ad huc est quide est sompni et ip
 quam cam et commentes uerendum sompni aut a
 si uel auidit quod commentes semper sompniare t no
 memmunt: si uel sit ip qm cam sit. Et uigilia uigilia
 futura p dicitur ut si contingat: quid sit: si contingit
 uigilia futura ab sompno sompniantur uel ip p uer
 cur solum ut quod sit remonum hie aia uigilia aia fa
 eat ita ut ab eueni p mium quod man qm i acta ma
 imman quod uigilia est sompniis. Oportet aut i uide
 cur sompniis uigilia quod puid nam extrema semper in
 nemmunt: i manis a naa ita suscepit uide uic fi
 i uigilia ee palliones dno ee uia sanas egri uo uo
 puid: puid: sompniis: debilitas: uigilia: uigilia: au
 ditas: iudicis. Ad huc autem et his man i uigilia eiu
 uigilia autem agnosamus m hoc i uigilia qui sompniis p m
 tur sententem eum uigiliae putamus i uigilia autem
 ee ut eorum que sunt exantibus alicuius sententem ut eo
 rum quod in eo sunt inouam aug. u ergo uigiliae inul
 lo arto est qm in eo est sententem i uigilia qm in quo sententem

[Marginal glosses in a smaller Gothic script, providing commentary on the main text.]

[Marginal gloss on the left side.]

[Marginal gloss on the left side.]

[Marginal gloss on the left side.]

[Marginal gloss on the left side.]

[Marginal gloss on the right side.]

[Marginal gloss on the right side.]

[Marginal gloss on the right side.]

[Marginal gloss on the right side.]

[Marginal gloss on the right side.]

[Marginal gloss on the right side.]

de hinc q̄ hominib; q̄re
ex his oib; spectand. Qm̄ q̄
sens; p̄ncipiū sit ab eade
p̄t̄ aiālib; aqua 7 mot; d̄
t̄minat ē in alius. h̄ pla v̄
ē t̄m̄ d̄ciatoy locoy me
dia capta; d̄cor s̄o uen
trū sanḡne h̄tib; h̄ q̄ ē
c̄ca c̄a par̄t. oīa enī sanḡ
nē habita c̄a habita. 7 p̄n
cipiū mot; 7 p̄n sens;. hinc
ē calcidū retinens. aucto
ritate crissip̄n d̄c. Sic
aranea in medietate cul
tis oīa filoy pedib; ten; ex
ordia. v̄ cū ex belial' pla
gal incurrit. ex q̄cūq;
parte p̄ximā sentiat. sic
aīe p̄ncipale. positiū in
media sed cordis sensuū.
exordia retin; ut cū q̄d
natiū de p̄xima recog
noscant. ap̄nētū p̄cto
rili. agm̄o cordis. sp̄u
crumpente. 7 facium an
gustial' anxietate forma
ta. q̄ lingua 7 cetis uolati

lib; a organis. articulatof
edillonof; sermouif ele
menta q̄ q̄dē utp̄m̄entū
archana ap̄unt. Mot; q̄
7 sp̄e manifestū qm̄ p̄nci
piū refūgatiōis inīe. p̄f̄
7 respirare q̄d; humido
refrigare ē ad salūtē ei
q̄ cū hac p̄t̄clā ē ca^{ta} n̄ ad
ep̄t. ē d̄ictū. an̄ de ea post
mod; s̄ se n̄ habita; ū lau
gūne 7 uiti sc̄d; n̄ suscipi
tib; sp̄m̄ in eo q̄d; ē p̄p̄o cū
uallit' pl̄atā' sp̄s d̄ ex h̄ttlar.
7 collocat' in pla aū
hal q̄ rotula s̄. v̄ uelpe ap̄e.
musce 7 bil' similia qm̄ mo
uē; face aliqd; n̄ ē possibale.
sine robore. ingore aut' fac
sp̄e p̄sauerantia respiranti
b' q̄d; q̄ ex̄tūsc̄ n̄ respirant
b' n̄ v̄ q̄ p̄latata iō; habu
tia uidiū' alata. cū mouet
tur attractione sp̄e offēn
dentis ad fac ^{rotā}
lōy. mouet' aū sensu d̄ sc̄o
7 alieno in p̄p̄o organo sci

STELLINGEN

STELLINGEN

I

Het geschrift *Περὶ κόσμου* kan niet van Aristoteles afkomstig zijn, zooals Paul Gohlke (Neue Jahrbücher 1936 pp. 323 vgg.) tracht te bewijzen.

II

Het hoofdstuk van *Περὶ κόσμου*, dat de geographie behandelt (c. 3), kan niet, zooals W. Capelle (Neue Jahrbücher 1915 p. 540) gemeend heeft, direct of indirect op Posidonius teruggaan.

III

De stelling van F. Dornseiff, dat de bij Gorgias voorkomende parallelismus membrorum via de Carthagers op Sicilië van semitische oorsprong zou zijn, kan zonder nader bewijs niet aanvaard worden (Deutsche Litteraturzeitung 1941, kol. 731).

IV

Met *Ῥαμνοσίς* wordt bij Callimachus III 232 Helena bedoeld en niet Nemesis, zooals S. Eitrem P. W. II 1.140 en Liddell & Scott A Greek English Lexicon⁹ s.v. opgeven.

Men vergelijke, behalve de door Eitrem en Höfer (Roscher IV 88.26) genoemde plaatsen, de ongepubliceerde papyrus von Scherling G 111¹⁾ (1e à 2e eeuw na Chr.), waarvan het begin aldus luidt:

] Ῥαμνοσία Τ[ιμάν
δρα Κάσ]τωρ καὶ Π[ολυδεύ
κ[ησ]Γυνδάρεω[

V

Ten onrechte geven Liddell & Scott voor *εὐτρεπίζειν* (Hipp. De corde 2) de vertaling *to lubricate*. Zie Dr. F. C. Unger, Mnemos. 1923 p. 68.

---

¹⁾ Den Heer von Scherling betuig ik gaarne mijn hartelijken dank voor zijn welwillende toestemming tot publicatie van dit fragment.

VI

H. Diels maakt Doxogr. p. 206 n. 2 de volgende conjecturen op Tert. De anima:
 c. 25.5 (Waszink) Hoc (*sc. anocultrum*) et Hippocrates habuit et Asclepiades et Erasistratus
 et *maiorum* quoque prosector Herophilus, etc. (*maiorum*] *vivorum* Diels).

c. 10.4 Herophilus ille, medicus aut Ianius, qui sescentos exsecuit, ut naturam scrutaretur,
 qui hominem *odiit* ut nosset, etc. (*odiit* ¹)] *occidit* Diels).

Deze conjecturen zijn onnoodig.

VII

Uit Chalcidius' Timaeuscommentaar c. 246, p. 279.20 Wrobel (= Vors. ⁵ 24 A 10):
 „Demonstranda igitur oculi natura est, de qua cum plerique alii tum Alcmaeon Crotoniensis,
 in physicis exercitatus *quique primus exsectionem adgredi est ausus*, et Callisthenes, Aristotelis
 auditor, et Herophilus multa et praeclara in lucem protulerunt (in het vervolg wordt de ont-
 dekking van de oogzenuw genoemd), concludeert E. Wellmann (P. W. I 1556) waarschijnlijk
 ten onrechte, dat Alcmaeon oogoperaties verricht zou hebben.

VIII

De commentaar van Thomas van Aquino op De sensu is later geschreven dan Mansion
 (Mélanges Mandonnet I, Paris 1931 pp. 89—102) aanneemt. Mandonnet's datering omstreeks
 1266 (Grabmann, Mittelalterliches Geistesleben I 1926 p. 273) verdient de voorkeur.

IX

In G. Murray's boek over Aeschylus (Oxford 1940 pp. 92 sqq.) komt de strekking van
 het boek Job niet tot zijn recht.

X

Vermoedelijk is de lezing *מִבְּטָן אִמִּי* in Job 31.18b niet bedorven, zooals S. R. Driver
 en G. B. Gray (A critical and exegetical commentary on the Book of Job, 1921 p. 267; philo-
 logical notes p. 225) aannemen.

XI

Al behoeft men aan het sluiten van een verdrag tusschen Perzië en Athene in 448 niet
 te twifelen, toch wijzen de berichten hierover niet op een vredestractaat. Daarom is het onjuist
 te spreken van den „Vrede van Callias”.

---

¹) *odiit* Waszink, met A.

Dis